

กกท ๒
ของมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ในศตวรรษ
ที่ ๒๑

เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ

18 ธันวาคม 2530 ณ ห้องประชุมชั้น 4

ตึกเอนกประสงค์

บทความประกอบการสัมมนา

เอกสารประกอบการสัมมนา

เรื่อง ทิศทางของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในศตวรรษที่ 21

วันที่ 18 ธันวาคม 2530.

ณ ห้องประชุมชั้น 4 ตึก เอนกประสงค์

ฝ่ายวิชาการ

30110

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ธันวาคม 2530

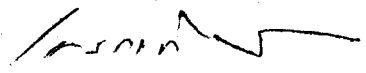
คำนำ

ปัจจุบันวงการต่าง ๆ ทั่วโลกกำลังให้ความสนใจกับเรื่องของอนาคตในศตวรรษที่ 21 เป็นอย่างมาก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นสถาบันการศึกษาชั้นนำที่มีชื่อเสียงที่เด่น เป็นเลิศทางด้านสังคมศาสตร์ ก็ควรที่จะพิจารณาถึงอนาคตและทิศทางของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในศตวรรษที่ 21 ด้วย เพราะมหาวิทยาลัยเองก็กำลังอยู่ในช่วงระยะเวลาของการขยายตัวและพัฒนาไปสู่การจัดการศึกษาทางค่านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งเป็นการพัฒนาครั้งใหญ่ที่ต้องใช้ระยะเวลาต่อเนื่องและยาวนานไปถึงศตวรรษที่ 21

มหาวิทยาลัยจึงเห็นสมควรให้มีการจัดการสัมมนาเรื่อง "ทิศทางของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในศตวรรษที่ 21" เพื่อเป็นการระดมทัศนะ ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวโน้ม ทิศทาง และบทบาทอันเหมาะสมของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในศตวรรษที่ 21 เพื่อเป็นข้อมูลประกอบในการพิจารณาวางแผนพัฒนามหาวิทยาลัยต่อไป

ฝ่ายวิชาการในฐานะผู้รับผิดชอบในการจัดสัมมนาขอขอบคุณผู้เกี่ยวข้องหลาย ๆ ฝ่ายที่มีส่วนส่งเสริมให้การสัมมนาเกิดขึ้นได้ นับตั้งแต่ผู้บริหาร/อาจารย์ที่กรุณาให้อาสาสมัครตลอดจนเขียนบทความประกอบการสัมมนา ท่านผู้ทรงคุณวุฒิทั้งภายนอกและภายในที่กรุณาให้เกียรติและสละเวลาอันมีค่ามาเป็นวิทยากรในการสัมมนา อีกทั้งผู้บริหาร/อาจารย์/และผู้มีเกียรติที่เข้าร่วมการสัมมนาทุกท่านที่จะช่วยส่งเสริมให้การสัมมนาคั้งนี้บรรลุเป้าหมายและประสบความสำเร็จยิ่งขึ้น

ฝ่ายวิชาการหวังเป็นอย่างยิ่งว่า การสัมมนาคั้งนี้จะทำให้ได้แนวคิด ทัศนะ และข้อมูลที่แก่นมหาวิทยาลัยไว้ประกอบในการพิจารณากำหนดแนวโน้ม ทิศทาง และบทบาทที่เหมาะสมของมหาวิทยาลัยในฐานะที่เป็นสถาบันอุดมศึกษาชั้นนำของประเทศต่อไป.

(ศาสตราจารย์เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม)

รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ

บทบรรณาธิการ

เมื่อมหาวิทยาลัยได้มอบหมายให้ฝ่ายวิชาการ เป็นผู้รับผิดชอบในการจัดสัมมนา เรื่อง "ทิศทางของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในศตวรรษที่ 21" นั้น งานพัฒนาหลักสูตร กองบริหารการศึกษา ฝ่ายวิชาการ ในฐานะผู้จัดเตรียมการสัมมนาจึงได้พยายามจัดเตรียม ข้อมูลที่คิดว่าจะเป็นประโยชน์เพื่อเป็นเอกสารประกอบการสัมมนาครั้งนี้ ดังนั้นเอกสาร ประกอบการสัมมนาครั้งนี้จึงแยกออกเป็น 3 เล่ม คือ

1. รายงานการวิจัยเรื่อง "แนวโน้มพัฒนาการของโลกและประเทศไทย

ในอนาคต (2533) กับการพัฒนาการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์" โดย

รองศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ พิเศษเสน

เอกสารเล่มนี้ได้จัดทำพิมพ์เสร็จเรียบร้อยแล้วตั้งแต่เดือนพฤษภาคม 2530 และได้เสนอให้ผู้บริหารของมหาวิทยาลัยทุกระดับ ตลอดจนอาจารย์หลาย ๆ ท่านไปเรียบร้อยแล้ว

2. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ : สถานภาพปัจจุบันและทิศทางในอนาคต

ข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อถาวรสัมมนานั้น นอกจากบทความต่าง ๆ เกี่ยวกับการ อุดมศึกษาและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์โดยตรงแล้ว ความคิดเห็นเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ของผู้ทรงคุณวุฒิที่อยู่ในประชาคม ทั้งท่านที่เป็นผู้บริหาร/อดีตผู้บริหาร/ตลอดจนอาจารย์ประจำ หลาย ๆ ท่านล้วนมีคุณค่าต่อมหาวิทยาลัยเป็นอย่างยิ่ง ผู้จัดเตรียมการสัมมนาจึงได้ดำเนินการ สัมภาษณ์เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบในการสัมมนาด้วย

ดังนั้นเอกสาร เล่มนี้จึง เป็นกรสรุปคำสัมภาษณ์ของผู้บริหาร/อดีตผู้บริหาร/อาจารย์ ประจำของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เกี่ยวกับสถานภาพปัจจุบันและทิศทางในอนาคตของมหาวิทยาลัย ในด้านการผลิตบัณฑิต การวิจัย การบริการทางวิชาการ การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม การบริหาร ตลอดจนการดำเนินการด้านอื่น ๆ

3. บทความประกอบการสัมมนา

เป็นบทความเกี่ยวกับการอุดมศึกษาและมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่ผู้ทรงคุณวุฒิ หลาย ๆ ท่านได้เขียนไว้ในหนังสือ/วารสาร/เอกสารทางวิชาการและการสัมมนาต่าง ๆ

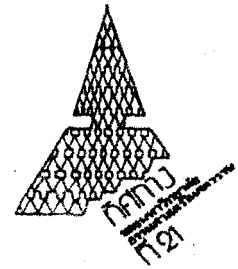
การจัดทำเอกสารประกอบการสัมมนาทุกเล่มให้สำเร็จเรียบร้อยงไ้ด้นั้น
ต้องใช้ระยะเวลาและความอุสาหะวิริยะของผู้งานทุกท่านเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะ
เอกสารเล่มที่ 2 นั้น นักวิชาการอีก 3 ท่าน คือ คุณชนันดา พูลภคาค คุณจิตนง
พัฒนาศิริ และคุณชัชสนี ศรีสุวรรณ ได้ใช้ความพยายามและอุทิศเวลาอันยาวนานเพื่อสรุป
คำสัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 20 ท่าน นอกจากนักวิชาการทั้ง 3 ท่านแล้ว เจ้าหน้าที่
ท่านอื่น ๆ เช่น คุณประมวล บัวงาม คุณจุฑาทิพ เต่าแก้ว คุณสุวรรณา มงคลรุ่งเรือง และ
คุณยุพา กาศเนตร ตลอดจนเจ้าหน้าที่พิมพ์ดีดอื่น ๆ ของกองบริการการศึกษา ก็มีส่วนอันสำคัญ
ยิ่งต่อการจัดเตรียมเอกสารในครั้งนี้ บรรณาธิการจึงขอขอบคุณทุกท่านไว้ ณ โอกาสนี้

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า เอกสารประกอบการสัมมนาครั้งนี้ทุกเล่มและทุกเรื่องจะ
เป็นประโยชน์ต่อการสัมมนาและการพิจารณากำหนดแนวโน้ม ทิศทางและบทบาทที่เหมาะสม
ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในศตวรรษที่ 21 บ้างตามสมควร

สุภาพ ทองใส
บรรณาธิการ

๒๕

บทความประกอบการสัมมนา

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
การศึกษาเพื่อการพัฒนา พัฒนาอะไรและอย่างไร	1
- ศาสตราจารย์ เสน่ห์ จามริก	
มหาวิทยาลัยกับสังคมไทย	24
- ศาสตราจารย์ ดร.วิทย์ วิศทเวทย์	
การกำหนดวัตถุประสงค์ของสถาบันอุดมศึกษา	38
- ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประกอบ คุปรัตน์	
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์กับการอุดมศึกษาในสังคมไทย	61
- ศาสตราจารย์ ดร. เสน่ห์ จามริก	
Higher Education : A proposal for positive Interventions by the Thai government	101
- รองศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ พันธุเสน	
รายงานการสัมมนาเรื่อง พัฒนาการในอนาคตทางสังคม เศรษฐกิจ ธุรกิจและความมั่นคงของไทยและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์	123
- ฝ่ายวิจัยและบริการทางวิชาการแก่สังคม	

การศึกษาเพื่อการพัฒนา : พัฒนาอะไร? อย่างไร?

ศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก

อารัมภบท

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะเสนอแนวการวิเคราะห์เกี่ยวกับนโยบายการศึกษาของไทย ว่ากันโดยนิยามแล้ว เจตนารมณ์ของการศึกษามีอยู่เพื่อพัฒนาคน และสังคม หลักอุดมการณ์ข้อนี้เห็นจะไม่มีใครปฏิเสธ แต่ถึงกระนั้นในทางปฏิบัติการศึกษาก็ยังมีฐานะเป็น ระบบ และนโยบายแห่งชาติอีกด้วย และด้วยเหตุฉะนี้ ทิศทางและเป้าหมายจึงย่อมถูกกำหนดขึ้นมาจากลักษณะโครงสร้างอำนาจเศรษฐกิจการเมืองของประเทศ สัมพันธภาพของการศึกษาในฐานะอนุระบบที่มีอยู่ต่อระบบเศรษฐกิจการเมือง เป็นข้อที่พึงตระหนักไว้ร่วมกันอยู่โดยทั่วไป คงไม่จำเป็นต้องนำมาแจกแจงโดยเฉพาะอีกในที่นี้ หากแต่เพียงใครจะเนนถึงข้อความจริงธรรมดา ๆ ที่ว่า อันการเสนอแนะแนวทางเปลี่ยนแปลงใด ๆ ก็ตามย่อมหนีไม่พ้นที่จะต้องส่งผลกระทบต่อสถานภาพเดิมที่เป็นอยู่ ซึ่งหมายถึงฐานะ อำนาจ อิทธิพล ผลประโยชน์ ตลอดจนค่านิยมทั้งหลายที่ยึดมั่นถือมั่นกันอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่ชนชั้นนำทั้งภายนอกและภายใน "วงการการศึกษา" เอง

ความจริงแล้ว เสียงเรียกร้องให้มีการเปลี่ยนแปลงแนวทางการศึกษา ไม่ใช่ของใหม่ หากได้มีเค้ามาตั้งแต่เริ่มนำเอา "ระบบการศึกษา" "แผนสมัยใหม่" คือระบบโรงเรียนเข้ามาสู่สังคมไทยที่เกี่ยว ด้วยเหตุที่ความคึกคักอ่านไม่สู้จะลงรอยกันแม้ในหมู่ นักการศึกษาเอง ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา นำสิ่งแตกต่างกระแสความรู้สึกนึกคิดเห็นถึงความจำเป็นต้องมีการปฏิรูปเปลี่ยนแปลง กระจายวงกว้างขึ้นตามลำดับถึงกับมีการจัดตั้งกลุ่มศึกษาต่าง ๆ ขึ้นมาจากภายนอกวงการการศึกษา กระแสความเคลื่อนไหวทางความคึกคักอ่านเหล่านี้ แม้จะยังไม่มียุทธศาสตร์ต่อระดับนโยบาย แต่ก็นับว่ามีผลสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ที่มีส่วนสะท้อนถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมในช่วงสองสามทศวรรษหลังนี้ ทั้งนี้ นอกเหนือไปจากแรงกระตุ้นจากอุดมการณ์ทางการศึกษาเองด้วย

ที่มา : "วารสารสภาการศึกษาแห่งชาติ" ปีที่ 21 ฉบับที่ 1 ตุลาคม - พฤศจิกายน 2529

โดยนัยนี้ แนวการวิเคราะห์ของบทความนี้จึงไม่ไต่หวังที่จะเสนออะไรใหม่ หากประสงค์จะทำหน้าที่ประมวลตรวจสอบทิศทางและสภาพปัญหาของ "ระบบ" การศึกษาไทย ประเด็นสำคัญมีอยู่ว่าระบบการศึกษาไทยกำลังถูกทำลายจากสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และการทำลายที่ว่านี้ทวีความรุนแรงขึ้นตามลำดับ ในขณะที่เกี่ยวกับที่ระบบจัดการศึกษาของรัฐคงตกอยู่ในสภาวะชะงักงันและยังไม่แสดงที่ท่าว่าจะสามารถปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสภาพความเปลี่ยนแปลง บทความนี้พยายามทำความเข้าใจในเรื่อ้นบนพื้นฐานของสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น และด้วยเหตุฉะนั้นจึงทั้งเป็นประเด็นคำถามที่เห็นว่าจำเป็นต้องมาช่วยกันคิดใคร่ครวญกันเสียที่แท้จริง ๆ แล้วเรากำลังใช้การศึกษาเพื่อพัฒนาอะไรกันแน่ แนวทางที่ยึดถือปฏิบัติกันอยู่ทุกวันนี้มีความถูกต้องหรือผิดพลาดประการใด และในที่สุด ควรจะได้มีการแก้ไขปรับปรุงกันอย่างไร ซึ่งทั้งหมดเหล่านี้ประกอบกันเป็นเรื่อง เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์แนวโน้มนโยบายการศึกษาของประเทศ

ปัญหาสองแนวทาง

คำถามหลักที่ว่ามีขึ้นถึงแนวทางและเป้าหมายการศึกษา 2 แนวทางใหญ่ ๆ ควบคู่กัน ซึ่งขัดแย้งกัน ประสพการณ์ทางการศึกษาของไทยก็คงเป็นไปในลักษณะที่ตนเองนี้ แนวทางหนึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นกระแสหลักของทางราชการซึ่งตีความหมายของระบบการศึกษาจากแง่ของชนชั้นนำนิยมคั่งที่รายงานการวิจัยประสิทธิภาพโรงเรียนประถมศึกษา: ความเสมอภาคของโอกาสทางการศึกษา (2517) สรุปไว้ชัดเจนว่า :-

"...โรงเรียนนั้นมีหน้าที่รับใช้สังคม ทั้งนี้ไม่เพียงแต่เป็นสถาบันการศึกษาเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกอันหนึ่งที่ทำหน้าที่เลือกสรรและรับรองบุคคลเพื่อบรรจุเข้าสู่ระดับชั้นของตำแหน่งต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง การใคร่รับการศึกษาย่อมหมายถึงการมีโอกาสที่จะไต่ถามหาที่ศึกษา มีเกียรติสูงกว่า และมีอิทธิพลทางการเมืองมากกว่าอีกด้วย กล่าวโดยย่อแล้ว โรงเรียนมีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดเลือกวิถีชีวิตของบุคคล โดยเฉพาะโรงเรียนประถมศึกษาในประเทศไทยมีบทบาทอย่างสำคัญในเรื่องนี้เป็นพิเศษเพราะ 3 ใน 5 ของนักเรียนที่จบชั้นประถมปีที่ 4 ไล่ออกจากระบบโรงเรียนไปโดยไม่เรียนต่อ ผลก็คือ วิถีชีวิตในอนาคตของเด็ก ๆ เหล่านี้ไต่ถูกชักเส้นตายไว้เสียแต่คนมือ"

และอีกแนวทางหนึ่ง อาจถือได้ว่าเริ่มมีมาตั้งแต่สมัยเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี นักการศึกษาผู้ยิ่งใหญ่ท่านนี้ นับเป็นแบบอย่างของความเป็นรัฐบุรุษอย่างแท้จริง เพราะระหว่างดำรงตำแหน่งถึง เสนาบดีกระทรวงธรรมการ ท่านไม่ใช่เอาแต่ประพฤติปฏิบัติตนเพียงเพื่อประโยชน์ประครองตำแหน่งอำนาจของตนเองเท่านั้น หากได้คิดและทำอย่างจริงจัง เพื่อให้การศึกษาของชาติเดินไปในแนวทางตามหลักความดีความเชื่อของท่านเอง ซึ่งเป็นการสวนทางกับกระแสหลักของทางราชการ แม้ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ จากทัศนะของท่านซึ่ง เป็นเสมือนหนึ่งผู้บุกเบิกแนวคิดท่านเอง เกี่ยวกับอันจะปรากฏต่อมาในภายหลังว่า :-

"การจัดการศึกษาเฉพาะสำหรับหมู่คณะ ถึงจะจัดให้สูงสุดเพียงใด ก็ไม่ใช่กำลังอันแท้จริงของชาติ บรรานิ่ง กวีผู้ขึ้นชื่อได้กล่าวไว้ว่า "อย่าเพียรสร้างแคยักษและเทวดาเลย จงพยายามยกคนทั้งชาติให้สูงขึ้นพร้อมกันเถิด" อันนี้เป็นคติสำหรับการศึกษานี้ซึ่งต้องผันแปรไปเป็นการศึกษาสำหรับชาติ... เมื่อฐานะแห่งชาติหรือคนทั้งหมดได้เขยิบขึ้นสูงแล้ว ย่อมมีกำลังที่จะแข่งขันต่อสู้กับชาติอื่น ๆ ได้ทุกวิถีทาง..."

ถ้อยคำเหล่านี้ได้กล่าวไว้มาก่อนประกาศใช้การศึกษาภาคบังคับตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 เท่ากับเป็นการเน้นให้ตระหนักถึงปัญหาทิศทางการศึกษาไทยที่รัฐบาลสมัยนั้นจะต้องตัดสินใจเลือกกระหน่ำการศึกษาเพื่อสร้างชนชั้นนำ โดยเฉพาะการศึกษาเพื่อยกระดับคุณภาพของคนส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตามถึงเป็นที่ทราบกันอยู่แล้ว ระบบการศึกษาไทยเลือกเดินในแนวทางและเป้าหมายที่ "เพียรสร้างแคยักษและเทวดา" และนั่นก็คือ ทำหน้าที่เป็น "กลไกเลือกสรรและรับรองบุคคลเพื่อบรรจุเข้าสู่ระดับชั้นของตำแหน่งต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง" หลังจากความพยายามที่จะให้ใช้การศึกษาเพื่อ "ยกคนทั้งหมดให้สูงขึ้นพร้อมกัน" ต้องเป็นหมันไปในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ต่อมาหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ภายใต้รัฐบาลคณะราษฎร ซึ่งประกาศเจตนารมณ์ตามหลักหกประการที่ว่า "จะต้องให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร" โอกาสก็เปิดให้กับรัฐบุรุษทางการศึกษานี้ให้ได้ทำหน้าที่ เสนาบดีกระทรวงธรรมการอีกวาระหนึ่ง โดยกำหนดให้แผนการศึกษาชาติ

พ.ศ. 2475 เคนโนแนวทางตาม "แผนเส้นราบ" อันแตกต่างตรงข้ามกับ "แผนเส้นโค้ง" ทั้งนี้ควยเหตุผลทำนองเดียวกันกับที่ไคเคยยื่นหยัดมาแล้วเมื่อ 13 ปีก่อนว่า "ไม่ต้องปั้นเทวดากไค เมื่อยกมนุษย์ขึ้นทั้งกะมิ ก็ไคเทวดาเอง" แต่อีกวาระหนึ่งที่เป้าหมายการศึกษาเพื่อชนส่วนใหญ่ก็ต้องเป็นอันพับไปอีกเช่นเดียวกัน ภายใต้วัยความผันแปรทางการเมืองภายใต้กระแสอำนาจนิยมและเผด็จการทหาร ล่าสุคหลังเหตุการณ์ "มหาวิปโยค" ตุลาคม 2516 บังเกิดแรงกระตุ้นทางความคิดและเคลื่อนไหวทางการศึกษาภายใต้ "รัฐบาลพระราชทาน" ของสัญญา ธรรมศักดิ์ ถึงขั้นปรากฏผลออกมาเป็นรายงานปฏิรูป "การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม" แต่แล้วก็อีกเช่นกัน เจตนารมณ์ปฏิรูปการศึกษาเพื่อยกระดับชนส่วนใหญ่กลับต้องเสื่อมสูญไปพร้อม ๆ กับที่กระแสอำนาจนิยมเข้ามาครอบงำชีวิตการเมืองไทยไม่นานหลังจากนั้น

รวมความแล้ว โครงสร้างและระบบจัดการศึกษาในแนวชนชั้นนำนิยมซึ่งดัดแปลงมาจากแบบอย่างตะวันตกไคดำเนินอย่างต่อเนื่อง เป็นลำดับมาในรูปของโครงการและแผนการศึกษาชาติฉบับต่าง ๆ รวมทั้งแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 ซึ่งกำหนดขึ้นภายใต้ "ระบอบปฏิวัติ" ตุลาคม 2501 และซึ่งยังคงบังคับใช้อยู่ในปัจจุบันนี้ ทุก ๆ โครงการและแผนการศึกษาชาติต่างประกาศหลักการทำนองเดียวกันที่จะให้ "พลเมืองทุกคนไครับการศึกษาคตามควรแก่ศักยภาพ" แต่ทว่าจริง ๆ แล้วระบบการศึกษาไทย ถึงยุคคคคคคคอยู่ในกระแสของชนชั้นนำนิยมนั่นเองสิ่งที่เรียกว่า "ตามควรแก่ศักยภาพ" ในทางปฏิบัติก็คือ "ตามควร" เท่าที่ทางราชการจะกำหนดให้ มีใช้เพื่อ "ยกคนทั้งหมดให้สูงขึ้นพร้อมกัน" อย่างที่วิญญูชนจะพึงเข้าใจกัน แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 มีความหมายความสำคัญขึ้นเป็นพิเศษในยุคของการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจ ก็โดยที่เป็น การขยายฐานผลิตชนชั้นนำจากอาณาจักรของเจ้าคนนายคนในระบบราชการไคออกไปสู่การผลิตกำลังคนชั้นนำในภาคเศรษฐกิจสมัยใหม่อันไคแก่ธุรกิจการค้า การเงิน และอุตสาหกรรม

จุดสำคัญอยู่ตรงปัญหาที่ว่ายุทธศาสตร์และนโยบายพัฒนาภาคเศรษฐกิจสมัยใหม่เหล่านี้มีไคสานสัมพันธ์กันไปกับภาคเกษตรและชนบทอันประกอบเป็นฐานเศรษฐกิจสังคม

โดยส่วนรวมของประเทศ หากแต่เป็นการแยกส่วนพัฒนากลุ่มพลังเศรษฐกิจสังคมใหม่ขึ้นมาครอบงำอยู่เหนือภาคเกษตรและชนบทซึ่งประกอบเป็นชนส่วนใหญ่ โดยนัยนี้ ระบบการศึกษากายไตแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 ซึ่งถูกจัดให้เข้ากับแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ และแผนการปกครองประเทศ จึงขยายบทบาทออกไปทำหน้าที่เป็นฐานรองรับระบบการแบ่งแยกชนชั้นภายในโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองปัจจุบัน ผลสืบเนื่องที่ตามมาซึ่งระบบการศึกษามีส่วนเสริมอย่างสำคัญก็เป็นสิ่งที่รู้เห็นกันอยู่โดยทั่วไป คือช่องว่างสุดโต่งระหว่างความมั่งคั่งและทันสมัยสำหรับกลุ่มชนในภาคเศรษฐกิจสมัยใหม่คานหนึ่ง กับอีกคานหนึ่ง ความยากจนและก้อยพัฒนาสำหรับมวลชนส่วนใหญ่ในภาคเกษตรและชนบท

ความล้มเหลวและสูญเสีย

แน่นอนของวาทอันสุดโต่งที่ว่านี้โดยรากฐานเป็นผลเกิดจากเหตุปัจจัยในระบับโครงสร้างเศรษฐกิจการเมือง แต่ก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่า "ระบบ" การศึกษาเองมีส่วนเกื้อหนุนอยู่อย่างสำคัญที่เดียว และด้วยเหตุนี้ที่ทำให้จำเป็นต้องมาพิเคราะห์ทบทวนกันถึงความหมายและฐานะบทบาทของการศึกษาที่หลงแต่ขึ้นตามสมควรแทนที่จะปล่อยให้ไปตามมีตามเกิดเช่นในทุกวันนี้ ในเชิงของนโยบายการพัฒนาแล้ว การพิเคราะห์ประเมินสถานภาพของการศึกษาย่อมหมายความว่าให้ความสำคัญกันอย่างไร ต่อเป้าหมายการพัฒนาคคนและสังคมกับทางคานพัฒนาเศรษฐกิจ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง จำเป็นต้องซึ่งใจกำหนดกันให้ถี่เสียก่อนว่าอะไร เป็นมรรคอะไร เป็นผลกันแ่นระหว่างคุณค่าของคนกับของวัตถุ ข้อนี้เป็นเรื่องที่ประชาคมนักการศึกษาเองพึงจะตระหนักสำนึกกันในฐานะผู้มีวิชาชีพอันเกี่ยวของสัมพันธ์โดยตรงอยู่กับภารกิจในการพัฒนาคุณภาพของคคนและชีวิตสังคม ประเด็นข้อนี้ยังจะไ้กล่าวถึงอีกต่อไปในปัญหาเรื่องการแสวงหาเลือกทางการศึกษา

กล่าวโดยเฉพาะในส่วนของระบบการศึกษาซึ่งที่เป็นอยู่ ผลสะท้อนที่บังเกิดขึ้นจากการที่มุ่งแต่ทำหน้าที่เป็นกลไกคักคนขึ้นสู่สถานะทางสังคมและตำแหน่งการงานสูง ๆ ขึ้นไปตามลำดับชั้นดังกล่าวข้างต้น คงจะพอเห็นไ้จากลักษณะโครงสร้างปริมคการศึกษาซึ่งฝ่ายแผนงานของทางราชการยึดถือเป็นเครื่องชี้นำในการวางแผนการศึกษาชาติ จากสถิติตัวเลขเทียบอัตราจำนวนนักเรียนนักศึกษาออกกลุ่มประชากรวัยเรียนในระดับการศึกษาต่าง ๆ ดังที่ปรากฏในตารางหน้าผนวทที่ 1 ท้ายบทความนี้ ชี้ให้เห็นว่าจากรากฐาน ระบับ

ประถมขึ้นไป อัตราจำนวนนักเรียนนักศึกษาจะลึบตัวลงอย่างรวดเร็วตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นขึ้นไปเป็นลำดับจนถึงระดับอุดมศึกษา แน่แน่นอนว่า เมื่อมองในเชิงปริมาณกันแล้ว สถานการณ์การศึกษาระดับสูงขึ้นไปเป็นลำดับโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับประถมซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับ และถือเป็นสิทธิทางสังคมอย่างหนึ่ง พอจะกล่าวได้เต็มปากว่ารัฐสามารถสนองบริการได้อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย แต่ครั้งเขยิบขึ้นมาในระดับมัธยม อัตราจำนวนที่รัฐจะสามารถจัดบริการให้ได้ก็จะลดฮวบลงทันที ตามสถิติตัวเลขปี พ.ศ. 2525 จากอัตราร้อยละ 95 ในระดับประถมจะลดลึบลงไปเหลือเพียงร้อยละ 33 ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และร้อยละ 22 ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย การขยายการศึกษาตั้งแต่ระดับมัธยมขึ้นไปเป็นไปอย่างเชื่องช้า ดังที่จะอนุมานได้จากอัตราเพิ่มระหว่างปี พ.ศ. 2519-2525 ทั้งนี้เพราะความจำกัดจำเขี่ยทางด้านกำลังงบประมาณและทรัพยากร สำหรับระดับอุดมศึกษา ภาพตัวเลขอาจจะดูเพิ่มไ้รวดเร็วก็ คือจากอัตราร้อยละ 2.7 ขึ้นไปเป็นถึงร้อยละ 5 คือเกือบเท่าตัวในช่วงเวลาเพียง 5-6 ปี แต่นั่นก็เป็นเพราะได้แรงหนุนจากมหาวิทยาลัยเปิดซึ่งสามารถรับนักศึกษาเข้าโดยไม่จำกัดจำนวนและโดยไม่ต้องผ่านการสอบคัดเลือก ในกรณีใดก็ตาม ระดับมัธยมศึกษา ยังคงเป็นด่านสกัดกั้นโอกาสทางการศึกษาที่สำคัญอยู่เช่นแต่ก่อน

ภายใต้โครงสร้างปริมติการศึกษานี้เองที่แบบแผนการจัดการศึกษาได้ดำเนินมาโดยตลอด แนวนโยบายหลักที่สืบทอดกันมาทั้งในยุคเผด็จการและยุคประชาธิปไตย ทุกวันนี้คงมุ่งอยู่ที่เป้าหมายขยายปริมาณการศึกษาระดับต่าง ๆ หลังจากที่ได้ถือว่าผ่านพ้น "ผลสำเร็จ" มาในระดับประถม (แต่ก็ยังต้องมาเร่งทำการรณรงค์การรื้อหนังสือคามการชี้ชวนขององค์การยูเนสโก) ถึงตอนนี้ก็เป็นเรื่องของการขยายในระดับมัธยมกันต่อไป และทุก ๆ ปี นโยบายการศึกษาก็จะได้แต่ชื่อออกมาถึง เป้าหมายอัตราจำนวนนักเรียนที่ต้องการจะเพิ่มขยายขึ้น สำหรับเทคนิควิธีการปฏิบัติให้ลุล่วงไปตามเป้าหมายนโยบายที่ว่านี้ ก็ไม่มีอะไรมากไปกว่าการเพิ่มครู โรงเรียน และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งงบประมาณแผ่นดิน ว่างเวียนอยู่เช่นนี้เป็นวัฏจักร

ทั้งหมดนี้เป็นลักษณะแบบแผนท่างานของระบบและกลไกการศึกษาในปัจจุบันนี้ อัตราจำนวนนักเรียนนักศึกษานั้นจำกัด้วงแควลง เช่นนี้ย่อมมีง เกิดผลเท่ากับบังคับให้ต้องมี

การแข่งขันชิงชัยกันอย่างสุดเหวี่ยงทุกประตูเท่าที่จะเปิดช่องให้ไม่ว่าจะเป็นค่ายการพยายามทุ่มเทส่งเสริมลูกหลานให้ได้เข้าโรงเรียน "ดีเด่น" ที่สุด หรือค่ายวิธีการกวาดวิชาเรียนพิเศษ และอื่น ๆ รวมทั้งเงินทองที่บำรุงโรงเรียน พฤติการณ์เหล่านั้นนับวันจะขยายวงและทวีความเข้มข้นขึ้นเป็นลำดับ "ผลสำเร็จ"ทางการศึกษาแต่ละชั้นแต่ละตอนจึงเป็นเสมือนหนึ่งบรรดุดึงเส้นชัยของชีวิตคั้งที่นักการศึกษาชั้นนำท่านหนึ่งใช้ถ้อยคำเรียกอย่างแบบยลว่าเป็น "การศึกษาของผู้ชนะ" (เอกวิทย์ ณ ถลาง ในรายการสนทนา "หาแนวทางอันอาจนำไปสู่การปฏิรูปการศึกษาไทยในอนาคต" ธันวาคม 2529) ในสภาพบรรยากาศทางการศึกษาแบบนี้ จึงไม่เป็นที่น่าประหลาดใจว่าการสอบ"ได้" โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและตอนจะขึ้นสู่ระดับอุดมจึงเป็นไปกันอย่างครึกโครมเสมือนหนึ่งงานมหกรรมประจำปีของชาติ

ในเมื่อระบบที่เป็นอยู่เท่ากับเป็น "การศึกษาของผู้ชนะ" ก็ย่อมหมายความว่าความอยู่ในตัวว่าเป็น "การศึกษาของผู้แพ้" ซึ่งมีเป็นอัตราจำนวนมหาศาลคั้งที่โครงสร้างปริมิตการศึกษาแสดงให้เห็นแล้ว จริง ๆ ก็เป็นเช่นนั้นไม่ว่าจะเป็นในแง่ของจิตวิทยาหรือโอกาสในชีวิตในอนาคตก็ตาม ความเป็น "ผู้แพ้"ทางการศึกษาจึงเท่ากับถูกทอดทิ้งปละทอดทิ้งความพ่ายแพ้ล้มเหลวในชีวิตตลอดไปในสายตาของทั้งนักวางแผนพัฒนา เศรษฐกิจและการศึกษาในปัจจุบันนี้ เพราะจากแง่ของฝ่ายวางแผนกำลังคน :-

"กำลังคนที่เป็นที่ต้องการทางเศรษฐกิจมักจะตกอยู่ในผู้ที่จบมัธยมศึกษาตอนปลาย อาชีวศึกษา หรือมหาวิทยาลัย แผนกำลังคนที่ต้องแปลมาเป็นแผนการศึกษา จึงควรมุ่งการศึกษาในระดับเหล่านี้" (ศุภชัย พานิชภักดิ์ : "ความต้องการกำลังคนและการวางแผนการศึกษา" 2521)

ตามนัยที่ว่านี้ ก็หมายความว่ากำลังคนที่ระดับการศึกษาต่ำลงไปจากนี้ไม่ได้ "เป็นที่ต้องการทางเศรษฐกิจ" แต่ประเด็นอยู่ที่ว่า เรากำลังพูดถึงความ "ต้องการทางเศรษฐกิจ" ของใครกันแน่? แน่นอน ถ้าจะเลือกมองเอาแต่จากแง่ความต้องการของทางราชการและภาคเศรษฐกิจสมัยใหม่ ขบวนการนิยมและสรูปเช่นนี้ย่อมจะพอรับฟังได้ แต่นั่นจะหมายความว่าเกินเลยไปถึงว่าบรรดาผู้คนที่ระดับการศึกษาต่ำ โดยเฉพาะในภาคเกษตรและชนบท จะปราศจากความหมายหรือความต้องการทางเศรษฐกิจของชาติโดยส่วนรวม

กระนั้นหรืออย่างไร ถ้าเช่นนั้น เศรษฐกิจจะหมายถึงอะไร? และเป้าหมายของการศึกษาอยู่ที่ตรงไหน? คำตอบในประเด็นเหล่านี้ไม่ว่าจะรับหรือปฏิเสธหรืออย่างไรก็ตาม มีแต่จะชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนถึงความล้มเหลวของระบบการศึกษาไทย เพราะถ้าหากเป็นจริงอย่างที่นักวิชาการอยากจะเข้าใจกัน กล่าวคือถ้าหากคนระดับการศึกษาต่ำไม่เป็นที่ต้องการหรือไร้ความหมายความสำคัญทางเศรษฐกิจเสียแล้วไซ้ ระบบการศึกษาไทยก็คงนับว่าเต็มไปด้วยความสูญเปล่าอย่างมหาศาล เพราะหลังจากที่ผ่านพ้นแผนพัฒนา เศรษฐกิจและแผนการศึกษามัธยมที่ห้าและใช้เวลานานกว่าทศวรรษแล้ว จนมีคนเยาวชนของชาติเพียงร้อยละ 22 เท่านั้นที่ได้มีโอกาสเข้าเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือในทางตรงกันข้ามถ้าจะยอมรับกันว่าบรรดาคนที่ขาดโอกาสทางการศึกษาจำนวนมหาศาลเหล่านี้มีความหมายความสำคัญทางเศรษฐกิจอยู่บ้างอย่างน้อยก็ในฐานะที่เป็นทรัพยากรส่วนหนึ่งของชาติ ก็เท่ากับว่าระบบการศึกษาไทยได้ปล่อยปลดละเลยให้ชนส่วนใหญ่ของประเทศตกอยู่ในสภาพค่อยพัฒนามาเป็นเวลายาวนาน และทิศทางการศึกษาคามที่เป็นอยู่ก็ไม่มีที่ท่าว่าจะตอบปัญหาข้อนี้ได้อย่างไร ในแง่ปริมาณ สถานการณ์อาจดูกระตือรือร้นบ้างจากช่วงก่อนมีแผนพัฒนาซึ่งเยาวชนมีโอกาสเล่าเรียนถึงระดับมัธยมเพียงร้อยละ 10 ของประชากรในวัยเรียนหรือว่าในเชิงคุณภาพ ก็เริ่มมีการศึกษาวางแผนการศึกษาในลักษณะที่กำหนดหลักสูตร เรียนแต่ละระดับให้ "เรียนจบในตัวเอง" ทั้งนี้หมายความว่าเพื่อให้สามารถนำวิชาความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการประกอบสัมมาชีพ เฉพาะอย่างยิ่งสำหรับบรรดาผู้ที่ไม่สามารถทำการเล่าเรียน "ไต่บันไดคารา" ขึ้นต่อไปได้ แต่นั่นก็จะเป็นอุปสรรคทางการศึกษาเพื่อเลี่ยงปัญหาความล้มเหลวของระบบที่ไม่สามารถบริการสนองความต้องการอันเพิ่มทวีขึ้น มากกว่าที่จะถือเป็นนโยบายแก้ปัญหารากฐานทางการศึกษาอย่างจริงจัง ในกรณีใดก็ตามการจัดหลักสูตรแบบ "เรียนจบในตัวเอง" ก็ค่อนข้างเลือนลอย และเกินในแนวของช่องทางสำหรับเข้าสู่ "ตลาดแรงงาน" ในภาคเศรษฐกิจสมัยใหม่ เสียมากกว่าที่จะฝึกคนให้เรียนรู้เพื่อพึ่งตนเองและพัฒนาค้นเองในสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจสังคมของตนเองอย่างแท้จริง

โซครายที่จุกยื่นและแนวการมองปัญหาสำคัญเหล่านี้ของทางราชการ
 ค่อนข้างจะคลุมเครืออย่างขอไปที่ดังที่พอจะอนุมานจากแนวความคิดเกี่ยวกับประถมศึกษา
 ดังนี้:-

"...แนวโน้มของอัตราผลตอบแทนในชั้น(ประถมศึกษา)นี้ลดลงเร็วมาก และเร็วที่สุดในบรรดาศึกษาชั้นต่าง ๆ ... คุณสมบัติทางการศึกษา สำหรับการเข้าทำงานจึงมักจะสูงควย และจะยิ่งสูงมากขึ้นในอนาคต ทำให้ตลาดแรงงานของผู้ที่จบแค่ชั้นประถมศึกษาค่อนข้างแคบ และยิ่งเมื่อประเทศเข้าใกล้ภาวะของการได้รับประถมศึกษาถ้วนทั่วทุกคนเท่าไร อัตราผลตอบแทนของการศึกษาชั้นนี้ก็จะยิ่งลดลงมากเท่านั้น และอาจจะเป็นศูนย์... (แต่อย่างไรก็ดี) จากอัตราผลตอบแทนที่ได้นี้ เราไม่อาจสรุปได้ว่าการลงทุนในการศึกษาชั้นนี้ต่อไปในอนาคตจะเป็นสิ่งที่ไม่ควรทำ เนื่องจากเราต้องยอมรับว่า การให้การศึกษาระดับประถมโดยทั่วลวนยังเป็นสิ่งที่ดีควรทำอย่างยิ่ง ค่วยเหตุผลทางด้านสังคมและอื่น ๆ ที่ไม่ใช่เหตุผลทางเศรษฐศาสตร์" (ศุภชัย พานิชภักดิ์ : "อัตราผลตอบแทนที่เปลี่ยนแปลงในการลงทุนทางการศึกษา" 2519)

โดยสรุปก็คือ "ตลาดแรงงาน" ของภาคเศรษฐกิจสมัยใหม่ถือเป็นตัวกำหนดระดับการศึกษาที่ "เป็นที่ต้องการทางเศรษฐกิจ" ส่วนสำหรับประถมศึกษานั้น" ถึงแม้ว่าจะก่อให้เกิดผลดีในด้านการให้การศึกษแก่ส่วนรวมให้มากที่สุด แต่ก็ก่อให้เกิดผลเสียทางเศรษฐกิจเนื่องจากการศึกษาที่ให้มีไม่สอดคล้องกับการทำงานหรือประเภทงานที่มีในตลาด...(ศุภชัย พานิชภักดิ์ : 2521)

โดยนัยนี้เอง ประถมศึกษาอันเป็นการศึกษาภาคบังคับมาเป็นเวลาช้านานจึงกลับกลายมาเป็นคาบสองคมสำหรับทวยราษฎรซึ่งถูกเกณฑ์ให้เข้าสู่"ระบบ" การศึกษาสมัยใหม่ แต่แล้วกลับต้องถูกทอดทิ้งให้กลายเป็นเพียงกลุ่มทรัพยากรมนุษย์ที่ก่อให้เกิดผลเสียทางเศรษฐกิจเพราะเหตุที่ได้รับการศึกษาไม่สอดคล้องกับ"ประเภทงานที่มีในตลาด" ในประการที่สำคัญยิ่งกว่านั้น ทิศนะหรือ"เหตุผลทางเศรษฐศาสตร์" ห่วงองเกี่ยวกันนี้ยังได้เสียงขานรับจากภายในวงการศึกษาเอง ซึ่งบ้างก็แสดงความห่วงใยถึง "นโยบายการส่งเสริมการศึกษาภาคบังคับจนไม่มีเงินงบประมาณเหลือเพียงพอที่จะส่งเสริมการศึกษาในระดับสูงขึ้นไป ทำให้ประเทศขาดแคลนกำลังคนในระดับกลางและระดับสูง" (ก้อ สวัสดิพิพานิชย์ : "การศึกษาของประเทศไทย" 2512) หรือบ้าง

ก็เห็นว่ารัฐบาลควรต้องเพิ่มงบประมาณการศึกษา "เพื่อให้มีงบประมาณใช้เพื่อการศึกษา
ระดับสูงกว่าชั้นประถมศึกษามากขึ้น" (รุ่ง แก้วแดง : "การลงทุนเพื่อการศึกษาของ
ประเทศไทย" 2513) และทั้งหมดเหล่านี้คือทั้งในแง่เศรษฐศาสตร์และการศึกษาด้านแค
เอนเอียงไปในแนวความคิดความเชื่อร่วมกันว่าระดับการศึกษาชั้นสูงอันเป็นแหล่งผลิต
กำลังคนระดับกลางและระดับสูงเท่านั้นที่ให้ความหมายความสำคัญทางเศรษฐกิจ ส่วน
การศึกษาระดับต่ำ โดยเฉพาะระดับประถมคงมีอยู่ควยเหตุผลทางสังคมอื่น ๆ อันไม่เกี่ยว
กับเศรษฐกิจ

ทางเลือกสู่ "ยกคนทั้งชาติให้สูงขึ้นพร้อมกัน"

แนวความคิดความเชื่อเช่นว่านี้ ไม่ว่าจะควยเจตนาดีเพื่อส่งเสริมให้คน
ได้รับการศึกษา"ระดับสูง ๆ" กันมาก ๆ อย่างไรก็ตาม แต่ผลกระทบต่อนโยบายการ
พัฒนาและการศึกษานั้นยังให้บังเกิดความสูญเปล่าและสูญเสียวัยเยาว์ของคนไปอย่าง เอนก-
อนันต์คังกล่าวมาแล้วข้างต้น ถ้าจะวินิจฉัยระบบการศึกษากันในเชิงของความเป็นผู้แพ้/
ผู้ชนะแล้วก็หมายความว่าในแต่ละปีการศึกษาเยาวชนจำนวนถึงร้อยละ 60 - 70
จะต้องถูกกันออกไปในฐานะผู้แพ้ ยิ่งไปกว่านั้น แม้สำหรับ"ผู้ชนะ"เองซึ่งโชคก็สามาร
ได้ไต่เต้าขึ้นไปถึงขั้นสูงคืออาชีพและอุดมศึกษา ก็กำลังต้องประสบกับปัญหาไม่มีงานทำอยู่
ในขณะนี้และนับวันจะทวีความรุนแรงขึ้นถึงที่สถิติตัวเลขชี้ให้เห็นชัดเจนในตารางหน้าผนว
กที่ 2 ท้ายบทความนี้ ทั้งนี้ควยเหตุที่ตำแหน่งงานต่าง ๆ มีอยู่และขยายตัวอย่างจำกัด
ไม่อาจสนองรับปริมาณผู้สำเร็จการศึกษาสูง ๆ ได้เพียงพอ ปราบฏการว่างงาน
ในหมู่ผู้มีการศึกษาเป็นที่รู้เห็นกันคืออยู่โดยทั่วไป จึงจะไม่กล่าวอะไรให้มากไปกว่านี้อีก
นอกจากใครจะเน้นถึงว่าวิกฤตการณ์ที่เรากำลังเผชิญกันอยู่นี้ไม่ใช่เป็นเพียงปัญหาเฉพาะหน้า
ที่จะมาคิดอ่านแก้ไขกันทีละเรื่องทีละรายเท่านั้น หากโดยรากฐานเป็นปัญหาอันเกิดจาก
ความหลงและสำคัญผิดในแนวทางการพัฒนาประเทศและการศึกษา ประเด็นอยู่ที่ว่า ใน
เส้นทางพัฒนาอันไม่สมดุลย์ กล่าวคือพัฒนาความไม่สมดุลย์ระหว่างภาคอุตสาหกรรม
กับภาคเกษตรระหว่างเมืองกับชนบท ตามที่เป็นมาและกำลังเป็นอยู่นี้ การศึกษาจะพึงมี
บทบาทอย่างไร

ข้อเสนอของบทความนี้ก็ถือว่าฝ่ายการศึกษาจำเป็นต้องชูการนำทางความคิดและนโยบายเพื่อเป้าหมายพัฒนาคนและสังคมส่วนใหญ่ แทนที่จะไต่แค่เกินรอยตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ เช่นที่ปฏิบัติอยู่จนถึงทุกวันนี้ ทั้งนี้ด้วยเหตุผลธรรมดา ๆ ที่ว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจมุ่งผูกพันทุ่มเทอยู่แค่เฉพาะกับภาคเศรษฐกิจด้านหนึ่งมาตลอด แผนการศึกษาเป็นภารกิจอันมีพันธะหน้าที่อยู่โดยตรงต่อคุณภาพของคนและชีวิตสังคม เพราะฉะนั้นย่อมจำเป็นต้องมีโลกทัศน์ที่กว้างขวางครอบคลุมคนอย่างกว้างขวางและทั่วถึง แผนการศึกษาชาติอันกำหนดขึ้นมาภายใต้ "ระบอบปฏิวัติ" ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 เป็นเครื่องสะท้อนถึงความหลงผิดและสำคัญผิดอย่างฉกรรจ์ทางการศึกษา ที่ว่าหลงผิดก็เพราะไม่พยายามรู้จักสังคมของตนเอง และไปฝากความหวังไว้กับภาคเศรษฐกิจสมัยใหม่ตามรอยของบรรดานักวางแผนพัฒนาซึ่งมองเห็นแต่ความหวังจากภายนอกมากกว่าภายในสังคมไทยเอง เพียงแต่เราพิจารณาเหตุสถิติตัวเลขการจ้างงาน (ตารางหน้าผนวก 3) ก็จะพอตระหนักในความเป็นจริงที่ว่า ความคาดหวังเช่นนี้เป็นเรื่องที่เลื่อนลอย เพราะในที่สุดแล้วการจ้างงานทั้งในระบบราชการและภาคเอกชน ซึ่งระบบการศึกษาพยายามรับใช้สนองความต้องการอยู่จนถึงบัดนี้ รวมกันแล้วเพิ่มขึ้นจากอัตราจำนวนร้อยละ 20 ในปี พ.ศ. 2521 มาเป็นร้อยละ 25 เท่านั้นในปี 2526 ของกำลังแรงงานทั้งประเทศ ในขณะที่คนทำงานของตัวเองรวมทั้งแรงงานในครอบครัวคงมีอยู่ถึงเกือบร้อยละ 75 ในปี 2526 ลดลงบ้างจากร้อยละ 79 ในปี 2521 ความเป็นจริงทางเศรษฐกิจสังคมของไทยเป็นเช่นนี้ในสภาพของสังคมเกษตรเป็นพื้นฐาน แต่กระนั้นในวงการศึกษากลับพากันยึดติดไปกับเรื่องของตลาด "จ้างงาน" ประหนึ่งว่าเป็นตลาดแรงงานทั้งหมดของประเทศ

ในประการสำคัญยิ่งกว่านั้น ที่สำคัญผิดก็เพราะระบบการศึกษาไทยมองข้ามศักยภาพทางการศึกษาและการสร้างสรรค์ของเยาวชนไทยส่วนใหญ่ที่ไหลรัยตกจากเวทีการศึกษา "ในระบบ" ไป ทั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและแผนการศึกษาชาติมีว่แค่ยึดมั่นถือมั่นเอาภาคอุตสาหกรรมที่แยกส่วนพัฒนาขึ้นมาเป็นที่ตั้ง และคว้นำการเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัย ผลก็คือภาคเกษตรและชนบทต้องถูกจำกัดศักยภาพลง ไปเป็นเพียงส่วนที่คงตามและพึ่งพิงการณเป็นเช่นนี้มาโดยตลอด จนเดี๋ยวนี้เกิดเป็นความบักใจเชื่อกันอย่างหนักแน่นว่าผู้คน

ในภาคเกษตรและชนบทนั้นช่วยตัวเองไม่ได้ ทางราชการจำเป็นต้องคอยดูแลคุ้มครองอยู่เสมอ
 ชาติไม่ได้ หนัก ๆ เข้ามาในยุค "ประชาธิปไตยครึ่งใบ" ซึ่งภาคธุรกิจเอกชนขึ้นมามี
 อำนาจและบทบาททางการเมือง ผู้นำรัฐบาลก็คงได้แต่หวังวอนขอรองฝ่ายธุรกิจให้ให้ความ
 เมตตาการุณาต่อฝ่ายเกษตรกรและผู้ยากจนทั้งหลาย แนวความคิดและทัศนคติของผู้นำ
 เช่นนี้อาจดูน่านิยมน่าเลื่อมใส แต่ในความเป็นจริงแล้วรัฐก็จะช่วยคอกย่ำให้ทรัพยากร
 ในภาคเกษตรและชนบทจนจำเจอยู่ในวัฏจักรของความค่อมพัฒนาและการพึ่งพาอยู่ตลอดไป
 ตลอดจนถึงความสูญเสียต่อสมรรถนะการผลิตภายในภาคเกษตรและชนบทอันเป็นฐานเศรษฐกิจ
 สังคมที่แท้จริงของประเทศไทย

จากสภาพปัญหาที่บรรยายมาโดยสังเขปนี้ คงจะพอช่วยให้ได้ตระหนักถึง
 ภารกิจของการศึกษาต่อชนส่วนใหญ่ของประเทศซึ่งโดยสาระเป็นปัญหาระดับนโยบาย เรื่อง
 ของนโยบายนี้ ก่อนอื่นจะต้องทำความเข้าใจกันเสียก่อนว่าไม่ใช่เพียงเรื่องของความ
 ต้องการจะทำอะไรหรือไม่ทำอะไรเท่านั้น หากหมายถึงการจัดอันดับความสำคัญและกำหนด
 เป้าหมายและแนวทางกิจกรรมสาธารณะที่เกี่ยวข้อง กล่าวโดยเฉพาะถึงเรื่องของการ
 ศึกษา บทความนี้ได้วิเคราะห์ให้เห็นถึงความสูญเสียไปลาทางการศึกษาและความสูญเสียอัน
 บังเกิดขึ้นต่อทรัพยากรเศรษฐกิจสังคมของชาติ รวมทั้งความผิดพลาดในแนวทางของแผน
 การศึกษาชาติที่เป็นอยู่ ข้อสรุปที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ในเรื่องนโยบายการศึกษาคือ
 ความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนทิศทางและเนื้อหาสาระการศึกษาเสียใหม่ กล่าวคือ จากที่
 เคยเน้นหนักไปในด้านผลิตกำลังคนเข้าสู่ระบบราชการและภาคเศรษฐกิจสมัยใหม่ มาสู่
เป้าหมายเพื่อรับใช้คนส่วนใหญ่ เจตนารมณ์และเป้าหมายทางการศึกษาใหม่นี้ย่อมหมายถึง
ว่าภารกิจของการศึกษาไทยไม่อาจจำเริญอยู่เพียงแคขยายปริมาณการศึกษาใน
แบบแผนที่เป็นอยู่ หากแต่เพื่อมุ่งในเชิงของคุณภาพเป็นการฟื้นฟูศักยภาพการเรียนรู้
สามารถพึ่งและพัฒนาตนเองขึ้นในชุมชนชนบท และโดยนัยนี้นโยบายการศึกษาจึงไม่ใช่
เป็นเพียง เรื่องของการ เลือกลงเน้นกันที่ระดับประถมหรือระดับสูงขึ้นไปดังเช่นที่ตกเตียง
กันอยู่ในวงราชการการศึกษา หากแต่หมายถึง เป็นการอำนวยความสะดวกและจัดการศึกษา
แบบครบวงจรตามลักษณะสภาพแวดล้อมและศักยภาพพัฒนาของชุมชนท้องถิ่น

เป็นที่เห็นกันได้ว่า การปรับเปลี่ยนทิศทางการศึกษาที่ว่านี้ไม่ใช่สิ่งที่จะ
กระทำกันได้อย่างฉับพลันทันที หากเป็นภารกิจระยะยาวและละเอียดอ่อน ปัญหาไม่ใช่
เพียงในค่านอุปสรรคต่อท่านชักขวางจากอิทธิพลและผลประโยชน์ต่าง ๆ เท่านั้นซึ่งก็
จะต้องพยายามสร้างความเข้าใจกันต่อไป แต่การดำเนินการตามเป้าหมายทางการ
ศึกษาที่ว่านี้ ในตัวเองค่อนข้างยุ่งยากสลับซับซ้อน ต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจในพื้นฐาน
ทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในส่วนต่าง ๆ อันหลากหลายของประเทศเป็นอย่างดี
พอสมควร อย่างดีที่สุดที่พอจะทำได้ในขั้นนี้ ก็คือหลักการและแนวทางกว้าง ๆ ทางการ
ศึกษาเพื่อนำไปสู่เป้าหมายฟื้นฟูชุมชนชนบท ดังต่อไปนี้ :-

1. กลุ่มเป้าหมาย ดังที่กล่าวมาแล้วแต่ต้น ความคิดเรื่องการศึกษเพื่อ
ชนส่วนใหญ่ ไม่ใช่เพิ่งจะมาเกิดขึ้นในตอนนี้ หากได้เคยมีการคิดและปฏิบัติกันมาแล้วตาม
แนวคิดของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีที่ว่า "จงพยายามยกคนทั้งชาติให้สูงขึ้นพร้อมกัน"
ข้อเสนอนโยบายในที่นี้โดยสาระก็คง เป็นไปตามหลักอุดมการณ์ท่านเองเดียวกันนี้ เป็นแต่
อาจมีจุดมุ่งเฉพาะเจาะจงขึ้นเพื่อตอบและคลี่คลายปัญหาความคอบพัฒนาและสมรรถนะ
การผลิตอันตกต่ำ อันเป็นผลสืบเนื่องจากแผนการพัฒนาที่ขาดความสมดุลย์ทางเศรษฐกิจ
และการศึกษา อัตราส่วนจำนวนมหาศาลของเยาวชนที่ต้องประสบกับความ "พ่ายแพ้"
ไม่อาจไต่เต้าขึ้นไปสู่ระดับการศึกษา"อันเป็นที่ต้องการทางเศรษฐกิจ" ใคนั้น ย่อมหนี
ไม่พ้นที่จะต้องตกไถ่แก่กลุ่มเยาวชนลูกหลานของมวลเกษตรกรทั้งหลายนั้นเอง
ข้อที่มักมองข้ามกันไปก็คือว่า ผลสะท้อนจาก "การศึกษาของผู้แพ้" นี้
มิใช่จะมีต่อฐานะตัวบุคคลและครอบครัวของเยาวชนเหล่านั้นเท่านั้น แต่ยังมีเกิดผล
สูญเสียกำลังคนแก่ประชาคมชนบทโดยส่วนรวมด้วยในขณะเดียวกัน ปัญหาความยากจน
อันแผ่สร้าณอยู่ทั่วไปในชนบทที่กล่าวขวัญกันอยู่ทุกวันนี้ นั้น มักจะมองกันในด้านฐานะรายได้
เป็นใหญ่ และการแก้ปัญหาที่เพื่องอาศัยวิธีการง่าย ๆ ฟื้นฟู ๗ ๗ ด้วยการอัดฉีดเงินทองกัน
เข้าไป แต่ถาพึเคราะห์ลึกลงไปให้ลึกซึ้งแล้ว ความยากจนของชนบทนั้นโดยรากฐานก็คือ
ความขาดแคลนกำลังคนและวิทยาการนั่นเอง ความแรนแค้นในภาคเกษตรและชนบท
ยังคงมีให้มวลเกษตรกรจำต้องละทิ้งถิ่นฐานบ้านช่อง เพื่อหางานทำในเมืองเฉพาะอย่างยิ่ง
ในกรุงเทพฯ บรรดาลูกหลานเกษตรกรเองโดยที่มองไม่เห็นอนาคตอะไรในชีวิตในท้องถิ่น

ของตนเอง ก็ต้องพยายามดิ้นรนเล่าเรียนเพื่อได้ก่อสร้างฐานะของตนตามแนวค่านิยม
ที่ยึดถือกัน หรืออย่างน้อยที่สุดก็เพื่อหนีให้พ้นไปจากสภาพความค่อมพัฒนาและความยากจน
อันครอบคลุมอยู่โดยทั่วไป หลักสูตรการศึกษาคนการ เกษตรตามวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย
ก่ผลิตคนเขารับราชการหรือรับจ้างตามบริษัทร้านค้าเสียมากกว่าสำหรับใช้ประโยชน์ใน
การพัฒนาการเกษตรอย่างแท้จริง

รวมความแล้ว จุดมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อฟื้นฟูชุมชนชนบทโดยสาระก็คือ
การฟื้นฟูกำลังคนที่ทองสูญเสียไปในระบบ "การศึกษาของผู้แพ้นั้นเอง" ประเด็นอยู่ที่
ต้องเปลี่ยนแปลงจาก "การศึกษาของผู้แพ้นั้นเอง" ในระบบ "ไลทิงส์" ให้เป็นการศึกษาเพื่อ
สร้างสมรรถนะการพึ่งและพัฒนาตนเองของบรรดาเขาวชนลูกหลายเกษตรกร และนี่เป็น
ปัญหาทิศทางการศึกษาโดยส่วนรวมเพราะเกี่ยวข้องกับค่อชีวิตและผลิตผลของชนส่วนใหญ่
คือไม่ใช่เพียงเรื่องของการรวมขอมระหว่าง 'การศึกษาของผู้แพ้นั้นเอง' ที่ยังไม่หมกกำลังใจ
และ 'การศึกษาของผู้ชนะ' ที่มีเมตตาธรรม" (เอกวิทย์ ณ ถลาง, อ้างแล้ว 2519)
เท่านั้น หากจะต้องมุ่งวางแผนทางและจัดการศึกษาให้คนในชุมชนชนบทสามารถยืนอยู่บน
ฐานของตนเองได้อย่างแท้จริง

2. การศึกษาครบวงจร ในขณะเดียวกัน เป้าหมายฟื้นฟูชุมชนชนบทย่อม
หมายถึงคววว่าการศึกษาเรียนรู้จะต้องไม่จำกัดอยู่เพียงชั้นประถมตามความเข้าใจใน
วงการศึกษาโดยทั่วไปมักจะเพ่งเล็งเอาว่า ประถมศึกษาเป็นการปูพื้นฐานสำหรับเรียนต่อ
ในระดับสูง ๆ ขึ้นไปตามลำดับ หรือว่ามาในระยะหลัง ๆ ที่เริ่มให้ความสำคัญคืออ่านแก้ไข
ปรับปรุงกันขึ้นมาบ้างก็กระเด็นไปในทางที่เห็นว่าสาระสำคัญของโครงสร้างเนื้อหาของ
หลักสูตรที่เป็นอยู่นั้นคืออยู่แล้ว คงเพียงแต่ปรับปรุงต่อเติมสัดส่วนให้ครบถ้วนขึ้นตามความ
ต้องการของชีวิตและสังคม รวมทั้งความสามารถด้านการทำงานอาชีพเท่านั้นก็ได้ ซึ่ง
โดยสรุปแล้วก็ไม่ได้ให้คำตอบแก่ ความต้องการทางการศึกษาของชุมชนชนบทอย่างจริงจัง
จุดเน้นในที่นี้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียง เรื่องของปัจเจกบุคคลที่จะใคร่รับการศึกษาก็ได้คุณภาพขึ้น
ในระดับหนึ่งระดับใดเท่านั้น หากยังเกี่ยวโยงไปถึงปัญหาสร้างทรัพยากรกำลังคนระดับ
ต่าง ๆ ตามสภาพความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนนั้น ๆ คววโดยส่วนรวม

แนวทัศน์ทางการศึกษา เช่นว่ามีนัยสำคัญต่อนโยบายจัดการศึกษาอย่างน้อย 2 ประการ ในประการแรก เป็นประเด็นปัญหาเกี่ยวกับขอบข่ายกิจกรรม เศรษฐกิจของชุมชนชนบทเอง ตามแนวทางที่เป็นมาจนถึงบัดนี้ การเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัยและสร้างอุตสาหกรรมโคกระทำกันมาในลักษณะแยกสักร่วนออกไปจากพื้นฐานทางเกษตรของสังคมไทย ระบบการศึกษาขยายตัวออกสนองความต้องการนี้และครอบงำยึดเยี่ยคลงมาสู่มวลชนในภาคเกษตรและชนบท ในลักษณะเช่นนี้ ชุมชนชนบทกลายเป็นแหล่งป้อนความต้องการกำลังคนจากภายนอก ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วตกอยู่ในประเภทแรงงานประเภทไร้ฝีมือ ทั้งนี้ด้วยเหตุความพ่ายแพ้ทางการศึกษาดังกล่าวแล้ว เป้าหมายของการฟื้นฟูชุมชนชนบทนอกจากจะมุ่งจัดการศึกษาเพื่อกระตุ้นส่งเสริมพัฒนาการทางเกษตรแล้ว ยังจำเป็นต้องเปิดโอกาสของทางที่จะพัฒนาเติบโตออกไปในค่านิยมและอุตสาหกรรมด้วย ความแตกต่างอยู่ที่ว่าแทนที่กิจกรรมเศรษฐกิจเหล่านี้จะพัฒนาขึ้นโดยอาศัยแต่การขยายตัวและลงทุนครอบงำมาจากภายนอกซึ่งยึดถือเป็นนโยบายปฏิบัติกันอยู่ขณะนี้ ชุมชนชนบทเองจำเป็นต้องได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้มีรายได้และกำลังทุนรวมทั้งวิทยาการที่จะพัฒนากิจกรรมสมัยใหม่เหล่านี้ขึ้นอย่างจริงจัง

ในประการต่อมา เป็นประเด็นปัญหาเกี่ยวกับความหมายและขอบข่ายของการศึกษาในชุมชนชนบท ในสายตาของทั้งนักวางแผนพัฒนาและนักวิชาการ ชุมชนชนบทกับประถมศึกษาจะเป็นของคู่กันไป ถ้าดูหลายเกษตรกรคนใดเผชิญสามารถเล็ดลอดหลุดขึ้นไปถึงระดับการศึกษาชั้นสูง ได้ก็ถือเป็นเรื่องบุญวาสนาของแต่ละบุคคลไป แต่ถึงจุดนั้น "ช่างเผือก" นั่นก็จะเป็นอันหลุดลอยออกไปจากเศรษฐกิจสังคมชนบทตลอดไป ประถมศึกษาก็จะคงยังคงอยู่คู่บุญกับชุมชนชนบทต่อไปถึงเค็ม แม้ว่าอาจจะแก้ไขตามแต่กันบ้างตามเหตุถาวร โอกาสที่ชุมชนชนบทจะสามารถฟื้นฟูสมรรถนะของคนขึ้นมาอย่างอมไม่อาจเป็นไปได้ ถ้าวิสัยจัดการศึกษาเช่นว่านี้ไม่มีการเปลี่ยนแปลง นี่คือจุดใหญ่ใจความของการปฏิรูปการศึกษาซึ่งไม่ใช่เพียงจัดให้การศึกษาแต่ละระดับ "เรียนจบในตัวเอง" เท่านั้น หากยังหมายถึงจัดให้การศึกษาทุกระดับตั้งแต่ประถมถึงอาชีวะและอุดมศึกษารวมทั้งการวิจัยได้ประสานเชื่อมโยง เป็นองค์ประกอบทางการศึกษาร่วมกันสนองความต้องการอย่างครบวงจรต่อชีวิต เศรษฐกิจสังคมของชุมชนชนบท ในลักษณะเช่นนี้โครงสร้างปริมัยการศึกษา ยังคงต้องมีอยู่ตามระดับสติปัญญาความสามารถของบุคคลเป็นเรื่องเป็นรายไป หาก

แต่เป็นโครงสร้างปริมิตที่แต่ละระดับการศึกษา มีทิศทางและเนื้อหาสาระที่สอดคล้องต่อสภาพความเป็นจริงของชีวิต โดยนัยนี้ความหมายและเนื้อหาสาระของประถมศึกษาย่อมจะต้องเปลี่ยนแปลงไป ตลอดจนฐานะบทบาทของสถาบันการศึกษาระดับอาชีวและอุดมศึกษาก็จะต้องเปลี่ยนทิศทางและพัฒนาขึ้นมาจากรู้นะความต้องการของชุมชนท้องถิ่นอย่างแท้จริงด้วย

3. ระบบโรงเรียนชุมชน ประเด็นเรื่องทิศทางและเป้าหมายการศึกษา เพื่อฟื้นฟูชุมชนชนบททำให้ต้องตั้งคำถามขึ้นด้วยว่า ใครเป็นผู้จัดการศึกษา? ความโน้มเอียงของนักการศึกษาไทยทั่วไปรวมทั้งผู้ที่เรียกตัวเองว่านักปฏิรูปการศึกษามักจะเป็นห่วงใยเป็นพิเศษในปัญหา "เอกภาพ" การบริหารการศึกษา ชาวครวความเคลื่อนไหวของกลุ่มนักการศึกษาชั้นนำของทางราชการในขณะนี้ก็เข้าใจว่ามุ่งเน้นถึงเรื่องนี้เป็นพิเศษ นัยว่าถึงกับมีการเสนอให้รวมกิจกรรมการศึกษาทุกระดับรวมทั้งศิลปวัฒนธรรมเข้ามาอยู่ภายใต้กระทรวงเดียวกัน ผู้เขียนเองยังไม่สู้กระจ่างแจ่มนักว่านอกเหนือไปจากประเด็นปัญหาซึ่งอ่านได้จากภายในวงราชการประจำกันแล้ว จะมีนัยเป็นผลกระทบต่อแนวทาง "การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม" ซึ่งนักศึกษากลุ่มเดียวกันนี้เคยเสนอไว้ในรายงานปฏิรูปการศึกษาเมื่อสิบกว่าปีมาแล้วอย่างไรบ้าง ในที่นี้จึงเพียงขอตั้งข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับหลักความคิดเรื่อง เอกภาพทางการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรอบของทิศทางและเป้าหมายการศึกษา เพื่อฟื้นฟูชุมชนชนบทดังที่เสนอ

ความกังวลห่วงใยในปัญหาเรื่อง เอกภาพทางการศึกษาพอเป็นที่เข้าใจได้ เมื่อพิจารณาถึงสภาพความกระจุกกระจายทางการบริหารซึ่งการศึกษาระดับชั้นต่าง ๆ ต้องแยกย้ายสังกัดต่างกรมต่างกระทรวงกัน เป็นเหตุให้ทั้งหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน ตลอดจนการทดสอบต้องถูกหันออกเป็นชั้น ๆ ขาดการประสานเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ระบบการศึกษาไทยจึงตกอยู่ในสภาวะระส่ำระสายอยู่ทุกวันนี้ ความคิดอ่านที่จะแก้ไขปัญหาคความกระจุกกระจายแตกแยกทางการศึกษาย่อมเป็นสิ่งจำเป็น แต่ในขณะเดียวกันความเป็นเอกภาพก็มีข้อเป็นจุดหมายปลายทางสูงสุดในตัวเอง หากจะต้องเป็นไปด้วยกันกับคุณภาพและประสิทธิภาพของการศึกษาคด้วย โลกกล่าวมาแล้วถึงว่าระบบการศึกษาซึ่งกำหนดเป้าหมายผลิตคนไปในลู่วางเดียวกันหมดทั้งประเทศ ก่อให้เกิดความสูญเสีย

เพียงใด ทางเลือกที่เป็นไปได้และสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของชีวิตและสังคม ก็คือ เบนทิศทางการศึกษาให้สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและศักยภาพของชุมชนท้องถิ่น โดย นัยนี้โครงสร้างการศึกษาที่ยึดติดอยู่กับความเป็นหนึ่งก็จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนไปสู่ความหลากหลายในระดับหนึ่ง ในความหลากหลายนี้เองก็มีความจำเป็นที่จะต้องประสานสัมพันธ์กัน อยู่ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาชาติ และตรงจุดนี้เองที่กำหนดความหมายและจุด มุ่งหมายของ เอกภาพทางการศึกษา

ทั้งนี้หมายความว่า เอกภาพทางการศึกษาโดยสาระเป็นเรื่องของการ ควบคุมและประสานในระดับนโยบาย นอกไปจากนั้นแล้ว เพื่อให้การศึกษาเป็นไปอย่างมี คุณภาพและประสิทธิภาพ อำนาจและความรับผิดชอบจัดการศึกษานับตั้งแต่หลักสูตรและ การเรียนการสอนลงไปก็เป็น เรื่องของชุมชนท้องถิ่นเป็นหลัก เอกภาพอีกระดับหนึ่ง ร่องลงไปจากระดับชาติ ก็คงได้แก่ระดับภูมิภาคและจังหวัดที่จะคอยดูแลส่งเสริมคุณภาพ มาตรฐานโรงเรียนและวิทยาลัยทุกระดับภายในเขตท้องที่ และในระดับโรงเรียนและ วิทยาลัย เป็นเรื่องของชุมชนท้องถิ่นที่จะจัดการดูแล จุดมุ่งหมายสำคัญอยู่ที่ว่าจะต้องให้ สถาบันการศึกษาเหล่านี้มีฐานะบทบาทเป็นโรงเรียนและวิทยาลัยของชุมชนท้องถิ่นอย่าง แท้จริง

4. การลงทุนทางการศึกษา แนวการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดที่กล่าวมา ย่อมหมายถึงความจำเป็นของทุนทรัพยากรและกำลังงบประมาณให้กับส่วนภูมิภาคและ ท้องถิ่น และแน่นอนว่าจะต้องเป็นผลกระทบทะเทือนต่อทรัพยากรและงบประมาณส่วนใหญ่ ที่เคยจัดสรรให้กับโรงเรียนและวิทยาลัยในเมือง ประเด็นการแบ่งสรรงบประมาณ จึงไม่ใช่เพียงปัญหาของการที่จะเลือกเน้นเอาระหว่างการศึกษาในระดับประถมและระดับสูง หากแต่เป็นเรื่องของการประเมินให้มีความสำคัญกับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนชนบท ซึ่งจำเป็น ต้องได้รับบริการการศึกษาทั้งระดับประถมและระดับสูงขึ้นไป เพื่อเป็นกำลังผลิตและพัฒนา ในชุมชนท้องถิ่นซึ่งในที่สุดแล้วก็ประกอบเป็นฐานเศรษฐกิจสังคมของชาติ ในข้อนี้มีแง่พิจารณา ในเชิงหลักนโยบายเกี่ยวข้องกัน 2 ประการ คือ นโยบายการลงทุนในทรัพยากรคนและ หลักความเป็นธรรม

ในแง่ของการลงทุนพัฒนากำลังคน การศึกษาเพื่อฟื้นฟูชุมชนชนบทไม่ได้หมายความว่า เป็นไปเพื่อแยกเศรษฐกิจสังคมของชนบทออกจากเมือง หรือว่าเป็นการเผชิญหน้าช่วงชิงระหว่างเมืองกับชนบท ในทางตรงกันข้าม กลับจะเป็นแนวทางที่ให้ทางออกกับปัญหาวิกฤตหลาย ๆ ด้านในเมืองซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาแต่ความยากจนแร้นแค้นในชนบท ยิ่งไปกว่านั้น การพัฒนาทางการศึกษาและวิทยาการจะเป็นการเพิ่มทุนสมรรถนะของชุมชนท้องถิ่น ในลักษณะที่เอื้ออำนวยต่อเศรษฐกิจสังคมของเมือง ไม่ว่าจะเป็นในด้านการผลิตหรือการตลาด ในลักษณะเช่นนี้ภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมในเมืองก็จะสามารถยืนหยัดอยู่บนรากฐานภายในของประเทศได้อย่างมั่นคงขึ้นตามลำดับ แทนที่จะตกอยู่ในฐานะต้องพึ่งพาขึ้นอยู่กับภายนอกอย่างที่ เป็นอยู่ทุกวันนี้

ประการต่อมา ในแง่ของความเป็นธรรม ในระบบการศึกษาที่เป็นอยู่ซึ่งผลิตกำลังคนระดับกลางและระดับสูงให้ภาคเศรษฐกิจสมัยใหม่ ย่อมถือได้ว่าเป็นการลงทุนอย่างหนึ่งที่มีส่วนสำคัญต่อการดำเนินกิจการและขยายตัวของภาคธุรกิจเอกชน ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อผลกำไร ดังนั้นว่ากันโดยความเป็นธรรมแล้ว ฝ่ายเอกชนเหล่านี้ก็สมควรจะมีส่วนแบกภาระลงทุนทางการศึกษาด้วยเช่นกัน ไม่ใช่เพียงบริจาคตริพย์สิ่งของเป็นทำนองงานกุศลแบบที่ปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบัน ในประการสำคัญ การลงทุนทางการศึกษาของฝ่ายเอกชนยังจะมีส่วนช่วยให้ระบบจัดการศึกษาได้คุณภาพและมีประสิทธิภาพขึ้น สามารถตอบสนองความต้องการของ "ตลาดงาน" อย่างแท้จริง แน่นนอนในค่านิยมของผู้ได้รับโอกาสการศึกษาอาจจะต้องจ่ายสูงขึ้นไปเป็นธรรมดาของการดำเนินธุรกิจเอกชน แต่นั่นก็ถือได้ว่าเป็นการลงทุนอันคุ้มค่าสำหรับ "ผู้ชนะ" แล้วมิใช่หรือ ในฐานะที่จะเป็นช่องทางนำไปสู่ฐานะตำแหน่งทางสังคมและการงานที่สูงขึ้น

สรุป

ทั้งหมดที่กล่าวมาเป็นการเสนอแนวการพิจารณาประเมินปัญหาและอนาคตของระบบการศึกษาไทย ความมุ่งหมายก็เพื่อให้ระบบการศึกษาได้ทำหน้าที่ของการศึกษาอย่างแท้จริง โดยมีจุดเริ่มต้นที่คนเป็นแกนกลาง แนวทางเลือกที่เสนอกองจะไม่อาจอ้างอิงหลักปรัชญา หรืออุดมการณ์อะไรได้ หากแต่เป็นเรื่องของสามัญสำนึกถึงความจำเป็นที่จะ

ต้องมีการคิดอ่านแก้ปัญหาที่กำลังเผชิญกันอยู่ ในการนี้จึงได้พยายามสำรวจตรวจสอบ สภาพปัญหาอันเกี่ยวกับทรัพยากรกำลังคนของประเทศ และบนรากฐานของประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นนี้เองที่บทความนี้พยายามแสวงทางเลือกอันเป็นเหตุและเป็นผลต่อกัน จุดสำคัญอยู่ที่ตรงที่ว่าเราจะมองเห็นและค้ำค่าของคนผู้เป็นทั้งชีวิตของตนเองและทรัพยากรของชาติอย่างไร และการศึกษาซึ่งมีพันธะหน้าที่ต่อคนและสังคมเช่นใด ข้อที่น่าวิตกอย่างยิ่งก็คือว่าจากการพิจารณาที่ถูกต้องถึงปัญหาความสูญเสียเปล่าและสูญเสียทรัพยากรกำลังคนซึ่งสะสมเรื้อรังมา ระบบการศึกษาไทยจะยังไม่มีการตอบ

อย่างไรก็ตาม คำตอบที่เป็นไปได้ย่อมขึ้นอยู่กับหลักความคิดและทัศนคติ โดยเฉพาะในหมู่นักการศึกษาเอง เท่าที่เป็นมาเรามักจะยึดเอาตัวระบบเป็นที่ตั้ง แล้วก็จัดการศึกษาไปในทำนองกวาดต้อนเกณฑ์ผู้คนให้เข้ามาอยู่ในลู่เดียวกันหมด ผลที่ได้ไม่เพียงแต่ความสูญเสียเปล่าเท่านั้น หากยังเป็นภาระบั่นทอนทำลายศักยภาพสร้างสรรค์ของคนลงไปเป็นจำนวนมากมายมหาศาล แต่แล้วเราก็งงกัณอยู่ในเส้นทางเดิมไม่เปลี่ยนแปลง บรรดานักการศึกษาต่างก็พยายามปฏิบัติงานอย่างขยันขันแข็ง โดยส่วนหนึ่งมีความเชื่ออย่างหนักแน่นว่าได้พยายามทำดีที่สุดแล้วที่จะเปิดประตูการศึกษาให้กว้างที่สุดที่จะเป็นไปได้ตามกำลังทรัพยากรและงบประมาณจะอำนวย กำลังเงินและงบประมาณก็จะ เป็นประเด็นปัญหายิ่งใหญ่ในสายตาของนักการศึกษาอาชีพ ทั้ง ๆ ที่โดยแท้จริงแล้วเป็น ปัญหาทิศทางของระบบการศึกษาเอง

จากประสบการณ์ทางการศึกษาของไทย จนถึงบัดนี้น่าจะเป็นที่ตระหนัก กันได้แล้วว่าหลักการความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษาไม่มีวันที่จะบรรลุผลได้ ภายใต้กรอบของโครงสร้างการศึกษาที่เป็นอยู่ ซึ่งมีแต่ผลักดันเร่งเร้าให้แข่งดีเอาแพ้ชนะ กันแล้วก็ไม่ได้ความหวังในชีวิตอะไรเลยกับผู้แพ้ทั้งหลาย ในสภาพการณ์เลวร้ายเช่นนี้ ระบบการศึกษาไทยจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนทิศทางเสียใหม่ แต่การปรับเปลี่ยนทิศทางย่อม ไม่อาจเป็นไปได้คราเมเท่าที่ยังไม่มีการทำความเข้าใจในหลักความเสมอภาคในโอกาส ทางการศึกษากันให้ถ่องแท้ เพราะโอกาสอันศักดิ์สิทธิ์ย่อมไม่มีทางเป็นไปได้เลย คราเมเท่าที่การศึกษาถึงถือเป็นเพียงเกมแพ้ชนะ และการแพ้ชนะขึ้นอยู่กับฐานะทรัพย์สินสมบัติ และวงศ์ตระกูล ในกรณีโลกก็ตาม การศึกษาจะเป็นการศึกษาที่แท้จริงก็โดยเปิดโอกาส

ให้ทุกคนได้เรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองบนฐานแห่งศักยภาพและสภาพแวดล้อมของตน และ
 การศึกษาเพื่อฟื้นฟูชุมชนชนบทก็เป็นแนวทางหนึ่งที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อหลักการข้อนี้ และ
 เพื่อว่าคนส่วนใหญ่จะได้มีโอกาสดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพและเป็นกำลังพัฒนาที่ส่วนรวม
 ควบคู่กันไปด้วย

เสนห์ จามริก

กุมภาพันธ์ 2530

ผนวก 1

ตารางเปรียบเทียบร้อยละของจำนวนนักเรียนต่อประชากรแต่ละกลุ่มอายุในวัยเรียน
จำแนกตามระดับการศึกษาและชั้นเรียน ปีการศึกษา 2519-2525

ระดับชั้นเรียน	ช่วงอายุ	ร้อยละของจำนวนนักเรียนต่อประชากรในวัยเรียน ปีการศึกษา 2519-2525						
		2519	2520	2521	2522	2523	2524	2525
อ.1	4	6.4	6.5	7.9	8.8	9.4	10.1	10.5
อ.2	5	5.5	5.8	6.2	7.0	7.5	7.9	8.3
เด็กเล็ก	6	5.0	5.5	6.8	8.0	9.0	9.6	10.6
ก่อนประถมศึกษา	4-6	5.6	5.9	7.0	7.9	8.6	9.2	9.8
ป.1	7	122.6	117.8	124.6	115.5	110.3	106.9	101.2
ป.2	8	106.1	102.6	103.2	108.8	100.9	96.2	92.3
ป.3	9	105.2	105.0	102.0	102.4	106.8	97.8	92.2
ป.4	10	97.3	93.9	93.9	95.5	103.4	104.2	95.8
ป.5	11	58.8	62.3	78.8	87.6	90.7	94.4	103.1
ป.6	12	46.9	49.5	50.2	67.5	74.4	78.9	84.3
ป.7	13	40.7	42.3	-	-	-	-	-
ประถมศึกษา	7-13	84.5	83.7	92.8	96.7	98.1	96.6	94.9
ม.1	13	-	-	29.3	29.7	32.0	33.9	34.7
ม.ศ.1, ม.2	14	33.8	32.9	30.7	29.2	28.7	31.2	33.2
ม.ศ.2, ม.3	15	31.4	31.6	29.0	29.2	28.7	28.2	30.9
ม.ศ.3	16	28.5	29.3	28.3	27.5	28.0	-	-
มัธยมศึกษาตอนต้น	13-16	31.3	31.3	29.3	28.9	29.4	31.1	32.9
ม.4	16	-	-	-	-	-	15.6	29.4
ม.ศ.4, ม.5	17	19.2	21.8	21.1	23.2	24.2	32.5	14.8
ม.ศ.5	18	17.6	18.7	19.2	19.8	21.7	22.6	31.0
ม.ศ.6	19	5.2	6.2	7.0	8.1	8.8	11.0	10.7
มัธยมศึกษาตอนปลาย	16-19	14.1	15.7	20.0	17.2	18.4	20.5	21.6
มัธยมศึกษา	13-19	23.2	25.2	24.0	24.3	25.0	25.3	26.7
ปีที่ 1	19	4.1	4.3	4.4	4.7	4.7	6.4	7.6
ปีที่ 2	20	5.2	5.9	6.1	6.7	7.1	7.8	10.2
ปีที่ 3	21	3.7	4.1	4.5	5.1	5.3	5.8	6.0
ปีที่ 4	22	2.5	2.8	2.6	2.9	3.3	3.6	4.0
ปีที่ 5-6 ขึ้นไป	23-24	0.7	0.8	0.8	0.8	1.0	1.0	1.1
อุดมศึกษา	19-24	2.7	3.5	3.3	3.6	3.6	4.4	5.0
ทุกระดับ	4-24	39.2	39.4	39.7	41.1	41.8	41.5	39.8

ที่มา : สถิติการศึกษา ฉบับปีการศึกษา 2525 สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

ผนวก 2

ประชากรในกำลังแรงงานที่ไม่มีงานทำ จำแนกตามระดับการศึกษา

พ.ศ. 2528

หน่วย : พันคน

	ทุกระดับ การศึกษา	ต่ำกว่า ประถม	ประถม	มัธยม	อาชีวะ	ฝึกหัดครู	อุดม	อื่น ๆ
กำลังแรงงาน ทั้งประเทศ	26,670	3,369	20,041	1,531	564	476	575	114
ไม่มีงานทำ	1,689	155	1,043	312	110	*	56	14

* เว้นไว้ เพราะไม่มีระบุในตารางที่อ้างอิง

ที่มา : วารสารเศรษฐกิจ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด ตุลาคม 2528

รวบรวมจากตารางที่ 1-2 หน้า 584-585

ผนวก 3

เปรียบเทียบการจ้างงานกับการทำงานรูปแบบอื่น ๆ (พ.ศ. 2521-2526)

	จำนวน (หน่วยพันคน)		ร้อยละของแรงงานทั้งหมด	
	2521	2526	2521	2526
รับจ้างรัฐ	1,020	1,781	4.7	7.1
รับจ้างเอกชน	3,291	4,470	15.2	17.8
นายจ้าง	283	253	1.3	1.0
ทำงานของตนเอง	6,546	7,456	30.2	29.6
แรงงานในครอบครัว	10,528	11,222	48.6	44.6
<u>รวม</u>	21,668	25,183	100.0	100.0

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ

อ้างใน หนังสือพิมพ์ The Nation, March 6, 1986.

มหาวิทยาลัยกับสังคมไทย *

ศาสตราจารย์ ดร.วิทย์ วิชาเวทย์ **

บทความนี้จะเริ่มด้วยการสำรวจแนวความคิดสำคัญ ๆ เกี่ยวกับปัญหาที่ว่า มหาวิทยาลัยมีไว้เพื่ออะไร หลังจากนั้นจะพิจารณาว่า เมื่อมองจากแนวคิดเหล่านี้ มหาวิทยาลัยในเมืองไทยได้ทำอะไรมาแล้วและกำลังทำอะไรอยู่ และในตอนสุดท้ายผู้เขียนจะเสนอความเห็น ว่าในอนาคตมหาวิทยาลัยควรทำอะไรให้กับสังคมไทย

1. มหาวิทยาลัยมีไว้เพื่ออะไร

มหาวิทยาลัยของไทยเอาอย่างมาจากโลกตะวันตก เหตุผลในการก่อตั้งมหาวิทยาลัยในโลกตะวันตกมีแตกต่างกันออกไป นักคิดชาวตะวันตกยังถกเถียงปัญหานี้จนกระทั่งปัจจุบันนี้ความเห็นแยกได้กว้าง เป็นสามกลุ่ม

กลุ่มแรกเห็นว่ามหาวิทยาลัยมีไว้เพื่อแสวงหาความจริงและถ่ายทอดความจริงที่ค้นพบ มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งชุมนุมของผู้อยากรู้อยากเห็นโดยไม่คำนึงว่าสิ่งที่ค้นอยากรู้อยากเห็นนั้นจะมีประโยชน์ทางความรู้หรือด้านจิตใจแก่มนุษย์หรือไม่ เป็นการหาความจริงเพื่อความจริง เพราะเชื่อว่าความจริงมีค่าในตัวของมันเอง หากบังเอิญความจริงที่ค้นพบนั้นนำเอาไปใช้เป็นประโยชน์แก่มนุษย์ได้ก็เป็นผลพลอยได้ มหาวิทยาลัยมีไว้เพื่ออบรมให้เป็นคนดีหรือเป็นคนสมบูรณ์ตามอุดมคติของลัทธิปรัชญาหรือศาสนาใด นั่นเป็นหน้าที่ของสถาบันอื่น มหาวิทยาลัยมิใช่เป็นแหล่งผลิตกำลังคนให้แก่ระบบการเมือง ระบบเศรษฐกิจ หรือระบบสังคมวัฒนธรรมแบบใด มหาวิทยาลัยมีไว้มีหน้าที่ผลิตข้าราชการ วิศวกร แพทย์ นักดนตรี นักหนังสือพิมพ์ นักธุรกิจ ฯลฯ นั่นเป็นหน้าที่ของสถาบันหรือสมาคมที่เกี่ยวข้อง แต่ถ้ามหาวิทยาลัยค้นพบจะมีประโยชน์ในการสร้างกำลังคนด้านต่าง ๆ เหล่านี้ ก็เป็นผลพลอยได้มิใช่หน้าที่หลักของมหาวิทยาลัย

ที่มา : เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง "การพัฒนาการผลิตบัณฑิตของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย" ระหว่างวันที่ 26 - 27 มิถุนายน 2530

**ศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาปรัชญา คณะอักษรศาสตร์

ท่ามความเห็นของกลุ่มนี้ ชาวมหาวิทยาลัยจะต้องวางตัว เป็นกลางอย่าง เกรงครกัก จะต้องไม่เข้าไปยุ่ง เกี่ยวกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคม จะต้องไม่เข้าไปสนับสนุนหรือขัดแย้ง ฝ่ายใด เพราะนี่จะทำให้หน้าที่ในการแสวงหาความจริง เสียไป ความจริงที่ได้จะถูกบิดเบือน มหาวิทยาลัยไม่มีหน้าที่แสวงหาความรู้ เพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เพราะหากทำเช่นนั้นจะเป็นเหตุให้ ละเลยหน้าที่ในการแสวงหาความจริงที่เป็นสากลและนิรันดร ความจริงที่เป็นสากลนั้นย่อมมีประโยชน์ ไม่วันนี้ก็วันหน้า สัจจะย่อมมีประโยชน์เสมอ แต่สิ่งที่มีประโยชน์ไม่จำเป็นต้อง เป็นสัจจะสถาบันอื่น ๆ มีหน้าที่แสวงหาความรู้ที่เป็นประโยชน์ชั่วคราว แก่มหาวิทยาลัยมีหน้าที่แสวงหาความจริงแท้ ที่ถาวร

กลุ่มที่สอง เห็นว่ามหาวิทยาลัยมีไว้ เพื่อสนอง ความต้องการของ สังคม สังคมสมัยซับซ้อน ขึ้นทุกวัน ปัญหาที่สังคมประสบกับซับซ้อนมากขึ้น การแก้ปัญหาเหล่านี้ต้องการความรู้ระดับสูง หากมหาวิทยาลัยไม่ช่วยสังคมแสวงหาความรู้เหล่านี้ใครจะช่วย มหาวิทยาลัยมีหน้าที่ผลิตกำลังคน ระดับสูงให้แก่ระบบเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และอื่น ๆ การพัฒนาสังคมด้านต่าง ๆ จะเป็นไปได้ยากหากมหาวิทยาลัยเพิกเฉยต่อเรื่องเหล่านี้ นักการเมืองต้องการความคิดใหม่ ๆ เพื่อแก้ปัญหา ทางการเมือง นักอุตสาหกรรมต้องการเทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาผลิต มหาวิทยาลัยต้อง สนอง ความต้องการเหล่านี้โดย เฉพาะมหาวิทยาลัยที่ดำเนินการโดยภาษีของประชาชนจะต้องทำตัว ให้เป็นประโยชน์ต่อเจ้าของ เงิน

ท่ามความเห็นของกลุ่มที่สองมหาวิทยาลัยไม่อาจวางตัว เป็นกลางกับปัญหาที่ขัดแย้งกัน ในสังคมได้แม้ว่าจะทำเช่นนั้น เพราะการแยกตัวออกจากความขัดแย้งก็มีค่าเท่ากับสนับสนุน สภาพที่กำลัง เป็นอยู่ มหาวิทยาลัยมีหน้าที่สร้างสรรค์ให้สังคมดีขึ้น ให้คนมีความผาสุกทางวัตถุและ มีความยุติธรรมในสังคม นักคิดบางคนในกลุ่มนี้เห็นว่าสัจจะหรือความจริงอันเป็นสากลนั้นไม่มีการ แสวงหาความจริงสากลเป็นการหลอกตัวเอง ความรู้เป็นผลของการปฏิบัติที่เกิดขึ้นแล้ว และจะเป็น แนวทางของการปฏิบัติในลำดับต่อไป ความรู้ไม่อาจแยกจากการปฏิบัติได้ ความรู้ไม่มีค่าในตัวเอง แต่มีค่าเพราะเป็นเครื่องมือสร้างสรรค์สังคมให้ดีขึ้น มหาวิทยาลัยจึงต้อง รับผิดชอบต่อสังคม

กลุ่มที่สามเห็นว่า มหาวิทยาลัยมีได้เป็นแหล่งผลิตความรู้เพื่อความรู้หรือผลิตกำลังคน เพื่อสนองตอบต่อระบบการเมือง เศรษฐกิจ หรือวัฒนธรรมแบบใดแบบหนึ่ง แคมีไว้เพื่อทำคนให้เป็นคน นั่นก็คือเพื่ออบรมคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์ คนที่สมบูรณ์ก็คือคนที่มีความละเอียดเกี่ยวกับคุณธรรมของลัทธิปรัชญา ศาสนา หรือ ความเชื่ออย่างใดอย่างหนึ่ง โลกที่นำอยู่มีใช่โลกที่เต็มไปด้วยภัยพิบัติ เมฆ หรือเต็มไปด้วยรัฐบาลที่นายกอง นักบริหารฝีมือดี โรงงานที่ทันสมัย แต่เป็นโลกที่เต็มไปด้วยคนที่มีความดี ไม่เห็นแก่ตัว หรือความสงบสุขทางใจ มหาวิทยาลัยมีหน้าที่ที่จะก่อสร้างโลกอย่างนี้ขึ้นด้วย

อันที่จริง ในปัจจุบัน ไม่มีมหาวิทยาลัยใดในโลกที่ยึดตามกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดโดยตลอด มหาวิทยาลัยโดยทั่วไป มีความมุ่งหมายทั้ง 3 เหล่านี้ทั้งนั้นแต่เน้นต่างกัน มหาวิทยาลัยในยุโรป สมัยกลางนั้นเริ่มต้นด้วยการเป็นแหล่งสอนวิชาชีพ เช่น วิชาแพทย์ วิชากฎหมาย วิชานักบวช อันเป็นความต้องการของสังคมสมัยนั้น มาถึงสมัยฟื้นฟูศิลปวิทยาการแนวความคิดของกรีกโรมัน เริ่มมีอิทธิพลในยุโรป การเน้นความรู้เพื่อความรู้ก็เริ่มก่อตัวขึ้น ความคิด 2 แนวนี้ก็แย้งกันมาจนปัจจุบัน

2. มหาวิทยาลัยกับสังคมไทยในอดีตและปัจจุบัน

ลักษณะที่ห่างจากมหาวิทยาลัยในสังคมไทยมากที่สุดคือแนวคิดของแบบที่ 3 ที่เห็นว่ามหาวิทยาลัยควรเป็นแหล่งปลูกฝังและศึกษาปรมัตถธรรมของศาสนาซึ่งก็ได้แก่ศาสนาพุทธอันเป็นศาสนาหลักของชาติ ในอินเดียสมัยโบราณมีมหาวิทยาลัยทางศาสนาพุทธ ในเมืองไทยโบราณ ถ้าจะถือว่าวัดเป็นมหาวิทยาลัยก็พอจะกล่าวได้ว่า อุดมศึกษาของไทยที่เน้นการสอนคนให้เป็นคนตามอุดมธรรมของพระศาสนาก็มี ในโลกตะวันตกมหาวิทยาลัยในระยะเริ่มแรกมีทั้งที่สืบเนื่องกับศาสนาคริสต์และที่ไม่เกี่ยวข้องกับศาสนา ในปัจจุบันมีวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยหลายแห่งที่มีหลักสูตรเน้นศาสนาแต่รับคนทั่วไปเข้าศึกษา

ในเมืองไทยมหาวิทยาลัยที่สอนปรมัตถธรรมมีสองแห่งแต่รับเฉพาะพระสงฆ์เข้าศึกษา มหาวิทยาลัยโดยทั่วไปมิได้ถือว่าการอบรมนักศึกษาให้เป็นชาวพุทธที่ดี เป็นหน้าที่หลักของมหาวิทยาลัย ในหลักสูตรปรากฏว่า มีเรื่อง ของศาสนาพุทธน้อยมากหรือบางแห่งไม่มีเลย วิชาที่มีในชั้นประถมและมัธยมศึกษา มหาวิทยาลัยส่วนใหญ่มีกิจกรรมนอกหลักสูตรที่ส่งเสริมให้นักศึกษาเข้าใจและปฏิบัติ ธรรมะของศาสนา

ถ้าจะถามว่ามหาวิทยาลัยในเมืองไทยที่เน้น "ความรู้เพื่อความรู้" ตามคคิของกลุ่ม
 ที่หนึ่งมีบ้างหรือไม่ คำตอบก็คง เป็นปฏิเสธ มหาวิทยาลัยแห่งแรกของไทยก็ขึ้นเพื่อผลิตคนเข้ารับ
 ราชการ เพราะเชื่อว่าระบบราชการจะทำให้ประเทศเจริญก้าวหน้าเยี่ยงประเทศอื่น ๆ และ
 ก็แค่นั้นมาจนกระทั่งเร็ว ๆ นี้ มหาวิทยาลัยทำหน้าที่เป็นโถงเก็บสินค้าสำเร็จรูปที่คนไทยไป
 "ขน" มาจากต่างประเทศแล้วนำมาแจกจ่ายแก่นิสิตนักศึกษา ชาวมหาวิทยาลัยมีได้สอนสิ่งที่คนค้นพบ
 แต่ทำหน้าที่เป็นคนกลาง รับสิ่งที่โลกตะวันตกค้นพบแล้วนำมาขายให้แก่ผู้เรียน ความอยากรู้อยากเห็น
 เป็นสิ่งที่ไม่ค่อยเกิดในมหาวิทยาลัยไทย เป็นการยากที่จะเห็นนักวิชาการไทยใช้ชีวิตทั้งชีวิตเฝ้าดู
 ทฤษฎีกรรมของมอหรือเฝ้าดูท่า"ผสมของกวางควาว" ความรู้เพื่อความรู้เป็นของใหม่ในเมืองไทย เมื่อ
 เริ่มแรกที่คนไทยไปรับความรู้จากตะวันตกนั้น คนไทยเห็นความรู้ในฐานะที่เป็นมอเกิดของ เรือกลไฟ
 ปืนใหญ่ รถไฟ ยารักษาโรค ฯลฯ

เมื่อก่อนมหาวิทยาลัยไทยไม่เคยถือว่าการแสวงหาความจริง เป็นหน้าที่ของอาจารย์
 อาจารย์ที่ไม่เคยวิจัยเลยก็อาจเป็นศาสตราจารย์ได้ ปัจจุบันได้เปลี่ยนไปดังที่ทราบกันก็อยู่แล้ว
 เกี่ยวนี้ผลงานศึกษาค้นคว้าของอาจารย์มากขึ้น แต่อาจารย์ส่วนใหญ่ก็มีไว้วิจัยเพราะความอยากรู้อยากเห็น
 แต่เพราะหวังจะได้เลื่อนตำแหน่งหรือไม่ก็เพราะเงิน กล่าวโดยทั่วไปมหาวิทยาลัยไทย
 ยังห่างไกลจากการเป็นแหล่งที่ผู้ใฝ่รู้มาชุมนุมกันเพื่อเสนอผลการค้นคว้าที่เกิดจากความอยากรู้อยากเห็น
 ของคนเพื่อก่อให้เกิดการโต้เถียงทางวิชาการอันเป็นทางนำไปสู่สัจจะสากลตามแนวคิด
 ของกลุ่มที่หนึ่งที่กำลังกล่าวมาแล้ว

สรุปทรงนี้ได้ว่า มหาวิทยาลัยมีใช้แหล่งชุมนุมของผู้ใฝ่รู้ที่มาร่วมกันแสวงหาสัจจะและ
 ก็มีใช้แหล่งสร้างคนให้เป็นคนตามคคิของอุดมธรรมแบบโคแบบหนึ่ง แคมมหาวิทยาลัยไทยเป็นสถาบัน
 ที่ขึ้นตามความต้องการของรัฐ (จนกระทั่งเร็ว ๆ นี้ จึงมีมหาวิทยาลัยเอกชนได้) เพื่อสนองนโยบาย
 ทางสังคมของรัฐ มหาวิทยาลัยไทยมีไว้เพื่อผลิตกำลังคนสำหรับพัฒนาประเทศการผลิตกำลังคนอาจแบ่ง
 ได้เป็นสามพวกใหญ่ ๆ คือ กำลังคนทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ ทางวัฒนธรรม

มหาวิทยาลัยกับการพัฒนาการเมือง

ไม่ว่าสังคมจะมีการปกครอง ระบอบใดก็ตาม กิจกรรมทางการเมืองของสังคมย่อมดำเนินไปโดยคน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้นำทางการเมือง คือ ผู้ปกครอง และกลุ่มมวลชนซึ่งเป็นผู้ถูกปกครอง ในระบอบประชาธิปไตย สิทธิอันชอบธรรมในการปกครองของผู้นำไ้มาจากมติมหาชน ในระบอบอำนาจนิยมได้มาจากวิธีการอื่น ในสังคมไทยผู้นำทางการเมืองส่วนใหญ่เป็นข้าราชการ (ทั้งทหารและพลเรือน) ซึ่งเป็นผลิตผลของมหาวิทยาลัยไทย เราจะพิจารณาว่าการเรียนการสอนและกิจกรรมในมหาวิทยาลัยมีบทบาทในการสร้างทัศนคติทางการเมืองแบบใด ผู้นำทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยน่าจะมีทัศนคติที่ราว ๆ ดังนี้ เป็นผู้เคารพสิทธิของเสียงส่วนใหญ่ ยอมรับว่ามนุษย์มีศักดิ์ศรี และความสามารถเท่าเทียมกัน มีความคิดเห็นของตนแก่กับพึงผู้อื่น เชื่อว่าประชาชนเป็นเจ้าของประเทศส่วนรัฐบาลเป็นลูกจ้างของประชาชนเป็นผู้มองปัญหาหลาย ๆ ด้าน เชื่อในเสรีภาพ เสมอภาพ และภราดรภาพ ฯลฯ

สิ่งที่เกิดขึ้นในมหาวิทยาลัยไทยไม่ว่าจะเอื้อต่อการสร้างทัศนคติเหล่านี้มากนัก หลักสูตรมีลักษณะเป็นวิชาชีพเฉพาะทาง เป็นการฝึกคนเพื่อทำงานเฉพาะอย่าง จนกระทั่งเร็ว ๆ นี้ หลักสูตรสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีไม่เปิดโอกาสให้นักศึกษาเรียนวิชาอื่นนอกสาขาของตนเลย ทำให้บัณฑิตเป็นคนมองโลกแคบ อาจเป็นนักเทคนิคที่ตีแต่โอกาสที่จะเป็นผู้นำที่ตีในระบบประชาธิปไตย คงยาก ส่วนหลักสูตรสังคมศาสตร์ซึ่งมีทางปลูกฝังทัศนคติแบบประชาธิปไตยได้มากกว่านั้นก็เป็นหลักสูตรผลิตนักเทคนิคเหมือนกัน วิชาซึ่งจะช่วยกระตุ้นให้นักศึกษาใช้ความคิดของตนพิจารณาปัญหาต่าง ๆ เกือบไม่มีเลย เนื้อหาของวิชาสังคมศาสตร์ส่วนใหญ่คือบอกหลัก แล้วนำหลักไปใช้ ถ้าจะมีการโต้เถียงก็โต้เถียงวิธีใช้มีใช้หลักการ เช่น การสอนกฎหมายก็สอนให้จำทบทวนไป ข้อถกเถียงเกิดขึ้นเมื่อจำนำทบทวนไปใช้ เช่น จะสอดคล้อง หรือจะขัดกับทบทวนหรือไม่ การสอนจึงมีลักษณะเป็นกลไก การโต้แย้งก็ซึ่งคงอยู่ในกรอบของทบทวน มีน้อยมากที่จะอภิปรายถึงที่มาของทบทวน หรือถกเถียงกันว่าทบทวนนี้ ยุติธรรมหรือไม่ยุติธรรมเหมาะสมกับสภาพปัจจุบันหรือไม่ วิชาสังคมศาสตร์มีลักษณะเดียวกับวิชาวิศวกรรมศาสตร์

ว่าถึงการสอนในมหาวิทยาลัยไทยนั้นผู้อยู่ในวงการคงทราบดีว่าเป็นอย่างไร การสอนก็คือการบอก การเรียนก็คือการท่อง การสอบก็คือการเขียนสิ่งที่ท่องลงในสมุดตอบ การให้คะแนนก็คือการดูว่าสิ่งที่บอกไปนั้นกลับคืน มากแค่ไหน กระบวนการเรียนการสอนที่ให้โต้แย้งกับอาจารย์

มีน้อยมาก อาจารย์มีฐานะที่เป็นศาสตราจารย์จะมากบอก ทุกเรื่องต้องมีคำทอที่ถึงตัว ถ้าอาจารย์บอก ว่า เรื่องนี้คำทอยังไม่ยุติ นักศึกษาจะคิดหวัง การสอนเน้นให้เชื่อ ไม่เน้นให้สงสัยการสอนในมหาวิทยาลัยไทยส่วนใหญ่ฝึกคนให้เป็นคนคล้อยตามผู้อื่น ให้ถูกตัวเองทางวิชาการให้มอบตัวเองให้กับครูและความรู้ซึ่งนาน ๆ เขาก็มีทัศนคติที่จะมอบตัวให้กับผู้เหนือกว่าคนอื่น ๆ ที่นอกจากด้านความรู้

ระเบียบ ธรรมเนียม ประเพณี ที่ปฏิบัติกันที่มหาวิทยาลัยก็ยิ่งส่งเสริมให้คนเป็นคนหัวอ่อน ว่าง่าย มีลักษณะ "มอบตัว" ขึ้นไปอีก นักศึกษามหาวิทยาลัยยังต้องแต่ง เครื่องแบบเพื่อให้สำนึกว่าการอยู่ในกรอบเป็นสิ่งสำคัญมากของการเป็นคน พิธีรับน้องใหม่ การบังคับให้น้องใหม่ทำอะไรบางอย่างที่น้องใหม่บางคนไม่อยากจะทำ การมีสถานที่บางแห่งซึ่งผู้ที่มิใช่ นักศึกษาปี 4 เข้าไม่ได้ เหล่านี้ล้วนฝึกให้คนยอมรับอำนาจบังคับซึ่งคนไม่ยินยอม อีกอย่างพิธีไหว้ครู ซึ่งเมื่อก่อนในมหาวิทยาลัยนี้ไม่มี ปัจจุบันส่งเสริมขึ้นมาใหม่ ในสมัยโบราณเราไหว้ครูเพราะครูคือพระพระดีถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ เราไหว้เพราะเราบริสุทธิ์น้อยกว่าและท่านจะช่วยให้เราบริสุทธิ์ขึ้น นักมวยไหว้ครูมวยเพราะถวายทอดพระสมภารณ์ให้ การไหว้ครูในระดับประถม มัธยมนั้นพอรับได้เพราะครูยังเป็นผู้ถวายทอดความรู้ให้ แต่ในระดับมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นที่ที่นักศึกษาอาจจะทำอะไรบางอย่างมากกว่า อาจารย์ หรืออาจมีความเห็นไม่ตรงกับอาจารย์ได้ การไหว้ครูไม่ทราบว่ามีจุดหมายอะไร นอกจากเป็นการปลุกฝังสำนึกเรื่อง "มอบตัว" กับสิ่งที่เหนือกว่า

มีสิ่ง ๆ หนึ่งซึ่งเกิดขึ้นในมหาวิทยาลัยและเชื้อต่อการปลุกฝังทัศนคติแบบประชาธิปไตย พอกรคือองค์การนักศึกษาและชมรมกิจกรรมต่าง ๆ กิจกรรมเหล่านี้เปิดโอกาสให้นักศึกษาย่างออกมาจากห้อง เรียนที่เปรียบเหมือนกรง ซึ่งทางปัญญาเข้าสู่โลกที่กว้างและที่เป็นของจริง องค์การและชมรมเหล่านี้ฝึกให้นักศึกษาทำงานด้วยกัน ชัดแย้งกัน ประนีประนอมกัน เคารพมติผู้อื่น เห็นค่าของผู้อื่น และอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม นักศึกษาที่เข้าร่วมกิจกรรมเหล่านี้ยังมีจำนวนน้อย นักศึกษาส่วนใหญ่ยังพอใจกับการเป็นเทคโนโลยีแคร์ท เป็นผู้ส่งคำสั่งของผู้ที่เหนือกว่า ทั้งนี้เพราะนักศึกษายังมองตนเองอยู่ในกลุ่มชนที่อยู่ส่วนบนของสังคมที่มีความเป็นน้อยที่กว่ามวลชนจำนวนมาก นักศึกษาส่วนใหญ่จึงเห็นด้วยกับสภาพสังคมที่กำลังเป็นอยู่ ไม่ว่าจะเป็นการปกครองของประเทศจะเป็นระบอบใด ความเป็นเทคโนโลยีแคร์ทของคนที่ใช้ได้เสมอและคนที่ยังคงสภาพอยู่ส่วนบนได้เสมอสิ่งนี้ เมื่อผนวกรวมเข้ากับการศึกษาอบรมที่ชาควิชาญาณประชาธิปไตยในมหาวิทยาลัยทำให้มาผลิตของมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ไม่มีสำนึกที่จะพัฒนาประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในสังคมไทย

การพัฒนาประชาธิปไตยนั้นต้องปลูกสำนึกของมวลชนด้วย แต่มวลชนส่วนใหญ่ไม่ได้เข้ามาหาวิทยาลัย หน้าที่จึงมีให้หน้าที่ของมหาวิทยาลัยโดยตรง แต่โดยข้อเท็จจริงมหาวิทยาลัยได้ทำหน้าที่นี้ทางอ้อม ผลผลิตของมหาวิทยาลัยที่มีสำนึกประชาธิปไตยบางส่วนแม้จะเป็นส่วนน้อยได้มีบทบาทในกา ชี้นำแนวคิดประชาธิปไตยแก่ประชาชนทั่วไป โดยการเป็นนักเขียน นักวิจารณ์ สังคม นักหนังสือพิมพ์ และโดยการอภิปราย การลงมือปฏิบัติภารกิจที่ส่งเสริมประชาธิปไตย ปัญญาชนเหล่านี้มีส่วนอยู่น้อยในการปลูกสำนึกมวลชนทำให้การพัฒนาประชาธิปไตยของไทยก้าวขึ้นสู่ยุค "ครึ่งใบ" ตามที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ปัญญาชนเหล่านี้บางคนเป็นผลผลิตของมหาวิทยาลัยบางแห่งที่มีสำนึกทางการเมืองค่อนข้างสูง (เช่น ธรรมศาสตร์) บางคนเป็นผลผลิตของอาจารย์ที่มีวิญญานประชาธิปไตยซึ่งกระจายกันอยู่ตามสถาบันต่าง ๆ

ถ้าจะถามว่า ทั้งแต่ทั้งมหาวิทยาลัยแห่งแรกมาจนกระทั่งปัจจุบัน ระบอบประชาธิปไตยของไทยได้พัฒนาไปมากน้อยเพียงใด ก็คงจะตอบได้ไม่ง่าย แต่ก็เป็นเรื่องที่น่าศึกษามาก ณ ที่นี้ ก็คงจะตอบได้เพียงว่าประชาธิปไตยของไทยพัฒนามาได้ไม่มากนัก มหาวิทยาลัยไทยคงมีใช้ตัวชี้วัดชาวหรือตัวส่งเสริมปัจจัยที่ชี้วัดการพัฒนาประชาธิปไตยมีมากมาย ข้าราชการพลเรือนและทหารบางกลุ่มซึ่ง เป็นผลผลิตของมหาวิทยาลัยก็เป็นปัจจัยชี้วัดชาวอย่างหนึ่งด้วย แต่ผลผลิตของมหาวิทยาลัยบางส่วนก็มีบทบาทส่งเสริมดังกล่าวมาแล้ว ผลผลิตส่วนใหญ่ของมหาวิทยาลัยคงคิดแต่จะทำตนเป็นเทคโนโลยีแคร์ที่ตีมีฐานะอยู่ส่วนบนของสังคมต่อไป คงไม่มีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาประชาธิปไตย แต่ก็ไม่ถึงกับทำตนเป็นปฏิปักษ์ด้วย

มหาวิทยาลัยกับการพัฒนาเศรษฐกิจ

การปฏิวัติอุตสาหกรรมซึ่งเกิดขึ้นในอังกฤษเป็นแห่งแรกนั้นมีผลผลิตของมหาวิทยาลัย แต่เป็นผลผลิตของมือสมัครเล่น เกมที่เกี่ยวมหาวิทยาลัยในโลกตะวันตกมิได้มีไว้เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ แต่เนื่องจากวิธีการผลิตและการบริการซับซ้อนมากขึ้น จึงจำเป็นต้องมีความรู้ระดับสูงมาช่วยแก้ปัญหา ความรู้เหล่านี้ไม่มีสถาบันใดจะจัดให้ได้ก็เท่ากับมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยจึงมีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจมากขึ้นเรื่อย ๆ ในเมืองไทยเอง เมื่อมีการตั้งมหาวิทยาลัยแห่งแรกขึ้นนั้น รัฐบาลก็ตั้งใจจะให้มหาวิทยาลัยเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจ จึงจะเห็นได้ว่าไม่มีคณะเกษตรกรรมเพื่อนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาช่วยในการปรับปรุงผลผลิต (ดูบันทึกคณะนี้ในมหาวิทยาลัยโตเกียวในปี 2433) ไม่มีคณะอุตสาหกรรมที่จะศึกษาค้นคว้าเพื่อนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในธรรมชาติมาแปรรูป

เป็นสินค้าสมัยใหม่ (ฉันทันที สถาบันทำนองนี้ใน พ.ศ. 2414 ซึ่งเป็นเวลา 14 ปีก่อน ที่ไทยจะตั้ง
โรงเรียนประถมศึกษาศำหรับสามัญชนแห่งแรก) มีการตั้งคณะวิศวกรรมศาสตร์ ซึ่งมีได้ศึกษาเกี่ยวกับการ
การผลิตสมัยใหม่ แต่ศึกษาการใช้เครื่องมือสำเร็จรูปที่ไปซื้อมาจากโลกตะวันตก ตัวอย่างเช่น
ศึกษาวิธีการเอาเหล็กมาทำวงจรไฟ แต่ไม่ศึกษาวิธีการถลุงเหล็ก เป็นต้น

มหาวิทยาลัยแห่งที่สองที่ทั้งชั้นนี้ก็มีใช้เพื่อ พัฒนาเศรษฐกิจแต่เพื่อการพัฒนาทาง
การเมือง ในปี พ.ศ. 2487 ได้ตั้งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ขึ้นเป็นสถาบันอุดมศึกษาแห่งแรก
ที่ทั้งชั้นเพื่อพัฒนาการผลิต แต่ประสิทธิภาพทางการผลิตด้านเกษตรของไทยในปัจจุบันยังล้าหลัง
อยู่มาก กว่าประเทศที่ช่วยพัฒนาด้วยกันหลายประเทศ ที่เป็นเช่นนี้มีใช้เพราะว่ามหาวิทยาลัย
แห่งนี้ไม่สามารถผลิตคนที่มีความรู้ แต่เป็นเพราะว่าความรู้ที่สอนกันนั้น ผิดประเภท ผิดเวลา
ผิดสถานที่ บัณฑิตส่วนใหญ่มีได้ออกไปเป็นเกษตรกร แต่เป็นข้าราชการ ทำให้ความรู้ลงไปไม่ถึงไร่นา

สาเหตุอันแท้จริงของความล้าหลังทาง เกษตรของไทยนั้นอยู่ที่ความละเลยของ รัฐบาล
จริง ๆ แล้วรัฐบาลไทยแต่ไหนแต่ไรมาจนกระทั่งปัจจุบันไม่มีความสนใจจริง ๆ เลยที่จะปรับปรุง
การเกษตรของชาติ แมว่าจะแสดงความสนใจต่อการเกษตรควาจาอยู่เสมอมา ภาย ๆ
เรื่องการผลิตประทานหนึ่ง เป็นหัวใจสำคัญที่สุด แม้จะมีเขื่อนหลายแห่ง แต่เขื่อนที่สำคัญ ๆ นั้น สร้าง
ขึ้นเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าเป็นความมุ่งหมายหลัก เพื่อการเกษตรนั้นเป็นผลพลอยได้ พื้นที่ทาง เกษตร
ที่มีน้ำชลประทานไม่ถึง 15 % ของพื้นที่ทาง เกษตรทั้งหมด แม้จะมีความรู้ทาง เกษตรคืออย่างไรก็ตาม
ขาดน้ำเสียแล้ว จะทำอะไรได้ เรื่องปุ๋ยและสารเคมีทาง เกษตรรัฐบาลก็ไม่เคยสนใจจริงจัง ยังไม่เคย
คิดที่จะพึ่งตัวเองในการผลิตปุ๋ย สิ่งเหล่านี้เป็นฐานสำคัญของการเกษตร หากไม่มีพอควรแล้ว แม้
จะตั้งมหาวิทยาลัยทางการเกษตรอีกสิบแห่ง ก็คงหนีความล้าหลังไม่พ้น และการลงทุนการศึกษาด้าน
เกษตรก็สูญเปล่า

ว่าถึงการพัฒนาอุตสาหกรรมก่อน พ.ศ. 2503 ประเทศไทยยังไม่มีโครงการที่จะ
พัฒนาอุตสาหกรรมอย่างจริงจัง มาเริ่มคิดกันจริงจัง ๆ ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา แนวทางในการพัฒนา
ก็คือ คุ้ประเทศที่เจริญทางอุตสาหกรรมแล้ว เช่น ยุโรป ตะวันตก อเมริกา และญี่ปุ่นเป็นแม่แบบ
นั่นคือ พยายามใช้เครื่องจักรและเทคโนโลยีที่ล้ำสมัยเหมือนเขาให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

โดยคิดว่าเมื่อประเทศที่เจริญมีสิ่งเหล่านี้ หากเรามีบ้าง เราก็คงเจริญเท่าเขา แต่ขณะนี้ยังสร้างเองไม่ได้ทั้งซื้อเขาก่อน โดยตั้งความหวังว่าวันหนึ่งเราจะทำได้เอง และเมื่อเราทำได้แล้ว เมืองไทยก็จะเป็นประเทศอุตสาหกรรมอย่างแท้จริง และเมื่อนั้นมวลชนส่วนใหญ่ซึ่งยังมิได้รับผลพวงของการพัฒนา ก็จะอยู่ดีกินดีขึ้น แต่จนกระทั่งปัจจุบันสิ่งนี้ก็ยังไม่เกิด

การศึกษาในมหาวิทยาลัยก็สนองตอบนโยบายนี้ เราผลิตนักเทคนิคไปใช้เครื่องมือไปสร้างเครื่อง นักวิทยาศาสตร์ไทยที่ไปเรียนต่างประเทศหลายคนมีสมองดีเท่าหรือดีกว่าเพื่อนในวิทยาลัยต่างประเทศ เมื่อกลับมาแล้วก็พบว่านอกจากงานสอนไม่มีงานอื่นที่ท้าทายเขาไม่ว่าจะเป็นงานเอกชนหรืองานรัฐบาล เพราะระบบอุตสาหกรรมไทยต้องการคนเดินเครื่อง ไม่ต้องการคนสร้างเครื่อง ต้องการคนปฏิบัติการไม่ต้องการคนคิด การส่งเสริมการลงทุนมิได้เน้นการศึกษาวิจัยที่จะแปรวัฏจักรธรรมชาติให้เป็นเครื่องอุปโภคบริโภค แต่ส่งเสริมโดยการลดภาษี การนำเทคโนโลยีล้ำสมัยจากต่างประเทศ สิ่งที่อยู่ในหัวใจของชนชั้นนำก็คือ การมีเทคโนโลยีทันสมัยเหมือนผู้อื่น เพราะนั่นเป็นเครื่องหมายของความเจริญ โดยไม่ได้นึกถึงว่า ยังมีสิ่งเหล่านี้มากขึ้น คนส่วนใหญ่ยิ่งยากจนลง

เมื่อเป็นเช่นนี้ การศึกษาคำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในเมืองไทยจึงเป็นการสูญเปล่าเพราะไปเลียนแบบของประเทศที่เจริญทางเทคโนโลยีแล้ว ในประเทศเหล่านี้การศึกษาคำนึงสอดคล้องกับสภาพอุตสาหกรรมของชาติต้องการความรู้ระดับสูง เพื่อวิจัยและพัฒนาสิ่งที่มีอยู่เดิมให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป ส่วนในเมืองไทยซึ่งคิดแต่จะซื้อเครื่องจักรที่ทันสมัย เราต้องการนักวิทยาศาสตร์และนักเทคโนโลยีไม่มากนัก เอามาเดินเครื่อง หรือประกอบชิ้นส่วนที่ซื้อมาจากต่างประเทศเท่านั้น การศึกษาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของไทยก็ผิดประเภท ผิดเวลา ผิดสถานที่ เหมือนเรื่อง เกษตร

ระบบเศรษฐกิจมองได้ 2 ส่วนคือส่วนบนและส่วนฐาน ส่วนฐานคือ กิจกรรมทางการผลิตซึ่งไทยมีความสามารถน้อย ส่วนบนคือการบริหาร เช่น พาณิชยกรรม ส่วนนี้ไทยมีความสามารถมากพอควร เป็นส่วนที่เจริญกว่าเท่า ๆ กับประเทศอุตสาหกรรม การศึกษา ในมหาวิทยาลัยสนองตอบส่วนนี้เป็นอย่างดี คนที่ไปศึกษาค้นคว้ามาจากต่างประเทศ เมื่อกลับมาก็มีงานที่เหมาะสมกับความสามารถทำ ภาคพาณิชยกรรมเป็นคนกลาง ระหว่างชนบทไทยกับโลกอุตสาหกรรม คือส่งสินค้าเกษตรออกและนำ

สินค้าอุตสาหกรรมเข้า ภาคนี้จึงต้องมีระบบการทำงานที่เข้ากันได้กับประเทศที่เจริญแล้ว ในระบบพาณิชย์กรรมมีความต้องการคนที่มีความรู้ทั้ง แດสูง สดถึงต่ำสุด ระบบการศึกษาของไทยทั้งในระดับมหาวิทยาลัยจนถึงประถมศึกษาผลิตกำลัง คนให้แกภาคนี้เป็นอย่างดี

ถ้าจะถามว่า ตั้งแต่มีมหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทยจนกระทั่งปัจจุบัน คนไทยมีความอยู่ดีกินดีทางวัตถุมากขึ้นเพียงใดหรือไม่ คำตอบก็คือคนส่วนใหญ่ประมาณ 70% ไม่ดีขึ้นนัก บางส่วนเลวลงด้วยซ้ำ แต่คนส่วนน้อยมีความเป็นอยู่ดีขึ้น (บางส่วนมีความเป็นอยู่คู่เคียงกับชนชั้นสูงในประเทศอุตสาหกรรม) มหาวิทยาลัยไม่มีส่วนทำให้คนส่วนใหญ่ดีขึ้นหรือเลวลง แต่มีส่วนทำให้คนส่วนน้อยดีขึ้น

มหาวิทยาลัยกับวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นจิตวิญญาณของสังคม มหาวิทยาลัยทุกแห่งในโลกมีบทบาททางวัฒนธรรมไม่มากนักน้อย มหาวิทยาลัยไทยก็มีบทบาทเกี่ยวกับค่านิยมบางอย่าง มหาวิทยาลัยทำหน้าที่ศึกษาค้นคว้า และถ่ายทอดความรู้ทาง ค่านิยมและวรรณคดีไทย อบรมครูให้ไปสอนภาษาและวรรณคดีไทยในระดับ ประถม มัธยมอีกทอดหนึ่ง นักเขียนนักวิจารณ์ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่จบการศึกษาระดับมหาวิทยาลัย หรือ มีฐานะนักเ้าค้อานผลงานของบัณฑิตจากมหาวิทยาลัย การส่งเสริมภาษาและวรรณคดีไทยของมหาวิทยาลัย จึงเป็นไปในทางอ้อมมากกว่าทางตรง มหาวิทยาลัยยังศึกษาค้นคว้าวรรณคดีเก่า ๆ ซึ่งถ้ามหาวิทยาลัยไม่ทำสถาบันอื่น ๆ ก็คงไม่มีใครทำ

การศึกษาและวิจารณ์วรรณคดีไทยของมหาวิทยาลัยนั้นยังไม่ก้าวหน้าถึงกับที่ เป็น ทฤษฎีและมีสำนักทาง ๆ ที่มีความเห็นต่าง ๆ การศึกษาค้นคว้าก็ยังใช้แบบแผนและกรอบทฤษฎีของ ตะวันตก การศึกษาวรรณคดีท้องถิ่นและวรรณกรรมชาวบ้านก็เพิ่งจะ เริ่มกันเมื่อไม่นานมานี้เอง

มหาวิทยาลัยมีบทบาทน้อยมากในการนำวัฒนธรรมไทยไปให้ชาวต่างประเทศรู้จักส่วนใหญ่ ทำหน้าที่นำวัฒนธรรมต่างประเทศมาให้คนไทยรู้จักและได้ทำหน้าที่นี้ได้ดีพอสมควร มหาวิทยาลัยเป็นผู้ ริเริ่มศึกษาและสอนภาษาและวรรณคดีต่างประเทศ นำศิลปะหลายอย่างจากโลกตะวันตกมาให้คนไทย รู้จัก เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม การแสดง การเผยแพร่วัฒนธรรมตะวันตกเหล่านี้ มหาวิทยาลัย ทำเองบ้าง ผลิตบัณฑิตออกไปทำงานบ้าง เช่น ผลิตครู นักเขียน นักแปล อย่างไรก็ตามวัฒนธรรม ตะวันตกนี้เผยแพร่กันอยู่ในกลุ่มคนที่อยู่ส่วนบนของสังคมไทยอันเป็นส่วนน้อยเท่านั้น

วัฒนธรรมนั้นมีชีวิตของมันเอง เปลี่ยนแปลง เคลื่อนไหวไปตามรสนิยมของผู้คน มหาวิทยาลัยไทยมิได้ถือว่าตนมีหน้าที่โดยตรงที่จะอนุรักษ์หรือดัดแปลงวัฒนธรรม แก่มีหน้าที่ผลิต คนที่มีวิจารณ์ญาณ คนเหล่านี้จะไปใช้ชีวิตทางวัฒนธรรมอย่างไรก็สุดแก่ความสมัครส่วนตัวมหาวิทยาลัย ไม่เกี่ยวข้อง

3. สรุปและขอเสนอแนะ

สรุป

โดยสรุปอาจกล่าวได้อย่างกว้าง ๆ ว่ามหาวิทยาลัยไทยเป็นสื่อกลางที่เชื่อม ส่วนของโลกที่เจริญแล้วทาง เศรษฐกิจกับส่วนบนของ สังคมไทย คนที่อยู่ส่วนบนของ สังคมไทย (ประมาณ 20 %) มีความเป็นอยู่ทาง เศรษฐกิจ มีความคิดเห็นทางการเมือง และมีรสนิยม ทางวัฒนธรรมเหมือนคนในสังคมอุตสาหกรรม เปรียบประหนึ่งว่าได้จำลองโลกตะวันตกมาไว้ ณ ส่วนหนึ่งของ เมืองไทย กิจกรรมที่ดำเนินไปภายในส่วนบนของ สังคมไทยก็คือความสามารถที่ทำให้ กิจกรรมเหล่านี้ดำเนินไปได้ก็คือ เป็นผลผลิตของมหาวิทยาลัยไทย มหาวิทยาลัยได้สร้างคนสำหรับ ส่วนนี้ของสังคม คนที่จบมหาวิทยาลัยไทยจะทำงานให้ส่วนบนของ สังคมไทยก็ได้ จะไปเรียนต่อใน ประเทศอุตสาหกรรมก็ได้ จะไปทำงานในประเทศเหล่านี้ก็ได้ เพราะมหาวิทยาลัยไทยก็คือ ส่วนขยายของมหาวิทยาลัยในประเทศเหล่านี้ แต่ที่สำคัญก็คือมหาวิทยาลัยไทยมิได้สร้างคนมาทำงาน ให้กับส่วนล่างของ สังคมไทยหรือทำงานในส่วนบนในลักษณะที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนล่างชนชั้นนำ ไทยเคยหวัง และยังหวังอยู่ว่า เมื่อส่วนหนึ่งของ สังคมไทยมีความเป็นอยู่เหมือนโลกตะวันตกแล้ว ส่วนใหญ่ที่เหลือจะได้ เขยิบขึ้นมาบ้าง แต่สิ่งนี้ยังไม่เกิด และยังไม่เห็นทางจะเกิด หากทุกสิ่งยัง ดำเนินไปอย่างปัจจุบัน

ในบางสังคมเช่นจีนและรัสเซีย มหาวิทยาลัยเป็นเครื่องมือของรัฐในการผลิต กำลังคนอย่างสิ้นเชิง ทั้งในทาง เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ในบางสังคมเช่น ญี่ปุ่นสมัยเมจิ เกาหลีใต้และสิงคโปร์ในปัจจุบัน มหาวิทยาลัยเป็นเครื่องมือในการผลิตกำลังคนในทาง เศรษฐกิจ อย่างชัดเจนส่วนค่านับพอประมาณ มหาวิทยาลัยในโลกตะวันตกบางแห่ง เป็นแหล่งที่ผู้ใฝ่รู้อาจชุมนุม

รวมกันแสวงหาสัจจะ และบางแห่ง เป็นที่สำหรับอบรมเยาวชนให้เป็นคนที่มีสมบูรณ์ตามอุดมคติของ ศาสนาในสังคมไทย มหาวิทยาลัยดูเหมือนจะไม่ได้เป็นอะไรสักอย่างตามที่กล่าวมา มหาวิทยาลัยไทยมีชื่อเสียงอบรมคนให้เป็นคนสมบูรณ์ตามนัยของ ศาสนามีชื่อเสียงชุมชนของผู้ที่มีความอยากรู้อยากเห็นแสวงหาความรู้เพื่อความรู้โดยถือว่าความจริง เป็นสิ่งที่มีค่าในตัวเอง มีชื่อเสียงผลิตกำลังคนทาง เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม เหมือนในประเทศในระบอบอำนาจเบ็ดเสร็จ และก็มีชื่อเสียงผลิตกำลังคนเพื่อกิจการเศรษฐกิจเป็นหลักเหมือนญี่ปุ่น เกาหลี สิงคโปร์ที่กล่าวมาแล้ว

การที่มหาวิทยาลัยไทยไม่เป็นอะไรสักอย่างอาจเป็นเพราะว่ามหาวิทยาลัยไทยเป็นทุกอย่าง แต่เป็นอย่างไม่พอใจ ไม่มุ่งมั่น ไม่มีแผน หรือโครงการที่มีการกำหนดแน่นอนอันใดที่มหาวิทยาลัยของบรรจ มหาวิทยาลัยไทยมีอิสระพอควร ทำได้ทุกอย่าง สอนได้ทุกวิชา รับนักศึกษาจำนวนเท่าใดก็ได้ ขอเพียงอย่าง เกี่ยวอย่างดำเนินการในลักษณะที่ต่อต้านอำนาจรัฐ โดยเฉพาะในสมัยที่มีรัฐบาลเป็นเผด็จการค่อนข้างมาก สังคมไทยมีมหาวิทยาลัยไปอย่างนั้นเองตามสมัยนิยม ชนชั้นนำไทยอาจมีความคิดนี้อยู่ในใจคือ

ประเทศที่เจริญ มีมหาวิทยาลัย

หากประเทศไทย มีมหาวิทยาลัย

ประเทศไทยก็จะ เป็นประเทศที่เจริญ

ความผิดพลาดของตรรกะข้อนี้ชัดเจนอยู่ในตัวแล้ว มหาวิทยาลัยเป็นเพียงปัจจัยหนึ่งในบรรดาปัจจัยทั้งหลายของความเจริญ หากปัจจัยอื่น ๆ ไม่พร้อมที่จะให้มหาวิทยาลัยเข้าไปช่วยสนับสนุน การมีมหาวิทยาลัยก็เป็นสิ่งที่มีราคาแพง เกินไปสำหรับประเทศยากจนอย่างประเทศไทย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอของผู้เขียนก็คือ ในประเทศที่ผู้คนสามเ็นสี่มีความเป็นอยู่ทาง เศรษฐกิจ อุตสาหกรรมเปลี่ยนแปลงอย่างมากเหมือนประเทศไทยมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นสถาบันหนึ่งของ สังคมจะละเลยต่อความจริงข้อนี้ไม่ได้ เราอาจมอง ศักดิ์ศรีของมนุษย์ได้หลายทาง แต่คนที่คอยอยาก ชีวีโรคและไม่มีที่อยู่

จะมีศักดิ์ศรีใด ๆ ไม่ได้เลย มีบางคนคิดว่าการศึกษาไม่ควรนำมาปรับใช้เศรษฐกิจสำหรับเมืองไทย
ความคิดแบบนี้ค่อนข้างจะ "โรแมนติค" เมื่อเศรษฐกิจเป็นปัญหาสำคัญและเร่งด่วนที่สุดในปัจจุบัน
ของสังคมไทย มหาวิทยาลัยต้องช่วยแก้ปัญหานี้

มหาวิทยาลัยไทยในรูปปัจจุบันมีไว้สำหรับสังคมอุตสาหกรรมหรือสังคมที่เตรียมจะ
เป็นอุตสาหกรรม สังคมอย่างนี้ถือคติ "บริโภคนิยม" เป็นวิถีชีวิตซึ่งไทยก็ได้ทิ้งเป้าหมายไว้ว่า
จะเป็นอย่างนี้สักวันหนึ่ง ถ้าจะยังมีอีกแนวนี้ต่อไป หากรัฐจักปัจจัยอื่น ๆ พร้อมผู้เขียนก็คิดว่า
มหาวิทยาลัยไทยมีศักยภาพที่จะปรับปรุงจากสภาพที่เป็นอยู่ให้สนองความต้องการได้ แต่ผู้เขียนไม่คิดว่า
"ปัจจัยอื่น" จะพร้อมได้ เพราะจะต้องมีการแข่งขันกับประเทศที่ก้าวไปก่อนแล้วมาก ต้องมีการจำกัด
เสรีภาพหลาย ๆ ด้านและอื่น ๆ ซึ่งไม่อาจอภิปราย ณ ที่นี้ ทางเลือกใหม่ทางหนึ่ง ก็คือ เปลี่ยนอุดมคติ
ทางเศรษฐกิจเป็นแบบ "บริโภคนิยม" ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ ที่จะผลักดันให้แนวทางนี้เป็นไปได้อาจจัดให้
พร้อมได้ไม่ยาก แต่มหาวิทยาลัยซึ่งมีไว้เพื่อเตรียมคน สำหรับคหิบริโภคนิยมจะต้อง เปลี่ยนแนวทางอย่าง
มากเกือบจะเรียกว่าเป็นการปฏิวัติ หลักสูตร การสอน การวิจัย ต้อง แบนเข้าสู่เทคโนโลยีระดับกลาง
ที่อาจพึ่งตนเองได้ ระบบการศึกษาในระดับมัธยมและประถมก็จะต้อง เปลี่ยนโฉมกันด้วย ทางเลือกอีกทางหนึ่ง
ก็คือคติเศรษฐกิจแบบ "บริโภคนิยม" เช่น ที่มหาตมะคานธีเสนอ หรือที่กล่าวถึง เป็นอยู่ในพม่า ถ้าเลือก
ทางนี้ มหาวิทยาลัยก็ไม่จำเป็นต้องมีการมีมหาวิทยาลัยที่ไม่สอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจ เป็นของสูญเปล่า
นอกจากจะเป็นมหาวิทยาลัยของเอกชน หรือนอกจากจะถือว่ามหาวิทยาลัยมีไว้เพื่อการศึกษา

ในทางการเมือง การพัฒนา สำนักประชาธิปไตยโดยมหาวิทยาลัยนั้น เป็นไปอยู่แล้ว
โดยทางอ้อม ยิ่งในปัจจุบันมีมหาวิทยาลัยเปิดและมหาวิทยาลัยเอกชน ทำให้คนจำนวนมากมีโอกาส
ได้ระดับการศึกษาระดับอุดมศึกษา ผู้ที่ผ่านการศึกษาระดับนี้ไม่ว่าจะโดยระบบเปิดหรือเปิด ไม่ว่าคุณภาพ
จะค่อนข้างต่ำหรือค่อนข้างสูง ไม่ว่าจะ เรียนด้านสังคมศาสตร์หรือวิทยาศาสตร์ ย่อมต้องมีความคิด
เห็นของตนเองไม่มากนักน้อย ย่อมต้อง เข้าใจกลไกของรัฐและสังคมบ้าง และที่สำคัญที่สุดย่อมต้องมีทัศนะ
ด้านบวกต่อประชาธิปไตยมากกว่าด้านลบ มหาวิทยาลัยเปิดมีข้อดีตรงที่ว่า ลงทุนน้อยแบบฉาบฉวยที่จบมาจะ
ไม่เป็นกำลังคนทาง เศรษฐกิจโดยตรง แต่มีศักยภาพพร้อมที่จะเป็นในอนาคต แต่มหาวิทยาลัยเปิดจะมี
ส่วนในการพัฒนาประชาธิปไตยมากที่สุดทีเดียว

ประเทศไทยเป็นประเทศยากจน การที่รัฐให้งบประมาณแก่มหาวิทยาลัยของรัฐไปดำเนินการจะไม่คิดถึงแง่ของการลงทุนไม่ได้ ในอนาคตมหาวิทยาลัยของรัฐควรที่จะสอนแต่สาขาวิชาที่มหาวิทยาลัยเอกชนไม่สนใจสอน หรือสอนได้ก็ไม่เท่า เช่น วิชาคำนวณวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ลงทุนมาก หรือวิชาที่เตรียมคนในระยะยาว เช่นวิทยาศาสตร์พื้นฐาน หรือ สังคมศาสตร์ที่ไม่มีลักษณะประยุกต์ ส่วนวิชาที่ตลาดกำลังต้องการและมหาวิทยาลัยเอกชนอาจผลิตได้ก็เท่าหรืออาจดีกว่ามหาวิทยาลัยของรัฐควร เลิกสอนโดยค่อยทำค่อยไป เช่น บริหารธุรกิจ การประชาสัมพันธ์บางสาขา ภาษาเพื่อประโยชน์ ใช้สอย เป็นต้น

มหาวิทยาลัยของรัฐมีทั้งมหาวิทยาลัย เปิดและปิด ควรขยายมหาวิทยาลัย เปิดให้มากขึ้นอีก เพราะลงทุนน้อย แม้จะไม่ได้ประโยชน์ด้านอื่นแต่ก็ได้ประโยชน์ทางการพัฒนาการเมือง มหาวิทยาลัยเปิดยังไม่ควร เปิดสอนสาขาวิชาที่อาจารย์กับนักศึกษาจำเป็นต้องพบกันในกระบวนการเรียนการสอน เช่นวิชาแพทย์และอื่น ๆ และก็ยังไม่ควรเปิดสอนระดับสูงกว่าปริญญาตรี เพราะในระบอบนี้การได้พบกับอาจารย์เพื่อโต้แย้งซักถามอภิปรายเป็นหัวใจของการเรียนการสอน มหาวิทยาลัยปิดควรเน้นการสอนระดับที่สูงกว่าปริญญาตรีทุกสาขา และในสาขาที่ช่วยสร้างกำลังคนทาง เศรษฐกิจอย่างชัดเจน เช่น วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ในสาขาสังคมศาสตร์จะสอนสาขาเกี่ยวกับที่มหาวิทยาลัยเปิดสอนก็ได้ แต่การที่อาจารย์กับนักศึกษามีโอกาสได้พบกันนั้น กระบวนการเรียนการสอนจะต้องผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ ก็ความมหาวิทยาลัยเปิด มิฉะนั้นก็ไม่ควรสอนเพราะลงทุนสูงกว่า

การกำหนดวัตถุประสงค์ของสถาบันอุดมศึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประถม คุปรัตน์ *

การอุดมศึกษาเพื่ออะไร

ฮริสโตเติล นักปราชญ์โบราณผู้มีชื่อเสียงเคยกล่าวว่า "โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์ทุกคนปรารถนาที่จะเรียนรู้" (METAPHYSICS, Book I, Section I) การเรียนรู้ของมนุษย์นั้น เริ่มมาจากรวมเท่าที่จะนับประวัติศาสตร์ได้ และถ้าจะมองความหมายในกว้างกว่านี้ จะเห็นว่าการเรียนรู้ของมนุษย์เริ่มขึ้นตั้งแต่การที่มนุษย์เริ่มเป็นมนุษย์ ในด้านการถ่ายทอดความรู้นั้นเกิดขึ้นได้ในหลายลักษณะ โดยขึ้นอยู่กับสภาพวัฒนธรรมและความทันสมัยของผู้ให้

สำหรับการอุดมศึกษาประวัติของมันจะควบคู่ไปกับปรากฏการณ์ของมหาวิทยาลัย เริ่มตั้งแต่ยุโรปสมัยกลาง เริ่มมีสถาบันที่ประสาทปริญญาหรือประกาศนียบัตรให้แก่ผู้เรียนในยุคแรก ๆ การอุดมศึกษาจะเป็นไปเพื่อการถ่ายทอดความรู้และวัฒนธรรมโดยมีศาสนาเป็นส่วนประกอบและจุดหมายที่สำคัญในระยะแรกการเรียนรู้จะมุ่งไปทางมนุษยศาสตร์เสียเป็นส่วนใหญ่ ส่วนการอาชีพหรือการอาชีวศึกษาก็จะเป็นศาสตร์ที่มุ่งไปเชิงปฏิบัติ ไม่มีศักดิ์และไม่มีความค่าแก่การเรียนการสอนในมหาวิทยาลัย

จากช่วงเวลาแปดร้อยกว่าปีที่ผ่านมา จากยุคกลางของยุโรปสู่ยุคคอมพิวเทอร์และอิเล็กทรอนิกส์ การอุดมศึกษาได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมากทั่วทั้งโลก ในปัจจุบันประเทศที่เจริญแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกา การอุดมศึกษาเปรียบเสมือนของหาได้ง่ายสำหรับทุก ๆ คน (Everything for everyone) ขอบเขตและหน้าที่จึงกว้างขวาง ในปัจจุบันการอุดมศึกษาตามแนวสากลมักจะหันหน้าหลัก 3 ประการไปไม่พ้น คือ

* หัวหน้าภาควิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1. การเรียนการสอนทั้งแก่ระดับปริญญาตรีขึ้นไป
2. การวิจัยและสร้างความรู้ใหม่ เพื่อประโยชน์ทางทฤษฎีและปฏิบัติ
3. การบริการชุมชน

แต่ถ้าจะพิจารณาให้ละเอียดยิ่งขึ้นในลักษณะกิจกรรมที่การอุดมศึกษาโดยรวม ๗
ได้ให้แก่อสังคัมแล้ว

ALAN PIFER (1971) สรุปว่าสำหรับประเทศสหรัฐอเมริกาภายหลังสงครามโลก
ครั้งที่สอง เป็นต้นมา การอุดมศึกษาได้แผ่ขยายหน้าที่ความรับผิดชอบออกไปอย่างกว้างขวาง
ครอบคลุมถึงกิจกรรมอย่างน้อยไม่ต่ำกว่า 13 ประเภท คือ

1. การให้การศึกษาแก่คนศิลปศาสตร์แก่นักเรียนบางกลุ่มบางคน
2. การจัดการสอนวิชาชีพชั้นสูงและการอาชีพ
3. การจัดและคัดเลือกนักศึกษาเพื่อการอาชีพต่าง ๆ
4. การค้นพบความรู้ใหม่
5. การเป็นผู้พิทักษ์มรดกทางวัฒนธรรม
6. การจัดหาสภาวะแวดล้อมที่มีการปกป้อง เพื่อให้ได้ทำหน้าที่วิเคราะห์
สังคัมโดยไม่ลำเอียง
7. การเป็นฐานในทางการบริหารกิจกรรมสาธารณประโยชน์ เช่น
การแพทย์และสาธารณสุข การช่วยเหลือต่างประเทศ การกลีกรรม
และการบริการชุมชน
8. การเป็นศูนย์กลางและสะสมเงินสมองให้แก่ระบบอุตสาหกรรมและรัฐบาล
9. การเป็นค่านประทัมตรารับรองลูกหลานชนชั้นกลาง ที่มีความสามารถ
และใฝ่สูงให้ผ่านไปสู่ชนชั้นที่คึกศรียิ่งขึ้น
10. การเป็นสถานี่ทดลองชีวิตของยูวชนที่สังคัมยังไม่สามารถจัดหางานหรือ
ประสมการณที่มีค่าอื่น ๆ ให้ได้

11. การให้โอกาสการศึกษาแก่ผู้ใหญ่ นอกวัยเรียนปกติ
12. การให้การศึกษาเพื่อการแก้ไข (REMEDIAL EDUCATION)
แก่คนที่ยังไม่ได้รับการฝึกอบรมมาเพียงพอ ซึ่งเป็นระดับต่ำกว่า
ปริญญาตรี
13. การจัดหากิจกรรมบันเทิง เริงรมย์ให้แก่สังคม

สำหรับในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา การอุดมศึกษาในสหรัฐจะมุ่งไปในทาง
(CARNEGIE, 1973, หน้า 1)

1. เพื่อให้โอกาสแก่นักศึกษาแต่ละคนได้พัฒนาตนเองในค่านิยม คุณค่าเกี่ยวกับความงาม คุณค่าทางศีลธรรม และทักษะต่าง ๆ และเพื่อจักษุภาวะแวดล้อมของสถาบันให้เกื้อหนุนต่อการพัฒนาของนักศึกษาโดยทั่ว ๆ ไป
2. เพื่อความก้าวหน้าทางค่านิยมภาพของมนุษย์ในสังคมกว้าง
3. เพื่อขยายความยุติธรรมทางการศึกษาแก่กลุ่มคนหลังจบมัธยมบริบูรณ์
4. เพื่อการสืบทอดความก้าวหน้าทางค่านิยม การเรียนรู้และปัญญา
5. เพื่อการประเมินและวิเคราะห์สังคม ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้สังคม
ได้มีการพัฒนาและปรับปรุงตนเองอยู่ตลอดเวลา (CARNEGIE, 1973, หน้า 1)

สำหรับประเทศเล็กในยุโรปที่พัฒนาแล้วอย่างออสเตรเลีย หน้าที่หลักของการ
อุดมศึกษา ควรมีลักษณะคล้าย ๆ กัน คือ สอนวิจัย และบริการชุมชน แต่ว่าเป้าหมายในช่วง
ทศวรรษที่ผ่านมา ได้เน้นหนักเพิ่มขึ้นที่

1. เสรีภาพทางการค้นคว้าและการสอน
2. การผนวกการสอนและการวิจัยให้ประสานเป็นปึกแผ่น
3. การสร้างระบบมหาวิทยาลัยให้เป็นประชาธิปไตย
4. ความร่วมมือระหว่างผู้เรียนและผู้สอน
5. เสรีภาพในการเรียนรู้

6. โอกาสที่จะปรึกษาหารือและการตัดสินใจอย่างเปิดเผยในมหาวิทยาลัย
7. การให้มหาวิทยาลัยมีความรับผิดชอบต่อสังคม (Austria, Government of, 1972, หน้า 233)

ในประเทศกลุ่มสังคมนิยมอย่างสหภาพโซเวียตจะแตกต่างออกไปจากลักษณะของประเทศยุโรปตะวันตก สหรัฐอเมริกาและโลกเสรีอื่น ๆ การอุดมศึกษาของโซเวียตจะอุทิศให้กับการผลิตนักวิชาชีพเป็นหลัก และเป็นไปตามจำนวนและสาขาวิชาตามความต้องการของรัฐ นอกจากนี้หลังจากกลางทศวรรษที่ 1950 สถาบันอุดมศึกษามีหน้าที่เพิ่มมากขึ้นในด้าน

- การฝึกหัดครู
 - การวิจัยทางวิทยาศาสตร์ และพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ ๆ
 - การผลิตตำราเรียนและอุปกรณ์การศึกษาอื่น ๆ
 - ฝึกอบรมนักศึกษาจากต่างประเทศ
 - การมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาระดับนานาชาติ
 - การแก้ปัญหาของชาติ และ
 - การสอนลัทธิมาร์กซ์และเลนิน อันเป็นอุดมการณ์ขั้นพื้นฐานของสังคม
- (BURN, 1971, หน้า 280)

ในประเทศไทย หน้าที่หลักของการอุดมศึกษา นอกจากจะมีเพื่อการเรียนหรือการผลิตบัณฑิต การวิจัย และการบริการชุมชนแล้ว ในปัจจุบันยังได้กำหนดให้มหาวิทยาลัยในการอนุรักษ์วัฒนธรรมเอาไว้อย่าง

ประเภทของสถาบันอุดมศึกษาและวัตถุประสงค์

ในอดีตเราอาจกล่าวได้ว่ามหาวิทยาลัยคือสถาบันอุดมศึกษา และสถาบันอุดมศึกษาก็ไม่มีอะไรอื่นนอกจากมหาวิทยาลัย แต่ในปัจจุบันมิใช่เป็นเช่นนั้น เมื่อขอบเขตของการอุดมศึกษากว้างขวางออกไป ประเภทของสถาบันอุดมศึกษาก็มีมากขึ้น ยกตัวอย่างรัสเซียปัจจุบันมีสถานอุดมศึกษาประเภทใหญ่ ๆ อยู่ 3 ประเภทด้วยกัน คือ

- (1) ประเภทมหาวิทยาลัย (UNIVERSITY) ซึ่งเป็นลักษณะเก่าแก่สุด มีหน้าที่ฝึกอบรมนักวิจัยและอาจารย์ทางกาน มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์
- (2) ประเภท POLYTECHNICAL INSTITUTES ซึ่งสอนทางกาน วิศวกรรมศาสตร์สาขาต่าง ๆ ซึ่งมีสภาพคล้าย ๆ มหาวิทยาลัยทางเทคนิค (TECHNICAL UNIVERSITIES) และ
- (3) สถาบันเฉพาะประเภทต่าง ๆ ซึ่งฝึกอาชีพทางครุศาสตร์ แพทยศาสตร์ กฎหมาย เศรษฐศาสตร์ เกษตรศาสตร์ ฯลฯ

ในประเทศสหรัฐอเมริกา สถานศึกษาอาจจะจำแนกได้เป็น 6 ประเภท คือ

1. สถาบันเก่าแก่ที่มีชื่อเสียงมาเป็นเวลานาน และคุณภาพสูง (IVY LEAGUE)
2. สถาบันอุดมศึกษาขนาดใหญ่และซับซ้อนที่เป็นของรัฐ (STATE MULTIVERSITIES) มีกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ที่ครอบคลุมกว้างขวาง
3. สถาบันอุดมศึกษาขนาดใหญ่ของเอกชน (PRIVATE MULTIVERSITIES)
4. มหาวิทยาลัยและวิทยาลัยของรัฐในระดับรองลงมา
5. สถาบันการศึกษาของเอกชน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นของศาสนาที่ไม่มีชื่อเสียงมากนัก
6. วิทยาลัยชุมชน หรือ ยูวิทยาลัย (JUNIOR COLLEGES)

สถาบันกึ่งกลาง 6 ประเภท ตามการวิจัยของ COHEN และ MARCU
(1974) พบว่ามีความนิยมและศักดิ์ศรีสูงต่ำเรียงลงมาตามลำดับ

สำหรับในประเทศไทย สถาบันอุดมศึกษาแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ตาม
UNESCO (1974) ดังนี้

- (1) มหาวิทยาลัยส่วนกลางและส่วนภูมิภาค
- (2) วิทยาลัยครู
- (3) วิทยาลัยอาชีวศึกษา และ
- (4) โรงเรียนนายทหาร

ในการศึกษาในปี 1977 ของทบวงมหาวิทยาลัย (Office of
Education Commission, The National 1977) ได้จัดกลุ่มใหม่เป็น 4 กลุ่ม
ด้วยกัน โดยอาศัยตัวแปรสำคัญ 2 ตัว คือ การรับการสนับสนุน และการควบคุมโดยหน่วยงาน
ของรัฐในด้านการสนับสนุนว่าเป็นของรัฐบาลหรือของเอกชน และในด้านการควบคุมว่าอยู่
ภายใต้ความรับผิดชอบของทบวงมหาวิทยาลัย หรือของกระทรวงศึกษาธิการหรืออื่น ๆ
สำหรับสถาบัน 4 ประเภทนี้ คือ

- (1) มหาวิทยาลัยหรือสถาบันในสังกัดของทบวงมหาวิทยาลัย
- (2) วิทยาลัยเอกชนในสังกัดของทบวงมหาวิทยาลัย
- (3) วิทยาลัยของรัฐในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงอื่น ๆ

ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสถาบันเฉพาะของแต่ละอาชีพ และ

- (4) สถาบันการศึกษาของเอกชนในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการและอื่น ๆ

ตามหลักการแล้วสถาบันอุดมศึกษา ควรจะมีลักษณะแตกต่างกัน มีวัตถุประสงค์
ที่แตกต่างกัน เพราะสถาบันอุดมศึกษาจะต้องให้บริการแก่กลุ่มประชากรที่มีสภาพความแตกต่าง
กัน (HETEROGENEOUS GROUP) ทั้งทางด้าน ความสนใจ คุณค่า ความถนัด และชั้นความ

สำเร็จ ลักษณะความต้องการทางการศึกษาของเราจึงไม่ควรจะต้องให้สถาบันอุดมศึกษา
 ร่วมใช้สูตรวัตถุประสงค์แบบเดียวกัน รัฐหรือสังคมควรมีหน้าที่ที่จะจัดระบบอุดมศึกษาให้มี
 ระบบสถาบันที่แตกต่างกันออกไป เพื่อให้มีสถาบันที่แต่ละคนที่อยู่ในข่ายได้รับบริการจะได้
 เลือกเรียนได้ตามความสนใจ และความต้องการ แต่สิ่งเหล่านี้ก็พบว่าเป็นปัญหาแม่ในประเทศ
 ที่เจริญแล้ว จากการวิเคราะห์ของ RICHMAN และ FARMER (1974) เขาเห็นพ้อง
 เช่นเดียวกับ HENDERSON และ HENDERSON (1974) ว่า ปัญหาที่นำหนักอกในระบบ
อุดมศึกษาคือสภาพของสถาบันระดับรองลงมาพยายามลอกเลียนแบบสถาบันอุดมศึกษาที่มีชื่อ
เสียงหรือเก่าแก่ PETERSON (1973) ก็พบในทำนองเดียวกันว่าสถาบันอุดมศึกษาส่วนมาก
กำลังดำเนินไปสู่เป้าหมายคล้ายคลึงกัน และจะมีสภาพเหมือนกันมากยิ่งขึ้น (HOMOGENITY)

ในประเทศไทยเป็นที่น่าเสียดายว่าระบบอุดมศึกษาควรอยู่ในสภาวะเช่นเดียวกัน
 กล่าวคือ สถาบันหลายแห่งทั้งระดับมหาวิทยาลัยและวิทยาลัย จะมีแนวโน้มที่เกินไปในทิศทาง
 เดียวกัน คือ มุ่งไปสู่สภาพมหาวิทยาลัยสมบูรณแบบและซับซ้อน (COMPLEX MULTIVERSITIES)
 สถาบันวิชาชีพเฉพาะก็จะเปลี่ยนเป็นสอนหลาย ๆ อาชีพ สถาบันที่รับนักศึกษาแบบไม่คัดสรร
 หรือจัดการศึกษาเพื่อมวลชน (MASS HIGHER EDUCATION) ก็เปลี่ยนเป็นมีการคัดสรร
 ที่สอนทางสังคมศาสตร์หรือศิลปศาสตร์เป็นหลักก็จะขยายให้มีการ เปิดสอนทางวิชาชีพ
 มากขึ้น ถ้าเป็นไปได้หลายสถาบันคงขอเปิดสอนวิชาแพทยศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ ขอ
 เปิดมหาวิทยาลัย จัดตั้งศูนย์วิจัยหลายแห่ง และจัดบริการให้แก่มุมชนไปในทำนองเดียวกัน
 ที่เป็นเช่นนี้ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจาก ระบบเกื้อหนุนของรัฐที่เอื้อต่ออาจารย์ ที่เน้นผลงานการ
 ค้นคว้าและวิจัยเป็นหลักมากกว่าการสอน เพราะเป็นหนทางตรงที่สุดสู่การดำรงตำแหน่ง
 ทางวิชาการ ระบบที่เทียบวุฒิและค่าตอบแทนให้มีเท่าเทียมกัน และอีกประการหนึ่ง
 ทุกฝ่ายให้คุณค่าของสถาบันโดยการผูกไว้กับรูปแบบมหาวิทยาลัยแบบโบราณ สำหรับสหรัฐอเมริกา
 ที่อริการบัตทั้งหลายอยากบริหารมหาวิทยาลัย แบบ HARVARD ฉะนั้นในประเทศไทยผู้บริหาร
 และผู้สอนก็อยากให้สถาบันตนเองมีขนาดใหญ่ และมีงบประมาณเหมือนจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มีบัณฑิตวิทยาลัย เหมือนสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ และมีคณะแพทยศาสตร์ เหมือนมหาวิทยาลัยมหิดล ฉะนั้น

การที่จะขจัดปัญหาแนวโน้มที่สื่ออันตรายเช่นนี้จะกระทำได้ ก็ต่อเมื่อแต่ละฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องเข้าใจในการกำหนดวัตถุประสงค์ของแต่ละสถาบัน และความเป็นเอกภาพของแต่ละแห่งที่ไม่จำเป็นจะต้องเหมือนหรือลอกเลียนแบบใคร

การกำหนดวัตถุประสงค์ของแต่ละสถาบัน

GULICK (1948) นักทฤษฎีทางบริหารยุคเริ่มแรกท่านหนึ่ง ได้ให้แนวคิดว่า องค์การใดก็ตามหากมีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่แจ่มชัดแล้ว ก็ย่อมจะเป็นเครื่องประกันความสำเร็จและประสิทธิภาพการบริหารงานได้เป็นอย่างดี 16 ปี ใ้หลัง ETZIONI (1964) นักทฤษฎีองค์การอีกท่านหนึ่ง ได้ให้ความจำกัดความของวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายขององค์การ (ORGANIZATIONAL GOAL) เอาไว้ว่า เป็นสภาวะการณ์ที่ทุกองค์การจะพยายามทำความเข้าใจและตระหนักให้ได้"

สำหรับนักบริหารรุ่นใหม่ที่เข้าใจความหมายของระบบเปิด (OPEN SYSTEM) ก็จะมีความเห็นไปในทำนองเดียวกันว่า ทุกองค์การจำเป็นต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายเอาไว้ในทุก ๆ ด้าน ที่จะเกี่ยวข้องกับความปลอดภัยหรือความมีประสิทธิภาพขององค์การ (DRUCKER, 1954, หน้า 62)

ส่วนฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับการกำหนดเป้าหมายขององค์การเอาไว้ก็มีอยู่บ้างเหมือนกัน สำหรับในสถาบันการศึกษาในส่วนที่เกี่ยวกับการสอนฝ่ายนี้ มีเหตุผลว่า (WALCOTT, 1969, กยส 14 - 40)

1. แต่ละคนจะพยายามไปให้ถึงวัตถุประสงค์หลาย ๆ ประการในขณะเดียวกัน ซึ่งทำได้ยากที่จะเขียนวัตถุประสงค์ให้สอดคล้อง

2. บางครั้งเมื่อผู้เรียนต้องคอยกังวลอยู่กับสภาพที่จะให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ นั้น กลับทำให้เป็นอุปสรรคในกระบวนการเรียนรู้และการสอนควยซ้ำ
3. มีวัตถุประสงค์หลายอย่างที่มีคุณค่า ถ้าหากจะมุ่งทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ใดวัตถุประสงค์หนึ่งเพียงอย่างเดียวแล้ว ความสำคัญของวัตถุประสงค์อื่น ๆ ก็จะหมดไป
4. ไม่ควรมีการกำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะตัวสำหรับนักศึกษาทุก ๆ คน เพราะแต่ละคนย่อมมีความต้องการที่แตกต่างกัน
5. โดยทั่วไปแล้ว วัตถุประสงค์มักจะมีลักษณะที่จะประสบความสำเร็จได้โดยประมาณ การประเมินค่าจึงเป็นไปได้แบบหยาม ๆ

นอกจากนี้ ฝ่ายบริหารหลาย ๆ คน ก็ไม่นิยมการกำหนดวัตถุประสงค์ขององค์การเอาไว้ให้ชัดเจน เพราะเท่ากับไปเปิดโอกาสให้ดำเนินการไปตามความต้องการของตน ยิ่งในสถาบันอุดมศึกษาควยแล้ว เราจะพบว่าเป้าหมายของสถาบันไม่มีอะไรแน่ชัด การบริหารจึงเป็นการบริหารตามสภาพวิกฤตการณ์ โดยอาศัยมีขบวนการและแนวปฏิบัติเดิมขององค์การเป็นเครื่องตัดสิน และในบางครั้ง เป็นไปตามอำเภอใจของฝ่ายบริหาร

สำหรับผู้เขียนแล้วมีความเห็นว่า ถ้าใครคิดว่าการศึกษาควรเป็นสิ่งที่มีเป้าหมายมากกว่ากิจกรรมอย่างหนึ่งของชีวิตมนุษย์ที่จะต้องดำรงอยู่วันต่อวันแล้ว วัตถุประสงค์ก็เป็นความจำเป็นอย่างหนึ่งที่สถาบันอุดมศึกษาจะต้องมี ปัญหาสำคัญอยู่ที่ว่าใครจะเป็นคนกำหนด และกำหนดควยอย่างไร จึงจะประสบความสำเร็จหรือสอดคล้องกับสภาพการณ์

เมื่อจะมีการกำหนดวัตถุประสงค์ของสถาบันการศึกษาแต่ละแห่งแล้ว ขอเท็จจริงประการหนึ่งคือการกำหนดวัตถุประสงค์จะต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ 2 แบบ คือวัตถุประสงค์ที่เป็นทางการ และวัตถุประสงค์แท้จริง (OFFICIAL VERSUS ACTUAL OBJECTIVES) องค์การในปัจจุบันรวมทั้งองค์การการศึกษาทั่วประเทศ โรงเรียน และมหาวิทยาลัยจะมีลักษณะวัตถุประสงค์ที่หลากหลาย ซึ่งวัตถุประสงค์ที่มากมายนี้จะรวมทั้งวัตถุประสงค์เป็นทางการ ซึ่งจะมีลักษณะเปิดเผย จักวางโดยคณะกรรมการตามกฎหมายเสร็จแล้วมีการลงนามกันโดยประธาน อธิการบดี หรือผู้อำนวยการ แล้วจะมีการพิมพ์ใส่กรอบ

แขวนเอาไว้พิมพ์ลงในเอกสารขององค์กร หรือสิ่งที่พิมพ์เปิดเผย และในอีกลักษณะของ วัตถุประสงค์จะเป็นไปตามสภาพแท้จริง สภาพที่จะต้องผ่านการดำเนินการ (OPERATING GOALS) ในลักษณะวันต่อวัน ปีต่อปี สิ่งเหล่านี้บางครั้งจะไม่ปรากฏอยู่ในเอกสารเปิดเผยขององค์กร เช่น คณะคณาจารย์ของบางมหาวิทยาลัย กล่าวว่า "เราไม่สนใจที่จะรับนักศึกษาหญิงเข้ามาเรียนเป็นนักปกครอง มีประโยชน์อะไร เรียนไปแล้วก็ไปเป็นแอร์โฮสเตส หรือรีเซพชันนิสต์ตามโรงแรม" การที่จะดูวัตถุประสงค์ในทางปฏิบัติ (OPERATIONAL GOALS) ไม่สามารถดูได้จากคำเรียงหรือวาทะที่จะพูดกันในเชิงอุดมการณ์ หรือกิจการบดียิ่งจะพูดตามงานเลี้ยงหรือพิธีเปิดต่าง ๆ แต่จะดูได้จากสภาพแท้จริง เช่น มหาวิทยาลัยหรือวิทยาลัยแห่งนั้นใช้เงินมากที่สุดไปในภาควิชาโปรแกรม หรือโรงเรียนใด ? เงินไหลมาจากไหน ? ใครใช้เงินมากกว่าหาเงิน ? หน่วยไปนมัธยมนักศึกษา : คณาจารย์ค่า ? ภาคไหน หน่วยไหน ถูกตั้งงบประมาณมากกว่าเพื่อน ? ใครได้รับเงินเดือน เบี้ยเลี้ยง และเงินพิเศษเพิ่ม ? โปรแกรมอะไรใหม่ ๆ ที่ได้รับการสนับสนุน ? อะไรถูกตัด ? มีเงินให้กับการวิจัยมากน้อยเพียงใด ? ห้องสมุดเป็นอย่างไร ? โรงพิมพ์ ? บริการนักศึกษาและกิจกรรมเงินค่าเครื่องคิสมองกล ทุนการศึกษา การประชาสัมพันธ์ การค้นหาตัวคณาจารย์ นักศึกษา และบุคลากรส่วนต่าง ๆ ?

การจัดงบประมาณสำหรับกิจกรรมต่าง ๆ ข้างต้นนี้จะบอกถึงเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์เชิงปฏิบัติขององค์กรได้เป็นอย่างดี และเมื่อมาถึงจุดนี้ ผู้เขียนเสนอว่าการบริหารงานของสถาบันอุดมศึกษามรรดุมล และกิจกรรมกำหนดวัตถุประสงค์มีความหมายแล้ว วัตถุประสงค์ทางการและวัตถุประสงค์จริงจะต้องเป็นอันเดียวกัน หรือใกล้เคียงกันมากที่สุด มิฉะนั้นก็จะเขาคำราเคิมที่พบเห็นอยู่เสมอว่า "พูดอย่าง แต่ทำอีกอย่าง คิดอย่าง แต่ไปทำอย่างอื่น" เป็นต้น

องค์การทั่วไปจะมีลักษณะวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน PERROW, (1961) ได้ชี้แนะทัศนคติที่กว้างออกไป โดยอาศัยการมองในเชิงสังคมศาสตร์ แล้วกำหนดว่าองค์การแต่ละแห่งนั้นจะมีลักษณะวัตถุประสงค์ที่แบ่งออกเป็นหมวดใหญ่ ๆ ได้ 5 หมวดด้วยกัน คือ

(1) วัตถุประสงค์ที่เกี่ยวข้องกับสังคมภายนอกอันกว้างใหญ่ องค์การนั้นมีหน้าที่อย่างไรต่อสังคมผู้รักษาวัฒนธรรม ผลิต หรือให้บริการแก่สังคม ?

(2) วัตถุประสงค์ที่เกี่ยวข้องกับให้อะไร องค์การนั้นผลิตอะไร หรือให้อะไร

(3) วัตถุประสงค์เกี่ยวกับระบบขององค์การ บางองค์การเน้นการเคียโตที่รวดเร็ว บางองค์การเน้นสภาพความยืดหยุ่น บางองค์การอาจจะเน้นงานวิจัยและค้นคว้า

(4) วัตถุประสงค์เกี่ยวกับลักษณะของผลผลิต เช่น คุณภาพ ปริมาณ แบบราคา ประเภท และมีมากน้อยเพียงใด และ

(5) วัตถุประสงค์ที่เกี่ยวข้องกับว่า องค์การนั้นใช้อำนาจอะไรในการบรรลุวัตถุประสงค์อื่น ๆ ขององค์การ

RICHMAN และ FARMER (1974) เสนอว่า วัตถุประสงค์โดยทั่ว ๆ ไปของสถาบันอุดมศึกษาอาจแบ่งออกได้เป็น 5 กลุ่มใหญ่ด้วยกัน คือ

1. วัตถุประสงค์ส่วนที่เกี่ยวกับการจัดบริการ
 2. วัตถุประสงค์ส่วนที่เกี่ยวกับนักศึกษา
 3. วัตถุประสงค์ส่วนที่เกี่ยวกับคณาจารย์
 4. วัตถุประสงค์ส่วนที่เกี่ยวกับสถาบันและการบริหาร
 5. วัตถุประสงค์ในส่วนที่เกี่ยวกับโลกภายนอก
1. วัตถุประสงค์ที่เกี่ยวข้องกับโปรแกรมการศึกษา
 1. การศึกษาในระดับปริญญาตรี
 2. การศึกษาในชั้นปริญญาโทขึ้นไป
 3. การเรียนนอกเวลาและการศึกษาผู้ใหญ่

4. การค้นคว้าและงานวิจัย
5. กิจกรรมการศึกษา
2. วัตถุประสงค์ที่เกี่ยวกับนักศึกษา
 6. การพัฒนาทางค่านิยม
 7. การพัฒนาให้มีความเป็นปราชญ์ ใฝ่รู้ ค้นคว้า และสร้างสรรค์
 8. งาน ความก้าวหน้า และสถานะในสังคม
 9. การพัฒนาคุณค่าส่วนตัว
 10. สิทธิ และกิจกรรมของนักศึกษา
 11. การปลูกฝังวัฒนธรรมและศาสนา
3. วัตถุประสงค์ที่เกี่ยวกับคณาจารย์
 12. พิทักษ์หรือปกป้องคณาจารย์
 13. การมีส่วนร่วมในการปกครองและบริหาร
 14. ผลประโยชน์และสิทธิพิเศษแก่คณาจารย์
4. วัตถุประสงค์ที่เกี่ยวกับสถาบันและการบริหาร
 15. คนหาดีจรรยา
 16. รัับนักศึกษาที่มีศักยภาพสูง
 17. สร้างความเสมอภาคในสังคม
 18. มีความสร้างสรรค์
 19. ศักดิ์ศรี ความภาคภูมิใจ อุปลักษณ์ และบรรยากาศที่ส่งเสริมการศึกษา
 20. อนุรักษ์รักษาคุณภาพการศึกษาให้คงในทุกโปรแกรม
 21. อนุรักษ์รักษาคุณภาพชั้นยอดในโปรแกรมที่สำคัญ
 22. จัดหาบุคลากรเสริมวิชาการ หรือนอกสายวิชาการที่มีประสิทธิภาพ
 23. รายได้ ศักดิ์ศรี และความปลอดภัยในการทำงานของฝ่ายบริหาร

24. การปกครองแบบเป็นประชาธิปไตย
25. การดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ
5. วัตถุประสงค์ที่เกี่ยวกับโลกภายนอก
 26. บริการสาธารณะ
 27. เป็นแหล่งกลางของระบบข่าวสารและวัฒนธรรมของชุมชน
 28. กิจกรรมและการวิเคราะห์ วิจัยสังคม
 29. การรับรองวิทยฐานะและโปรแกรมการศึกษาจากภายนอก
 30. การจัดหาแหล่งเงินจากภายนอก
 31. โปรแกรมการศึกษามีคุณค่าสมกับเงินที่ลง (RICHMAN & FARMER, 1974, หน้า 113 - 119)

วัตถุประสงค์เหล่านี้ สถาบันแต่ละแห่งแต่ละประเภทจะมีไม่เหมือนกัน เช่น สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ จะเน้นการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไป และงานวิจัย วิทยาลัยครู จะเน้นการศึกษาระดับปริญญาตรี และการศึกษาผู้ใหญ่หรือการศึกษานอกเวลา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตพลศึกษา ก็จะเน้นการกีฬามากกว่าที่อื่น วัตถุประสงค์ในกลุ่มอื่น ๆ ก็เช่นกัน แต่ละสถาบันย่อมมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันออกไป แม้แต่ในสถาบันเดียวกันก็ยังมีวัตถุประสงค์ที่ต่างกัน เช่น คณาจารย์อาจมองการพิทักษ์คณาจารย์ด้วยกัน เป็นสำคัญ นักศึกษาอาจเห็นสิทธิและกิจกรรมนักศึกษาเป็นสำคัญ ฝ่ายบริหารอาจมองเห็นรายได้ ศักดิ์ศรี และความปลอดภัยในการทำงานของตนสำคัญกว่าที่คนกลุ่มอื่นมองเห็นกัน เป็นต้น

ใครควรมีส่วนในการกำหนดวัตถุประสงค์

โดยตามประวัติศาสตร์ ถ้าจะพูดถึงกลุ่มคนที่มีบทบาทต่อการกำหนดทิศทางของสถาบันอุดมศึกษาโดยตลอด คือ อาจารย์ของสถาบันนั้น ๆ นั่นเอง มหาวิทยาลัยและวิทยาลัยในโลกส่วนใหญ่เป็น "มหาวิทยาลัยของอาจารย์" ดังนั้น อาจารย์จึงเป็นกลุ่มคนที่มีอำนาจมากที่สุดเ็นทางปฏิบัติ สถาบันอุดมศึกษาในรูปแบบตะวันตกจะพบว่า มีคณะกรรมการสภา

สถาบันเป็นผู้กำหนดและควบคุมทิศทาง แต่ในเกือบทุกแห่งจะอาศัยกำลังหลักจากอาจารย์ เป็นฝ่ายกลั่นกรองมาก่อน โดยเฉพาะในประเทศไทยแล้วจะเห็นได้แจ่มชัด มหาวิทยาลัย บางแห่งมีสภาสถาบันประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิ คณาจารย์ และฝ่ายบริหาร แต่ในทางปฏิบัติ ภายหลัง 14 ตุลาคม 2516 ฝ่ายบริหารก็มาจากอาจารย์ และแม้แต่ผู้ทรงคุณวุฒิบางคนก็ ดำรงตำแหน่งอาจารย์พิเศษของสถาบันก็มี

ที่เป็นเช่นนี้เพราะทั่วโลกส่วนใหญ่ยังมองอาจารย์ไปในลักษณะเดียวกัน คือ เป็นปูชนียบุคคล (ซึ่งความจริงหาเป็นเช่นนี้เสมอไปไม่) เพราะการเป็นอาจารย์ มัก จะได้รับค่าตอบแทนจำกัดเมื่อเทียบกับผู้มีความรู้เท่า ๆ กันที่ประกอบอาชีพอย่างอื่น สังคม ทั่วไปมักจะมองว่าอาจารย์มาทำงานด้วยใจรักและเพื่อผลประโยชน์ของสังคม ด้วยแนวเชื่อ ที่เป็นประเพณีเช่นนี้ แม้แต่ในสหรัฐอเมริกาหลายแห่งให้อำนาจในการดำเนินงานแก่อาจารย์ รวมถึงการตัดสินใจต่าง ๆ ทั้ง ๆ ที่ประเทศนี้นิยมการปกครองโดยราษฎรสามัญชนที่สุด ทั้งนี้โดยถือว่าอาจารย์ไม่มีผลประโยชน์เข้าเกี่ยวข้องและทำหน้าที่เป็นตัวแทนของประชาชน อำนาจของอาจารย์ในสถาบันจะไม่เป็นเช่นนี้ตลอดไป สถานศึกษาปัจจุบันและอนาคตจะได้รับการวิพากษ์จากสังคมมากขึ้น กลุ่มชนและกลุ่มอิทธิพลต่าง ๆ ต้องการมีบทบาทในสถาบัน มากขึ้น ที่สำคัญที่สุดคือกลุ่มนักศึกษาในทศวรรษที่ผ่านมา การที่นักศึกษาทำการปฏิวัตินั้น ส่วน หนึ่งเป็นผลมาจากการถูกปฏิเสธ การมีสิทธิมีเสียงในสถาบัน การมองนักศึกษาในฐานะ ผู้มารับบริการซึ่งไม่มีสิทธิเลือกมากกว่าการยอมรับเขาในฐานะสมาชิกขององค์การหรือสถาบัน

ในอนาคตแม้กลุ่มต่าง ๆ จะมีได้มีโอกาสเข้ามาเป็นตัวแทนในคณะกรรมการ สถานของสถาบันในลักษณะอัตราส่วนเสียงประชากร เหมือนระบบรัฐสภา แต่ผู้ใดก็ตามที่จะมี ส่วนเกี่ยวข้องกับการกำหนดทิศทางหรือวัตถุประสงค์จะต้องรับฟังเสียงจากกลุ่มที่เกี่ยวข้อง ต่าง ๆ รอบคอบให้มากที่สุด เพราะสถาบันอุดมศึกษาไม่ว่าของรัฐบาลหรือเอกชนต่างก็มีวัตถุประสงค์หลักคือเพื่อประโยชน์สุขของสังคม

กำหนดวัตถุประสงค์อย่างไร

ระบบการกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์การจะมีลักษณะควบคู่ ไปกับระบบบริหาร แม้โดยตามสายงานการกำหนดทิศทางของสถาบันอุดมศึกษาจะเป็นอำนาจ

ของคณะกรรมการสภาสถาบัน แต่ในทางปฏิบัติข้อมูลและความเป็นผู้นำในเรื่องการให้
ข้อมูลและความคิดเห็นย่อมมีมาจากฝ่ายบริหารและโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือผู้บริหารสูงสุด
ดังนั้น แนวทางการกำหนดวัตถุประสงค์จะต้องพิจารณาควบคู่ไปกับระบบการบริหาร ไปด้วย
ซึ่งมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. จะต้องมี การกำหนดเสียก่อนว่าระบบของวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย
ขององค์การนั้น ๆ คืออะไร ควรจะมีความสำคัญก่อนหลังอย่างไร อะไรควร เป็นวัตถุประสงค์
ประสงค์ที่นำจะดำเนินการมากที่สุด อะไรเป็นสิ่งที่ยังห่างไกลและไม่เหมาะสม วัตถุประสงค์
ที่ดีของสถาบันไม่จำเป็นจะต้อง เป็นวัตถุประสงค์ที่ดีที่สุดในโลก แต่เป็นสภาพวัตถุประสงค์
ที่กำหนดให้สมควรถูกและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในสังคมนั้น ๆ ในสภาพกิจกรรมการกำหนด
วัตถุประสงค์เช่นนี้ ถ้าผู้บริหารหรือใครก็ตามที่มีส่วนในการกำหนดวัตถุประสงค์มีทักษะทางการ
บริหารที่สำคัญแล้ว ก็จะทำให้การบริหารเป็นไปได้อย่างสอดคล้องยิ่งขึ้น ข้อจำกัดของระบบเปิด
(OPEN SYSTEM) ของสถาบันที่เราจะต้องคำนึงบางประการมี เช่น

1.1 วัตถุประสงค์ที่กำหนดขึ้นนั้น ไม่ควรได้รับการต่อต้านอย่างรุนแรง
จากผู้ที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นนักศึกษา ผู้สนับสนุน หรือ คณาจารย์ทั้งหลาย

1.2 วัตถุประสงค์ของสถาบันไม่ควร เป็นวัตถุประสงค์ที่จะก่อให้เกิด
การปฏิเสธรหรือต่อต้านอย่างรุนแรงจากกลุ่มอิทธิพลที่สำคัญบางกลุ่ม ทั้งนี้เพราะมหาวิทยาลัย
หรือสถาบันอุดมศึกษาใด ๆ ก็ตามมิใช่ป้อมปราการเหล็กที่จะพิทักษ์บุคคลและอุดมการณ์มิให้
ได้รับการกระทบกระเทือนจากสภาพแวดล้อมใดตลอดกาล

1.3 เมื่อเป็นเช่นนี้ สภาพข้อเท็จจริงทางการจัดเป้าหมายของสถาบัน
อุดมศึกษาคือการต้องประนีประนอม แต่อย่างไรก็ตามการประนีประนอมจะต้องไม่อยู่ใน
สภาพที่ทำงานนั้นขาดประสิทธิภาพ การมีร่องเท้าหรือดูเงาเพียงข้างเดียว ไม่เกิด
ประโยชน์อันใด การประนีประนอมที่ทำให้ต้องรับวัตถุประสงค์อย่างครึ่ง ๆ กลาง ๆ แบบ
ไม่มีหลักการเลยก็ย่อมจะไม่เกิดประโยชน์อันนั้น

เมื่อกำหนดวัตถุประสงค์จนเป็นผลสำเร็จแล้ว ภารกิจอื่น ๆ ก็จะเป็นเรื่อง
ง่าย ๆ ที่ตามมา

2. สถาบันอุดมศึกษาทุกแห่งเป็นสถาบันการเมือง การจะทำงานใด ๆ ก็จะต้องเข้าใจสภาพของระบบการเมืองในหน่วยงานนั้น ๆ ต้องศึกษาระบบอำนาจ (POWER) ให้เป็นที่เข้าใจ ซึ่งอำนาจดังกล่าวมิใช่เป็นเพียงส่วนที่เกี่ยวกับอำนาจในหน้าที่ราชการ เท่านั้น (BALDRIDGE, 1971)

3. กำหนดหรือหาลักษณะวัตถุประสงค์ขั้นวิกฤติ (CRITICAL OBJECTIVES) ที่จำเป็นจะต้องดำเนินการก่อน ความวิกฤติของแต่ละจุดนั้นย่อมขึ้นอยู่กับเวลา ผู้บริหารที่ดีจะต้องรู้ควรวาอะไรเป็นปัญหาในปัจจุบัน และอะไรจะเป็นปัญหาในอนาคต

ในการที่แต่ละสถาบันอุดมศึกษาจะได้อำนาจซึ่งวัตถุประสงค์ของตน น่าจะต้องผ่านขั้นตอนบางประการ เกี่ยวกับการคิดคำนึงถึงประเด็นและเหตุผลที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. เพราะว่าสถาบันอุดมศึกษาใด ๆ ก็ตาม จะมีหน้าที่ประการหนึ่ง คือ การทำให้สังคมที่เป็นอยู่ดีขึ้น ดังนั้นควรมีวัตถุประสงค์ข้อหนึ่งที่กำหนดอย่างกว้าง ๆ เกี่ยวกับพัฒนาการของมนุษย์ เพื่อจะได้ทำหน้าที่เป็นกรอบในการอ้างอิงและขยายความ

2. ในทุกสถาบันจะมีลักษณะวัตถุประสงค์แยกย่อยที่เป็นลักษณะเฉพาะตัว ตัวอย่างเช่น การพัฒนาสติปัญญา ความปราดเปรื่อง การฝึกฝนทางด้านการสื่อสารติดต่อ ความจำ และความคิดแบบวิเคราะห์ การเรียนรู้ที่จะรู้จักการคนควาควยตนเอง การทำงานเป็นกลุ่ม การเลือกทิศทางในคุณค่าและจริยธรรม ครูอาจารย์และผู้เกี่ยวข้องจะต้องหาทางกำหนดวัตถุประสงค์เหล่านี้ และออกแบบหรือสร้างวิชาเรียนให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว

3. จะต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์เฉพาะลงไป ซึ่งวัตถุประสงค์เหล่านี้จะเกี่ยวข้องกับแนวทางปฏิบัติ เช่น สมมุติว่ากำหนดให้การศึกษาเป็นไปเพื่อการเรียนรู้แบบกว้างขวางรอบคอบ แต่สิ่งเหล่านี้จะไม่เกิดขึ้นหากอาจารย์แต่ละคนยังคงผูกพันอยู่กับการสอน

แบบเฉพาะค่านของคน ดังนั้นลักษณะเช่นนี้จำเป็นจะต้องมีการถกเถียงกันเป็นที่แจ่มชัด
ในบรรดาคณาจารย์ถึงแนวทางที่จะก้าวไป (HENDERSON & HENDERSON, 1974)

สำหรับขอบเขตของปัญหาที่จะต้องหาเหตุผลและคำตอบก่อนที่จะนำมากำหนด
เป็นวัตถุประสงค์นั้น RICHMAN และ FARMER (1974) เสนอแนะว่า ควรจะต้องมี
การตอบคำถามขั้นพื้นฐานดังต่อไปนี้

- เราต้องการจะให้การศึกษาแก่ใคร? ในสาขาวิชาใด? เพื่ออะไร?
และด้านวิชาการใด? และเมื่อคำนึงถึงสภาพชีวิตจำกัดของความสามารถทรัพยากร
โอกาสในตลาดแรงงานและความต้องการ เราจะมีโอกาสทำสำเร็จได้มากน้อยเพียงใด?
เราจำเป็นจะต้องมีทรัพยากรและกำลังเพิ่มขึ้นเล็กน้อยเพียงใดในอันที่จะบรรลุวัตถุประสงค์
นั้น ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ? และเพื่อจะให้ได้ทรัพยากรเหล่านั้นมา จะมาจากที่ไหน?
ได้เมื่อไร? และอย่างไร?

- ควรจะเน้นการวิจัยมากน้อยเพียงใด? และวิจัยประเภทใด? ถ้า
จะมีเราควรกำหนดเป็นวัตถุประสงค์สูงสุดหรือไม่? ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงความต้องการ
ของสังคม ชีพความสามารถของเราและทรัพยากรที่มี

- ในด้านบริการชุมชน เราควรจะทำหรือไม่และในรูปใดบ้าง?
ควรเน้นที่ตรงไหน? อะไรที่เรายังไม่ได้ดำเนินการแต่เราสามารถจะกระทำได้?
และอะไรบางที่จะสามารถกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ? อะไรบางที่เป็นช่องว่างใน
ชุมชนหรือสังคมที่เราจะสามารถเข้าไปเกี่ยวข้อง? จะต้องมีค่าใช้จ่ายทั้งในรูปตัวเงิน
และอื่น ๆ อย่างไร? และสถาบันจะได้รับผลดีหรือผลตอบแทนอย่างไรบ้าง?

- สำหรับวัตถุประสงค์อื่น ๆ มีความสำคัญมากน้อยเพียงใด? เช่น
เกี่ยวกับการกีฬา ความเสมอภาคในสังคม การปลูกฝังวัฒนธรรม และศาสนา เหล่านี้
จะมีส่วนในความสำเร็จหรือเป็นเป้าหมายของสถาบันหรือไม่? และจะมีผลอย่างไรต่อ
การที่เราจะต้องบรรลุถึงวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายอื่น ๆ ที่ตั้งเอาไว้?

เมื่อใดคำนึงถึงความสัมพันธ์ของการกำหนดวัตถุประสงค์ต่อระบบบริหาร
แนวทางการศึกษาเหตุผล และขอบเขตของคำถามที่จะต้องหาคำตอบให้ได้นั้น ท้ายสุดจะมา
สู่จุดที่ว่าจะต้องมีข้อมูลเพียงพอในการนำมาพิจารณาประกอบการกำหนดวัตถุประสงค์ว่าจะ
คงเดิมหรือเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง การเก็บข้อมูลนั้นมีเทคนิคและแหล่งการเก็บข้อมูล
บางประการที่จะเสนอแนะดังนี้

การใช้ DELPHI TECHNIQUE

DELPHI TECHNIQUE เป็นวิธีการใหม่ทางการบริหารซึ่งสามารถนำมาใช้
เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ และเป้าหมายของสถาบันอุดมศึกษาได้ สำหรับวิธีนี้เริ่มขึ้นโดย
RANO CORPORATION (DALKEY HELMER, 1963; GORDON HELMER, 1964;)

ในประเทศไทยเองก็ได้มีนักบริหารรุ่นใหม่นำเอาเทคนิคแบบนี้มาใช้ในการกำหนดวัตถุประสงค์
ของสถาบันอุดมศึกษาบางแล้วเหมือนกัน

วิธีการนี้จะพยายามที่จะให้โศมติเอกฉันท์ (CONSENSUS) โดยผู้อำนวยการ
ในเนื้อหาหรือเรื่องที่จะไม่เกี่ยวกับตัวเลขที่ต้องการความเที่ยงตรงเป็นหลัก วิธีการนี้จะใช้
กับสภาพของปัจจุบันหรือของอนาคตก็ได้ ส่วนที่หวังว่าจะได้ความเที่ยงตรงเกี่ยวกับข้อมูล
ของปัญหานั้นคงมิได้ แต่ส่วนใหญ่จะได้ออกมาในรูปของแนวทัศน์เกี่ยวกับข้อมูลที่มีความสำคัญ
ของปัญหา

ขั้นแรกจะมีการเลือกผู้เชี่ยวชาญ (EXPERTS) ที่สามารถจะวิเคราะห์ปัญหา
อันอาจจะเกี่ยวกับข้อมูลได้อย่างเปิดเผยและตรงไปตรงมา ปกติจะไม่เริ่มด้วยการนำมาประชุม
ร่วมกัน เพราะเป็นการปล่อยให้บุคคลที่เด่น ๆ ชุมความคิดเห็นหรือชักจูงคนอื่น ๆ ได้
ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนจะให้นำหน้าความคิดเห็น ข้อมูล การทำนาย และสมมุติฐานต่าง ๆ
อันเกี่ยวกับข้อมูลที่จะศึกษา หลังจากนั้นจะมีการนำเอาหน้าความคิดเห็นมาทำเป็นคะแนน
ถ้าทุกฝ่ายหรือส่วนใหญ่ลงความเห็นไปในทิศทางเดียวกัน การมาพบเห็นในรอบที่สองจะไม่จำเป็น
ในรอบที่สองหากมีจะมีการแลกเปลี่ยนทัศนะและคั่งกรณีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาแยกวิเคราะห์

ในระบับนี้ ฝ่ายผู้เชี่ยวชาญเองอาจขอข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อประโยชน์ในการประเมินหรือทำนาย

อย่างไรก็ตาม วิธีการนี้มีข้อจำกัดตรงที่การเลือกผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งจะต้องเป็น
คนเปิดเผยยอมรับฟัง และไม่ควรมีผลประโยชน์เกี่ยวข้องโดยตรง เช่น ไม่ควรเชิญ
หัวหน้าภาคที่ต้องกรงงบประมาณหรือการอุดหนุนอย่างรุนแรง ผู้เชี่ยวชาญอาจจะไม่ต้องมาจาก
ภายในสถาบัน อาจเป็นคนมาจากกลุ่มกว้างของชุมชน คณาจารย์ ผู้บริหาร กรรมการสภา
มหาวิทยาลัย หรือแม่แต่นักศึกษา

การประเมินผลโดยนักศึกษา

ในบางสถาบันมีใจเปิดกว้างพอที่จะรับฟังการประเมินผลโดยนักศึกษาเกี่ยวกับ
สภาพการสอน อาจารย์ผู้สอน วิชาที่เรียน และโปรแกรมที่จัดต่าง ๆ ในต่างประเทศบางแห่ง
มีการเปิดโอกาสให้นักศึกษาจัดตั้งคณะกรรมการ เพื่อทำหน้าที่วิเคราะห์สถาบันโดยเฉพาะ
และคณะกรรมการนี้จะมีตัวแทนได้รับเชิญให้เข้าร่วมในที่ประชุมคณาจารย์หรือฝ่ายบริหาร
เพื่อออกความเห็นในกรณีเกี่ยวกับการให้สามัญฐานะ (TENURE) การเลื่อนชั้น หรือการให้
ความดีความชอบของอาจารย์

ข้อมูลย้อนกลับจากนักศึกษาเก่า

อาจมีการแจกแบบสอบถามหรือวิชาการประชุมศิษย์เก่า เพื่อรับฟังข้อมูล
คำแนะนำ ข้อเสนอ และแนวคิดเห็นต่าง ๆ นอกจากนี้ยังจะได้ทราบเกี่ยวกับนักศึกษาที่จบไป
แล้ว ในด้านความก้าวหน้าทางอาชีพ ความพอใจในการทำงาน และยังสามารถรับฟังข้อ
คิดเห็นเกี่ยวกับการกำหนดทิศทางทางการดำเนินการของสถาบันโดยตรง

ฝ่ายจัดหางานนักศึกษา

ข้อมูลเกี่ยวกับทิศทางการทำงานของนักศึกษา การว่างงาน การรองาน
อัตราเงินเดือนเริ่มแรก ตำแหน่งหน้าที่การงาน ฯลฯ

การจัดทำวิจัย

อาจมีการจัดทำวิจัยโดยเฉพาะเพื่อเก็บข้อมูลที่ต้องการพิเศษ อันเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจ

การบริการชุมชน

ปกติจะเป็นการประเมินที่ค่อนข้างยาก เช่นการที่ได้เป็นที่ปรึกษาใด ๆ ความสำเร็จหรือล้มเหลวอาจมิได้เกิดจากผลการให้คำปรึกษาโดยตรง เพราะยังมีองค์ประกอบอื่น ๆ อีกมากที่ต้องพิจารณาคด้วย แต่อย่างไรก็ตามข้อมูลเกี่ยวกับการบริการชุมชนนับว่าเป็นข้อมูลที่จำเป็นมาก ฝ่ายบริหารควรจัดระบบบำเหน็จรางวัลเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการบริการชุมชนของสถาบัน

การวัดประสิทธิภาพในการดำเนินงาน

ปกติวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยมักจะไม่ค่อยประเมินประสิทธิภาพในการทำงานของคน ความจริงมีเครื่องมือมากมายที่จะประเมินประสิทธิภาพในการดำเนินการซึ่งจะไม่กล่าวไว้ในที่นี้

การประเมินผลโดยฝ่ายบริหาร

ในส่วนที่เกี่ยวกับฝ่ายบริหาร อาจจะได้แนวทางการประเมิน ดังนี้ คือ หน่วยย่อยต่าง ๆ ภายในสถาบันมีการทำงานประสานกันดีมากน้อยเพียงใด เมื่อฝ่ายบริหารสูงสุดทำงานทุกอย่างด้วยตัวคนเดียวไม่ได้ ? การกระจายงานหรือมอบอำนาจรับผิดชอบเป็นอย่างไร ?

หนังสืออ้างอิง

- (1) Austria, Government of Hochschulbericht Vienna :
Bundesministerium Fur Wissenschaft und For
schung. From lack Embling A Fresh Look
at Higher Education : European Implications
of the Carnegie Commission Reports. Amsterdam :
Elsevier, 1974.
- (2) Baldrige, V. Power and Conflict in the University.
New York : Wiley, 1971.
- (3) Burn, B.B. Higher Education in Nine Countries.
Mc Graw - Hill, 1971.
- (4) Cornege Commission on Higher Education The Purposes
and performance of Higher Education in the United
States : Approaching the Year 2,000. New York :
Mc Graw - Hill, 1973
- (5) Cohen, M. & Morch, J. Leadership and Ambiguity : The
American College President. New York : Mc Graw -
Hill, 1974.
- (6) Dalkey, N. & Helmer, O. "An Experimental Application of
the Delphi Method to the Use of Experts"
Management Science, 1963, 1963, 9 (3), 458 - 467.

- (7) Drucker, P. The Practice of Management New York :
Harper and Brothers, 1954, p. 62
- (8) Etzioni, A. Modern Organizations Englewood Cliffs,
N.J. Prentice - Hall, 1964.
- (9) Gulick, L. Administrative Reflections From World War II
Tuscaloosa : University of Alabama. Press, 1948.
- (10) Gordon T. & Helmer, G. Report on a Long Range Forecasting
Study. Santa Mossica, Colif : Rand, 1964.
- (11) Henderson, A.D., & Henderson, J.G. Higher Education in
America. San Francisca : Jossey, Bass, 1974.
- (12) Ketudot, S. & Sirsa-an, W. A Research Report on Higher
Education System : a case study of Thailand Bangkok
office of the National Education Commission, 1977.
- (13) Perrow, C. "The Analysis of Goals in Complex Organizations,"
American Sociological Review, 26, 6 Dec. 1961 p. 855.
- (14) Peterson, R. Goals for California Higher Education. A Survey
of 116 College Communities. Berkley, California :
Educational Service, March 1973.
- (15) Pifer, A. "The Responsibility for Reform in Higher Education,"
annual report of the president of the Cornegio
Cooperation, 1971 pp. 6 - 12.

- (16) Richman, B. U. & Farmer, R.N. Leadership, Goals, and Power in Higher Education, San Frasscisca :
Jossey - Bass, 1974.
- (17) Walcott, H.B. (ed) Improving Educational Assesment and
on Inventory of Measures of Effective Behavior,
Washington, D.C. : Association for supervision and
Curriculum Development, National Education Association
-

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์กับทวิอุดมศึกษาในสังคมไทย

ศาสตราจารย์เสนธ์ จามริก

ถาม ที่เราใช้วารสารธรรมศาสตร์ฉบับนี้ เป็นเรื่องธรรมศาสตร์กับอุดมศึกษาในสังคมไทยเริ่มคุย เรื่องวิวัฒนาการก่อนว่ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และแนวคิดเกี่ยวกับการอุดมศึกษาวามันแปรสภาพมาอย่างไร ผมเคยอ่านงานเขียนของของนักเขียนชาว Irish คนหนึ่งเขาบอกว่ามหาวิทยาลัยในยุโรปเริ่มจากหมู่บ้านแล้วมันแปรสภาพมาเป็นเมือง แล้วในที่สุดก็แปรสภาพมาเป็นจักรวรรดิ อาจารย์มีความเห็นอย่างไรกับแนวความคิดนี้

อ.เสนธ์ ผมเข้าใจที่พูดถึงนั้นเป็นเรื่องของมหาวิทยาลัยในยุโรปตะวันตก ผมคิดว่าการศึกษาในชั้นอุดมของตะวันตกมีทำนอง Tradition ของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ พวกสมาคมอาชีพพวกนี้ แต้ยังไม่เค้เข้ามาเป็นในรูปของสถาบันการศึกษาจนกระทั่งผมคิดว่าเมื่อ 700 ปี เริ่มมีมหาวิทยาลัยปารีส (Paris' Bologna) พวกนี้ก็เป็นการถูกรวมของความหมายของการศึกษาชั้นมหาวิทยาลัยเป็น 4 คณะหลัก ๆ คือแพทยศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เทววิทยา และอักษรศาสตร์ หมายความว่าพัฒนาการของอุดมการศึกษาคำเนินไปคู่กับสถาบันที่วุ่น ซึ่งผมคิดว่ามันตามกันมากกับการตื่นตัวทางปัญญาความคิดผสมผสานไปด้วยกันกับพวกกลุ่มสมาคมอาชีพต่าง ๆ เพราะฉะนั้นลักษณะของระบบอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยยุโรปจึงคละกันไปกับพวก Technical college ซึ่งผมคิดว่าศักดิ์ศรีสถานสภาพไม่แตกต่างกัน เพราะฉะนั้นที่ว่าโตมาจากหมู่บ้าน จะมองในแง่นั้นก็ถูก แต่ผมคิดว่ามันถูก แต่ผมคิดว่ามันยังมีได้มีการยอมรับในสมัยก่อนว่าเป็นการศึกษาในชั้นอุดม

* ที่มา : "วารสารธรรมศาสตร์" ปีที่ 13 ฉบับที่ 1 มีนาคม 2527

(สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 11 เม.ย. 2527 ที่สถาบันไทยคดีศึกษา ผู้สัมภาษณ์ประกอบด้วย อ.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ อ.ชาวิท สุขพานิช และอ.สุภาภรณ์ จรัสพันธ์)

มันเป็นเพียงการฝึกอาชีพกัน ผู้ที่พวกนี้ผมคิดว่ามีความสำคัญไม่น้อยในแง่ของการประดิษฐ์คิดค้นจะเห็นว่า การประดิษฐ์คิดค้นในทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีมักจะมาจากกลุ่มคนที่อยู่นอกมหาวิทยาลัยซึ่งเราจะสังเกตเห็นได้รวมความแล้วผมคิดว่ามหาวิทยาลัยในยุโรปตะวันตก เกิดขึ้นมาในท่ามกลางของสภาพบรรยากาศสังคมที่เกิดความตื่นตัวในเชิงของการประดิษฐ์คิดค้นในทางปัญญาความคิด แต่ว่าส่วนภายนอกของมหาวิทยาลัยอาจจะหนักไปในทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีมากกว่าในทางความคิดหรือเชิงอักษรศาสตร์หรือว่าเทววิทยาอะไรพวกนี้ ลักษณะเช่นนี้ซึ่งผมในการพูดเมื่อเดือนที่แล้ว* ก็ได้ชี้ให้เห็นว่าต่างจากกรณีของในอเมริกา

ถาม เข้าใจที่ว่าอาจารย์ชัยวัฒน์ตั้งคำถามนี้ ผมคิดว่าทางคำสอนของเขาสร้างฐานขึ้นมาจากสังคมแล้วค่อย ๆ ขยายตัวไปตามสังคมนั้น

อ. เสน่ห์ แต่สิ่งที่เราเรียกว่ามหาวิทยาลัยนี้ มันมาจากกระแสของการตื่นตัวทางความคิด (มันมากับ Renaissance ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 12 มาแล้วกับช่วงคริสต์ศตวรรษ 16 - 17 รวมเป็น Renaissance 2 ครั้ง) ผมคิดว่าเป็นผลใหม่มหาวิทยาลัยใหม่คือทางปัญญาทางความคิดขึ้น เสริมจากพื้นฐานการฝึกอบรมทางอาชีพของบรรดาสมาคมอาชีพ คิดว่าสองสิ่งนี้มาเสริมซึ่งกันและกัน

ถาม ถ้ามองอย่างนี้ก็หมายความว่ามหาวิทยาลัยในแง่หนึ่ง เป็นผลของการตื่นตัวทางปัญญาความคิดซึ่งสังคมแปรเปลี่ยนไป แต่ในสังคมไทยเช่นกรณีของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เวลาเราพูดถึงเราก็นึกถึงแต่ท่านผู้ประศาสน์การ อาจารย์ก็คิดว่ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีผลหรือว่ามีสถานภาพเหมือน ๆ กับมหาวิทยาลัยในที่อื่น ๆ ไหม?

(* ปรากฏในเรื่อง "แนวคิดและการปฏิบัติในการบริหารการศึกษาของมหาวิทยาลัยไทย" ในการประชุมทางวิชาการ เรื่องการบริหารการศึกษาของมหาวิทยาลัยไทย เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2527 ห้องประชุม ชั้น 5 ตึกเอนกประสงค์-บค.)

อ. เสน่ห์ คำถามยังไม่เข้าใจ?

ถาม หมายความว่า การเกิดของธรรมศาสตร์ เป็นผลของการตื่นตัวของปัญญาความคิดในสังคมเหมือนอย่างที่เกิดขึ้นในยุโรปหรือไม่

อ. เสน่ห์ คือผมมองคุณธรรมศาสตร์อย่างนี้ ธรรมศาสตร์ เป็นรูปที่พัฒนามาจากความคิดในเรื่องอุดมศึกษาคั้งเดิมซึ่งเรารู้ว่า จุฬา เกิดจากโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ผมคิดว่าการอุดมศึกษาในช่วงก่อน 2475 เป็นช่วงซึ่งมุ่งจะเสริมต่อบันใดการศึกษาจากที่เริ่มมีการปฏิรูปสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นหลักของการศึกษาสมัยใหม่ แล้วก็ค่อยขยับสูงขึ้นจนกระทั่งระดับอุดมศึกษาซึ่งจุดมุ่งหมายที่พัฒนาขึ้นมาจากโรงเรียนมหาดเล็กข้าราชการพลเรือน ก็ให้เห็นได้ชัดว่า มุ่งที่จะผลิตคนเข้ารับราชการในกรอบของการ เมืองในสมัยนั้น

มาหลัง 2475 ธรรมศาสตร์นั้นไปอีกรูปหนึ่ง ผมคิดว่าความคิดพื้นฐานคล้าย ๆ กัน คือว่าผลิตคนในแง่หนึ่งเพื่อเข้ารับราชการ แต่ว่าเป็นราชการในเชิงที่จะกระจายอำนาจออกไปสู่ประชาชนมากขึ้น เพราะฉะนั้นในแง่ที่ผมเข้าใจว่า ธรรมศาสตร์ก็มุ่งผลิตคนทั้งเพื่อเข้ารับราชการด้วย แล้วก็ผลิตคนที่จะเข้าไปเป็นพื้นฐานที่จะรองรับระบบการเมืองสมัยใหม่ด้วย คิดว่านี่เป็นเป้าหมาย

ถาม ในประเด็นนี้ในตอนที่ธรรมศาสตร์เกิดขึ้นมาจากโรงเรียนกฎหมายคือถ้าพูดไปแล้วรากของธรรมศาสตร์กับจุฬา ไม่ต่างกัน ตรงที่จุฬา มาจากโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ในขณะที่ธรรมศาสตร์มาจากโรงเรียนกฎหมาย แต่อาจารย์บอกว่าธรรมศาสตร์มันมาจากความรู้สึกอีกแบบหนึ่งซึ่งถ้าอย่างนั้นในจุฬา ในช่วงนั้นเขาได้พยายามจะเปลี่ยนหรือเปล่านั้นเพราะว่าระบบสังคมมันก็เปลี่ยน

อ. เสน่ห์ ถ้าพูดว่าคนสมัยรุ่น 2475 พยายามจะเปลี่ยนหรือเปล่านั้น ก็เห็นว่ามีความพยายาม ตั้งแต่ ร.ศ. 103 นักประวัติศาสตร์รู้ดี แต่ว่าก็แน่นอนเราเห็นกระแสของอนุรักษนิยมกันมีให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และผมเชื่อว่าการศึกษาก็เช่นเดียวกัน ผมนึกถึงสมัยที่เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการ ได้มีความพยายามที่จะเปลี่ยนหลาย ๆ อย่างในที่ประชุมเสนาบดีแต่ก็มักจะถูกการสกัดกั้นจากอีกกระแสหนึ่งอยู่เสมอ เพราะฉะนั้นผมก็พูดอย่างเภา ๆ

ในเรื่องของอุดมศึกษาก็คงจะมีความพยายามที่จะเปลี่ยนอะไรเหมือนกันแต่ก็คงจะถูกตีกรอบในทำนองเกี่ยวกับการศักดิ์ในการเปลี่ยนแปลงในทางการเมืองและการศึกษาในระดับพื้นฐาน พูดสักทีก็ว่าอย่างเจ้าพระยาธรรมศักดิ์ก็เป็นเสนาบดีในกระแสดีกแบบหนึ่ง ที่เห็นการศึกษาลงไปในระดับชาวบ้าน พูดถึงการสร้างยักษ์ สร้างเทวดา แต่ความมันก็ไปกระทบกับปัญหาอำนาจการเก็บภาษีของเสนาบดีคลังเขา ในลักษณะนี้มันก็เหมือนกับราชการสมัยนี้ จะปรับปรุงปฏิรูปอะไรก็ถูกกระทบอำนาจที่ทรงนั่นทรงนี่ลงท้ายก็เปลี่ยนไม่ได้ ลักษณะจะเป็นอยู่อย่างนี้ ครั้นมาหลัง 2475 ก็แน่นอนกระแสการศักดิ์ก็ตกไป ผมคิดว่ามันตกไปในช่วงที่ตอนนั้นคณะราษฎรกำลังมาแรง ถ้าตั้งธรรมศาสตร์อีกสักนิด ในช่วง 2477 นี้ผมคิดว่าคือช่วงจังหวัดะนั้นมันขึ้นจังหวัดซึ่งอาจารย์ปรีดีก็เริ่มคอนข้างปลดปล่อยทางการเมืองพอสมควรแล้ว แล้วก็หลังกับกฎมวเรศ 2476 มันก็ให้เห็นแล้วว่ากระแสของการศักดิ์ก็มีการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ มาถึงจุดที่เรียกว่ากฎมวเรศเป็นจุดสูงสุดแล้ว เพราะฉะนั้นตอนนั้นคณะราษฎรจะทำอะไรคอนข้างจะทำไต่สะควกขึ้นตามสมควร ผมว่าในกรอบของการเมือง เช่นนี้เองที่ธรรมศาสตร์ตั้งขึ้นมาคราวนี้ที่ว่าธรรมศาสตร์มาจากโรงเรียนกฎหมายนั้น คิดว่าโรงเรียนกฎหมายเป็นฐานทางการศึกษาของอาจารย์ปรีดี ถ้าพูดถึง Tradition ของฝรั่งเศส นักกฎหมายล้วนมีบทบาทมากในเรื่องของกระบวนการปฏิวัติ การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ผมคิดว่าอันนี้มันอาจจะมึหลาย ๆ ลักษณะที่นำเอา Tradition การเปลี่ยนแปลงของฝรั่งเศสมาเหมือนกัน ความสำคัญ ของนักกฎหมาย ความสำคัญของโรงเรียนกฎหมาย

ถาม

จากข้อตั้ง เกตของอาจารย์ ทางค่านะวันตลหมายถึงทางค่านสร้างฐานขึ้นมาจากหมู่บ้านแล้วค่อยขยายตัวใหญ่ขึ้นเรื่อย ๆ ในขณะที่ของเรานั้นเป็นการกำหนดจากส่วนกลางพยายามที่จะสร้างสังคม ความแตกต่างอันนี้มันทำให้ลักษณะของมหาวิทยาลัยมีความแตกต่างกันหรือเปล่า

อ.เสนธ์ : แยกต่าง เพราะว่ามันก็เหมือนประชาธิปไตยเหมือนกับระบบการเมือง คือมาในรูปของผู้นำเพียงแต่ว่าผู้นำหลัง 2475 เป็นผู้นำที่มาจากพื้นฐาน ในทางสังคมที่แตกต่างกัน แต่ก็มีจุดรวมกันคือมันมีลักษณะของการสร้าง elite มากกว่าแต่การสร้าง elite ในรูปของธรรมศาสตร์ นี่เป็นการสร้างลักษณะกระจายไปในกลุ่มคนส่วนใหญ่มาก พุทงาย ๆ คือพยายามที่จะทำให้มหาวิทยาลัยเปิดมากขึ้น พุคไปแล้วธรรมศาสตร์ก็ขึ้นมาในรูปของมหาวิทยาลัยเปิด

ถาม : ผมเข้าใจว่า ปัญหาหนึ่งคือที่อาจารย์ชวาทิตามก็คือว่ามันเชื่อมกับประเด็นที่อาจารย์เคยพูดไว้ว่ามหาวิทยาลัยบางครั้งถูกมองว่าเป็นหอคอยงาช้าง คราวนี้กำเนิดของมันก็กำเนิดมาเป็นแหล่งของชนชั้นนำ ไม่ใช่กำเนิดมาจากพื้นฐานอย่างในที่อื่นเขา ความเป็นหอคอยงาช้างประสานกับการผลิต elite อย่างนี้ ผลที่ออกมามันจะเข้าไปถึงประชาชนได้อย่างไร มันจะกระจายอย่างที่ท่านอาจารย์ว่าได้อย่างไร

อ.เสนธ์ : อันนี้คือปัญหา แต่ที่ผมพูดถึงลักษณะหอคอยงาช้างเป็นในเชิงวิพากษ์วิจารณ์มากกว่า กล่าวคือ เป็นสภาพความเป็นจริงในแง่ที่ว่ามหาวิทยาลัยไทยมาเริ่มยุคที่จะปรับเข้าสู่สภาพความเปลี่ยนแปลง คือในลักษณะของความเป็นหอคอยงาช้างไม่ว่าจะเป็นมหาวิทยาลัยก่อนหรือหลัง 2475 ก็ตาม ถ้าสังคมยังไม่เปลี่ยนแปลง อย่างเช่น ในสมัยก่อนซึ่งมีเพียงข้าราชการและประชาชนทั่วไปอย่างนั้นผมคิดว่าปัญหาของมหาวิทยาลัยคงไม่มีอะไรมาก แต่ว่าเมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลงขึ้นอย่างนี้แล้ว มันก็มีคำถามขึ้นมาใหม่ว่าลักษณะของมหาวิทยาลัยในรูปโครงสร้าง เช่นที่เป็นอยู่นี้จะสามารถตอบสนองปัญหาของสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงได้แค่ไหน ผมคิดว่าธรรมศาสตร์เป็นตัวอย่างสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของการตั้งมหาวิทยาลัยที่สนองตอบกระแสการเปลี่ยนแปลงในช่วงหนึ่ง ในช่วงที่มีการตื่นตัวทางการเมืองตั้งแต่ก่อน 2475 มาหลายสิบปีแล้วแต่มาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 กระแสการ

เปลี่ยนแปลงได้เป็นไปในอีกรูปหนึ่ง ไปในอีกแบบหนึ่งซึ่งผมว่ามหาวิทยาลัย
ที่ตั้งขึ้นมารวมทั้งที่ตั้งขึ้นมาใหม่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ไม่ว่าจะ
ขอนแก่น สงขลา เชียงใหม่ ก็ตั้งมาโดยยึดแบบของบรรพชนศาสตร์ ของ
จุฬาฯ ที่ตั้งขึ้นมาก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ในลักษณะของบูรณาการอันนี้
เป็นลักษณะที่ทำให้มหาวิทยาลัยเป็นหอคอยางาซาง ที่ตั้งขึ้นมาแล้วก็มองดูเขา
มาภายในของตัวเองมากกว่าที่จะสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมของการเปลี่ยน
แปลงภายนอก เพราะฉะนั้นอิทธิพลของรูปแบบของมหาวิทยาลัยที่ตั้งขึ้นมา
ก่อนสงครามโลกในรูปของราชการจึงค่อนข้างแรงมาก จนกระทั่งทำให้
พวกมหาวิทยาลัยใหม่ที่ตั้งขึ้นมาไม่ไคมีอะไรที่แตกต่างออกไปเลย มัน
อาศัยรูปแบบโครงสร้างแบบเก่า ผมคิดว่าระบบราชการอันนี้เป็นจุดที่
สำคัญมากและอย่าลืมว่ามหาวิทยาลัยบรรพชนศาสตร์ไม่ช้าไม่นานก็เป็น
ราชการ เพราะฉะนั้นผมคิดว่ารูปแบบทั้งหมดนี้ทำให้มหาวิทยาลัยไทย
ต่างจากของต่างประเทศ แต่ว่าไม่ใช่เป็นหอคอยางาซางที่ประสบความสำเร็จ
สำเร็จในเชิงของการคิดค้นทางปัญญาความคิด ผมอยากจะขอทำความเข้าใจ
กระจ่างกับคำว่าหอคอยางาซางควยว่าในมหาวิทยาลัยไทยมันเป็นลักษณะ
ของการสร้างชนชั้นที่ค่อนข้างโคคเคียวจากสภาพความเป็นจริงทาง
คานสังคมมากกว่า ไม่ไคมีควมหมายของหอคอยางาซางในเชิงของ
นักคิดหรือเป็นหอคอยของปัญญาความคิดไม่ใช่ออย่างนั้น แต่มีลักษณะของ
การสร้างกลุ่มชน การสร้างชนชั้นที่แยกตัวออกมาจากมวลชน แล้ว ก็ไม่
ไคสัมพันธ์กับปัญหาของคนส่วนใหญ่

ถาม

ผมฟังดูเข้าใจว่า อาจารย์กำลังแยกหอคอยางาซางครว ๆ ออกเป็น
2 แบบ แบบหนึ่งคือแบบที่มีรากฐานอยู่ในสังคมนั้นเองและแบบที่เรา
เป็นอยู่คือไม่มีรากไม่มีฐาน

อ. เสน่ห์ ที่ว่ารากฐานเป็นรากฐานในเชิงที่เขาเรียกว่าเป็นรากฐานของประเพณี เสรีนิยมก็ได้ หมายความว่ารากฐานของการที่จะนิยมในเชิงของการให้ความอิสระเสรีไปในเชิงของความคิด แต่คิดว่าหอคอยงาช้างในมหาวิทยาลัยไทย ผมว่าไม่ได้อยู่ในลักษณะรูปแบบนี้ คนละอย่าง

ถาม กลับไปจิตใจที่จุดเริ่มต้นที่จุฬาฯ ใหม่ คิดว่าตอนแรกจุฬาฯ ไม่ได้คิดว่าตัวเองจะเป็นหอคอยงาช้างไซท์หรือเปล่า เพราะไม่ชัดเจนเลยว่าการเปลี่ยนจากโรงเรียนข้าราชการพลเรือนมาเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีข้อแตกต่างอะไรที่ชี้เฉพาะหรือเปล่าว่าความเป็นมหาวิทยาลัยของจุฬาฯ ทำให้ต่างจากเคมที่มีอุดมคติอะไรบางอย่างที่เปลี่ยนแปลง ไปจากเคมหรือเปล่า

อ. เสน่ห์ ผมว่าการตั้งจุฬาฯ ก็เปลี่ยนไปโดยมีคณะเพิ่มขึ้นตามลักษณะของความต้องการงานวิชาชีพที่จำแนกแยกแยะมากขึ้นเท่านั้นเอง

ถาม แต่ยังเป็นการผลิตคนเข้าไปในระบบราชการ

อ. เสน่ห์ ใช่ ส่วนใหญ่เป็นอย่างนั้น คือโดยหลักใหญ่เพราะว่าโดยอาชีพอิสระและคำว่าอาชีพอิสระในสังคมไทยเราคิดว่าไม่มี เพราะถึงแม้แต่อะไรก็ตาม งานวิชาชีพ งานศิลปหัตถกรรมจะเห็นว่าระบบราชการพยายามดึงเข้ามา เพราะฉะนั้นในแง่สังคมไทยจึงเป็นสังคมที่ไม่เหมือนกับสังคมฝรั่งในแง่ที่ว่าของฝรั่งนั้นมีสิ่งที่เราเรียกว่าพวกกลุ่มหรือสมาคมอิสระหรือที่เราเรียกรวม ๆ ว่า voluntary associations แต่ของเราทุกอย่างถ้าหากว่ามีอะไรที่บุคคลนอกราชการอาจจะประคองหรือคิดค้นขึ้นราชการก็จะพยายามดึงเข้ามา อาจจะเข้าไปแทรกตัวแล้วทำให้เป็นรัฐ เป็นราชการไปในลักษณะทำนองนี้ มหาวิทยาลัยของเราจัดโครงสร้างขึ้นมาในรูปแบบนี้ ผมจึงไม่อยากจะใช้คำว่าหอคอยงาช้าง แต่เป็นลักษณะของการสร้างสถาบันที่ผลิตอภิสิทธิ์ชนมากกว่า คำว่าหอคอยงาช้างโดยทั่วไปเราพูดในความหมายของความเป็นปัญญาชนค่อนข้างมาก แต่ในสภาพบรรยากาศของมหาวิทยาลัยไทย ผมยังสงสัย :

ถาม

ปัญหานี้เราจะแก้ไขกันอย่างไรกับการแทรกตัวของรัฐ ในเมื่อตัวงบประมาณ
ตัวนโยบายนั้นมาเป็นตัวกำหนดค่อนข้างมาก

อ. เสน่ห์

คือถ้าพูดเอาประสบการณ์ของผมนเองเป็นเกณฑ์ ผมเชื่อว่าเรามีช่องทาง
ที่จะทำอะไรได้อย่างอิสระเสรีภาพ ผมคิดว่าอิสระเสรีภาพมีในตัวเราค่อนข้าง
มาก แต่ว่าผมพูดถึงอิทธิพลของระบบราชการมันแรง จะสังเกตเห็นได้จาก
พฤติกรรมของบรรดาหัวหน้าภาควิชาขนาดเด็กรุ่นใหม่ ๆ ยังหนุ่มยัง
สาวจะเห็นได้ว่าเป็นข้าราชการเสียยิ่งกว่าคนบางคนหลายสิบเท่าการที่
ความกฎระเบียบ รวมทั้งพฤติกรรมในการประชุมคณะที่ท่านคณะที่ทั้งหลาย
ในปัจจุบันเป็นคณะที่เสียยิ่งกว่าในสมัยที่ผมเป็นอาจารย์ใหม่ ๆ คนที่เป็น
อาจารย์จะ articulate ความเห็นซึ่งผมได้เคยคบค้าสมาคมอยู่ตลอด
เวลาพอเป็นคณะที่จะเห็นได้มันเปลี่ยนแปลงไป แล้วเมื่อเข้าไปในบรรยากาศ
ที่ประชุมคณะก็เคยตั้งความหวังว่า คณะนี้ในยุคนี้อาจจะเป็นยุคที่อุดมสมบูรณ์
ไปด้วยการแลกเปลี่ยนทางความคิดกัน แต่เปล่าไม่มีเลยทุกคนต่างรักษา
กรอบความประพฤติปฏิบัติต่าง ๆ กันอย่างดีเลิศ จนผมต้องชื่นชมในแง่
นี้โดยที่ผมนเองทนทานแบบนั้นไม่ค่อยได้ แต่ในแง่จะเอาการเอางานกันแล้ว
พูดตรง ๆ ผมรู้สึกผิดหวังมาก

ถาม

อาจารย์ได้เคยระบุถึงปัญหานี้หลายหนแล้ว คราวนี้คำถามที่ยังไม่ได้
วิเคราะห์กันต่อไปก็คือว่า ทำไมถึงเป็นอย่างนี้ในเมื่อคนเหล่านี้ก็ได้รับ
การศึกษาในแบบของฝรั่งมาไม่ใช่น้อยเหมือนกัน แล้วโน้มน้าวที่เป็นอาจารย์
เองก็ articulate อย่างที่อาจารย์ว่า แล้วทำไมการที่ขึ้นมาเป็น
คณะที่ซึ่งทุกคนก็ทราบดีว่าเป็นเรื่องชั่วคราว หรือว่าการเป็นผู้ใหญ่ในการ
บริหารนั้นก็ชั่วคราวทั้งนั้นไม่มีอะไรยั่งยืน ทำไมมันจึงมีอิทธิพลมากมาย
ขนาดนั้น

อ. เสน่ห์

ผมไม่ยากวิเคราะห์ในเชิงส่วนตัว การศึกษาจากระบบของฝรั่งเราต้องคิดว่าเขาศึกษาไคอะไรมาบ้างซึ่งผมพูดไว้หลายครั้งแล้ว ผมคิดว่าเรายกตัวอย่างการเรียนการศึกษาเราชอบไปศึกษาแบบครูงาน เราสามารถที่จะเห็นทุกสิ่งที่เขานำมาใช้นามักปฏิบัติค่อนข้างชัดมาก แต่เมื่อเราไม่เคยลงไปถึงความเห็นเหตุเป็นผลของสิ่งที่เราเห็น ไม่เคยเลยเพราะฉะนั้นในแง่นี้ผมคิดว่าการศึกษาจากระบบของฝรั่ง สิ่งหนึ่งที่เราคงจะไม่ได้เลยก็คือว่าความเป็นเหตุเป็นผลของสิ่งที่เรากำลังปฏิบัติกันอยู่ขณะนี้ คงไม่มีเลยในประการที่หนึ่ง ส่วนประการที่สองที่สังเกตเห็นผมคิดว่าเราไปศึกษาที่เมืองนอก มีปัญหาว่าการศึกษานั้นเป็น means หรือเป็นอย่างไรมันเป็น means ไปสู่การสร้างฐานะส่วนบุคคลหรือเปล่า ซึ่งอันนี้ก็เหมือนกับที่เข้ามาวิทยาลัยทุกวันนี่ ที่เขามาค้นหาคำของมหาวิทยาลัยทั่วไป ผมคิดว่าแนวค่านิยมของไทยทำให้การศึกษาระดับอุดมไม่ใช่การศึกษาที่บรรลุถึงความอุดมทางความคิด ความอุดมในเชิงการแสวงสัจจะหรือการแสวงหาวิชาการ แต่มันเป็นเพียงบันไดที่จะนำไปสู่สถานภาพส่วนตัวนักเรียนนอกผมเชื่อว่า 80 - 90 เปอร์เซ็นต์ เห็นความหมายของการศึกษาในต่างประเทศเป็นเพียงขั้นบันได เราสังเกตได้ว่าเมื่อเรียนจบมาแล้วก็คิดกันว่าเป็นการจบในเชิงของปัญญาความคิด ผมคิดว่าเป็นอย่างนั้น เป็นปรากฏการณ์ของค่านิยมของสังคมไทย ค่านิยมทางการศึกษา ผมคิดว่าเมืองไทยสูญเสียทรัพยากรทางการศึกษาไปอย่างมหาศาล เราจะเห็นได้ไม่ต้องให้ผมออกชื่อ เราส่งคนไปเรียนวิทยาศาสตร์ชั้นหนึ่ง แต่กลับมาทุกคนมุ่งบรรลุความสำเร็จทางการเป็นนักบริหารหลายคน

ถาม

บางทีไปเอาดีทางการเมือง และทางประชาสัมพันธ์

อ. เสน่ห์ เพราะว่าความสำเร็จทางปัญญาความคิดมันไม่เป็นที่ยอมรับคืออย่าไปโทษ ทั้งสภาพแวดล้อมทั้งส่วนตัวนะ คราวนี้หันกลับมาในที่ว่าทำไมถึงเป็นอย่างนี้ ประการแรก นโยบายการส่งคนไปเรียนต่างประเทศนั้นก็เหมือนอย่าง ที่ขนาดเจ้าพระยาธรรมศักดิ์ฯ เคยพูดถึงว่าเราคงจะไปเลียนแบบเขามา

อ. เสน่ห์ ประการที่สอง การศึกษายังนี้มันก็จะเหมือนเพียงมันโตสำหรับสร้างฐานะ ส่วนตัวกันมากกว่า หมายถึง ฐานะในทางการบริหารและอำนาจ และก็ไม่ดีผมคิดว่าหลาย ๆ คนคงมองการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยว่าเป็นอันหนึ่ง อันเดียวกับอำนาจควยซ้ำ ผมอยากจะคิดว่าอย่างนั้น ผมคิดว่าในเชิงของ ปัญญาความคิดมันจบไปพร้อม ๆ กับ ที่จบปริญญาแล้วก็เป็นอย่างนั้นและ คำนิยมสภาพแวดล้อมทางสังคมมันเอื้อให้เป็นอย่างนั้นควย

ถาม ถาอย่างนั้น จะกลับไปประเด็นที่อาจารย์ว่าอยากจะให้อาจารย์ช่วยให้ ทิศนะส่วนตัวที่ว่า function ของมหาวิทยาลัยคืออะไร

อ. เสน่ห์ ทั้งคนสอนคนเรียน เวลาเขาพูด สอน - วิจัย - บริการสังคม อันนี้เป็น สู้กรจากต่างประเทศเขาทำอย่างนั้น แต่เวลานี้ในที่ที่ผมเคยพูดคราวที่แล้ว มันคืออะไร แต่ผมคิดอย่างนี้ขอเล่าย้อนสักนิดก็ได้ ผมเคยพูดไปแล้วเหมือนกันเมื่อสัก 2 ปีที่ทบวงฯ จัดสัมมนาที่เชียงใหม่ เชิญ อาจารย์เสนาะ หมอ ประเวศ และผมไปพูดที่นั่นอาจารย์เสนาะพูดในเชิงของแนวทางพัฒนา บ้านเมือง แล้ววิชาชีพของมหาวิทยาลัยควรจะทำตามนโยบายของรัฐ ผมพูด ในอีกแบบหนึ่งบอกว่ารัฐเคยทำพลาดมาเยอะ งบประมาณก็โลกขึ้นมา สร้าง วิทยาลัยครูขึ้นภาคคนลงงานก็เยอะแยะแล้ว จนเดี๋ยวนี้วิทยาลัยครูไม่สามารถ ที่จะปฏิบัติได้เพราะฉะนั้นเมื่อมองอย่างนั้นแล้ว ผมก็เห็นว่าบทบาทของ มหาวิทยาลัยอาจจะมองดูแนวทางของรัฐได้เป็นส่วนหนึ่งแต่ในขณะเดียวกัน ควรจะเป็น ผมอยากจะใช้คำว่า เป็น "เรก้าร์" สัมผัสกับสภาพความเป็น

ไปของสังคมที่แท้จริงเหมือนกัน แนวทางที่รัฐมองรวมทั้งสภาพพัฒนาเศรษฐกิจ
 แห่งชาติ มองจากแง่ของราชการซึ่งอย่างไรเราก็รู้ว่าเป็นระบบซึ่งมันโคกเคี้ยว
 ไปจากสภาพของคนส่วนใหญ่ ผมคิดว่ามันเกิดช่องว่าง ช่องว่างทรงนี้ที่ผมคิด
 ว่ามหาวิทยาลัยน่าจะเข้าไปอยู่ตรงนั้น ก็หมายความว่าน่าจะเป็นตัวประสาน
 คอยเข้าไประหว่างรัฐกับพื้นฐานที่แท้จริงและสภาพความเป็นจริงของสังคม
 ในแง่นี้ ในฐานะอันนี้ในบทบาททางสังคมผมจึงมองว่านั่นคือสิ่งที่จะต้องเป็น
 ตัวกำหนดทิศทางและขอบข่ายของการสอน การวิจัย บริการสังคม และ
 การถ่ายทอดกรรมกรทางวัฒนธรรม แต่เวลานี้เรากำลังอยู่ในฐานะที่ไปอยู่
 ร่วมกับราชการหมด ผมคิดว่าปมอันนี้น่าจะต้องทำความเข้าใจ เวลานี้
 พยายามอยู่ตรงนั้น แต่ที่ผมพยายามเสนอมาตลอดเวลาก็คือว่า เราจำเป็นต้อง
 เขยิบลงมา เพราะมันเป็นตัวที่จะสร้างคุลยพอสสมควรระหว่างแนวทาง
 ของรัฐ รัฐบาลและของราชการกับสภาพความเป็นจริง แต่ที่มหาวิทยาลัย
 จะทำอย่างนั้นได้หมายความว่า มหาวิทยาลัยจะต้องเข้าใจสังคม นั่นคือ
 ความหมายของการวิจัยการสอน คำตามคือว่า เมื่อไรมหาวิทยาลัยแม้ว่า
 จะอยู่ในระบบราชการก็ตามที่สามารถปรับตัวลงมาได้ หรือว่านอกจาก
 ปัญหาที่ศึกษาค้นระบบแล้ว เมื่อไรบรรดาอาจารย์เองจะเกิดความสำนึก
 ซึ่งในหลาย ๆ กรณีเป็นทั้งปัญหาค่านิยมและจิตวิทยา ผมเองได้เคยทดลอง
 ทำในสิ่งที่ออกไปนอกราชการหลายเรื่องแล้ว ก็เคยประสบความสำเร็จ
 ผมอยากจะเรียกว่า สำเร็จในมาตรฐานของผม มันพอทำได้ เป็นแต่
 เพียงว่าเราไปมีช่วงตัวเองอยู่ตรงนั้น คอยเหตุนี้อาจารย์จึงมักสนใจกัน
 มากเรื่องคณบดี เรื่องอธิการบดี มองสิ่งเหล่านี้ว่าเป็นสิ่งที่บรรลุเป็น
 มันโคไปสู่อำนาจและอำนาจ ซึ่งจริง ๆ แล้วในมหาวิทยาลัยไม่ว่า
 จะเป็นอะไรก็ตามมันไม่มีความจริงเลย มันไม่ใช่ความสำเร็จไม่ได้เป็น
 ทั้งอำนาจ ทุกคนในระหว่างที่อยู่ในช่วงที่ทำอยู่ในตำแหน่งเหล่านี้จะไม่เห็น

แต่เมื่อผ่านไปแล้วจะเห็นว่ามันไม่มีอะไร ตรงนี้ที่ผมคิดว่าอาจจะฟังดูเป็นนามธรรม แต่ผมคิดว่าอันนี้ทำอย่างไรที่จะสร้างความเข้าใจ ถ้าเผื่อผู้บริหารไม่เข้าใจในปัญหาแต่พวกอาจารย์ด้วยกันเข้าใจ ผมยังเคยพูดกับอาจารย์เจิมศักดิ์ ในฐานะประธานสภาอาจารย์ในสมัยที่มีการเคลื่อนไหวเรื่องสภาพอาจารย์ เรื่องเงินเดือนผมถามว่าสภาอาจารย์ทำอะไรไ้มากกว่านั้นเยอะเลย อย่างเช่นเห็นภาพปัญหาพวกนี้ที่จะทำอย่างไรที่จะสร้างความเข้าใจ สร้างค่านิยมใหม่ทีมนั้นจะมีผลสอดคล้องกับสภาพความเป็นไปทางสังคมอย่างไร

ถาม

ที่อาจารย์พูดมานี้ มันอาจจะมีส่วนโต้แย้งว่า อาจารย์กำลังพูดว่าเราซึ่งตัวเองอยู่กับระบบราชการคราวนี้ปัญหาก็คือว่าระบบราชการแล้วระบบอำนาจในสังคมนี้ จะยอมให้มหาวิทยาลัย และคนในมหาวิทยาลัยผลักดันตัวเองออกหรืออย่างขอเสนอของอาจารย์เสนานั้นก็ imply ว่า มหาวิทยาลัยควรจะเดินไปตาม program ซึ่งกำหนดไว้ให้ ระบบสังคมไทยอาจจะยอมให้ปัจเจกชนบางคนเท่านั้นที่ออกมาทำงานข้างนอกได้ ทำงานอย่างเป็นอิสระได้ตามสมควร แต่จะยอมให้ระบบมหาวิทยาลัยทั้งอันหลุดออกมาได้จริงหรือ

อ. เสน่ห์

ผมไม่ไ้มองปัญหาแบบขาวกับดำ ผมเสนอว่าแม้จะอยู่ในระบบราชการเราก็ยังทำอะไรได้เยอะผมพูดอย่างนี้เสมอเลย เพราะฉะนั้นการอยู่ในระบบราชการไม่ได้เป็นข้อแก้ตัวเลยที่ว่าทำอะไรไม่ได้ และจริง ๆ แล้วผมว่ามันมีลักษณะของความรู้สึกขัดแย้งกันเองคืออาจารย์ก็อยากที่จะเป็นขุนนาง แต่ในขณะที่เดียวกันก็ขัดใจกับการอยู่ในระบบราชการ มันมีลักษณะที่อาจารย์ก็ยังหาเอกลักษณ์ของตัวเองไม่ได้ ผมพูดไปแล้ว ถ้าจะเป็น หอคอยงาช้างก็เป็นหอคอยงาช้างที่ล้มสลายจนจายมากขึ้นเรื่อย ๆ ไม่มีอะไรที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง ผมคิดว่าตรงนี้เป็นปมที่จะทำอย่างไรกัน ผมยังพูดถึงบทบาทของสภาอาจารย์เราก็กยังไม่เคยพูดถึงถึง เรื่องนี้มีแต่พูดกันถึง เรื่องผล

ประโยชน์ ทุกคนเรื่องว่าถ้าเราไปเปรียบเทียบกับนายพัน กับอธิบดีหรือผู้อำนวยการ เราเสียเปรียบหรือใครเปรียบ ผมว่าการคิดเช่นนี้ในตัวของมันเอง เท่ากับเป็นการฟ้องว่าเราเองก็อยากเป็นขุนนางแต่ในขณะที่เดียวกันก็อยากเป็นขุนนางที่ได้เปรียบกว่าเพื่อน อันนี้คิดว่ามันเป็นลักษณะของ exploitation อันหนึ่ง เป็นความคิดแบบเอาตัวเอาเปรียบสังคม ผมถึงพูดเสมอว่า เรานามองคุณภาพของเราให้ดองแท้แล้วจึงเรียกร้อง แต่คุณภาพดองคุณภาพไม่ดองแท้แล้วเรียกร้อง เรียกร้องไปประชาชนก็หัวเราะเขา เพราะว่าขอเท็จจริงมันมีอยู่ว่าในปัจจุบันเราพูดถึงเฉลี่ยโดยทั่วไป ผมคิดว่าครูประชาบาลทำงานหนักยิ่งกว่าอาจารย์มหาวิทยาลัยเสียอีก อย่างน้อยที่นั่นเขาทำงานวันละ 8 ชั่วโมง แต่อาจารย์ไม่มีกฎอันนี้และก็ไม่มีการกำหนดว่าทำอะไร ไม่ต้องทำอะไร ผลงานวิจัยก็ไม่เคยมีการมาสำรวจตรวจสอบว่ามันเป็นประโยชน์อะไรกับสังคมมากนักน้อยแค่นั้น และยิ่งกว่านั้นผมคิดว่าอาจารย์มหาวิทยาลัยก็ไม่พร้อมที่จะรับข้อวิจารณ์ถึงผลงานตัวเองด้วย เพราะฉะนั้นถ้าจะพูดไปแล้วในปัจจุบันผมคิดว่ามหาวิทยาลัยกลายเป็นระบบราชการที่ปิดเสียยิ่งกว่าหน่วยราชการอื่นด้วยซ้ำไป หน่วยราชการอื่นนั้นอาจถูกนักการเมืองถูกรัฐมนตรีมาจีบมาไซ มาตรวจ มาสอบแต่ของเรานี้กลายเป็นระบบปิดไปเสียแล้ว

ถาม อาจารย์คิดว่า ไม่มีทางตรวจสอบได้เลยหรือ อย่างเช่นว่านักศึกษามีโอกาสที่จะตรวจสอบอาจารย์ได้บ้างหรือเปล่า

อ. เสน่ห์ อันนี้ก็มีอยู่ในบางส่วน แต่ว่าผมก็ไม่ค่อยแน่ใจเหมือนกันว่ามาตรฐานการตรวจสอบว่าอะไร เป็นเครื่องวัด และก็ไม่แน่ใจว่านักศึกษบางคนอาจจะชอบอาจารย์ให้เกรงคดี ๆ ก็ไม่แน่ใจเหมือนกันอะไรอย่างนี้เป็นต้น เพราะฉะนั้นผมคิดว่าสภาพของมหาวิทยาลัยเป็นอย่างนี้ ความสับสนก็ลงไปสู่นักศึกษาเหมือนกัน ผมว่ามันเป็นปัญหาถูกใช้

ถาม เราได้พูดไปในส่วนที่เป็นของอาจารย์แล้ว ลองกลับมาพิจารณาในส่วนของนักศึกษา การเข้ามหาวิทยาลัย ขบพาทและหน้าที่ หรือว่าสิ่งที่เขาควรใช้ชีวิตในมหาวิทยาลัยควรจะเป็นอย่างไร

อ. เสน่ห์

ผมว่าเวลาเราพูดถึงปัญหานักศึกษาเวลาเราสัมมนากัน เราบอกนักศึกษ
 ว่าควรจะเป็นอย่างนั้นควรจะเป็นอย่างนี้ ควรจะเข้าชั้นเรียน ไม่ควรจ
 ะเข้าชั้นเรียน ผมคิดว่าเราคงพูดปัญหานักศึกษาไม่ได้ ถ้าไม่พูดถึงระบบทั้งหมด
 อย่างที่ผมพูดไปแล้ว ผมคิดว่าฐานะของอุดมศึกษาฐานะของมหาวิทยาลัยก็
 ของอาจารย์ก็ อยู่ในสถานะของการลัดกันสืบสน ผมคิดว่านักศึกษาที่อยู่ใน
 สถานะนั้น และถามว่านักศึกษาคควรจะทำอะไรอย่างไร ผมคิดว่ามันต้อง
 คุยถึงปัญหาเกี่ยวโยงให้หมด ถึงจะบอกได้ว่านักศึกษาคควรจะทำอย่างไร
 อย่างเช่น ถ้าเราบอกความที่วิทยาลัยเป็นผู้ถ่ายทอดวิชานักศึกษามารับฟัง
 ก็แล้วกัน แล้วถ่ายทอดกันในตำราสอน แต่ถามบอกความที่วิทยาลัยเป็น
 ที่กระตุ้นให้นักศึกษาไปคิดค้นทำความเข้าใจว่า มหาวิทยาลัยจะต้องเป็น
 หอคอยงาช้างในอีกรูปแบบหนึ่ง และจะต้องมีวิสัยทัศน์ที่มีทิศทางมีนโยบาย
 การศึกษารวมทั้งอาจารย์ มันก็ต้องไปอีกอย่างหนึ่ง เราจะไปเน้นนักศึกษา
 ให้กระตือรือร้นให้อ่าน ให้อะไร ในขณะที่เดียวกันอาจารย์ก็ไม่อ่านหนังสือ
 อย่างนี้ ผมจำได้เมื่อสมัยอาจารย์ป่วย ผมเคยเสนอที่ประชุมคณบดี ผมมี
 ความเห็นว่าควรลดจำนวนหน่วยกิตลง ไป เพื่อให้เวลากับนักศึกษาร
 หนึ่งชั่วโมงมากขึ้นเพราะว่าสมัยเมื่อ 20 ปีก่อน กลุ่มผมเคยสัมมนากันมา
 บอกความที่วิทยาลัยไทยขาดตำราแต่มาเดี๋ยวนี้ก็ตำราเยอะแล้ว 15 ปี
 ให้หลัง เมื่อมีตำราแล้ว ก็ควรจะให้นักศึกษาอ่านตำราให้มากขึ้นสิ่งที่ผม
 ด้รับฟังจากที่ประชุมคณบดี บอกว่าถึงอย่างไรนักศึกษาก็ไม่อ่าน อันนี้
 เป็นสมมติฐานซึ่งผมคิดว่าไม่ใช่สภาพแวดล้อมเลย และเป็นสมมติฐานที่ไม่
 เคยสร้างเป้าหมายทางการศึกษาเลย หมายความว่าเมื่อนักศึกษา ไม่อยาก
 อ่านหนังสือแล้วมหาวิทยาลัยก็ควรจะเป็นไปอย่างนั้นด้วยหรือเปล่า ผมเห็น
 ว่าปัญหาก็คือคนที่อยู่ในมหาวิทยาลัยนั้นเอง คนซึ่งมีความเป็นนักการศึกษา
 ที่ต่ำมากเพราะว่าไม่เคยคุยปัญหาการศึกษา จะบอกว่าอาจารย์มหาวิทยาลัย
 เป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านก็ไม่เชิง จะเป็นนักการศึกษาก็ไม่ใช่ เพราะไม่
 เคยคุยสภาพเช่นนี้เลย เสนออะไรเข้าไปก็ว่านักศึกษายังไงก็ได้ คำตอบ

แบบนี้บอกอะไรหลาย ๆ อย่าง อาจจะถามกันได้ว่าในสมัยผมทำหน้าที่บริหาร ผมก็คิดหน่วยกิตลงไปแต่ว่าที่จะไปถึงขนาดไหนคะต่าง ๆ หรือว่าอาจารย์ให้ความร่วมมือที่ขนาดจะเกณฑ์นักศึกษาให้อ่านหนังสือกันนั้นมันไม่เกิด หน่วยกิตลดลงไปจริง แต่ไม่มีอะไรมาทำให้เกิดเป็นชั้นเป็นอันขึ้นขึ้นมาตามที่คาดหวังเอาไว้

ถาม

ฟังอาจารย์พูดมาแล้ว ผมก็เลยสงสัยถึงสิ่งซึ่งอาจารย์เคยพูดในบริบทอื่น ๆ คือบทบาทของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาประเทศ ถ้าสภาพความเป็นจริงนี้เป็นอย่างที่คุณอาจารย์คิด มหาวิทยาลัยมันอาจจะไม่ใช่ ~~.....~~ สำหรับสังคมไทย มันอาจจะเป็น liability ก็ได้ แล้วจะออกไปพัฒนาอะไรได้ทีไหนได้อย่างไร

อ. เสน่ห์

ในขณะนี้ผมว่าเป็น liability โดยที่เราเองมีความเป็นนักการศึกษาค่อนข้างน้อย เราจะมี misconception เกี่ยวกับการศึกษาหลาย ๆ อย่าง อย่าง อย่างเช่นโครงการช่างเผือก สิ่งที่ได้เริ่มมาในสมัยนั้น อาจารย์รังสรรค์กับผมเคยคุยกันเพราะว่าเป็นความคิดที่มาจากความสัมพันธ์ เรื่องการเข้ามาหาวิทยาลัยหลายครั้งมาแล้วก่อนหน้านี้ ก็เคยเห็นว่าจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงเสียที และเราก็อยากเปลี่ยนแปลงเสียที และเราก็อยากเปลี่ยนแปลงโดยที่มีผลในทางปฏิรูประบบการศึกษาของทั้งประเทศด้วย หมายความว่าเราอยากจะกระจายประสิทธิภาพในการศึกษาลงไปในส่วนภูมิภาคให้มากขึ้นเพราะฉะนั้นเราจึงอยากจะกระจายโดยการรับเข้าโดยไม่ใช้วิธีการสอบเข้าที่ศูนย์กลาง เพราะการศึกษาเวลานี้ก็เหมือนกับระบบราชการคือ ระบบรวมศูนย์ เราอยากจะใช้การศึกษาเป็นการกระจายออกไป เราจึงบอกว่าเราอยากจะทำปฏิรูปการรับเข้าโดยอาศัยการวัดผลการศึกษาในท้องถิ่นมากกว่าที่จะสอบเข้า ซึ่งเป็นที่มาของการฉวยโอกาสหลายอย่าง เช่น การกวักวิชาอะไรต่าง ๆ พวกนี้ รวมทั้งการไม่สุจริตในเรื่องของข้อสอบไล่สารพัด เพียงเพื่อช่วยให้คนได้สอบมีโอกาสสอบเข้า

มาไต่สวนอีก อันนี้เราอยากจะทำ แต่ว่าเราทำไปแล้วเรารู้ว่าเราอาจจะ
 ไต่คนที่ยากจนเข้ามา เราจึงพยายามเสนอทบวงในสมัยนั้นว่า เราก็คงไม่อยาก
 จะให้เอาฐานะทางเศรษฐกิจเป็นอุปสรรคต่อระบบการกระจายการศึกษา
 นี้ของงบประมาณ ในสมัยนั้นผมจำได้ว่าเราเริ่มขอประมาณสัก 3-4 ล้าน
 งบประมาณที่มีก็ยากจนจากผลการคัดเลือกก็เลยไม่อยากให้เป็นอุปสรรค เราอยาก
 จะมีเงินทุนสักก้อนหนึ่งที่จะช่วยนักศึกษาพวกนี้ แต่เสร็จแล้วก็อย่างที่ว่าความ
 คิดนั้นก็ตกไป ที่เราอยากจะทำที่ธรรมศาสตร์ก่อนก็เพราะว่า เราสนใจเรื่อง
 นี้มาประมาณผมคิดว่าไม่ต่ำกว่า 10 ปี ใดมีผลการทำ aptitude test
 อย่าง ที่ประธานมิตร เมื่อทดสอบไปแล้วเสร็จ ทบวงก็ไม่ช่วยขยายสักทีผม
 ก็เกิดความคิดในสมัยนั้นว่าอยากจะทำที่ธรรมศาสตร์ เป็นตัวนำที่เป็นตัวนำอย่าง
 นี้ด้วย เพราะช่วงนั้นเป็นช่วงที่อาจารย์ป่วยท่านเป็นอธิการบดี ตอนนั้นธรรม-
 ศาสตร์ก็เป็นประธานที่ประชุมอธิการบดี เราก็คงอยากจะทำที่ประชุมอธิการบดี
 เป็นที่ประชุมซึ่งจะทำให้การดำเนินงานของมหาวิทยาลัยมีความเป็นตัวของ
 ตัวเองมากขึ้นเป็นอิสระจากทบวงมากขึ้นถึงแม้จะอยู่ในระบบกำกับอะไรก็
 ตามที่วานี้ เพราะว่าที่ประชุมอธิการบดีเมื่อที่คุณสุภาภรณ์หรือคุณชัชวาล
 ถามว่า ราชการเขาจะยอมให้เราออกมาทำไม ผมว่าที่ประชุมอธิการบดี
 เป็นสัญลักษณ์ที่เรายอมรับเป็นส่วนหนึ่ง ถ้าเรารู้จักทำให้ที่ประชุมอธิการบดี
 ทำให้มหาวิทยาลัยไทยมีความเป็นอิสระ เราก็คงยอมทำได้ อันนี้ทำให้เกิดความ
 คิดว่าในฐานะที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นประธานที่ประชุมอธิการบดี การ
 ริเริ่มอันนี้อาจจะมี impact ไม่น้อยต่อระบบการรับเข้า เราจึงเริ่มที่
 ธรรมศาสตร์ก่อนโดยหวังว่าเมื่อทำแล้วซึ่งในตัวมันเองถ้าทำได้ก็จะเป็น
 การปฏิรูปทบวงด้วย ผมคิดว่ากรอบของราชการไม่สู้จะ rigid อย่างที่
 เราคิด แต่เผอิญมันไม่บังเกิดผลในตอนนั้นเพราะอย่างที่ว่ากันว่าธรรมศาสตร์
 มีปัญหาการเมืองอย่าง โนนอย่างนี้สวรพัก อันนี้ก็ตกไป พอตอนหลังมารู้พื้น
 ฐานก็กลับทำกันไปอีกรูปแบบหนึ่ง คือเป็นรูปแบบที่มันมองที่ผมพูดถึงอยู่เสมอ

ที่เราเคยคิดกันมาไม่ใช่เพราะว่าเราเพียงแค่ออกช่วยเหลือเด็กยากจน แต่เพื่อเป็นการกระจายการศึกษา เพราะว่าเดี๋ยวนี้เด็กที่มีสมองดี ๆ วิ่งเข้ามาเรียนในกรุงเทพฯหมด

ผมเชื่อว่าถ้าหากมหาวิทยาลัยเริ่มเป็นตัวอย่างให้เห็นว่า เด็กที่อยู่ในจังหวัดใดก็ตามมีโอกาสได้เข้ามาหาวิทยาลัยได้ ตัวอย่างของมหาวิทยาลัยนี้จะนำไปสู่การปฏิรูปการศึกษาอยู่ในตัวเอง ตรงนี้แหละครับที่ผมพูดในตอนเริ่มต้น อยากจะไหมหาวิทยาลัยทำตัวอยู่ระหว่างราชการกับชาวบ้าน มันจะปฏิรูปอะไร เยอะแยะเลยจากจุดนี้โดยที่ไม่ต้องไปเรียกร้องอะไรเลย นิสัยผมชอบทำในระบบเสียก่อน แล้วถ้าเราทำในระบบใดมันก็จะปฏิรูประบบไปในตัวของมัน นี่เป็นความคิดของผม ก็แน่นอนโดยอุดมคติแล้วเราก็คงการให้ออกไปจากระบบเสียแต่อย่างที่คุณชัยวัฒน์ว่า เขาคงไม่ยอมที่จะทำอะไร เปลี่ยนจากชาวเป็นคำ เปลี่ยนจากคำเป็นชาว ที่นี้ในระหว่างที่ยังอยู่ในเปลี่ยนแปลงมหาวิทยาลัยก็น่าจะมองดูช่องทางที่จะทำอะไรให้ดีขึ้น ซึ่งอย่างเช่นเรื่องระบบการรับเข้านี้ เป็นจุดที่จะทำอะไรกันก็ได้และทั้งยังเป็นจุดแจสำคัญของ การปฏิรูปปรับปรุงอะไร เยอะแยะทั้งทรวงและภายในมหาวิทยาลัย เราลองคิดดูก็แล้วกันถ้าหากมหาวิทยาลัยกระจายการรับเข้าไปสู่โรงเรียนภูมิภาค ความสัมพันธ์ร่วมมือกันระหว่างมหาวิทยาลัยกับโรงเรียนก็คงมี กับห้องที่เราต้องมืออยู่อะไรต่าง ๆ นี้ เพราะฉะนั้นในตัวเองมันก็เป็นจุดที่จะผลักดันมหาวิทยาลัยลงไปหาชาวบ้านมากขึ้น ผมคิดว่าถ้าเราพยายามทำมาตั้งแต่ปี 18 - 19 จนเดี๋ยวนี้เกือบสี่ปีแล้ว ผมว่าคงเห็นหน้าเห็นหลังกันตามสมควร เชื่อว่าอย่างนี้

ถาม

เราทั้งสามคนนี้ก็ทำงานเกี่ยวข้องกับโครงการนี้ เข้า ๆ ออก ๆ กับโครงการอื่นนี้ เราก็ดูถูกผลักดันลงไปสู่ชนบท และก็มี disillusionment พอสมควรกับชนบท ผมก็อยากจะขอมองในภาพกว้างสรุปวมกัน อาจารย์

ทั้งข้อสังเกตุไว้ว่าปัญหาของมหาวิทยาลัยในส่วนที่ผูกมัดตัวเองอยู่กับระบบราชการมาก แล้วเราก็คือว่าการศึกษาเป็นชั้นบันได ถือว่าเป็นตัวที่จะเข้าไปสู่อีกสถานภาพหนึ่ง ในขณะที่เดียวกันนักศึกษาเองขณะที่เขาเข้ามาเรียน เขาก็อาจจะเห็นการศึกษาของเราว่าเป็นชั้นบันไดเหมือนกัน เขาก็ไม่ต้องการที่จะไปสัมผัสอะไรกับผู้อื่น แล้วเราก็คือต่อสภาพนั้นที่จะให้เขาได้ชั้นบันไดไปเรื่อย ๆ ถ้าเผื่อว่าเราถ้าเราเป็น liability อย่างที่ว่าเสมอในขณะที่เดียวกันสังคมเขาก็จะยอมรับว่า liability นี่ก็คือสิ่งที่เขาต้องการ เขาก็ต้องการเข้ามาไต่บันไดเหมือนกัน เกิดความพยายามที่จะเข้ามาไต่ ถ้าเกิดเราเปลี่ยนตัวเองเป็น asset อย่างที่เราคิดว่าอะไรเป็น asset ปฏิกริยาของสังคมก็คือ เราอาจจะไม่ชอบปลัด ไม่ชอบนายอำเภอ หรืออะไร แต่ถ้าเกิดลูกหลานเราไต่เป็นเขาจะไต่เป็นเจ้าคนนายคน ถ้าเกิดเรามาเปลี่ยนสภาพตัวเองลดตัวเองลงมาจะเกิดอะไรขึ้น?

อ. เสน่ห์

คือผมชอบที่จะเห็นในการเปลี่ยนแปลงอะไรอย่างนี้ ไม่ใช่เปลี่ยนตามอุดมคติที่เราคิดหรือว่าอุดมคติส่วนบุคคล ผมคิดว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้นผมไม่ได้มองว่าเป็นการเปลี่ยนตามอัตราที่เราเฝ้าเห็น จะสังเกตตัวอย่างที่ผมพูดถึง การรับเข้า ผมคิดว่าผมอยากให้การเปลี่ยนแปลงมันสัมพันธ์ไปกับพื้นฐานความต้องการของสังคม และในขณะที่เดียวกันก็ให้มันมีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลง จะเรียกว่าเปลี่ยนไปตามกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมก็ได้ หรือจะเรียกว่าเปลี่ยนความน่าเชื่อถือภาษาชาวบ้าน ผมอยาก จะเห็นอย่างนั้นเพราะว่าการเปลี่ยนแปลงผมมองเห็นว่าเป็นความสองคมหลาย ๆ อย่าง การเปลี่ยนแปลงที่มองในเชิงของอัตราเร่งมันเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ยากที่จะควบคุมที่ความทำให้เกิดการสูญเสียอะไรต่าง ๆ เราไม่ต้องการถึงในแง่หนึ่ง การเปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้ผมเห็นว่ามันเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ค่อย ๆ มีผลต่อการปรับความคิดของคนให้ไปกับการเปลี่ยนแปลง มันเป็นกระแสกันไปมีลักษณะที่ค่อนข้างไปกันไคผมมองอย่างนั้นเพราะ

ฉะนั้นในแง่ที่บอกว่าเปลี่ยนไปตามลักษณะที่ผมยกตัวอย่าง มันอาจจะมีความรู้สึกของคนบางคนพอสมควรที่ว่าโอกาสในการ เข้ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ น้อยลง หรือเข้าที่อื่นไ้มากขึ้นหรือน้อยลง แต่ว่าความนิยมของคนในส่วนที่กระจายออกไปจะมากขึ้น คือเราไม่ใช่จะไ้ทุกอย่าง คงจะต้องไ้บางอย่าง เสียอย่าง แต่ว่าสิ่งที่สำคัญกว่านั้นก็คือผมคิดว่าค่านิยมทางการศึกษาจะเปลี่ยนไปอย่างมหาศาลในแง่ นั้น และก็ในแง่ นั้นผมคิดว่าเมื่อมหาวิทยาลัยลงไปสัมผัสกับความเป็นจริงแล้ว สิ่งที่จะมีผลกระทบมากและอาจถือว่าสำคัญสูงสุดสำหรับอุดมศึกษาที่เราพูดถึง ก็คือเรื่อง ความหมายของคำว่าวิชาความรู้ คือตรงนี้ที่มหาวิทยาลัยจะสร้างตัวเองให้เป็นหอคองฯ ข้างในความหมายทางปัญญา ความคิดโดยแท้จริง ก็จะเป็นโอกาสที่มหาวิทยาลัยจะลงไปสัมผัสกับความรู้ กับความเป็นจริง ผมคิดว่าสองสิ่งนี้เหมือนกันความจริงกับความรู้ เป็นสิ่งเดียวกัน แล้วในแง่ นี้จะทำให้มหาวิทยาลัยต้องชวนชววยในการศึกษาค้นวิจัย เพราะว่าถ้าคุณลงไปถึงขนาดนั้นแล้วยังอยู่เฉย ๆ มันก็จะมีแต่ความผิดพลาดให้เห็น เพราะฉะนั้นจึง เป็นส่วนที่ผลักดันให้มหาวิทยาลัยและอาจารย์อยู่อย่าง ที่อาจารย์ ทั้งสามคนไป คิดดูง่าย ๆ ว่าเราลงไปตามท้องที่ต่าง ๆ แล้วถามตัวเอง ว่าเราไม่เข้าใจอะไรตรงไหน ผมคิดว่าในตัวของมันเองนี่มันสะท้อนให้เห็นว่าเรายังขาดความรู้ เช่นว่านี่เยอะแยะเลย

ถาม ปัญหาสภาพของการลงไปกับโครงการข้างเผือกนี้มันไม่ค่อยดี คือเราลงไป คลาย ๆ กับการจับผิด เราลงไปในฐานะความดูขวาง

อ. เสนต์ เราไม่รู้จริงด้วย สำคัญตรงนี้ไม่รู้จริง

ถาม ผมมีคำถามต่อเรื่องนี้ ในแง่ของการไหลตามน้ำตามกระแสแต่น้อย น้อยที่สุดเราจะต้องรู้ว่าอะไรมันคือกระแส เราจะรู้ได้อย่างไรว่ามันคือกระแสถามประเด็น อีกประเด็นหนึ่งคือเรื่องความต้องการของสังคมคือความต้องการประเภทไหน การที่ความในปัจจุบันความต้องการสังคมชั้นแรกก็คือความ

ต้องการของตลาดอีกชิ้นหนึ่งก็คือตามความต้องการของรัฐ ความต้องการ
ของสังคมอันนี้หรือว่าสัมพันธ์โดยทางกระแสอย่างไร

อ. เสนต์

สองอันนี้เกี่ยวของกัน ผมคิดว่ามหาวิทยาลัยต้องมีความเป็นผู้นำทางความคิด
บนรากฐานของความรู้ ผมไม่ได้คิดแบบลอย ๆ อย่างเช่นว่าอยากจะให้
เมืองไทยเป็นประชาธิปไตย ผมคิดว่าอันนี้เป็นผู้นำทางความคิดที่ค่อนข้าง
แยะมากในความเห็นของผมและทุกวันนี้ เราก็สอนให้นักศึกษาค้นคว้าเรื่อง
ประชาธิปไตย ผมว่าลักษณะค้นคว้านี้เราพยายามสร้างเองอยู่ตลอดเวลา
ซึ่งมันหางมากมีช่องว่างมากกับชาวบ้าน ผมอยากจะมองอย่างนี้คือ
มหาวิทยาลัยควรจะมีลักษณะความเป็นผู้นำทางความคิดบนรากฐานของ
ความเป็นจริงของความรู้ ก็คือว่าเราจะดูความต้องการอย่างเช่น ความ
ต้องการของทางราชการดังที่อาจารย์พูด ผมคิดว่าสิ่งเหล่านี้เป็นความตอง
การที่เทียม มันเป็นความต้องการที่ไม่ใคร่สนองต่อสภาพปัญหาอย่างแท้จริง
แต่มหาวิทยาลัยน่าจะมองออกไปว่า เวลานี้ทางราชการดำเนินการสร้าง
กำลังคนผิดพลาด เพราะว่าความต้องการอย่างเคียวว่าจะสร้างอุตสาหกรรม
จะสร้างเศรษฐกิจภาคบริการ แล้วก่อสร้างคนพวกนี้ขึ้นมา อะไรทำนองนี้
ก็เขามารับใช้บริการคนในกรุงเทพฯ ผมถือว่าความยากจนที่เรามองเห็น
ความยากจนนี้ผมไม่ใคร่มองเห็นในแง่ของโภชนาการหรือว่ารายได้ค่าเท่านั้น
ความยากจนสมควร อาจารย์ออกไปจะเห็นได้ว่ามีไหมในหมู่บ้านไหนคนจบ
การศึกษาประถมสี่แล้วยังอยู่ที่บ้าน ผมเคยไปแค่อ่างทองเมื่อ 15 ปีที่แล้ว
ผมสำรวจไม่ใช้สุ่ม ผมคุ้ในทะเลที่บ้านกำนันกูเป็นรายบ้านเลย ไม่มีแม่
แต่บ้านเคียวที่จะจบเกินกว่าประถมสี่เพราะอะไร ก็เพราะว่าในระบบ
การศึกษาของเรา ถือว่าถ้าคุณพอรู้หนังสือคุณเป็นชาวบ้านไม่ใคร่คุณจะต้อง
ออกจากบ้านมาหางานทำ แต่ถาคุณเรียนครึ่ง ๆ กลาง ๆ ก็แน่นอนใน
ระดับอย่างนั้นอาจถือว่าคุณประสบความสำเร็จในมาตรฐานของหมู่บ้านว่า
คุณจบเกินประถมสี่ แต่เมื่อคุณประสบความสำเร็จคุณจะอยู่ที่นั่นไม่ได้ เพราะ

ว่าความสำเร็จของคนระดับคุณจะต้องออกไปเหมือนอย่างยี่เกที่ทองลาพอ
 ลาแม่ออกไปฝึกวิชาเหมือนกัน คุณอยู่ไม่ได้ อยู่ทีนั้นหมายถึง จ่า นั่นคือเป็น
 สัญลักษณ์ของความล้มเหลว ผมเองก็เป็นเด็กบ้านนอก ผมก็ถือว่าผมเป็นคน
 ที่ประสบความสำเร็จคนหนึ่งขนาดผมไม่ได้เป็นลูกหลานชาวไร่ ชาวนา
 ถ้าเป็นชาวไร่ชาวนายิ่งต้องออกมา แตะออกมาแล้วนอยคนที่ประสบความสำเร็จ
 สำเร็จในμάครารฐานของคนในเมือง ผลที่สุดก็คือ คนกลุ่มส่วนใหญ่กลายเป็น
 เป็นคนที่ถูกตราว่าเป็นคนที่ล้มเหลวในชีวิต เพราะฉะนั้นในแง่ที่เราต้อง
 กู้ว่า ปัญหาของคนกลุ่มนี้ที่กบั้นไคการของการศึกษา ปัญหาคือว่าทำอะไร
 ที่ระบบการศึกษาจะช่วยแก้ปัญหาอันนี้ ในความเห็นของผมมหาวิทยาลัยน่า
 จะต้องเป็นผู้นำในแง่ก็คือ เป็นผู้นำในทางความคิดที่ว่าทำอะไรที่จะทอบ
 สมองปัญหาของกลุ่มคนพวกนี้แล้วทอบสมองปัญหาของชาวบ้านของทองที่ควย
 เพราะจุดทองที่มันยากจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนจนอันนี้ที่ผมนึกว่ามหาวิทยาลัย
 น่าจะเป็นผู้นำได้ไม่ใช่เป็นผู้นำที่บวรฐานข้อมูลความทองการอยากเป็น
 เจ้าคนนายคนที่อาจารย์พูดถึง แต่ว่าบนข้อมูลรากฐานของปัญหาทางสังคม
 และที่นี้มหาวิทยาลัยต้อง เป็นผู้นำในทางความคิดและความรู้ที่จะแก้ในจุด
 นั้นให้ได้เพราะฉะนั้นก็กลับไปที่ว่าอาจารย์พูดถึงกระแสของการเปลี่ยนแปลง
 ผมคิดว่าเรารู้ไคจากที่เราเห็นในปัญหาอันนี้ ผมเคยพูดเสมอว่า
 ความรู้ ไม่รู้อย่างไรไคไหน ผมพูดเสมอว่ามันไม่พอที่เราจะรูไคเพียงว่า
 เวลาในชนบทมีความทองการกำลังคนอย่างนั้นอย่างนั้น มีความทองการ
 ที่จะพัฒนาเศรษฐกิจอย่างนั้นอย่างนั้น เรารูไคแค่นั้น เรารูไคส่วนหนึ่ง แต่
 ผมเคยพูดเสมอว่าการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ในระดับมหาวิทยาลัยน่าจะ
 รูไคไปว่า ถ้าเราจะแปรเปลี่ยนสังคมในเป้าหมายนี้ จากจุดนี้ไปถึงจุดนั้น
 เรื่องของกระบวนการทรงนี้เราไม่มีความรู้เลย ผมคิดว่ามหาวิทยาลัยน่าจะ
 จะมีความรู้ที่จะทอบปัญหาว่าจะทำอะไรกับปัญหานั้น จะทำอะไรกับ
 กระบวนการของการเปลี่ยนแปลง ซึ่งผมนึกว่าอันนี้เป็นจุดที่มหาวิทยาลัย

ไม่เคยตอบ มหาวิทยาลัยได้แก่ตอบในขณะนี้อย่างสำนักเศรษฐกิจการเมือง เศรษฐศาสตร์การเมือง อะไรต่าง ๆ เราพูดถึงจากเผด็จการไปสู่ประชาธิปไตย พูดถึงจากความเป็นธรรมไปสู่สังคมที่เป็นธรรม แต่ว่าในระหว่างทางคุณ จะเปลี่ยนไป "อย่างไร" เราไม่เคยตอบ ผมคิดว่ากับปัญหาเหล่านี้ มหาวิทยาลัย ก็ต้องมีคำตอบกับปัญหาเหล่านี้ อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงจะต้องอย่างนั้น ที่ จะมีความสามารถตอบปัญหาเหล่านี้ ก็หมายความว่ามหาวิทยาลัยจะต้องมีการ วิจัยถึงความรู้ในพลังสังคม ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมสังคมไทย ก็ต้องลึกซึ้ง พอสมควร ถึงจะตอบปัญหาว่า "อย่างไร" ได้ เพราะฉะนั้นถ้าเกิดเราตั้ง บทบาทหน้าที่ของมหาวิทยาลัยเราก็คงพอจะมองเห็นเป้าหมายชัดพอสมควร ว่ามหาวิทยาลัยไทยควรทำอะไรบ้าง

ถาม. ตรงนี้อยากจะกลับไปอีกนัยหนึ่งให้คุณได้แคบลงมาถึงธรรมศาสตร์แล้วกัน ซึ่งรู้ ลึกคล้าย ๆ เป็นหัวหอกสำคัญของวิชาทางสังคมศาสตร์ สถานภาพของวิชา สังคมศาสตร์กับสังคมไทยขณะนี้อาจารย์มีทัศนะอย่างไร

อ. เสน่ห์. จะเห็นได้ว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องของการเมือง จะขอพูดถึงอาจารย์ป่วยใน เรื่องนี้ ผมคิดว่าในช่วงที่เสด็จในกรมฯ เป็นอธิการบดี และมีการตั้งคณะกรรมการฝ่ายวิชาการขึ้นมา โดยมีอาจารย์ป่วยเป็นประธานแล้ว ผมก็ได้ ร่วมมาตลอดในคณะกรรมการ เมื่อมีการเสนอตั้งโครงการบัณฑิตอาสาสมัคร มีการเสนอโครงการแมกกลอง (โครงการพัฒนาชนบท ลุ่มแม่น้ำแมกกลอง-บก.) ผมคิดว่าสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่เกิดจากสำนักของคนซึ่งเคยเป็นนักเศรษฐศาสตร์ เป็นผู้ว่าการธนาคารชาติที่เกี่ยวข้องกับปัญหาเศรษฐกิจในระดับมหภาคนั้นค่อนข้างจะเป็นเวลานาน แต่พอมาจับปัญหามหาวิทยาลัย เริ่มเห็นปัญหาจาก ระดับจุลภาค ผมคิดว่าอาจารย์ป่วยเองก็คงมี *disillusionment* ของตัวเองหลาย ๆ อย่าง เพราะว่าอาจารย์ป่วยก็มีบทบาทอยู่ในการวางแผน

พัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติสมัยจอมพลสฤษดิ์ พอสถบัตถ์และตรงจุดนี้ผมคิดว่า
 เป็นการสร้างความสำนึก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในธรรมชาติให้เกิดขึ้น
 อย่างน้อยที่สุดบัณฑิตควรจะไปสัมผัสกับสภาพความเป็นอยู่ในชนบท แรกๆ
 แคนั้น อย่างโครงการแมกกลองผมดูว่ามันเป็นสัญลักษณ์ของความพยายามที่จะ
 ผลักดันให้คนระดับอาจารย์ออกไปสัมผัสกับปัญหาของชนบทให้มากขึ้นบวกด้วย
 การประสานงานระหว่างสาขาวิชาต่าง ๆ อันนี้คือลักษณะของสหสาขาวิชาการ
 โดยช่องทางที่เป็นตัวกำหนด และทุกฝ่ายจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
 มหิดล ธรรมศาสตร์ กิ่งไปในช่องทางที่เดียวกัน ทางธรรมศาสตร์รับผิดชอบ
 ในทางสังคมศาสตร์อย่างที่อาจารย์สุภาภรณ์ว่า อันนี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาจาก
 สำนึกในระดับหนึ่ง แต่ยังไม่ไต่พันไปในช่วงที่ว่าทำอะไรที่จะระดมทรัพยากร
 ทางปัญญาความคิดทางวิชาการให้ลงไปอย่างเป็น ระบบ ผมเคยให้ comment
 รายงานของ บ.อ. (บัณฑิตอาสาสมัคร บก.) สมัยปี 2518 ว่า เมื่อออกตั้ง
 ขึ้นมาได้เราเคยบอกว่าต้องการให้บัณฑิตไปสัมผัสแล้วทำรายงานขึ้นมา จุก
 เนนอยู่ที่สารนิพนธ์ ทำสารนิพนธ์เข้ามาเราเคยหวังว่าสารนิพนธ์นี้ (อาจจะ
 เป็นความคิดส่วนตัวของผมก็ได้) มหาวิทยาลัยน่าจะเอาเข้ามาทำการย่อย
 ศึกษาออกมาให้เป็นสูตรหรือเป็นแนวทางของมหาวิทยาลัย แต่สารนิพนธ์
 ทุกวันนี้เราไม่เคยนำมาใช้ในการบริหารมหาวิทยาลัย และตอนหลัง บ.อ.
 ก็กลายเป็นคนของลงไปช่วยพัฒนาชาวบ้าน ผมเห็นว่าอันนั้นมันเพี้ยนไปปัญหา
 ความขัดแย้งใน บ.อ. ก็เกิดขึ้น ผมก็รับรายงานเขาบอกว่า 10 ปีที่คั้ง
 มานี้ ครบ 5 ปีแรกมันอาจจะมีความหมายอย่างหนึ่งพอตอนนี้สังคมมันเปลี่ยนแปลง
 แปลงไป มันมีปัญหา บ.อ. จะต้องปรับเปลี่ยนทิศทางบ้างหรือเปล่า ก็ไม่มี
 คำตอบ ส่วนโครงการแมกกลองก็อยู่แล้ว ก็ถูกกล่าวหาเป็นโครงการ
 คอมมิวนิสต์ เพราะว่าเหตุการณ์ทางลารเมืองก็มาทำให้สิ่งเหล่านี้ชะงักงัน
 ไป อาจจะเป็นโดยบรรยากาศทางการเมืองหรืออย่างไรก็ไม่ทราบทำให้
 ธรรมศาสตร์ไม่อยู่ในฐานะที่จะนำเอาสิ่งเหล่านี้มาทบทวนศึกษาให้เกิดเป็น

แนวความคิดที่สร้างสรรค์ เพราะว่าเราไถ่ยามมาช่วงหนึ่งแล้ว ในช่วงที่
 ปลุกความสำนึกกันขึ้นมา แต่ในขณะที่เดียวกันหน่วยงานเหล่านี้ก็เป็นไปตามวิถี
 ทางของงานโดยลำพังไม่ใ้มีอะไรที่จะปรับหรือที่มหาวิทยาลัยจะเห็น
 ประโยชน์จากสารนิพนธ์เหล่านี้เอามาใช้ประโยชน์ที่จะประกอบในการ
 บริหารมหาวิทยาลัย เพราะฉะนั้นในแง่ความสามารถในการปรับตัวของ
 ธรรมชาติจึงค่อนข้างจะน้อย น้อยเพราะมันไปให้ความสำคัญกับการเมือง
 แบบหนึ่งมากเกินไป อย่าง เช่นเรื่อง บ.อ. เรามองแค่เพียงว่า ทำอย่างไร
 ไม่ให้ บ.อ. ไปทำให้ชาวบ้านหรือว่าเจ้าหน้าที่หรือทางราชการ มีความรู้
 สึกที่มัน เป็นปฏิบัติ เรามองแค่เพียงเท่านั้น เพราะฉะนั้นนโยบายกวนเวียน
 อยู่กับปัญหาประจำวันแบบนี้ ซึ่งเป็นปัญหาที่พยายามจะตอบ ก็ตอบไม่ออก
 ตอบไม่ได้ แต่ว่ามีอีกด้านหนึ่งที่น่าจะใช้ประโยชน์กับผลงานของ บ.อ.
 ป้อนไปสู่ความคิดที่สร้างสรรค์ของมหาวิทยาลัย เราก็กไม่ทำในขณะนี้ บ.อ.
 ใ้รับคำสั่ง ผมอยากเรียกคำสั่งจากอธิการบดีใ้ปรับฐานะจาก บ.อ.
 เป็นสถาบันพัฒนาชนบท ผมเคยตั้งข้อสังเกตบอกว่า เมื่อคิดจะเป็นสถาบัน
 ก็เริ่มที่จะมีโครงการสำรวจว่าจะมีคำสั่ง อาจารย์ของตนเองขึ้นมาทำนอง
 นี้ ผมบอกว่าจะ เป็น บ.อ. ก็ดีหรือสถาบันก็ดีความสำเร็จนั้นไม่ได้อยู่ที่ว่ามี
 อาจารย์มากน้อยแค่ไหน ความสำเร็จอยู่ที่ว่าสามารถระดมทรัพยากรทาง
 วิชาการของทั้งมหาวิทยาลัยมาทำในเรื่องชนบทเรื่อง บ.อ. ไ้มากน้อย
 แค่นั้นเพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่าเวลานี้แนวโน้มของการที่จะมองปัญหา
 มันกลายเป็น เรื่องของ Bureaucracy เป็นเรื่องที่ปรับฐานะขยายงาน
 แต่ไม่เคยคิดที่จะมาดูแลว่าเท่าที่เรามีทรัพยากรอยู่ในมือ อย่างนี้เราจะ
 ทำอย่างไรให้ธรรมชาติ ไ้ประโยชน์ ไ้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่
 พุ่่งาย ๆ เรามีเพชรอยู่ในมือเราไม่รู้จักใช้แต่ว่าเราไปมองปัญหาที่
 ค่อนข้างจะเป็นในทางแบบราชการมากต้องขึ้นมา เป็นสถาบันพัฒนาชนบท
 เพราะคำว่าชนบทมันหาเงินไ้เยอะ เพราะพึ่งกูแล้วมันศักดิ์สิทธิ์บางคน

พยายามจะมา flatter ผมว่า ผมเป็นคนในธรรมชาติที่ทำให้เรื่อง
 ชนบทเป็นที่สนใจของรัฐบาล แต่ตัวผมเองสารภาพได้ว่าตัวผมเองถูก
 รัฐบาลเบียดไปก็เยอะในแง่ที่ผมอยากจะย่ำว่า เราน่าจะมีความเป็น
 ผู้นำพอที่จะมองปัญหาชนบทอย่างชนิดที่เรียกว่าสร้างสรรค์กว่าที่ทาง
 ราชการหวังหรือต้องการให้เราจะมองไปในทางทำนองเดียวกัน คราวนี้
 ก็สรุปอย่างนี้ได้ใหม่ว่าสิ่งที่ผมยกตัวอย่างเรื่อง บ.อ. เรื่องโครงการ
 แมกคอง ผมต้องการยกตัวอย่างให้เห็นเป็นตัวอย่างประสมการณ์จริง
 ของธรรมชาติ คือเรามาทำในสิ่งที่พอเราทำไปแล้วมันกลายเป็น
 routine ตลอดเวลา เราไม่เคยคิดว่าเราทำมันเป็นเพียงช่วง
 Transition ที่จะนำไปสู่เป้าหมายอะไร การพัฒนาอะไรอีกหลาย ๆ
 อย่างในอนาคตรวมทั้งโครงการ เสริมการศึกษา สิ่งที่ต้องขึ้นมา Boom
 มา ในสมัยปี 2518 - 19 แต่ Boom ขึ้นมาแล้ว

ถาม

จะเป็นสถาบันอยู่แล้วว้ย

อ.เสนห์

เพราะอะไร เพราะผมคิดว่าเราคิดอะไรไปในเชิงของราชการมาก
 เกินไปนั่นเอง

แทรก

มีปัญหาระยะการหนึ่ง คือว่าอาจารย์ไคเนนมาบ่อยครั้งถึงรูปแบบความ
 ใกล้ชิดกับระบบราชการที่มหาวิทยาลัยมีในปัจจุบัน ที่นี้ผมมีความรู้สึกอีก
 อย่างหนึ่งก็คือว่า mentality หรือว่าจิตใจหรือว่าจิตสำนึกของคนซึ่ง
 ทำงานในมหาวิทยาลัย ในขณะนี้เวลามองปัญหาในแง่ของการพัฒนา
 ประเทศมองปัญหาชนบท มองอย่างไรก็ไม่ทราบ คือมหาวิทยาลัยเวลานี้
 ถ้าพยายามจะคิดแบบแยกตัวเองออกมาจากราชการ มหาวิทยาลัยก็เป็น
 องค์กรอีกอันหนึ่ง นอกเหนือจากรัฐบาลที่จะบงชี้ว่าสังคมหรือว่าชนบทของ
 การอะไร ปัญหาของชนบทก็เลยถูกนิยามด้วยทั้งราชการ และสอง
 มหาวิทยาลัยหรือคนในมหาวิทยาลัยซึ่งเขาไปทำงานในชนบท ปรากฏการณ์

ก็คือโครงการเรียนดีจากชนบทหรืออะไรก็อะไรที่เกิดขึ้น แต่ว่ามหาวิทยาลัย
ยังไม่มีความไวที่จะสัมผัสกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชนบทเท่าไร
นักมันก็เข้าไปแบบเก่าอีก

อ. เชนท์

ที่ไม่ไวเพราะไม่รู้ คือผมว่ามหาวิทยาลัยบริหารไปควยความไม่รู้จักตัวอย่าง
เช่นผมพูดเมื่อวันก่อนผมยกปัญหาในที่ประชุมคณะคึกที่ เราพูดถึงโครงการไป
รังสิตนั้น ผมถามว่าทำไมเราไม่ปรับทิศทางวิชาการของเราเสียก่อนที่จะ
ย้ายไปมิใช่เราไปอย่างที่ผมใช้คำว่า migration ผมไม่เห็นควยกับ
migration การย้ายบ้านมันย้ายง่าย แต่ควรจะย้ายไปอย่างที่ทำให้
ทิศทางของมหาวิทยาลัยนั้นดีขึ้นแล้วผมก็ตั้งคำถามอีกข้อหนึ่ง ๆ ผมอยากถาม
ว่าเรายังจะผลิตบัณฑิตอย่างที่เราผลิตกันอยู่ทุกวันนี้หรือเปล่า คำถามผมขอ
นี้ถูกตีความไปในแง่ที่ว่าบัณฑิตธรรมศาสตร์สู้บัณฑิตที่อื่นไม่ได้ คือหมายความว่า
ว่าในการบริหารงานเรามักชอบดูในเชิงการแข่งขันแล้วก็มักชอบยกตัวอย่าง
กันบอกว่า เวลานี้นิติศาสตร์ธรรมศาสตร์สู้นิติศาสตร์รามคำแหงไม่ได้ สู้
นิติศาสตร์จุฬาฯ ไม่ได้ ฯลฯ ผมบอกว่าผมไม่ได้หมายความว่าอย่างนั้น ผม
หมายความว่าถึงการผลิตบัณฑิตที่จะสนองตอบความต้องการของสังคมให้มาก
ขึ้นตามฐานะของธรรมศาสตร์เอง โดยไม่ต้องไปมัวคิดแข่งดีกับใคร ทั้งนี้
หมายความว่าจำเป็นต้องมีการปรับแนวทางทางวิชาการให้มีลักษณะ
สร้างสรรค์และสัมผัสกับความเป็นจริงให้มากขึ้นตามลำดับ นี้ไม่ใช่เอาแต่
คิดว่าเราจะทำให้นิติศาสตร์หรือว่ารัฐศาสตร์ของเราไปแข่งกับที่อื่น ๆ ได้
ซึ่งเอาเขาจริงแล้วก็ไม่รู้แปลว่าอะไรกัน

ประเด็นก็คือว่า คำถามแทบทุกคำถามที่ยกกันขึ้นมาี้มักจะถูกตีความ
ในเชิงของราชการแบบไทย ๆ คือแข่งดีกัน พูดยาก ๆ คือไม่ได้เป็นในเชิง
ที่เราจะพัฒนาอะไรขึ้นมาจากสิ่งที่มีอยู่ในขณะนี้ ก็ได้แต่สั่ง เอกศุควัยความ
หนักใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมาได้ยินได้ฟังความคิดเห็นความเชื่อท่านองนี้
จากคนรุ่นใหม่ ๆ เสียเองควย

ถาม

ตามที่อาจารย์ได้ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาใหญ่ก็คือปัญหาของการไม่รู้ อันนี้มาเรื่องใกล้ตัวอาจารย์มากขึ้นอีกหนึ่ง ถ้าเราเข้าใจกันว่าปัญหาของอุดมศึกษา ก็คือเราไม่ค่อยรู้จักสังคมไทยในบัดนี้ ๗ ความพยายามที่จะรู้จักสังคมไทยมันปรากฏออกมาในรูปของสถาบันศึกษาเรื่องไทย อย่างเช่นสถาบันไทยคดีศึกษา อย่างเช่น โครงการไทยศึกษาที่จุฬาฯ และที่อื่น ๆ เป็นอันมาก แต่ว่าในแต่ละแห่งผมก็ไม่แน่ใจว่ามันได้ทำหน้าที่หาความรู้เรื่องไทยจริง ๆ ลักแค่ไหน อันนี้ไม่ทราบอาจารย์เห็นอะไร

อ. เสน่ห์

บทบาทของสถาบันวิจัยนี้ ผมคิดว่าไม่ใช่เป็นเพียงอาณาจักรที่โคดเคี้ยวออกมาจากกระแสทางวิชาการ ค่ายเหตุนี้จึงได้พยายามที่จะรณรงค์ให้เห็นว่า การเรียน การสอน การวิจัย เป็นเรื่องเดียวกันแล้วก็การเรียน การสอน การวิจัย ที่เป็นกระบวนการที่จะสร้างความรู้อย่างแท้จริง ก็คือเรื่องของไทยเป็นหลัก นี้ไม่ใช่เน้นเพียงเรื่องชาตินิยมไม่ว่าที่ไหนก็เป็นอย่างนั้น ที่สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส อังกฤษก็เหมือนกัน ผมเคยจำได้เมื่อผมเรียนรัฐศาสตร์ใหม่ ๆ มีฝรั่งคนหนึ่งบอกว่าเราเรียนการปกครองเปรียบเทียบไปทำไม เราเรียนเพื่อรู้เรื่องต่างประเทศ หรือว่าเรียนเปรียบเทียบเพื่อให้รู้ตัวเราเองให้มากขึ้น ผมคิดว่ามันควรเป็นปรัชญาทางการศึกษาของเราด้วย การวิจัยถ้ามันไม่เข้าไปในกระแสการเรียน การสอนแล้ว ก็จะไม่มันที่จะสร้างสรรค์ความรู้อะไรขึ้นมาอย่างแท้จริง ผมเชื่ออย่างนั้น เพราะว่าการศึกษาที่เข้าไปในกระแสการเรียน การสอน ก็จะถูกตีแผ่ลงงานวิจัยไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์ การถกถกถอง การเรียน การสอนให้มากขึ้น ในแง่ที่ผมคิดว่าในฐานะของสถาบันวิจัยนั้น ความสำเร็จไม่ได้อยู่ที่การสร้างโครงการวิจัยขึ้นมาเยอะ ๆ ผมไม่ถือว่าเป็นความสำเร็จ อันนั้นเป็นเพียงอย่างหนึ่ง ส่วนหนึ่งเป็นงานประจำที่จะต้องทำไป แต่ความสำเร็จคือเราทำอย่างไรที่จะให้คนสอนหนังสือได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัยอย่างเป็นระบบมากขึ้น ที่ว่าอย่างนี้เป็นระบบหมาย

ความว่าน่าจะมีเป้าหมายกัน เป้าหมายประการแรกควรจะมีการสำรวจ สถานภาพความรู้เสียก่อนว่าในขณะที่มีจุดโหว่ตรงไหน ในกระแสนักศึกษาไม่ว่าจะเป็นในสาขาไหนก็ตาม ผมพูดไม่เฉพาะในฐานะที่อยู่ในธรรมศาสตร์ ในฐานะที่อยู่ข้างนอกผมก็พยายามพูดเรื่องนี้เสมอว่า ความสำคัญของการเรียนรู้ สิ่งที่เราเรียกว่า "สถานภาพทางความรู้" ก็คือหรือทิศทางทางความรู้ ผมคิดว่ามันเป็นจุดที่มีความสำคัญมาก ถ้าเรามีความสำคัญกันแล้วเราควรจะขอยอมมาคุยกับบทบาทของอาจารย์ในแต่ละสังคม หรือจะคุยเป็นกลุ่มก็ได้ ถ้ายังเป็นกลุ่มก็ยิ่งดี แล้วกว้างแนวทางที่จะทำให้การวิจัยโคอูคของวางในทางความรู้ แขนงนอน ทุกอย่างผมว่าการทำอะไรนั้น ผมเชื่อว่าเราคงต้องเลือกทำ เราทำทุกอย่างในขณะที่เดียวกันไม่ได้ เราคงหาจุดที่ซึ่งผมอยากจะเรียกว่าเป็นจุดยุทธศาสตร์คือทำในจุดนี้แล้วจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงด้านอื่น ๆ ผมพยายามจะหาจุดอย่างเช่นพยายามจะเอาพุทธศาสนาเป็นโครงการหลักในการวิจัย ยกตัวอย่างนั้นขึ้นมาก็เพราะว่าพุทธศาสนาไม่ได้เป็นเพียงเรื่องที่สอนจริยธรรมหรือศีลธรรมของคน แต่ความที่ทฤษฎีความรู้ มีอะไรต่าง ๆ ที่เราเรียนจากตะวันตก หลายอย่างมันไม่เข้ากับเขารอบของเรา แต่เราก็พยายามยึดยึดเรื่องของเราให้เข้ากับทฤษฎีฝรั่งตลอดเวลา ผมว่ามันเป็นการขมขื่นวิชาความรู้ลงไป โดยที่มันทรมานมาก แต่ว่าในจุดนี้คนก็ยังไม่ค่อยเข้าใจแต่ก็หวังว่าในจุดที่เราเลือกเน้นนี้จะนำไปสู่การที่คนจะเริ่มตั้งคำถามขึ้น เรื่องทฤษฎี เรื่องความรู้ หวังว่าอย่างนั้น หรือเรื่องกฎวิวัฒนาการจะพยายามดูแนวโน้มโยบายให้เป็นนโยบายหลัก เหล่านี้ผมว่ามันบทบาทของสถาบันวิจัย คงต้องพยายามใคร่ครวญถึงสิ่งเหล่านี้ แล้วกว้างโครงการหลักขึ้นมาบางอย่างเท่าที่สามารถจะมองเห็น แล้วก็พยายามที่จะรณรงค์ให้อาจารย์ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง เข้ามามีส่วนร่วมให้ได้ในจุดนี้ ประเด็นที่ว่าก็คือเพื่อให้งานวิจัยได้ลงไปในกระแสของการเรียนการสอนก่อนที่เราจะสามารถก้าวหน้าไปได้อีกกว่านี้ นี่คือการปูพื้นฐาน ที่นี้พอผมเสนอสิ่งเหล่านี้ไปแล้ว ตอนเข้ามาเป็นผู้ช่วยการ

ใหม่ ๆ ก็ขอใหม่หาวิทยาลัยสมัยคุณประภาศน์ อวยชัย เป็นอธิการบดีตั้งคณะทำงานขึ้นมา โดยอาจารย์เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม เป็นประธานสำรวจกิจการวิจัยในธรรมศาสตร์และผมก็ชี้แนะว่ามีการวิจัยแบ่งออกเป็นหลาย ๆ อย่าง ประเภทเกี่ยวกับเสริมหลักสูตรก็มี วิจัยสถาบันก็มี วิจัยปัญหา วิจัยนโยบายก็มีให้อาจารย์สำรวจดูว่าใครทำอะไรบ้าง พอทำเข้าฟ้าขึ้นมาถึงงบประมาณทำวิจัยเสริมหลักสูตร เคี้ยวนี้ก็จะกลายเป็นเรื่องของรายได้ของอาจารย์ไปแล้ว คือทุกอย่างเป็นเรื่องที่ตีความไปในทางไม่ค่อยสร้างสรรค์เท่าใดในความเห็นของผมคิดว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องที่หนึ่งคนบดี้ สองหัวหน้าสาขาวิชา จะต้องเอาจริงเอาจังกับสิ่งเหล่านี้ แล้วก็ระดมอาจารย์ในสาขาและคณะที่เกี่ยวข้องมาช่วยกันสำรวจสถานภาพความรู้ให้ได้แล้วก็พยายามที่จะวางแผนการวิจัยที่จะสัมพันธ์การเรียนการสอน จะให้ไทยคดีไประดมทุนจันทิงหมดผมคิดว่ามันเป็นไปได้โดยหวังว่าอย่างนั้น แต่ในทางปฏิบัติไม่ได้เป็นอย่างนั้น มันกลายเป็นว่าใครมีวิจัยเสริมหลักสูตร โครงการละ 7,000 บาท 7,500 บาท กว้างไป ก็นับเป็นโครงการไป แต่เราไม่เคยตั้งคำถามเลยหรือหัวหน้าสาขาวิชาคนบดี้ไม่เคยพยายามถามตัวเองว่าทิศทางนั้นคืออะไร จุดไหนที่ควรจะมีการวิจัยแล้วแต่อาจารย์ เสนอมา ผมว่าเมื่อมันเป็นอย่างนี้คือพุงกาย ๆ นโยบายกับหลักการไม่รับกัน แล้วก็แน่นอน โครงการทุกคนก็ชอบเพราะว่าเป็นโครงการกระจายรายได้ซึ่งผมว่ามันผิด คือผมไม่เกียงที่ผมคิดสิ่งเหล่านี้ขึ้นมา ผมเป็นคน practical พอที่จะเห็นว่าอาจารย์รายได้น้อยเราทุกคนอย่างธรรมคาสามัญ แล้วผมก็คิดว่าเมื่อมี รายได้น้อยอาจารย์ก็หากิน ผมไม่คิดว่าอาจารย์สบายใจหรือกึ่งไปสอนวิ่งไปทำอะไรต่าง ๆ กันคำถามผมคือว่าในฐานะผู้บริหารทำอย่างไรที่จะให้อาจารย์มีสวัสดิการที่ดี แล้วก็สร้างสรรค์วิชาความรู้ไปในกระบวนการเดียวกัน

แต่ทว่าสองอันมันไม่ปรากฏผมคิดว่าวิจัยเสริมหลักสูตรก็เสริมไป ว่างไปสอนหนังสือก็ว่างไป ก็ยังไม่ได้อะไรที่ค้ำขึ้น ผมกลัวว่าอย่างนั้น ในขณะนั้นผมก็อยากจะพูดอันนี้ ถ้าไม่มีทิศทางก็เริ่มหาทิศทางกันเสีย เพื่อว่าการใช้เงินของมหาวิทยาลัยจะใดเป็นประโยชน์และสร้างสรรค์อย่างแท้จริงและในตัวของมันเองถ้าเรากระตุกเรื่องนี้มาก ๆ ก็จะเป็นการปฏิรูประบบมหาวิทยาลัยในตัวของมันเอง แต่เราไม่ค่อยสำนึกในสำคัญอันนี้ว่าจะมีผลสะท้อนแค่ไหน เราไม่สำนึกและผมคิดว่าผู้บริหารก็ไม่ได้คิด เสนอมากก็แล้วตกลงตั้งงบประมาณจัดสรรกันไปอันนี้แหละที่นึกว่านึกว่าจนกระทั่งเดี๋ยวนี้ผมไม่อยากจะเสนออะไรอีกแล้ว เพราะเสนอแล้วมันพัฒนาไปในทางที่กลายเป็นความสิ้นเปลืองสำหรับมหาวิทยาลัย

ถาม ที่อาจจะนึกได้ว่า อีกชั้นหนึ่งก็ คือว่าผมมีความรู้สึกว่าเป็นโรคระบาด พอต้นเรื่องไทยก็กระจายออกไปเกือบทุกแห่ง มีไทยศึกษาเต็มไปหมด

อ. เสน่ห์ คือผมก็ไม่ว่าอาจารย์ในเรื่องรายได้ คือผมเป็นคน practical มาก ในเรื่องนี้ แต่ก็มีบางคนมาว่าผมบอกว่าอาจารย์เป็นผู้ใหญ่แล้วเงินเดือนมาก ผมว่ามาแลกเปลี่ยนใหม่มาเป็นอย่างผมเดี๋ยวนี้ใหม่อายุเท่าผม คือพอมองคุณมดคล้าย ๆ ว่า โอโฮ ๑ มาถึงขนาดนี้แล้วมาเทียบกันกับคนรุ่นหลัง ๆ บางคนก็เป็นอย่างนั้นเป็นทัศนคติค่อนข้างแย

ถาม ในแง่นี้หากลงไปแคบอีกหน่อยผมคิดใจอยู่นิดหนึ่ง เวลาพูดเรื่องเกี่ยวกับการพัฒนาอะไรต่ออะไรที่อาจารย์เสนอไว้ว่าการพัฒนาชนบทไม่ใช่เป็นเฉพาะเรื่องของการ เกษตรหรือการสาธารณสุขเท่านั้น ทางด้านสังคมศาสตร์มี

บทบาทหน้าที่โดยตรงในการพัฒนาชนบท แต่ว่าไม่ได้ยกตัวอย่างเป็นรูปธรรม ให้เห็นว่าเราทำอะไรจริง ๆ สามารถทำอะไรได้จริง อันนี้ช่วยขยายออกไปหรือคือสิ่งที่โคฟุคไปแล้วที่อาจารย์โคเขาไปศึกษาหาความรู้

อ.เสนต์ บทบาทต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาชนบทไม่ได้หมายความว่า มหาวิทยาลัยลงไปช่วยพัฒนาชนบทอย่างที่ทำอยู่ทุกวันนี้ ผมคิดว่ามหาวิทยาลัยจะต้องยอมรับกันว่าเป็นสถาบันการวิจัยจะต้องยอมรับในบทบาทหน้าที่ในการสอนให้โค เมื่อพูดอย่างนี้แล้วจะเห็นได้ว่าอย่าง บ.อ. ผมคิดว่ากระทำหน้าที่บางสิ่งบางอย่างที่ค่อนข้างจะไม่เป็นการศึกษา แล้วยุทธศาสตร์ต่าง ๆ อย่าง ซึ่งมันทำให้เราทำอะไรไม่ค่อยถูกเท่าที่ควร เมื่อเป็นอย่างนี้ผมคิดว่า บทบาทของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาชนบท หมายความว่าลงไปช่วยมี บทบาทในการสร้างพื้นฐานทางการศึกษาในแง่ที่ผมคิดว่าการพัฒนาชนบท ไม่ได้หมายถึงเพียงการพัฒนาอาชีพการเกษตร หรือว่าสุขภาพอนามัยของคนเท่านั้น ผมคิดว่าสิ่งที่สำคัญแจสำคัญที่จะพัฒนาในสิ่งเหล่านี้ก็คือการศึกษา จากแง่ของธรรมศาสตร์ ก็แน่นอนผมคิดว่าบทบาทของธรรมศาสตร์ในเรื่อง สังคมศาสตร์ค่อนข้างจะตรงมากในเรื่องอย่างนี้ ซึ่งมีช่องว่างอย่าง เช่น ความรู้ในเรื่องเศรษฐกิจชนบท เรื่องตลาด เรื่องช่างงาน สื่อสาร การคมนาคมอะไรต่าง ๆ ก็ แน่แน่นอนว่าถ้าธรรมศาสตร์ในฐานะที่เป็น มหาวิทยาลัยผมอยากจะเรียกว่าเชี่ยวชาญ มุ่งในเรื่องสังคมศาสตร์ ถ้าจะ ลงไปจริง ๆ ในแง่ที่เป็นส่วนหนึ่งในทางพื้นฐานทางการศึกษา ผมคิดว่าเรา คงต้องขยายไปสู่ในด้านของ Technology มากขึ้น แต่ไม่ใช่เป็น Technology ในฐานะที่เป็นผู้ชำนาญการแบบวิศวกร แบบอะไร พวกนั้น แต่คิดว่ามันไปในแง่ที่จะเป็นลักษณะหรือสภาพในทางสังคม

วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ สภาพของจิตใจ การรวมกลุ่มอะไรพวกนี้ ผมคิดว่า
 ว่าสิ่งเหล่านี้คงจะเป็นกำลังสำคัญคือ เป็นจุดสำคัญของธรรมชาติที่จะลงไป
 ในสิ่งเหล่านี้ และก็แน่นอนเมื่อลงไปแล้วผมก็คิดว่าธรรมชาติคงจะมอง
 ปรับลักษณะของการ เรียนการสอนการวิจัยลงไปที่จะรับกับปัญหาชาวบ้าน
 มากขึ้น แล้วก็ไม่คิดผมคิดว่าธรรมชาติอาจจะ เป็นจุด เชื่อมของสิ่งที่ผมอยาก
 จะเรียกว่า เป็นวิทยาลัยชุมชนอย่าง เช่นอาจ เป็นตัวประสานพวกวิทยาลัยครู
 วิทยาลัยเทคนิคอะไรพวกนี้ เพราะฉะนั้นในแง่แล้ว คงต้องมีการสร้าง
 ช่างงาน หรือช่วยขยายวิชาการของธรรมชาติลงไป ในลักษณะที่สอดคล้อง
 คลองสัมพันธ์กับสภาพความเป็นจริงของความต้องการของชนบทให้มากขึ้น
 จุดอ่อนของเราในขณะนี้ก็คือว่าที่ธรรมชาติลงไปนั้นมันปัญหาว่าเราลงไป
 อย่างคนรู้หรือเปล่า ผมคิดว่าอาจจะต้องเริ่มลงไปโดยสำรวจว่าศักยภาพ
 ของธรรมชาติ คืออะไร การสร้างช่างงานมีประสบการณ์อย่างที่เรา
 ลองทำเรื่องศูนย์สนเทศที่อาจารย์สัมพันธ์กับอาจารย์นฤมลทำ ประสบการณ์
 ชี้ให้เห็นว่าการสร้างช่างงานในการที่จะทำอะไรสักอย่างมันเป็นไปได้
 และความจริงแล้วแม้จากประสบการณ์สมาคมสังคมศาสตร์ทำมาผมคิดว่า
 คนที่นั่นรอเราอยู่ที่จะไปช่วยกระชั้นอะไรให้มันยัง เกิดผลให้มากขึ้น แล้ว
 เขาก็อยากทำอะไรที่สัมพันธ์กับชาวบ้าน แต่เขาไม่รู้จะลงไปอย่างไร
 ผมคิดว่าเกียรติภูมิของมหาวิทยาลัยมีอยู่สูง ถ้าเราลงไป ไม่ทราบว่า
 อาจารย์จะให้ผมพูด เป็นรูปธรรมว่าจะลงไปในสาขาอะไรบ้าง อาจารย์
 อยากจะให้ เป็นรูปธรรมขนาดนั้นหรือเปล่า

ถาม

ยกตัวอย่าง เวลาที่เราพูดถึงเรื่องที่เราลงไป เป็นตัว เชื่อม หรืออะไร
 ทำนองนี้ เชื่อมในลักษณะอย่างไรจริง ๆ ระหว่างราชการกับชาวบ้าน
 อย่าง เชื่อมในแง่ความรู้ ความเข้าใจหรือว่าเชื่อมในแง่ของการนโยบาย
 ของรัฐ

อ. เสน่ห์

คือผมโยงที่ผมพูดเมื่อวันก่อน พูดโดยทั่ว ๆ ไปผมคิดอย่างนี้ ผมคิดว่า มหาวิทยาลัยคงจะตกลง ไปจากระดับปริญญาเป็นระดับที่ไม่ได้เป็นปริญญา คงตกลง ไปบ้างในแง่บ้าง อย่างเช่นผมเคยแนะนำสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ที่สุโขทัย (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช-บก.) ผมว่าไม่จำเป็นของปริญญาแล้วอีก เวลาที่จะสร้างหลักสูตรอะไรมาแทนที่จะคิดกันในคณะทำงานมหาวิทยาลัย น่าจะถามชาวบ้านก่อนน่าจะให้ชาวบ้านซึ่งขณะนี้มองว่าการพอสมควร มีกลุ่ม อะไรต่าง ๆ ซึ่งอันนี้ก็คืออาศัยความร่วมมือของกลุ่มอะไรที่เราจะใช้ที่จะ สามารถสะท้อนอะไรให้เห็นว่าความต้องการของชาวบ้านเป็นเรื่องอะไร อย่างเช่นเวลานี้ราชการบอกว่าต้องมีการทำแผนระดับหมู่บ้าน เป็นต้น ต้องมีการทำบัญชีต้องมีการทำงบประมาณ ทำไมเราถึงไม่ลงไปในเรื่องเหล่านี้ ผมคิดว่าอันนี้พวกวิทยาลัยครู เขาให้ไม่ได้เศรษฐศาสตร์และจุฬาให้ได้หรือ บางอย่าง พวก Technology เศรษฐศาสตร์ จุฬา ร่วมกันใช่ผมคิดว่า รูปแบบ หรือบางอย่าง เราควรจะต้องรู้เรื่องของการตลาด ตลาดหมู ตลาดน้ำตาล ตลาดข้าว ทำไมเราไม่เอาสิ่งเหล่านี้ เอาผลงานวิจัยมาเป็นข้อมูลให้กับชาวบ้านที่เราใช้ได้สอนได้ อันนี้คือความรู้ที่สัมผัสความเป็นจริง เพราะฉะนั้นผมถึงพูดเสมอว่าอย่างหน่วยงานในเศรษฐศาสตร์โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยสถาบัน ผมคิดว่าหัวใจของสถาบันนั้นจะต้องสามารถที่จะรู้ทรัพยากรเศรษฐศาสตร์ได้หมดแต่ไม่ใช่ทำงาน routine ว่าป็นี่รับนักศึกษา เทาไร มีอาจารย์มีวุฒิอย่างไร มีชาติคนหญิงกี่คน ไม่ใช่อย่างนั้น แต่ว่าจะต้องเป็นหน่วยงานที่สามารถจะให้ข้อมูลให้เศรษฐศาสตร์สามารถรู้กำลังของตัวเอง กำลังทางวิชาการ จะต้องรู้ไปถึงความสนใจของอาจารย์แต่ละคน รู้ว่าอาจารย์แต่ละคนนั้นทำอะไร เชื่อว่าในในเรื่องไหนในแง่ที่ ผมคิดว่าเราสามารถลงไปในชนบทได้โดยการศึกษาไม่จำเป็นต้องไปเป็น Activist ผมอยากจะชี้ความแตกต่าง เพราะ Activist ที่แท้จริงนั้น ต้องเป็นชาวบ้านไม่ใช่นักศึกษา ผมไม่เคยเชื่อว่านักศึกษาจะไป

เป็น Activist ในแง่ที่ผมคิดว่า ถ้าทำในจุดเหล่านี้ซึ่งคุณแล้วเป็นจุดเล็ก ๆ แต่ผมคิดว่ามันจะเป็นจุดที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้พอสมควร ประเด็นนี้ผมคิดว่าอาจารย์พูดไว้หลายหนเหลือเกินว่าเราเป็น architect ไม่ใช่ engineer

อ. เสน่ห์ ที่นี้พอเป็นรูปธรรม เราจะลงไปยังอย่างไรกันดี ก็แน่นอนรายละเอียดคงมีอีกเยอะ ข้อสำคัญเราต้องรู้จักตัวเองเสียก่อน ในขณะนี้เราไม่รู้จักสังคมไทย และเราก็ไม่รู้จักตัวเอง ตรงนี้ที่ผมคิดว่าเป็นจุดใหญ่มาก

ถาม ถ้าเช่นนั้นยังมีอีกประเด็นหนึ่ง ซึ่งผมต้องรบกวนอาจารย์ คืออาจารย์พูดมาถึงจุดนี้มหาวิทยาลัยและการอุดมศึกษาของไทยก็อบอวลไปด้วยกลิ่นไอของความไม่รู้ ที่นี้ในความไม่รู้เหล่านี้มันก็เกิดความพยายามที่จะสร้างการอุดมศึกษาแบบเปิดขึ้นมาในสังคมนี้ ธรรมชาติที่มีกำเนิดจากระบบมหาวิทยาลัยเปิด อาจารย์คิดว่าในแง่หนึ่งสังคมไทยเคลื่อนไปสู่สิ่งนั้นในรูปของมหาวิทยาลัย สุโขทัย ในอีกแง่หนึ่งธรรมชาติปิดตัวเองมากขึ้นทุกที อาจารย์คิดว่าสภาพแบบนี้มันจะนำไปสู่สังคมและการศึกษาชนิกไทย

อ. เสน่ห์ ก็เป็นราชการมากขึ้นทุกวัน แม้แต่บางแห่งที่วาเปิด แนวโน้มก็ไปในทางที่พยายามปิด เพราะฉะนั้นลองดูสถานการณ์ของอาจารย์เอง การเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยเปิด ศักดิ์ศรีคงจะดูไม่ค่อยมีเท่าไรถึงต้องพยายามทำให้เป็นมหาวิทยาลัยแบบปิดกัน ปิดเพื่อให้เป็นประชาคมทางวิชาการ เป็นหอคองงาช้างสูงให้มากขึ้น แล้วก็ให้มีการเลียนฐานะกันสะกดกัน ผมว่าแนวโน้มก็จะไปในรูปนี้ เพราะฉะนั้นไม่ว่าอะไรที่จะเป็นของตะวันตกอย่างเช่นว่า การมีผลงานทางวิชาการ ผลงานวิจัยที่จะประเมินค่าแห่งทางวิชาการ เราจะเห็นได้ว่า เราก็มองดูวิชาการเป็นเพียงบันไดขั้นเอง จึงได้มีการไม่สุจริตอะไรหลาย ๆ

อย่าง แมแต่ในเรื่องอ้างอิงผลงานวิจัย ก็เป็นค่านิยมที่ทำให้มหาวิทยาลัย
จะเป็นราชการมากขึ้น ๆ แล้วยังเป็นราชการแบบเลว ๆ เสียควายน่าเสีย
กาย จะอย่างไรก็ตาม ผมมีความเห็นเสมอว่ายังไม่ควรจะสลายไปสำหรับ
บรรณศาสตร์ ที่จะทำหน้าที่ทางการศึกษาของตน นี่เป็นข้อสำคัญมากกว่า
อะไรอื่น และก็ยังมีส่วนที่จะมองกันในทางปฏิบัติได้ควยอย่างเช่นปัญหารายได้
ของอาจารย์ปัญหาของหนังสือที่อาจารย์พิมพ์แล้วตลาดไม่กว้างขวางพอ เป็น
ต้น ทำให้เราไม่คิดอ่านทำกันอีกที่จะเปิดประตูให้กว้างออกไป ผมคิดว่ามี
การประสานกันได้เสมอระหว่างงานสร้างสรรค์ทางปัญญาความคิดกับการ
ตลาด ถ้าหากเราไม่ดึงกับมองตลาดในเชิงของการค้าจนเกินไปอันนี้ก็ได้
ที่ผมพยายามเรียกร้องอยู่ทุกวันนี้ไม่ได้เรียกร้องให้ใครถึงกับต้องมาเสียสละ
อะไรเลย เราเพียงมาทำงานควยได้สตรงควย พูกันตรง ๆ ไม่ว่าจะ
เป็นเรื่องวิจัย ไม่ว่าจะอะไรก็เห็น ๆ อยู่ คนเราก็จำเป็นต้องมีผลตอบแทน
เป็นแรงกระตุ้นกันเป็นธรรมดา ประเด็นอยู่ที่ว่าจะทำอย่างไรให้ทรัพยากร
ที่เราใช้ไปแล้วมันยังเกิดผลทางสร้างสรรค์ได้ การทำแนวมหาวิทยาลัย
เปิดไม่ใช่เป็นสิ่งที่ทำให้วิชาการค่อยลงเสมอไป ผมไม่คิดว่าเป็นอย่างนั้น
แต่ตรงกันข้ามอาจก่อให้เกิดสิ่งที่เรานึกถึงกันอยู่ได้ลงไปถึงภาคปฏิบัติ และ
ตรงนั้นจะเป็นการพิสูจน์ว่าวิชาการของเราไปได้หรือไม่ ไม่ใช่เพียงมา
วิจารณ์กันในห้องประชุมสัมมนาทางวิชาการ

ถาม อาจารย์คิดว่ามหาวิทยาลัยเปิดที่มีอยู่ตอนนี้ ควรจะเล่นบทบาทอะไรและ
อย่างไร

อ. เสน่ห์ ควรจะเล่นบทบาทที่ไม่ใช่เพียงสร้างชุดวิชากันอย่างผิวเผินผมก็เคยไป
ช่วยเขา แต่เมื่อเจาะลงไปเรื่องสร้างชุดวิชา ผมออกจะไม่เห็นควย
คือ ผมคิดว่าเราก่อนข้างจะประเมินชาวบ้านคำไปมากผมไม่เข้าใจว่า
ชุดวิชาพวกนี้ทำไปทำไมทุกเรื่อง ให้ข้าพชนกันในขณะที่เรามีผลงานเขียน

ออกมามากมายและกว้างขวางอยู่แล้วขณะนี้ อนึ่ง ผมชอบพูดถึงเสมอในข้อ
ที่ว่าชาวบ้านเขาก็มีอัจฉริยภาพในเรื่องของเขา ถ้าเรายิ่งไปเขียนตำราใน
เรื่องที่เขาทำอยู่ อย่างนี้ที่เขาต้องการเพียงคู่มือไปทำ เพราะฉะนั้นผมคิดว่า
มหาวิทยาลัยเปิดในขณะนี้ ที่สำคัญประการที่หนึ่งไม่ควรจะประเมินสติ
ปัญญาชาวบ้านต่ำเกินไป ควรจะให้เขามีการอ่านและฝึกให้เขามีความ
สามารถในการปรับ ไม่ใช่ทำตามคู่มือสุกวิชาที่ว่าเสมอไปตรงนี้ผมคิดว่า
มหาวิทยาลัยเปิดน่าจะมีการประสานลงไปถึงระดับโรงเรียนหรือวิทยาลัย
ในระดับล่าง ๆ ลงไป คือไม่ใช่เป็นเพียงสื่อสารกันกับมหาวิทยาลัยใน
กรุงเทพฯ แต่กับชาวบ้านด้วย คือว่าจะทำอย่างไรที่จะให้มีการประสาน
และมันก็จะเป็นการปรับปรุงสถาบันการศึกษาในระดับภูมิภาคไปด้วยในตัว
ของมันเองแล้วก็ไม่จำกัด เป็นหลักสูตรปริญญาเสมอไป เราอาจส่งเสริม
ให้ชาวบ้านเขามามีส่วนร่วมในการขึ้นหลักสูตรด้วย มหาวิทยาลัยไม่ใช่
จะตั้งขึ้นมาแล้วเพียงนั่งคอยเปิด ประตูรับนักศึกษาเข้ามาเท่านั้นแต่ควร
จะเปิดประตูออกไปหาผู้คนเขาคด้วย อันนี้คือความหมายที่ผมพูดมาทั้งหมด

ถาม

อาจารย์พูดมาโดยภาพทั่วไปแล้ว ที่นี้กลับมาที่ธรรมศาสตร์ อาจารย์เป็น
อาจารย์ที่มหาวิทยาลัยแห่งนี้มานานประมาณ 20 ปี แล้ว อยากจะให้
อาจารย์ประเมินธรรมศาสตร์ซึ่งจะครบรอบ 50 ปี ผมก็ไม่แน่ใจว่ามีข้อ
บกพร่องหลายอย่าง แต่พวกมีอะไรที่จะทำได้อีกหลายอย่างเหมือนกันอยาก
ให้อาจารย์ประเมินดูในจุดนี้

อ. เสน่ห์

ผมเข้ามาในช่วงที่ยังไม่มีอาจารย์ประจำเลย อาจจะใช้เรียกได้ว่าผมเข้า
มาเป็นอาจารย์ประจำรุ่นแรกก็ได้ เมื่อเข้ามานั้นก็เริ่มมีอาจารย์ประจำ
และจากนั้นถากกันอย่างหยาบ ๆ ผมคิดว่าเรามีอาจารย์ที่มีวุฒิ ๆ แล้ว
ก็มีกำลังวังชาและคอนข้างกระตือรือร้น แต่ก็เป็นจำนวนไม่มากนัก
ปัญหาคือว่าในช่วง 20 ปีที่ผมเห็น ผมคิดว่าอาจารย์รุ่นใหม่ ๆ ที่ผมว่ามี

ความกระตือรือร้นอะไรต่าง ๆ นั้น คงจะมีความสับสนกันอยู่มากทีเดียว เพราะวามหาวิทยาลัยนั้นยังไม่ได้ออกทิศทางหรือความหมายของการเป็นอาจารย์ที่ซึกพอสมควร ก็แน่นอนว่าผมเองก็จะสับสนด้วยเหมือนกัน อาจารย์อีกจำนวนมากด้วยกันที่มองดูตัวเอง เป็นราชการอย่างค่อนข้างมาก ผมคิดว่าเราเริ่มมีทรัพยากรมากขึ้น มีผลงานวิจัยที่มากขึ้นพอสมควร แล้วก็มีพวกคองแกรีเรียนมากขึ้น แต่จนเดี๋ยวนี้มหาวิทยาลัยก็ยังไม่เคยให้เป้าหมายกับสิ่งเหล่านี้ คือยังไม่เคยสานสิ่งเหล่านี้ พูกราย ๆ ก็คือว่ายังมีวันที่มีทรัพยากรมากขึ้น ๆ แต่เรากลับยังไม่รู้จักตัวเองมากขึ้น ตรงนี้อาจจะเป็นอันตราย ปัญหาที่ตรงนี้ เพราะฉะนั้นจึงทำให้มหาวิทยาลัยเกิดปัญหาความขัดแย้งที่ค่อนข้างไม่ productive และขัดแย้งกันโดยที่ไม่รู้ว่าขัดแย้งกันในเรื่องอะไร ตัวอย่างที่คณะรัฐศาสตร์ที่ผมมีประสบการณ์ชัดเจนมาก ขัดแย้งกันไปโดยไม่รู้ว่าขัดแย้งเรื่องอะไรกันและผมเชื่อว่าคณะอื่นก็จะเป็นในทำนองเดียวกันนี้ เมื่อเข้ามาอยู่สถาบันไทยคดี ผมได้พยายามที่จะไปเกี่ยวพาราตี้อาจารย์ใหม่ๆหลายคน เพราะกลัวว่าจะหลงทางและเสียกำลังใจกัน จึงได้พยายามชักชวนให้มา ทำวิจัยกัน เท่าที่เป็นอยู่อาจารย์มักจะถูกใช้ไปในทางการบริหาร ใครที่รู้สึกว่ามีแววและภาพพจน์ที่ดีและมีความสามารถทางวิชาการ ก็มักดึงเอามาเป็นผู้อำนวยการ. ปริณญาตรี ปริณญาโท แล้วก็ frustrate เพราะว่าจริง ๆ แล้วสิ่งเหล่านี้อยู่ในกรอบที่ทำอะไรไม่ได้มากนัก มีเรื่องการจัดหลักสูตร จัดตารางสอน จัดผู้สอน ผมคิดว่าเรากำลังใช้คนในทางที่ผิด และเรากำลังสูญเสียกำลังใจคนในสิ่งเหล่านี้ค่อนข้างมากเกินไป

ประการต่อมา คณะนิยมไม่ได้ค่อยลงไปเลย สิ่งเกิดจากที่ประชุมคณะคือตัวใครตัวมัน ถ้าเป็นเรื่องการพัฒนามหาวิทยาลัยก็เป็นเรื่องของส่วนกลางไป ผมเคยถามว่าทำไมไม่แสดงความเห็นในเรื่องนั้นเรื่องนี้ ก็ได้รับคำตอบว่าเป็นเรื่องของส่วนกลางก็ปล่อยให้ เป็นพระของส่วนกลาง

อันนี้ผมคิดว่าเราไม่ยอม enlightened ขึ้นเลย

อีกประการหนึ่ง ผมคิดว่าเราพยายามทำอะไรหลาย ๆ อย่าง
พร้อม ๆ กันเลยไม่รู้ว่าจะไรสำคัญมากสำคัญน้อย เรายังไม่รู้จึกที่จะเลือก
ว่าจะไรที่เป็นจุดยุทธศาสตร์ที่ควร เน้น อย่างเช่นการวิจัยสถาบันเป็นจุด
ที่สำคัญมาก ถ้าคุณมุ่งในจุดนี้แล้วมันจะนำผลไปสู่อะไรต่อไปอีกเยอะแยะเลย
รวมทั้งประการที่สี่ผมคิดว่าเรามี conception เรื่องการบริหารที่ผิด
เรามีการเลือกอธิการบดีขึ้นมา มีรองอธิการบดี มีคณบดี แล้วเราทำแบบ
ภาคตนเองออกจากกันโดยเด็ดขาดผมพูดถึงคณะนิคม และเราทำอย่างเช่น
รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ ฝ่ายอะไรต่าง ๆ แต่ผมว่าจริง ๆ แล้ว
รองฝ่ายวิชาการในอีกส่วนหนึ่งที่สำคัญก็คือคณบดีทั้งหลาย ผมมองอย่างนั้น
รองฝ่ายวางแผนจริง ๆ ก็คือที่นั่นควยเพราะผลที่สุดแล้วงานที่เดินก็คืองาน
ที่คณะสาขาวิชาต่าง ๆ แต่ที่เราแยกกันหมดจะเห็นได้ว่า ทิศทางวิชาการ
ก็ คณะก็ การวางแผนระดับมหาวิทยาลัยก็อีกระดับหนึ่ง มันไม่ได้ไปควย
กัน ในประการสุดท้ายที่ผมไม่อยากจะพูดอะไรมากก็คือว่า ผมคิดว่าเราเล่น
การเมืองกันมากเกินไป แต่ก่อนเราเคย resent เรื่องระบบการแต่งตั้ง
ตำแหน่งบริหารต่าง ๆ แต่ครั้งพอเราเข้ามาใช้ระบบการเลือกตั้งเรา
ก็หุ้มเทกกับสิ่งเหล่านี้มากจนกระทั่งเราไม่รู้ว่าจะเราแยกกันไม่ออกแล้วว่า
ความต้องการของมหาวิทยาลัยในสิ่งที่เป็นเรื่องระยะยาวซึ่งไม่ว่าผู้บริหาร
ชุดไหนขึ้นมากก็ตาม สิ่งนั้นจะต้องทำกันต่อเนื่องไปให้ดียิ่ง ๆ ขึ้น เราเรียก
ว่าเป็น bipartisan กับเป้าหมายระยะยาวของมหาวิทยาลัย จะต้องมี
และต้องสานใหม้นต่อเนื่องกันอย่างเช่นในสมัยผมทำงานกับอาจารย์ปวย
ก็ได้พยายามสานเรื่องศิลปศาสตร์ เรื่องระบบหน่วยกิต ทั้ง ๆ ที่เรื่องเหล่านี้
ผมไม่เคยเห็นควยเลยในตอนนั้นแต่เมื่อขึ้นมาแล้วก็ต้องมีใจสปอร์ทพอ
คือจะต้องดูว่าจะไรที่มันเป็นระบบแล้วทำให้มันดีขึ้น ที่นี้เรายังไม่มีสปิริต
เช่นนั้นเรายังไม่รู้จึกเพราะฉะนั้น เมื่อมีการผลักดันเปลี่ยนผู้บริหารมันจึง

กลายเป็นว่า ชุคนั้นไม่เอา ชุคนั้นไม่เอา ตรงนี้ผมว่าเป็นจุดอ่อนของ
 ธรรมศาสตร์ที่ไม่ทราบจะแก้อย่างไร แล้วยังอีกส่วนหนึ่งคือจะต้อง
 แยกแยะระหว่างส่วนนี้ให้ได้ คืออะไรที่มันเป็นพื้นฐานแก่การที่จะวางอะไร
 เป็นพื้นฐานหมายความว่า จะต้องวางอย่างไรรอบคอบ หนักแน่นพอสมควร
 ไม่ใช่ว่ายุคหนึ่งจะวางแผนไป สมัยหนึ่ง จะมีคณะนั้นคณะนี้ก็วางกันลงไป
 รุ่นใหม่ขึ้นมาเกิดไม่เอาขึ้นมาก็ไต่ตามใจชอบ แม้แต่แผนรังสิตเราก็รู้อยู่
 สมัยอาจารย์ป๋วย นั่นก็เป็นประชาธิปไตยมากไป ขอให้อาจารย์ทุกคนเขียน
 จุดหมายมาว่าต้องการอะไรมีอาจารย์เขียนมาเป็นปีก ๆ อาจารย์ป๋วย
 นั่งอ่านทุกฉบับพิจารณาความเห็นของอาจารย์ เรื่องรังสิต เรื่องอะไรต่าง ๆ
 ค่อยมาเริ่มวางแนวทางเอาไว้ พอยุคใหม่ขึ้นมาถึง เขย ๆ นั้นผมเชื่อว่าแนวทาง
 ของอาจารย์ป๋วยมีส่วนถูกต้อง เพราะว่าสิ่งใดที่เป็นนโยบายระยะยาว
 ของคณะของมหาวิทยาลัยแล้วจะต้องให้ความหนักแน่นพอสมควร อีกส่วน
 หนึ่ง คือนโยบายที่เป็นลักษณะเน้นเฉพาะของผู้บริหารแต่ละชุด แต่ละอัน
 นี้เราไม่ค่อยจะแยกแยะในปรตการสำคัญคุณแนวโน้มของมันก็คือว่าเราคือ
เรื่องบริหาร เป็นใหญ่กว่าวิชาการ วิชาการไม่ได้กำหนด ความจริงเราไม่มี
นโยบายทางวิชาการ เลยไม่มีทิศทาง อาจจะเป็นเพราะเหตุที่ไม่มีทิศทาง
 จึงไม่มีอะไรกำหนดว่าการบริหารควร เป็นไปอย่างไร สมัยก่อนในช่วงอาจารย์
 ป๋วย เราเคยคิดถึงว่าในตำแหน่งบริหารระดับสูงบางอย่างจะต้องมีนักบริหาร
 อาชีพเข้ามารับผิดชอบ ไม่ใช่เอาอาจารย์เข้ามาเป็น Term งาน อย่าง
 เช่นหน่วยวิศวะลัทธิ งานบริหารฝ่ายธุรการอะไรพวกนี้ จะต้องมีความเป็น
 ผู้บริหารระดับสูงของมหาวิทยาลัย เราเคยพูดเรื่องนี้มาสิบกว่าปีแล้วก็ยังไม่
 มีอะไรเกิดขึ้น ระบบบริหารทุกวันนี้ใช้ไม่ได้ เพราะว่ามันผลัดเปลี่ยนกัน
 อยู่เรื่อย ๆ ทุกจุด เพราะฉะนั้นเมื่อเป็นอย่างนี้ ก็จะสังเกตเห็นได้ว่า
 หน่วยธุรการขณะนี้มันก็ไปตามกระแสการ เมือง ผมถึงพูดเสมอว่า ธรรมศาสตร์
 เป็นกร เมืองมากขึ้นจนแทบไม่มีเวลาให้กับเรื่องการศึกษาจริง ๆ เท่าใดนัก

อันนี้คนไม่ค่อยสำนึกว่า มันมีผลกระทบในทางลบแก่ไหนต่อมหาวิทยาลัยผมคิด
 ว่าเราควรจะต้องสร้างความคิดซึ่งหนึ่งที่เป็นนโยบายเป้าหมายระยะยาว
 ของธรรมศาสตร์ จะต้องสร้างนักบริหารอาชีพในหลาย ๆ จุด และจะต้อง
 ยอมให้เขามีตำแหน่งสูงเท่า ๆ กับศาสตราจารย์เวลานี้เราเห็นว่า ฝ่ายธุรกิจ
 ค่อยกว่า ผมเคยไปเห็นที่สหรัฐฯ เขามีฝ่ายพัฒนา ฝ่ายดูแลผลประโยชน์ของ
 มหาวิทยาลัย สิ่งเหล่านี้จะต้องมีอยู่เป็นประจำ อาจารย์จะเป็นอธิการบดีหรือ
 อะไรก็ตามเพียงแต่รับผิดชอบดูแลสิ่งเหล่านี้ไม่ให้เสียหายเสื่อมทราม หรือให้
 มันสิ้นตัวไปกับการเปลี่ยนแปลง คอยป้องกันอย่าให้มันเป็นระบบราชการที่จะ
 คายไป เหล่านี้เราจะต้องคำนึงกัน ทั้งนี้ทั้งนั้นก็เพื่อว่าการบริหารมหาวิทยาลัย
 ของเราจะไม่มีเวลาและใช้พลังงานมุ่งไปในเรื่องของการศึกษาและวิชาการ
 อย่างจริงจังเสียที แทนที่จะพะวงอยู่กับเรื่องระเบียบหมุ่หมิม ซึ่งควรอยู่ใน
 ความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริหารประจำ ถ้าเรารู้จักแบ่งหน้าที่กันเอง
 อย่างนี้ ธรรมศาสตร์ก็คงเดินหน้าไปตามสมควร

2-101

COUNTRY REPORT: THAILAND

by

Apichai Puntasen

The Fourth International Seminar on Higher Education in Asia

THE ROLE OF GOVERNMENT IN ASIAN HIGHER EDUCATION — Issues and Prospects —

November 23 — 30, 1987

Hiroshima and Tokyo

**Research Institute for Higher Education
Hiroshima University**

HIGHER EDUCATION : A PROPOSAL FOR POSITIVE INTERVENTIONS

BY THE THAI GOVERNMENT

Apichai Puntasen*

Historical Background

The development of higher education in Thailand can be divided into four periods. The first period was marked by the founding of Civil Service Training College conceptualized in 1896 and completed in 1899 . This college was originally designed to produce qualified personnel to meet the need for the major reform of the Thai bureaucracy in 1892. The second period was marked by the founding of Thammasat University in 1933 after the change from absolute monarchy to constitutional monarchy in 1932. The institution was partially designed for rapid enhancement of the level of popular politicization to support the newly installed democracy. The third period began in 1960. The Thai government adopted modernization policy as the new direction for national development. Higher education was designed to produce manpower required by the development plan. The period was marked by the founding of regional universities starting from Chiangmai University in 1960. The fourth period should be called the rapid expansion of higher education in response to social demand and

*The author is an Associate Professor of the Economics Faculty, Thammasat University. The paper is completed with committed assistance of Ms. Jiraporn Unkasem, Ms. Amornrat Apinanmahakul and Ms. Pachara Boonchu.

political pressure caused by rapid rate of economic growth. The enactment of Private College Act in 1969 resulted from the pressing demand for higher education. The numbers of student admissions to state universities then were limited. The enactment of such a law served as a good indicator of the response to such pressure. This Act marked the beginning of private higher institutions in the Thai education history. This was followed by the opening of Ramkhamhaeng in 1971 another state university with unlimited admission and a state university for long distance teaching of Sukhothai Thammathirat, a prototype of British open university in 1979. A brief discussion on historical development of higher education in Thailand during these four periods will serve to explain most problems encountered by higher education in Thailand nowadays.

Formal Western education was first introduced to Thailand by an American Presbyterian Missionary in 1848 (Pisalbutra, 1974, p. 17). However, serious adoption of Western style of higher education could be traced to the conclusion of Bowring Treaty in 1856. The main purpose of the treaty was to destabilize the financial position of the Thai government whose main source of revenue was from trade monopoly. In order to survive the planned economic bankruptcy by the British colonialist, the Thai government had to reform the tax structure. This reform could not be carried out without major reform of bureaucracy in Thailand. The reform of bureaucracy was also needed to strengthen the centralized control of political power of the Thai government. This centralized control was seen as a necessary measure to consolidate power of the ruling monarch

against the British aggressor.

In turn, the reform of bureaucracy required the adoption of Western education at higher level in order to train the Thai government officials to be able to deal with Westerners on an equal basis. As the result, the Civil Service Training College started to operate in 1899. This College is the forerunner of Chulalongkorn University. It was established in 1916, the first University in Thailand. The tradition of centralized control of all government agencies including higher education institutions still remains unchanged. The strong bureaucratic and financial control by the government has caused considerable obstacle to any move for administrative and organizational improvement of higher education institutions in order to cope with the current dynamism of problems.

The overthrow of absolute monarchy in 1932 demanded a new role for universities beyond to that of producing capable personnel to meet the growing need of government agencies under the newly democratic regime. In response to this new requirement, the University of Moral and Political Sciences (Thammasat University) with unlimited admission, was founded in 1933. The main objective for the creation of this university was to increase rapidly the level of understanding of the contemporary economic and political situation of the country as well as to enhance the legal understanding and civic responsibility among the Thai people. It was visualized that rapid dissemination of such knowledge was a prerequisite for a stable democracy just newly rooted in the Thai society.

Since 1932, the country still struggles for an ideal form of democracy. Unfortunately most of the time the country has been ruled by dictators of varying degrees broken with only brief intervals of popular freedom. The degree of academic and administrative freedom in Thammasat University usually serves as an indicator of the extent of national democracy. Although it is not so serious as it was in the past, academic freedom remains a problem for higher education institutions in Thailand. This problem in itself could also be an obstacle to some progressive proposals for change in higher education institutions.

In 1943 three more universities were created. One was Medical University (Mahidol University) developed from Medical School since 1900. The second was Kasetsart University and the third was Silapakorn University. While Thammasat specialized in social sciences, Mahidol University specialized in medicine and Kasetsart and Silpakorn specialized in agriculture and fine arts, respectively. Only Chulalongkorn University has been recognized as a complete university in itself.

The full-fledged dictator of Sarit Thanarat came to power since 1957. Thailand has adopted modernization policy for development suggested by the United States and the World Bank as a means to develop the country as well as to combat communism. Higher education was conceived as an economic process to produce higher level manpower as part of the inputs into the country's development efforts. The role of universities to produce personnel for the civil service still receives considerable emphasis. It has, however, been made subsidiary to the new role of producing the so called "technocrats". As a result, three

additional regional universities were founded. They were Chaingmai University in the North, Khonkaen University in the Northeast and Prince of Songkhlankarin University in the South. They were established in 1960, 1963 and 1966 respectively. Unlike their predecessors, Chulalongkorn originated as a prototype of a British university; Thammasat became a prototype of a French University, The three regional universities were patterned after American universities. Actually, Kasetsart University was the first to adopt the American pattern. Since 1960, all universities have been encouraged to be complete universities within their own. Thammasat began to operate with limited admission university in 1960. The emphasis stated in the second National Economic and Social Development Planning (1967-1971) was for universities to produce high level manpower in the priority areas of engineering, agriculture, medicine and natural sciences (NEDB 1967, p.262). The three regional universities were developed around the four priority disciplines.

It is accurate to argue that all universities in Thailand have been transformed completely into the American system by 1970. During this period many vocational schools, technical and teacher training colleges developed all over the country. The mission was to supply skilled and semi-skilled manpower as well as to improve educational quality to serve the national development objective. It is also accurate to conclude that higher education was made subservient to the immediate economic development objective without a much longer range vision. The Higher educational system in Thailand has been made

a complete prototype of the leading industrialized nation (the United States) and was guided by development policy forcefully recommended by the United States and the World Bank. Since the Thai economy was mainly agro-base with a predominant rural sector, it is conceivable that higher education could be inconsistent with the desirable development pattern of the Thai society. This claim will be clearly demonstrated in the subsequent discussion.

Resulting from the rapid economic expansion during the 1960's and the early 1970's when the average rate of growth was around 8 per cent, there was a strong call for further expansion of higher education. As a result, private colleges were allowed to operate for the first time in 1969 followed by the opening of two universities of Ramkhamhaeng and Sukhothai Thamathirat in 1971 and 1979, respectively, with unlimited admission. Presently, there are 14 state universities and technical institutions and two unlimited admission universities operated under the responsibility of the Bureau of University Affairs. Many of these universities and institutions have more than one campus spreading in various parts of Thailand. There are also five private universities and 18 private colleges of a degree granting status. In addition, there are 36 teacher training colleges, 17 physical education colleges, 45 agricultural colleges, 91 technical and vocational institutions, 24 nursing colleges, 10 dramatic arts colleges and a college of arts and crafts. All these institutions are funded by the Government and operated under various government agencies. Higher education in Thailand is relatively accessible to everyone who wishes to continue

his/her education beyond the secondary level.

Serious Problem of Graduate Unemployment

Because of the rapid expansion of higher education starting from 1969, unemployment rates of college graduates appear to be significantly higher than the average rates of unemployment.

TABLE 1
GENERAL RATE OF UNEMPLOYMENT AND
UNEMPLOYMENT RATE OF COLLEGE GRADUATES

Year	General Rate of Unemployment		Unemployment rate of college graduates
	Whole Kingdom	Municipal area	
1977	1.3	2.5	4.8
1982	2.1	3.0	4.3
1983	1.2	2.5	5.3
1984	1.4	2.7	5.8

Source: N.S.O. Labour Force Survey 1977-1984. (round 1).

It is clear from this table that while the general rates of unemployment in the municipal area are consistently higher than those of the whole kingdom during 1977-1984, the rates of unemployment of college graduates are much higher. The more worrisome aspect is that these rates appear to be on the increase as time goes by while the general rates of unemployment appear to be quite stable. However, this result should be expected as the rate of expansion of higher education in Thailand has been quite high since 1969.

There are several reasons explaining this serious problem. However, they can be divided into two parts. The first part is caused by factors outside the education sector. The second part can be explained in part by the rationale of organization of higher education in Thailand itself.

Factors Outside the Education Sector

Many reasons outside the education sector explain this problem of graduates unemployment. The most outstanding reason is the incorrect development strategies adopted by the Thai government since 1961 (ONEC, 1985, p.8). From its outset, the First Economic and Social Development Plan was aimed at mobilizing all available resources to support the development of industrial sector. Many infrastructures were constructed during the second phase of the First Plan (1964-1966). They were followed by the promotion of industrial investments, (both foreign and domestic), especially those of import-substitution during the Second and Third Plan (1967-1974). Funds for investments in infrastructures and public enterprises were obtained from foreign loans. Export promotion received special encouragement during the Fourth Plan (1977-1981).

During these two decades (1961-1981), manufacturing and service sectors expanded rapidly. Annual growth rates of the two sectors were 10.1 and 7.9 per cent, respectively. The rate of growth in the agricultural sector was only 5 per cent, leaving the national growth rate of 7.5 per cent. At the same time there was only a small reduction in the proportional share of employment in the agricultural sector from 82.4 in 1960 to 70.8

per cent in 1980. This is because import substitution industries normally employ capital intensive technology. Therefore employment creation resulting from the expansion of the industrial sector was not significant. Naturally, income gap between those who were employed in the agricultural sector and non-agricultural sector rapidly widened. The factor that barred people from the traditional or rural sector from entering modern sector (service and manufacturing) was primarily education. During the boom period, there was a strong pressure on the Thai government to expand secondary and tertiary education. The demand was readily responded to by educational authorities whose vested interests coincided with those who demanded it. By the time the economy started to slow down beginning in 1982, the supply of educated persons began to grow at a more rapid pace. As the demand for educated people slowed down, increasing rate of employment began to emerge.

The promotion of import-substitution industries also brought about the second round of adverse effects on graduate unemployment. In practice, import-substitution industries import everything starting from raw material to machinery including technicians. The rapid expansion of the industries was achieved at the considerable expense of the trade deficit. During 1971 to 1981 the trade deficit increased from 8.9 billion baht to 65.8 billion baht. To bridge the total domestic saving gap of the country, foreign loans were needed. In 1982, the total amount of foreign debt was U.S.\$ 9.3 billion and the debt service ratio was as high as 16.7 per cent. The proportion allocated for foreign

debt payment increased to 20 per cent of total government budget. Therefore the government had to resort to spending cuts. One measure taken by the Government in 1981 was the drastic reduction in new positions advertised annually. The annual rate of increase was reduced from the average of 9.6 per cent during 1976-1980 to only 2 per cent in 1981. During this period the public sector employed nearly 60 per cent of college graduates (Puntasen, 1985, p. 181). This drastic cut in the rate of employment in the public sector resulted in the drastic drop in the demand for college graduates since 1981.

Factor Within the Education Sector

Outside factors were not all to blame for the problem of graduate unemployment. If higher education had been organized differently, the problem might not have been this severe. As discussed earlier, higher education in Thailand since 1970 has been a prototype of Western education, especially that of the United States. Educational contents have been transmitted to Thailand with only little modification. This, in face of the fact that the Thai economy and its stage of development are much different from that of the United States.

Higher education in the Western world is designed to produce qualified manpower to be employed in the secondary and tertiary sectors. Both of these are the largest job markets for college graduates in the western world. In Thailand, however the largest job market is in the rural sector where more than 50 per cent of this market is self-employed. The type of training offered by higher educational institutions in Thailand does not

fit the existing job markets. Expansion of higher education in the direction which Harbison called "more of the same" will definitely lead to the problem of graduate unemployment (Harbison, 1973).

Since 1974, realization of the incompatibility of Western education to the Thai society from the primary level up was conceived by the Committee for the Reform of Education in Thailand (ONEC, 1975). Attempt has been made to redesign the curriculum both at primary and secondary levels with the intent that for school leavers at both primary and secondary levels will be capable of creating their own employment. At least, they will not be contemptuous of manual work. Unfortunately, neither a change in the prerequisite for entering higher education nor any modification in its curriculum occurred following the curriculum modification in the primary and secondary schools. Consequently, educational innovation at lower levels of education have been destroyed by the emphasis on pre-requisites of higher education in such academic subjects as Language (usually English), Mathematics and Sciences (Puntasen, 1986, pp.232-4). Pupils at primary and secondary schools who wish to continue to higher education have no alternative but to concentrate on academic subjects only. Those who fail to enter higher education normally will not be prepared to or willingly to prepare themselves to enter the self-employment sector of the job market especially in the rural areas. Many are normally unemployed when competing for limited job market in the urban areas. Many of those who pursue higher education will soon find

that the chance for them to be unemployed is quite high too. Therefore, without any drastic change in the concept of tertiary education in Thailand, this problem of graduate unemployment will continue with the increasing degree of severity.

Autonomy and the Financial Problem

The long tradition of centralized control of the Thai government over the organization of all levels of education has created problems of efficiency, quality of education, as well as the question of autonomy and academic freedom of higher education institutions. Most staff of all state universities and colleges are government officials. They must be subjected to rules and regulations comparable to those of most civilian officials. This fact is responsible in part to the lack of dynamism required in higher education institutions. In general, the salary scale of the government officials is lower than that of other private enterprises not to mention that of international organizations. Such low salary scales can hardly attract persons of high calibre most needed for higher education institutions. Itemized control of all university expenditures by the Department of General Comptroller, Ministry of Finance in most cases has resulted in inefficiency in university financial management. This has also posed a question on university autonomy. Generally, a university faculty member has relatively more degree of freedom in expressing her/his opinion than government officials. However, it is not without limitation since the whole organization is part of the government bureaucracy. These factors are major obstacles to any attempt to reform or reorganize higher education institutions

to serve better Thai society.

As already discussed earlier, rapid expansion of higher education institutions has taken place since 1969. At the same time a proportion of expenditures on higher education has shown a decreasing trend. These two opposing trends certainly indicate a financial strain on higher education in Thailand. This will in turn result in the gradual deterioration in general quality of education at this level.

TABLE 2
ABSOLUTE NUMBERS AND PROPORTION OF STUDENTS AT ALL LEVELS

Level of Education	Absolute Numbers (in thousands)				Proportion			
	1970	1975	1980	1985	1970	1975	1980	1985
Primary	5,004	7,280	7,004	7,151	89.1	84.3	77.1	70.7
Secondary	506	1,133	1,669	2,243	9.0	13.1	18.4	22.2
Higher	107	2,226	406	715	1.9	2.6	4.5	7.1
Total	5,617	8,639	9,079	10,109	100.0	100.0	100.0	100.0

Source: National Statistical office, Statistical Year Book 1970-1980.

Figures in the above table have clearly indicate that the the proportion of students in both secondary and higher education increased at a rather rapid rate especially in higher education during 1975 and 1980 following the opening of Ramkambaeng University in 1971.

On the expenditure side, during 1972-6, the education sector received 19.4 per cent of the total government budget.

This share increased to the average rate of 20.3 per cent during 1977-83 and dropped to the average of 18.9 per cent during 1984-7. Taking into consideration that the share of repayment of foreign debt in total government budget has increased rapidly since early 1980's, the small deterioration in the share of government budget of the education since 1984 does not appear to be a serious problem. Nevertheless, the more worrying aspect is that this decreasing trend will continue in the future. The critical financial situation of higher education in Thailand can be demonstrated in Table 3 below. While higher education institutions have expanded at a rather rapid rate, their share of government budget has been consistently decreasing. Given the fact that the proportion of the educational budget has been decreasing also, this means that the resources available to higher education institutions are now dwindling.

TABLE 3
SHARE OF EDUCATIONAL BUDGET BY VARIOUS ACTIVITIES

Period	Primary	Secondary	Higher	Informal	Administration and others	Total
1972-76	55.2	24.6	13.1	1.1	6.0	100.0
1977-83	54.3	25.6	12.9	1.7	5.5	100.0
1984-87	56.8	27.5	11.6	1.8	2.3	100.0

Source: Data and supplied by ONEC on request.

It is quite reasonable for primary education to have received increasing share of educational budget from the government. In the past, the quality of this level of education

provided by the government especially in the rural area was very poor. Recently, there has been a considerable improvement in educational services at the primary level especially for rural population. The increasing share of educational budget at the secondary level is also justified on the ground of rapid expansion of education at this level. The increase in non-formal educational costs is reasonable since this type of education has received only little attention in the past. Non-formal education normally benefits the under-privileged. All these increases in the government budget are achieved through sharp reductions in administrative costs and a gradual reduction in the share of higher education. The above figures imply that expansion of higher education must occur in those fields where costs are relatively cheap such as those in humanities, social sciences, education and law. These areas are those where the problem of graduate unemployment is most serious.

Even more serious still, the detailed break-down of cost of higher education, indicates the proportional increase in the item of salaries and other compensation at the reduction in share of other items. This increase is resulted from the rapid expansion of staff member in fields where the total costs are cheap. Since salaries and compensation is the main cost component of these fields.

The exception was for 1979 where increase in investment in land and construction was higher due to the opening of a new university of Sukhothai Thammathirat. Again, this figure confirms the reduction in the proportion of higher education funds devoted to science, applied science and technology. If the trend

continues in this direction, the quality of educational services provided by the system of higher education will greatly deteriorate.

TABLE 4
A BREAK DOWN OF VARIOUS COST ITEMS OF HIGHER EDUCATION
OF THE BUREAU OF UNIVERSITY AFFAIRS

Cost Items	(per cent)			
	1972	1979	1983	1986
Salaries and other compensations	50.3	41.7	57.6	65.0
Utilities	-	-	6.3	6.4
Materials	13.0	16.7	9.1	9.0
Equipments	9.8	9.4	10.8	4.7
Land and Construction	21.5	30.7	13.1	12.1
Subsidies to students	5.0	6.1	2.0	1.9
Other expenditures	0.4	1.4	1.1	0.9
Total	100.0	100.0	100.0	100.0

Source: Data supplied by the ONEC on request.

Summary of Problems Caused and Faced by Higher Education Institutions

First and the most serious problem of by the system of higher education in Thailand is the adoption of the incompatible form and content of education from industrialized countries to the Thai society. This incompatibility has produced two consequences : graduate unemployment and the failure to facilitate educational innovation in secondary schools. These incompatibilities cannot be resolved if those who are involved in providing educational services at this level (teaching staff as well as administrators) do not perceive that they are part of the problem. This issue has become clouded by

the fact that the system of higher education is facing a financial crisis. At the same time the whole system is rather inflexible because of the heavy pattern of bureaucratization. This problem in itself has caused inefficiency within the system and the lack of dynamism in formulating new ideas to tackle existing and foreseeable problems. Lack of autonomy and academic freedom are also contributing factors to the problems of inefficiency and lack of dynamism.

Proposed Government Interventions

Actually, the financial problem of higher education is not necessarily a crisis if it is handled properly. Tuition fees collected from students are still low in comparison with total cost of education. At the secondary level, the tuition fee collected from students in the academic stream in 1982 was only 18 per cent of total cost while fees those in the vocational stream were around 30 per cent. At the same times tuition fees collected from students in sciences, technology and applied sciences were less than 5 per cent of total cost, while in social sciences, arts and humanities they were less than 20 per cent during the same period (Puntasen, 1985, pp.89-90).

It was recommended by the Committee for the Reform of Education in 1981 that the fee collected from a secondary student should be at the rate of 30 per cent of the average cost while that of higher education should be at the rate of 40 per cent (Committee for the Reform of Education, 1981, p.298). Given this recommendation, only the fee collected from vocational students at the secondary level meets this guide line. There is

sufficient room for the restructuring of tuition fees at the level of higher education. The question is whether higher education institutions themselves have enough political will to implement this proposal.

Since their inception, private colleges have charge full fees. It is, therefore, possible for government funded institutions to adjust their fees. Because of greater flexibility in management, the cost per head of private institutions of comparable standard and fields of specialization to that of the government funded institution is lower than that of the government by 20 per cent (ONEC, 1985, p.125). In 1982, these private institutions charged full annual fees of around 10,000 baht per year while the comparable government institutions charged only 2,400 baht. Such a wide gap in fee structure between private and government institutions should be sufficient to induce government institutions to adjust their fees at least by one hundred per cent. With the new fee structure their fee would be still sufficiently lower than that of private institutions (at least 50 per cent lower). Convincing government funded institutions to adjust fees should be one of the measures adopted by the government.

To improve efficiency and to encourage the dynamism in organization of the state universities, there should be less bureaucratic control by government. University staff should not be government officials. The full merit system should be adopted for promotion and demotion. Government subsidy paid to state university should be by block grant without itemized control of

expenditure as currently practiced. In other words, the universities should be given full autonomy and academic freedom.

Measures proposed thus far may alleviate the problem of financial burden faced by higher education institutions as well as enhancing the degree of their autonomy, academic freedom. Further, it would enhance efficiency in their organization. Nevertheless these proposals have no direct bearing on the more serious issue of how universities should be reorganized to suit the country's development needs. In order to encourage universities to make their course contents more relevant to such needs as well as to reorganize their method of acquiring and disseminating useful knowledge, the government should also encourage universities to interact more freely with their surrounding communities, industries and enterprises. Universities should be encouraged to provide more services to communities rather than to limit their role mainly to produce university graduates. With such increasing interaction, universities will gain more useful knowledge and experience as well as possible financial support from such activities. Universities can use this newly acquired knowledge and experiences to redesign training programs to be more relevant to the societal needs. Moreover, instead of playing a dominating role in regulating the curriculum at lower educational levels in such a manner that they are less relevant to the country's needs, universities should be geared to play a strong supporting role to accommodate all useful educational innovation at lower levels. In short, there must be a reversal in hierarchical direction. Primary education should be redesigned to meet individual as well

as societal needs at the grass root levels. Secondary and vocational education should be redesigned to accommodate such changes. Higher education should finally be regulated by the needs for improvement of educational capability of the two lower levels.

This way higher education will be redesigned completely to meet the real needs of the country. Positive intervention by the government then would be to provide financial support to universities who initiate their new projects in these new directions. With all measures commended above, higher education institutions in Thailand can be expected to play a much more useful role in supporting the development of Thai society.

BIBLIOGRAPHY

- Committee for the Reform of Education, Education for Life and Society : Mobilization of Resources for Educational Investment Bangkok : Agricultural Cooperative Community Press, 1981. (in Thai)
- Harbison, Frederick Harris, Human Resources, as the Wealth of Nations, New York, Oxford University Press, 1973.
- National Economic Development Board, National Economic Development Planning No.2 (1967-1971), Office of the Prime Minister, Bangkok, 1967. (in Thai)
- National Statistical Office, Office of the Prime Minister, Statistical Year Book (Thailand) 1970-1980.
- Office of the National Education Commission, Summary of Research Report : Educaiton and Employment, Office of the Prime Minister, Bangkok 1985.
- Office of National Education Commission, Expenditures and Investment in State Universities and Private Colleges, Office of the Prime Minister, 1985. (in Thai)
- Puntasen, Apichai, "Internationalism of Higher Education in Thailand : A Case of Innovative Destruction", Education as an International Commodity, Vol.1 Edited by Roselyn R. Gillespie Colin B. Collins, Australia and New Zealand Comparative and International Education Society, 1986, pp.209-238.
- Puntasen, Apichai et. al., Education and Employment, Division of Educational Research, Office of the National Education Commission, Office of the Prime Minister 1985. (in Thai)
- Pisalbutra, Duangduen, Prawat Karn Suksa Thai (History of Thai Education : Bangkok, Mongkol Press, 1974). (in Thai)

2-123

รายงานการสัมมนา
เรื่อง

พัฒนาการในอนาคตทางสังคม เศรษฐกิจ ธุรกิจ ความมั่นคงของไทยและ
การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

วันที่ 26 มิถุนายน 2530

ณ หอศิลป์วัฒนธรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ฝ่ายวิจัยและบริการทางวิชาการแก่สังคม

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การสัมมนาเรื่อง

"พัฒนาการในอนาคตทางสังคม เศรษฐกิจ
ธุรกิจ ความมั่นคงของไทย และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์"

26 มิถุนายน 2530

ณ หอศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วิทยากร

1. ทพณา รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์
คุณประจวบ ไชยสาส์น
2. ดร.อำนาจ วิรวรณ
3. พลตรี จำเนียร อุนจิต
4. ศาสตราจารย์ประเสริฐ แยมกลินฟูง
5. ดร.วิชิตวงษ์ ณ ป้อมเพชร์

ดำเนินรายการ โดย ดร.จิระ หงส์ถาวรภัก

รศ.ดร.จิระ หงส์ถาวรภัก

การสัมมนาเรื่อง "พัฒนาการในอนาคตทางสังคม เศรษฐกิจ ธุรกิจ ความมั่นคงของไทย และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์" เป็นกิจกรรมในวันสุดท้ายของ สัปดาห์วิชาการของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งได้เริ่มมาตั้งแต่วันที่ 22 มิถุนายน จนถึงวันนี้ ฝ่ายวิจัยรู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ได้รับมอบหมายจากท่านอธิการบดีให้ เป็นผู้ประสานงานสัปดาห์วิชาการธรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นการฉลองมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่มีอายุครบรอบ 53 ปี ซึ่งผมอาจจะกล่าวได้ว่า นับเป็นครั้งแรกของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ได้ริเริ่มกิจกรรมทางวิชาการขึ้นมาอย่างเต็มรูปแบบ ในวาระครบรอบสถาปนา การสัมมนา ครั้งนี้เป็นงานสืบเนื่อง และเป็นส่วนหนึ่งของสัปดาห์วิชาการ ซึ่งเราได้พยายามที่จะเน้น การมองไปในอนาคต ถึงแม้ว่าในการจัดสัมมนาครั้งนี้ คงจะไม่บรรลุเป้าหมายทุกจุด แต่ ผมคิดว่าการที่ท่านอธิการบดีได้ริเริ่ม และกระตุ้นให้พวกเราได้สำนึกถึงภาระหน้าที่ทาง วิชาการของมหาวิทยาลัยในอนาคต เป็นสิ่งที่ทำให้กระผมเองในฐานะที่เป็นผู้ประสานงาน ระหว่างสถาบัน สำนัก และหน่วยงานต่าง ๆ มีความรู้สึกว่าการรวมพลังครั้งนี้จะทำให้เรา สามารถช่วยสังคมได้อย่างเต็มรูปแบบ ฝ่ายวิจัยหวังว่าการประชุมสัมมนาในวันนี้ ซึ่งเป็น ช่วงสุดท้ายของสัปดาห์วิชาการนั้น จะให้มีโอกาสย้อนมองและสรุปผลงานในคานทาง ๆ ของประเทศ ซึ่งผมขอกราบเรียนท่านอธิการบดีว่าเราได้รับความร่วมมือจากท่าน ผู้มีเกียรติที่เป็นวิทยากรที่มีชื่อเสียงทั้ง 5 ท่าน และท่านเหล่านี้ได้กรุณามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อย่างมาก ท่านวิทยากรทั้ง 5 ท่านนี้ได้เห็นความสำคัญของงานสัปดาห์วิชาการ และได้
 คอยตกลงร่วมงานอย่างเต็มที่ เพราะฉะนั้นการสัมมนาครั้งสุดท้ายในวันนี้ ผมถือว่าเป็น
 สิ่งพึงกระทำต่อมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์อย่างยิ่ง ดังนั้นผมจึงขออนุญาตกราบเรียนเชิญ
 ท่านอธิการบดี ศาสตราจารย์ คุณหญิงนงเยาว์ ชัยเสรี โคกกล่าวเปิงงานครั้งสุดท้าย
 ด้วยครับ

ศาสตราจารย์ คุณหญิงนงเยาว์ ชัยเสรี :

กราบเรียน **ท่าน รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์** ท่านวิทยากร และ
 ท่านผู้มีเกียรติที่เคารพทุกท่าน คิฉินในนามของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีความยินดีเป็น
 อย่างยิ่งที่ได้มาเป็นประธานในการเปิดการสัมมนา เรื่อง "พัฒนาการในอนาคตทางสังคม
 เศรษฐกิจ ธุรกิจ ความมั่นคงของไทย และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์" ซึ่งฝ่ายวิจัยและ
 บริการทางวิชาการแก่สังคม โดย ท่านรองอธิการบดี คือ รองศาสตราจารย์ ดร.จิระ
 หงส์สารมภ์ คณะพาณิชย์ศาสตร์และการบัญชี และองค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 และหนังสือพิมพ์มติชน ได้ช่วยกันจัดขึ้นในวันนี้ ในโอกาสนี้คิฉินจึงขอขอบพระคุณทุก ๆ ท่าน
 ที่ได้พร้อมใจกันเขามาร่วมในการสัมมนา และขอขอบคุณท่านวิทยากรทั้ง 5 ท่านที่ได้ให้
 ความกรุณาเอื้อเฟื้อ สละเวลาของท่านมาช่วยแสดงความคิดเห็นแก่พวกเราที่อยู่ ณ ที่นี้ด้วย
 ท่านทั้งหลายคงทราบดีว่า มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ.2477
 พุ่งนี้ วันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ.2530 จึงเป็นวันที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ครบรอบ 53 ปี
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั้นเป็นมหาวิทยาลัยที่ทำงานด้านการศึกษา การสอน การวิจัย และ
 การเผยแพร่ความรู้ทางด้านสังคมศาสตร์ตลอดมา เพิ่งจะได้ขยายงานออกไปทางด้าน
 วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เมื่อปีที่แล้วนี้เอง เพราะฉะนั้นผลงานส่วนใหญ่ของมหาวิทยาลัย
 จึงเป็นงานทางด้านสังคมศาสตร์ และในปีนี้เป็นปีที่พวกเราที่ทำงานอยู่ในมหาวิทยาลัยเห็นว่า
 ควรจะได้มีการจัดเสนอผลงานทางด้านสังคมศาสตร์ เพื่อให้ประชาชนและชาวธรรมศาสตร์
 ทุกท่านได้รับทราบและได้มีข้อคิดในส่วนที่เกี่ยวกับปัญหาของบ้านเมือง ทั้งที่มีอยู่ในปัจจุบัน และ
 ที่เรายังมองออกไปในอนาคตด้วย ความจริงแล้วในหัวข้อนี้ควรจะกล่าวให้ชัดเจนกว่า
 เป็นพัฒนาการในอนาคต คือในศตวรรษที่ 21 นั่นคือปี พ.ศ.2000 ว่าจากศตวรรษที่ 21 นี้
 สังคมไทย เศรษฐกิจของไทย และการพัฒนาของไทย จะเป็นอย่างไร ท่านวิทยากรทั้ง 5 ท่าน

คงจะเสนอความคิดเห็นให้กับท่านทั้งหลายได้ทราบ ในสิ่งที่ท่านอาจารย์จ๊ะ ได้พูดว่า
วันนี้โดยเฉพาะเรื่องนี้เป็นเรื่องสุดท้ายของสัปดาห์วันสถาปนา และเป็นสัปดาห์วิชาการ
ซึ่งเป็นกิจกรรมหนึ่งของงานวันสถาปนามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์นั้น เรื่องนี้จึงเป็นเรื่อง
ที่สำคัญ และหากเราได้พูดกันถึงศตวรรษที่ 21 ไว้แล้วในวันนี้จะเป็นสิ่งที่เราไม่ทิ้งเอา
ไว้แค่วันนี้ จะต้องเป็นเรื่องที่พวกเราเอาไปช่วยกันคิด ช่วยกันเตรียมตัว
สำหรับที่จะได้เผชิญกับสังคม และภาวะต่าง ๆ นานาที่จะมาถึงเราในอนาคตอันใกล้นี้ ซึ่ง
ความจริงมีเวลาอีก 10 กว่าปี แต่เวลา 10 กว่าปีนี้ไม่นานเลย ซึ่งถ้าเราไม่เตรียมตัว
ไว้ก่อน หรือไม่ได้คิดอะไรไว้เลย เมื่อเวลานั้นมาถึงแล้วเราก็ไม่สามารถเผชิญกับปัญหา
ที่เกิดขึ้นได้ ประเทศอื่นเขาเตรียมตัวกันไว้แทบทุกประเทศแล้ว เขาจะได้เปรียบเรา
เพราะฉะนั้นการสัมมนาในหัวข้อนี้จึงมีความสำคัญในอนาคตของประเทศไทย
ในเรื่องนี้จึงขอขอบพระคุณทางฝ่ายวิจัยและบริการทางวิชาการแก่สังคมอีกครั้งหนึ่ง
และขอบพระคุณท่านวิทยากรทุกท่านที่ได้สละเวลามาช่วยอภิปรายและเสนอข้อคิดเห็น
ที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศไทยในศตวรรษที่ 21 ค่ะ และบัดนี้ก็ได้เวลาอันสมควรแล้ว
จึงขอเปิดการสัมมนา ณ บัดนี้ ขอบพระคุณค่ะ

ดร.พงษ์เทพ วรกิจโกศาทร

การสัมมนาในรอบบ่ายวันนี้จะเป็นการสัมมนาในหัวข้อเรื่อง การพัฒนา
ในอนาคตทางสังคม เศรษฐกิจ ธุรกิจ ความมั่นคง ตลอดจนกระทั่งทรัพยากรมนุษย์
ผู้ที่ทำหน้าที่ดำเนินรายการในช่วงนี้คือ รองศาสตราจารย์ ดร.จ๊ะ หงส์สคารมภ
ปัจจุบันท่านเป็นผู้อำนวยการสถาบันทรัพยากรมนุษย์ และเป็นรองอธิการบดีฝ่ายวิจัยและ
บริการทางวิชาการแก่สังคม ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในช่วงนี้ผมขอเรียนเชิญ
ท่านอาจารย์จ๊ะ เป็นผู้ดำเนินการอภิปรายต่อไป ขอขอบคุณครับ

รศ.ดร.จ๊ะ หงส์สคารมภ

กราบเรียนท่านผู้มีเกียรติทุกท่าน ผมขอแนะนำท่านเข้าสู่รายการ ผมคิดว่า
รายการที่เราจัดขึ้นในวันนี้ เป็นเรื่องซึ่งพยายามที่จะมองอนาคตของคนไทย เศรษฐกิจ
ความมั่นคง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ในลักษณะที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น เมื่อเราเราได้
พูดกันถึงเรื่องพัฒนาการทางด้านการเมือง ซึ่งท่านก็คงทราบกันดีว่าปัญหาการเมืองเป็น

ปัญหาที่สำคัญ เพราะฉะนั้นเราก็ใช้เวลาทั้งเช้าที่จะพูดกันถึงเรื่องปัญหาการเมือง เมื่อถึง
 ท่านอธิการบดีก็พูดถึงศตวรรษที่ 21 ผมเชื่อว่าแม้ว่าเราจะพูดถึง 5 ปี 10 ปี หรือ
 13 ปีข้างหน้า รายการวันนี้คงจะถือว่าประสบความสำเร็จ เพราะอย่างน้อยเราก็พยายาม
 ที่จะมองปัญหาในแนวกว้าง และไกล ก่อนที่เราจะเริ่มรายการในวันนี้ ผมขอแนะนำท่าน
 วิทยากรทั้ง 5 ท่านอีกครั้ง ท่านแรก ท่านก็เป็นลูกเศรษฐศาสตร์ และเป็นผู้หนึ่งซึ่งปัจจุบัน
 อยู่ในคณะรัฐมนตรี ท่านคือ คุณประจวบ ไชยสาส์น ปัจจุบันเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการ
 กระทรวงพาณิชย์ และเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของจังหวัดอุตรธานี ของพรรคประชาธิปัตย์
 วันนี้ ท่านจะมาพูดในฐานะที่เป็นผู้ร่วมรัฐบาล และเป็นผู้แทนของประชาชนคนหนึ่ง จะใ้คิดว่า
 ท่านจะมองปัญหาในระยะยาวอย่างไร ท่านที่สองที่อยู่ทางซ้ายของผมคือ ดร.อานวย วีรวรรณ
 ท่านคืออดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง มีบทบาททั้งทางงานธุรกิจและรัฐบาล ทางงาน
 เศรษฐกิจ ปัจจุบันท่านเป็นประธานกรรมการบริหารของธนาคารกรุงเทพ จำกัด ชายมือของ
 ผมถัดจากอาจารย์อานวย คือ พลตรีจำเนียร อุ่นจิต ปัจจุบันท่านเป็นเจ้าของกิจการ—
 พลเรือนทหารบก และท่านได้รับมอบหมายจากท่าน พลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ ให้มาพูด
 เรื่องความมั่นคงของไทย ชายสุดคือ ดร.วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์ ทุกคนคงจะรู้จัก
 ท่านอาจารย์วิจิตวงศ์ ในฐานะนักเศรษฐศาสตร์ที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งของประเทศไทย ปัจจุบัน
 เป็นอธิการบดีของวิทยาลัยเกริก และเป็นประธานของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์ประยุกต์
 ชายสุดของผมคือ ท่านศาสตราจารย์ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง ท่านอาจารย์ประเสริฐ
 ถือว่าเป็นเกจิอาจารย์ทางคานส์คมวิทยา อยู่ที่คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 ท่านผู้มีเกียรติครับ วิทยากรแต่ละท่านก็จะหยิบยกประเด็นการบรรยายในลักษณะแตกต่างกัน
 กันไป เราได้ตั้งกติกาไว้ว่าแต่ละท่านจะพูดกันประมาณ 20-25 นาที ในรอบแรก คง
 จะต้องเริ่มต้นก่อนด้วยการมองภาพกว้าง ๆ จะให้ท่านอาจารย์ ดร.วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์
 ในฐานะที่เป็นนักเศรษฐศาสตร์ และอาจจะถือว่าอยู่ในวงวิชาการอยู่ด้วย ใ้ดูว่าภาพเศรษฐกิจ
 ระยะยาวให้เรารู้ แล้วหลังจากนั้นให้ท่านรัฐมนตรี ท่านอาจารย์อานวย ท่านอาจารย์ประเสริฐ
 และท่าน พลตรีจำเนียร ตามลำดับครับ ผมขอเชิญท่านอาจารย์วิจิตวงศ์ เเลยครับ

ดร. วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์

ขอบคุณครับท่านประธาน ผู้ดำเนินการอภิปราย ผมรู้สึกเป็นเกียรติที่ได้มาร่วมการอภิปรายในบ่ายวันนี้ ในหัวข้อที่น่าสนใจอย่างยิ่ง และโดยร่วมกับวิทยากรท่านอื่น ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นจอมยุทธจักรทั้งสิ้น ที่คุ้นเคยกันก็หลายท่าน ที่รู้จักชื่อเสียงท่านมาเป็นอย่างดีก็อีกหลายท่าน ผมนั่งนึกมาตลอดทางว่าจะพูดเรื่องอะไรดี เพราะว่าหัวข้อค่อนข้างจะกว้าง ๆ เป็นเรื่องการพัฒนาการในอนาคต ในหลาย ๆ ด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมือง ทรัพยากรมนุษย์ พอที่เมื่อเข้ามาได้ยินท่านอธิการบดี คุณหญิงนงเยาว์ กล่าวถึงศตวรรษที่ 21 ซึ่งผมก็นึก ๆ อยู่ในใจเหมือนกันว่า บางทีเรื่องของศตวรรษที่ 21 น่าจะเป็นตัวแทนของคำว่าอนาคต อนาคตก็มีหลายระยะ ปีหน้าหรือร้อยปีข้างหน้า แต่เมื่อเราพูดถึงศตวรรษที่ 21 ก็ทำให้เราเห็นภาพที่ชัดขึ้นว่าเราพูดถึงอนาคตไกลไกลแค่ไหน เรื่องของศตวรรษที่ 21 นี้ ท่านผู้มีเกียรติทั้งหลายคงจะทราบคือว่า ได้มีการพูดถึงมากโดยเฉพาะในต่างประเทศ เวลาที่ผมไปที่ไหน ๆ ก็มักจะได้ยินเขาพูดถึงเรื่องศตวรรษที่ 21 ซึ่งกำลังจะมาถึงคริสต์ศตวรรษ ที่ ค.ศ. 2000 นี้ ซึ่งจะมาถึงในเวลาไม่นานนี้ 13 ปีข้างหน้า เขาพูดถึงมากในประเทศไทยเราเองรู้สึกว่าจะไม่ค่อยได้พูดถึง ที่พูดถึงก็อยู่ในวงที่จำกัด ที่เราต้องให้ความสำคัญ เพราะว่าทั้งโลกเขาให้ความสำคัญต่อศตวรรษที่ 21 ถ้าเชื่อเขาไม่ให้ความสำคัญเราก็คงไม่ต้องเอาใจใส่มากนักว่าอนาคตของเราอาจจะหมายถึง 20-30 หรือ 50 ปี แต่เมื่อคนทั้งโลกเขาจะไปตรงปี 2000 นี้ เราเลยต้องพลอยให้ความเอาใจใส่ไปด้วย เท่าที่ผมได้ยินได้ฟังเขาพูด ๆ กันมันเป็นคล้าย ๆ อย่างนี้ อาจจะมีสัก 3 เรื่องใหญ่ ๆ ที่เขาพูดถึงเรื่องศตวรรษที่ 21

ประเด็นแรก เขาบอกว่าศตวรรษที่ 21 เป็นการต่อสู้ระหว่างประเทศหรือระหว่างกลุ่มชนที่นำกลัว เข็มเขน แยกต่างไปจากที่เคยผ่าน ๆ มา เขาว่าอย่างนั้นคือไม่ใช่เป็นศตวรรษที่ล่อยชายเขาไปสบาย ๆ แต่เป็นศตวรรษที่มีการต่อสู้อย่างเข็มเขนในหลาย ๆ ด้าน ฉะนั้นเขาถึงให้ความเอาใจใส่

ประเด็นที่สอง เขาบอกว่า การต่อสู้ในศตวรรษที่ 21 นั้นจะแตกต่างไปจากการต่อสู้ สันุมติว่าศตวรรษที่ 20 ในศตวรรษที่ 20 พอเริ่มศตวรรษ เราก็กู้กับประเทศในประเศนี้ เรารบราฆ่าฟันกัน ตั้งแต่สงครามครูโซ-แจแปนนิส สงครามโลกครั้งที่ 1 ที่ 2

เกาหลี เวียดนาม อะโรกัแล้วแต่ หรือในปัจจุบันก็รบกันอยู่อีกหลายประเทศ สงครามพอล์คแลนด์ อีรัก-อิหร่าน ตะวันออกกลาง-ไกล ทั้งหมดนี้รบกันอยู่ไม่จบไม่สิ้น ก็เป็นสงครามที่ใช้อาวุธฆ่าฟันกัน ซึ่งเป็นลักษณะของศตวรรษที่ 20 แบ่งกันแค้นกันบ้าง แบ่งลัทธิกันบ้าง เราก็ใช้อาวุธประหารกัน เขามองว่าในศตวรรษที่ 21 นี้การต่อสู้จะเปลี่ยนไป เรื่องจะรบกันแรง ๆ โดยอาวุธนั้น ก็มีโอกาสจะเกิดขึ้น แต่ทว่าเนื่องจากอำนาจของอาวุธสูงมาก ฉะนั้นคงจะมีการยับยั้งกันอยู่ เพราะถاربกันจริง ๆ คงจะพินาศย่อยยับกันทั้งโลก จะเป็นการต่อสู้ในเชิงเศรษฐกิจ คือเรื่องเศรษฐกิจจะสู้กันยับยั้งกันในศตวรรษที่ 21 นี้ ใครสู้ใครไม่ได้ในเศรษฐกิจก็คงจะไม่มีชีวิตอยู่ในศตวรรษที่ 21 บางประเทศอาจจะถูกลบชื่อไปเลยในเชิงเศรษฐกิจก็ได้ ฉะนั้นการต่อสู้จะเป็นในเชิงเศรษฐกิจ ผมได้ยินว่าอย่างนั้น

ประเด็นที่สาม เขามองว่า เศรษฐกิจที่สู้กันในศตวรรษที่ 21 นั้น มันเป็นเศรษฐกิจที่แปลก มันเริ่มแล้วตั้งแต่ศตวรรษที่ 20 นี้แล้ว คือเป็นเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นจำนวนมาก คือกลไกที่จะผลักดันในการต่อสู้เศรษฐกิจนี้ ในศตวรรษที่ 21 นั้นมันจะเป็นเรื่องของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี คือว่าใครจะก้าวหน้ามากกว่าใคร ใครจะทำของมีคุณภาพดีกว่าใคร ใครจะทำของราคาที่ถูกกว่าใคร ใครจะทำของซึ่งน่าใช้กว่าใคร ซึ่งจะเป็นไปได้ทั้ง 3 ประการที่กระผมกล่าวถึงว่า คุณภาพของของที่จะซื้อจะหากันก็ดี สนนราคาที่จะเสนอขายได้ก็ตามและสภาพความน่าใช้ ความเหมาะสมในการใช้สอยก็ตาม เหล่านี้จะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อมีการทุ่มเททางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การที่จะบันดาลของให้ดีขึ้น ให้ถูกลง ให้น่าใช้นั้น เราจะใช้ไสยศาสตร์ก็ไม่ได้ คงต้องใช้วิทยาศาสตร์ที่จะบันดาลให้เกิดสัมฤทธิ์ผล ฉะนั้นในศตวรรษที่ 21 จึงต้องสู้กันมากในเรื่องวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีว่าใครก้าวหน้ากว่าใคร ที่เราจะเจาะช่องเป็นยุ้งเป็นมกนั้นไม่ใช่แค่มันไม่เฉพาะของการตลาดหรอก มันเป็นเรื่องของตัวผลิตภัณฑ์เองที่เราจะเสนอขายในตลาดทั้งในประเทศ ต่างประเทศ

ประเด็นสุดท้ายคือ เรื่องของเทคโนโลยีที่จะกลายเป็นพลังผลักดันทางเศรษฐกิจนั้น มีลักษณะที่พิเศษกว่าของบางอย่าง คือมีฤทธิ์มากอย่างหนึ่ง และแพงด้วย นี่ที่มันยุ่ง มันมีฤทธิ์ แต่ว่าถูกก็ยังดี หรือว่ามันแพงแต่ไม่มีฤทธิ์ เราก็อย่าไปใช้มัน บังเอิญมีสิ่งที่มีฤทธิ์ ทั้งแพง

อย่างที่ฝรั่งอาจจะเรียกว่า powerful มีฤทธิ์ และยังมีแพง Expensive ทีเดียว ซึ่งมันกลายเป็นข้อจำกัดในหลาย ๆ ด้าน ทั้งในด้านการสร้าง การเก็บรักษา การใช้ การเลือกใช้ เพราะรู้ว่ามันมีฤทธิ์นี้จะมีผลสัมฤทธิ์ไม่ได้ เราต้องดูเหมือนกันว่ามันจะอย่างไร แต่ไหนมันถึงจะจำกัดได้ ถ้ามันจำกัดไม่ได้เหมือนกันว่าเราเอาลงมาเลี้ยง เคี้ยวมันจะมากกักเรา เพราะฉะนั้นเราต้องมีฤทธิ์ช่วย ในการที่จะดูแลสิ่งที่มีฤทธิ์นี้ และการที่มันแพงนี้ยุ่งใหญ่เพราะสภาวะเรามีจำกัด ทรัพยากรเรามีจำกัด เราจะไปหุ้มซื้อโน้น ทานี่ ก็ไม่มีเงินสำหรับไปใช้ อย่างอื่น ก็เลยต้องมีการเลือกดูอะไร อาจจะเกิดวิชาอะไรขึ้นมาในธรรมชาติครั้งนี้ เรียกว่า เศรษฐกิจการวิจัยและพัฒนา ก็ได้ ความจริงวิชานี้มันน่าจะตองเปิดแล้ว คือว่าดูอย่างไร ดูการใช้สิ่งที่แพง ๆ นี้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ควรจะมีหลักอย่างไร ฉะนั้นเขาก็มุ่งเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ควบการเตรียมพร้อม อย่างที่ท่านอธิการบดี คุณหญิงนางเยาว์พูดว่าเมื่อเขาพร้อม เขาเตรียมตัว แล้วเราไม่เตรียมตัว มันจะไหวหรือ ท่านว่าอย่างนี้ ผมเห็นด้วย คือการเตรียมพร้อมของประเทศต่าง ๆ ที่จะเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ที่เขามองเห็นภาพอย่างที่ผมได้ขียนย่อมาให้ฟังนี้เขาเอาไปจริง ๆ ไม่ได้สักแต่ว่าพูด เขามีการเตรียมตัวกันมาก บางประเทศดู ๆ แล้วไม่ค่อยเก่งกาจอะไร เขาพยายามค้นหาช่องทางว่าเขาต้องเป็นเลิศ ทางนั้นทางนี้ ซึ่งมันมีคู่แข่ง มีข้อได้เปรียบ และทุ่มเทลง ไป แน่ว่าเมื่อเขาไปถึงศตวรรษที่ 21 แล้ว เขาจะมีความพร้อมในทางเทคโนโลยี ที่จะสู้ในสงครามเศรษฐกิจแห่งศตวรรษที่ 21 แล้ว จึงเกิดความจำเป็นที่เราต้องเตรียมพร้อม เมื่อมาอยู่ในเมืองไทย ผมก็หนักใจ คือการที่ต่างชาติไม่ว่าจะเป็นชาติไหน ผมก็ไม่ได้ไปทุกประเทศหรอก อาจารย์ ดร. อำนวย คงไปประเทศต่าง ๆ มากกว่าผม เพราะอาจารย์เดินทางมากกว่า แต่ที่ผมไปที่ไหน ๆ มันจะเป็นอย่างนั้น เขาเตรียมพร้อม ตามที่เห็นที่เขาเตรียมนี้คือ เขามองเห็นพรมแดนระหว่างศตวรรษที่ 20 และ 21 นี้ไม่ใช่เป็นทุ่งนา ป่าเขา ราบเรียบเดินเข้าไปสบาย ๆ ไม่ใช่เป็นอย่างนั้น เขามองเห็นว่าเป็นกำแพงกันทางอยู่ ซึ่งจะผ่านเข้าไปได้นั้นสมมติว่ามีประตู ก็ต้องมีกุญแจที่จะไขเข้าไป คือไม่ใช่เป็นเหมือนศตวรรษที่ 19 เข้าสู่ศตวรรษที่ 20 ซึ่งพอจะเดิน ๆ เข้าไปได้ แต่ว่าศตวรรษที่ 21 นั้น ถ้าไม่มีกุญแจเข้าไปไม่ได้ออก ไม่ใช่ว่าทุกชาติเขาไปสู่ศตวรรษที่ 21 ถ้าเนื้อเงื่อนโซ่มันเป็นอย่างนี้ จะมีบางชาติติดค้างอยู่ในศตวรรษที่ 20 มันเป็นไปได้เหมือนกัน ฉะนั้นเขาจึงต้องเตรียมกันอย่างยิ่ง โดยเฉพาะเรื่องขีดความสามารถทาง

เทคโนโลยี ถ้าไม่มีสิ่งนี้ก็ไม่มีบุญแท้จริง เข้าไปไม่ได้ และคงไม่ใช่เฉพาะเรื่องหนึ่งเรื่องใด คงต้องมีการเตรียมกันหลายด้าน ผมซัดจะวิตกเพราะเมืองไทยเราไม่ได้เอาใจใส่เท่าที่ควร ก็ทุก ๆ กันไปในแควงที่จำกัด เราอาจจะเข้าใจผิดคิดว่าเงิน ๆ เข้าไปได้ พอถึงเวลา ก็เงินเข้าไปได้ ไม่ได้หรอกครับ พอไปถึงเขาถามว่า มีบุญแจ่มไหม มีมิตรไหม เมื่อบอกไม่มี ก็ควรจะอยู่ในศตวรรษที่ 20 ไปพลาจ ๆ เฉพาะคนที่มั่งมีสิ่งเหล่านี้ถึงจะเข้าไปได้ นี่แหละครับ เรามีเวลาเหลือไม่มากนัก 13, 17 ปีก็เป็นของสมมติ แต่ทว่าต้องเข้าใจว่าในเวลาไม่นานนี้เราต้องเข้าไปอยู่ในโลกที่เขาพร้อมเพียงในด้านต่าง ๆ ปัญหาที่เราจะเตรียมตัวอย่างไร เรื่องแรกก่อนที่เราจะเตรียมตัวอะไร เราจะต้องมีจิตสำนึกเสียก่อน คือถ้าเราไม่เห็นความสำคัญ การเตรียมตัวก็ยังไม่เกิดขึ้น เหมือนกับว่าเราไม่นึกว่าฝนจะตก เราก็กินไปหาร่ม หาเสื้อฝน เราก็กินออกไปแล้วเปียกฝน แต่ถ้าเรามีจิตสำนึกรู้ว่าตอนนี้ฤดูฝน ทอนบ้าย ๆ ฝนชอบตกลงมา จะออกจากบ้านแล้วปิดหน้าต่าง เตรียมร่ม เตรียมเสื้อกันฝนออกไป เป็น การเตรียมตัว ฉะนั้นประการแรกของการเตรียมตัว คือ การเตรียมใจให้เกิดจิตสำนึกให้ เกิดความตระหนัก ว่าบัดนี้มีปัญหาเพิ่มขึ้นอีก 1 ปัญหาแล้ว บ้านเมืองมีปัญหามากหลายด้านปัญหา ซึ่งเพิ่มไปทุกวัน ๆ สะสมไปเรื่อย ๆ ที่แก้ได้ก็มีแต่จำนวนที่แก้ได้มันน้อย ที่เกิดขึ้นมามากกว่า มันก็เลยเพิ่มพูนกันยุ่งวุ่นไปหมด นี้เราก็กินกันก็ เรียกว่ามีปัญหา ทีนี้ก็เกิดปัญหาอีก อันหนึ่ง ซึ่งแม้ว่าจะไม่สนใจเราในแง่ที่ว่า ทันทีทันใด แต่ก้เห็นกันอยู่ชัด ๆ เมื่อเราสถิตกับรับฟัง ไม่มีปัญหาในเรื่องการเตรียมตัวเมื่อเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 อีกนัยหนึ่งคือการเตรียมตัวไม่ใช่ ตกค้างในศตวรรษที่ 20 ความจริงเราก็ตกค้างอยู่ในศตวรรษหลัง ๆ มาอยู่หลายเรื่อง ใน ทางกายภาพเรามายู่ที่ศตวรรษที่ 20 ตอนปลาย ๆ แต่บางทีจิตใจเรา ความนึกคิดความอ่าน ยังอยู่ที่ศตวรรษที่ 13 ในหลาย ๆ เรื่องมันก็เป็นอย่างนั้น มันไม่ได้อยู่ในศตวรรษที่ 20 รอยเปอร์เซ็นต์ทุกด้านหรอก ก็ประมาณแค่นั้น ใจยังผูกอยู่ที่ไหนก็ไม่ทราบ คือไม่ใช่ผูกอยู่ เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ในเชิงสำนักประวัติศาสตร์ เป็นบทเรียน ไม่ใช่หรอก มันผูกอยู่กับ อะไรก็ไม่ทราบ ทั้ง ๆ ที่เราก็กมีสถาบันการศึกษาเยอะ ก็รู้สึกว่าจะไม่สามารถจะแกะใจที่ ไปผูกติดกับอะไรก็ไม่ทราบได้ นี่ก็ทำให้เกิดเป็นข้อบกพร่อง เป็นจุดอ่อนของสังคมไทยเหมือนกัน ก็เป็นการเตรียมใจให้รู้ว่ามันมีปัญหามาอีกแล้ว แล้วจะต้องสร้างความตระหนักด้วยว่า ปัญหาอย่างนี้แก้ได้ คือบางคนไม่เห็นปัญหา นั้นเป็นความประมาท บางคนเห็นปัญหาแต่บอกว่าจะ แก้ไม่ได้ ยังไง ๆ ก็ไม่มีทางอย่าไปคิดให้เสียเวลา อย่างนี้ก็มี เราจะต้องสร้างพลังจิต

ที่จะให้รู้สึกว่าเป็นงานนี้แก้ไข คือเรามีโอกาส มีศักยภาพเพียงพอที่จะเกิดอย่างสง่าเข้าไป
สู่ศตวรรษที่ 21 ที่นี้ต้องรู้วิธีที่จะแก้ปัญหานี้ คือทำให้เราเดินเข้าไปสู่ศตวรรษที่ 21 ได้
คือต้องใช้ปัญญา มันไม่มีวิธีใดอื่นที่จะเนรมิตขึ้นมานอกจากใช้ปัญญา และที่สำคัญต้องใช้ปัญญา
ของเราเอง ต้องพึ่งปัญญาของเราเป็นส่วนใหญ่ ถึงแม้จะไปพึ่งปัญญาคนอื่นบ้าง แต่เราต้อง
มีปัญญาของเราเองเป็นพื้นฐานหรือแกน ซึ่งจะทำให้การถ่ายทอดปัญญาเป็นไปได้อย่างที่เรา
ต้องการ นี่เป็นเรื่องของการเตรียมจิตใจ เมื่อมีการเตรียมจิตใจแล้วต้องเตรียมคน นี่แหละ
ที่ทุกคนถึงเรื่องทรัพยากรมนุษย์ คนเป็นทรัพยากร ที่สำคัญที่สุด ยิ่งเมื่อพูดถึงปัญญา ปัญญา
นี้ไม่ได้ออกมาจากเก้าอี้ หรือ โต๊ะ หรือ แกด เขา ทะเล ปัญญามาจากคน ฉะนั้นการ
เตรียมคนเป็นเรื่องที่สำคัญ คือไม่ใช่สักแต่จะพูดว่าคนเป็นเรื่องสำคัญ แต่ไม่มีวิธีที่จะพูดให้
แจ่มไปว่า เรื่องคุณภาพของคนเรานั้นเป็นอย่างไร การที่เราวางงานนี้ ถ้าสาวลึก ๆ ลงไป
จะพบเรื่องของคุณภาพ คนที่มีคุณภาพไม่มีการว่างงานหรอก ผมยังไม่เห็นเลยว่ามีใครเป็น
อย่างนี้ อย่าไปหลงตัวเองนะว่าขายคนนี้ ตาคคนนี้เป็นคนที่มีคุณภาพ จะไม่มีการว่างงานเลย
จะมึงงานทำอะไรก็อะไรเต็มไปหมด ฉะนั้นการไม่มึงงานทำ หรือยากจน เนื่องจาก
คุณภาพ คนมีคุณภาพหนึ่งงานก็มึงทำ สตางค์ก็มีใช้ ที่ทุกคนว่าคนขยันเท่านั้นที่จะไม่จน กังคำขวัญ
ที่คิดตามข้างถนนอยู่พักหนึ่งว่า ไม่มีความยากจนในหมู่คนขยัน ไม่จริงหรอกครับ ขยันแล้วจน
ก็เยอะ แต่คนที่มีปัญญานี้ไม่จน เรียกกันง่าย ๆ ว่ามีเทคโนโลยีจะไม่มีความยากจน ถึงจะรู้
วิธีที่จะทำมาหากิน ที่เราจนเพราะเราขาดปัญญา ขาดเทคโนโลยี นี่เป็นส่วนหนึ่ง แต่ถึงจะ
มีปัญญาแล้วจนก็ยังมีอีกเหมือนกัน มันมีอะไรต่าง ๆ ระบบก็มีบ้าง แต่ตัวหลักที่เกี่ยวคือสติปัญญา
ถ้าเราพึ่งตนเองได้ เราทำอะไรต่าง ๆ เราก็คงจะไปได้ ประเทศก็เช่นเดียวกัน ฉะนั้นการ
เตรียมคนให้มึงจิตสำนึก และให้มีสติปัญญา ใหญ่ปัญหา รับผิดชอบได้ และแก้ปัญหาควยปัญญา
ของตนเองเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งสถาบันการศึกษาที่ดี หรือว่านอกสถาบันก็ตามคงจะต้องทุ่มเทกัน
ในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง คือผมมีความรู้สึกที่เราไม่จริงใจในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์คือทำ
กันอย่างผิวเผิน เราไปเน้นในเรื่องของรูปแบบ แต่สาระในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้น
ยังไม่ทุ่มเท แต่เมื่อจะเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ควยการพัฒนา เรื่องการเตรียมคนในสาระจึง
เป็นเรื่องที่ทองเอาใจใส่เพิ่มมากขึ้น หรือเป็นพิเศษ มาถึงเรื่องวิธีการต่าง ๆ เมื่อเรา
มีปัญญาแล้ว มันมีตัวนำพาอยู่ตัวหนึ่งคือระบบ คนมาก่อน แต่คนก็ไปไม่ได้ถ้าระบบไม่เอื้ออำนวย

ฉะนั้นจะต้องดูเรื่องระบบเหมือนกัน หลาย ๆ เรื่องนี้มันคิดตรงที่ระบบนั่นเอง ฉะนั้นการพิจารณาทบทวน ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง เรื่องของระบบ หลาย ๆ แง่ หลาย ๆ มุม เป็นสิ่งที่จำเป็น ถ้าเรายังติดค้างอยู่ที่ระบบแบบที่เป็นอุปสรรคนั้น โอกาสที่เราจะเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 จะมีน้อยมาก และจะมาลงที่เรื่องการบ้านการเมืองว่าจะต้องผลักดัน คือ ถ้าการเมืองไม่เอาไหน ก็ไม่ไหวเหมือนกัน การเมืองนั้นเป็นตัวกำหนดทิศทางที่เราจะเดินไป เดินไต่หรือไม่ จะเดินไปทางไหน อย่างไร เป็นปัจจัยที่ชี้ขาด ในเรื่องที่เราพิจารณาอะไรต่ออะไร คือไป โดยสรุปในช่วงนี้ผมเรียนให้ท่านทราบถึงภาพที่ผมเห็นจากที่ไต่ฟังมาว่าเราจะต้องกระตือรือร้นในเรื่องของเศรษฐกิจ และเศรษฐกิจของเราจะต้องมีสาระที่แปลกไปกว่าเดิม อย่างเดิม ๆ เห็นจะไม่ไหวแล้ว เราจะต้องมีปัญญา และต้องเตรียมพร้อมในเรื่องเทคโนโลยี นี้ไม่ได้หมายความว่า เราจะต้องเก่ง ทำอะไรเองทุกอย่างไม่ใช่ แต่เราต้องเลือกดูว่าอะไรบางอย่างที่เราจะกำกับได้ และเป็นตัวนำ sector ไทย ผลิตภัณฑ์ไทย หรือเทคโนโลยีอย่างไหนดำเนินการที่จะนำเศรษฐกิจของไทยเราเข้าไปสู่ศตวรรษที่ 21 ผมขอจบเพียงเท่านี้

รศ.ดร.จีระ หงส์ลดารมภ์

ขอบคุณท่านอาจารย์วิจิตวงศ์ อย่างยิ่ง ที่ได้วาดภาพเริ่มต้นให้เรา ซึ่งมี ความชัดเจนว่าในศตวรรษที่ 21 นั้น คงจะต้องมีการแข่งขันมากขึ้น และเป็นการแข่งขัน ที่มีรูปแบบไม่เหมือนเดิม โดยเฉพาะการแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจมีมากขึ้น ในเรื่องของเทคโนโลยี ในเรื่องของวิทยาศาสตร์ที่มีแนวโน้มมากขึ้น และท่านได้พยายามที่จะเตือนให้ เราทราบว่าอย่างน้อยเราต้องทำ 2 อย่างในประเด็นหนึ่งคือต้องมีความเข้าใจ มีจิตสำนึก ที่ถูกต้อง และมียุทธศาสตร์หรือวิธีการที่จะต่อสู้กับศตวรรษที่ 21 ที่จะมาถึงค่อนข้างจะรวดเร็ว ยุทธศาสตร์อันหนึ่งที่ท่านเน้นมาก ๆ คือเรื่องของการพัฒนาคน หรือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งผมเชื่อว่า ขณะนี้ทั่วโลกเขากำลังคิดเรื่องนี้อยู่ และผมเชื่อว่าเราเป็นประเทศไทย และเข้าใจเรื่องนี้ดี เราก็ไม่ควรที่จะหยุดนิ่งที่จะคิดในเรื่องนี้ ประเด็นที่สำคัญคือต้องมีความชัดเจน ในนโยบายทางรูปธรรม มากขึ้น หันผู้มีเกียรติคิดเห็นแล้วว่า ท่านอาจารย์วิจิตวงศ์ กับ ภาวนารัฐมนตรีประจำบ้าน นั้นคงจะต่อสู้กับได้มาก เพราะสิ่งที่ท่านอาจารย์วิจิตวงศ์ ได้พูด

ถึงไว้ก็คงจะเป็นบทบาทของรัฐบาล แม้กระทั่งในสังคมเองที่จะต้องมองในเรื่องนี้ เพราะฉะนั้นในฐานะที่ท่านรัฐมนตรีประจวบ ได้ไปต่อสู้กับเรื่องการค้าระหว่างประเทศ มาเป็นเวลานาน ผมเปิดทีวีที่ไรเห็นเขาสัมภาษณ์ท่านรัฐมนตรีประจวบ ไม่ไปก็กลับ เพราะฉะนั้นกลุ่มของ 14 ประเทศที่เรียกว่ากลุ่มคานส์ ท่านรัฐมนตรีประจวบก็ได้ เป็นผู้หนึ่งที่ต่อสู้ในเรื่องการค้าระหว่างประเทศมาอย่างมาก เพราะฉะนั้นผมขอเชิญ ท่านรัฐมนตรีประจวบมาเสริมหรือให้แนวความคิดว่าในอนาคตข้างหน้าในการต่อสู้ต่างๆ นั้น ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร ขอเชิญครับ

รัฐมนตรี ประจวบ ไชยสาส์น :

ขอบพระคุณท่านผู้กำกับการอภิปราย ท่านวิทยากร ตลอดจนท่านผู้มีเกียรติ ที่เคารพทุกท่าน ก่อนอื่นผมต้องขอกราบเรียนด้วยความสัตย์จริงว่า วันนี้ค่อนข้างจะเป็น นักมวยที่ไม่ค่อยพิชช้อม เพราะว่ามีการะกิมมากมายเหลือเกิน เมื่อสัปดาห์ที่ผ่านมา คือ มีเรื่องสำคัญในสภาผู้แทนราษฎร คือเรื่องงบประมาณก็ดี เรื่องอะไรต่าง ๆ และจะปิด สมัยประชุม แต่ไหน ๆ ก็นึกไว้จึงต้องมา ถึงแม้จะไม่ค่อยพิชช้อม ก็ต้องมาขึ้นชก อาจจะ ไม่สมศักดิ์ศรี หรืออาจจะไม่ประทับใจผู้ชม ก็ต้องขออภัยไว้ด้วย เมื่อสักครู่นี้ได้ตกลงกับ ท่านอาจารย์ ดร.จิระ ว่า จะให้ผมขึ้นก่อนนั้นก็คงจะต้องขอตัวพาท่านผู้เสียก่อน และ ก็ได้คุยกับท่าน ดร.อำนาจ ว่า อนาคตเราจะเอาไกลแค่ไหน พอดีท่านอธิการบดี ได้มา สร้างกรอบไว้ให้ซึ่งเป็นที่ทางที่ค่อนข้างจะดีมาก คือเราพูดถึงเรื่องอนาคตนั้น เราพูดถึง ศตวรรษที่ 21 ถ้าดูตัวเลขก็จะเป็นตัวเลขที่น่าสนใจว่าตัวเลข 21 นั้น ถ้าเป็นผู้คน คงจะเป็นคนที่เริ่มบรรลุนิติภาวะพอดี คืออายุ 21 ปี คือทำอะไรต่าง ๆ ด้วยตัวเอง ค่อนข้างจะมีอิสระอะไรต่าง ๆ ฉะนั้นเมื่อเริ่มจากศตวรรษที่ 21 ผมจะขอที่อาจารย์ ได้พูดมาเมื่อคืน ในเรื่องของบทบาท เวที สงครามการค้าระหว่างประเทศก็ดี ที่เขา จะต่อสู้กันในเรื่องของปัญญา สงครามปัญญา หรือสงครามเทคโนโลยี หรือสงครามทาง คำนวณสาร ข้อมูลที่จะคลุมบอนกันไปในเวทีโลกต่อไปนั้น ว่าขณะนี้ในประเทศไทยเรา เรา เข้าไปมีบทบาทอย่างไร และโลกขณะนี้เขาสู้กันและจับเวทีที่ค่อนข้างที่ไหนบ้าง ระบบเกณฑ์ กติกาเขามีอย่างไร นั้นเป็นส่วนหนึ่งที่เป็นหัวข้อคร่าว ๆ ที่จะถือโอกาสกราบเรียนให้ ท่านผู้มีเกียรติทั้งหลายได้รับฟัง ประการที่สองขอจะถึงจุดนั้น ผมคิดว่าเราจะต้องดู ตัวเองก่อนว่า ประเทศไทยของเราปัจจุบันนี้ เราจะเข้าศตวรรษที่ 21 มีบุญแจเข้ากับ

เขาได้หรือไม่หรือมีค่าผ่านประตูพอที่จะจ่ายเขาไปได้ นั้นเป็นเรื่องสำคัญที่ผมอยากจะ
 ซอทุก และเรื่องที่เกี่ยวข้องโดยตรงคงเป็นเรื่องของโครงสร้างสังคมและเศรษฐกิจ
 ของเราว่าเราจะพร้อมแค่ไหน ประการแรกผมคิดว่า เราคงทำความเข้าใจก่อนว่า
 นโยบายของรัฐบาลเท่าที่ผ่านมาใน 2-3 ทศวรรษที่ผ่านมา หรือตั้งแต่การเปลี่ยนแปลง
 การปกครองแผ่นดินมานั้น ถ้าไปพลิกดูแทบทุกรัฐบาลจะมีคำคำหนึ่งที่ค่อนข้างจะเป็นคำ
 ที่แน่นอนมั่นคงว่า รัฐบาลไหนแถลงนโยบายต่อรัฐสภา หรือบริหารบ้านเมืองนั้น มักจะมี
 อยู่ตลอดเวลา นั่นคือรัฐบาลจะดำเนินนโยบายเศรษฐกิจเสรี นี่ผมว่าเป็นเรื่องที่เราจะ
 เริ่มต้น และในศตวรรษที่ 21 หรืออีก 10 กว่าปี ถ้าเริ่มแล้วอีก 100 ปีต่อไปเรายังจะ
 เป็นอย่างนี้อยู่หรือไม่ ผมยังไม่อยากจะเข้าไป แต่มาดูก่อนคำว่า "เศรษฐกิจเสรี"
 ขณะนั้นเป็นนามธรรม แต่เราจะทำให้เป็นรูปธรรมอย่างไร นั่นเป็นเรื่องที่ผมคิดว่า
 ผู้คนในบ้านเมืองนี้ต้องช่วยกันคิด และรัฐบาลเองประกาศออกมาแล้ว ต้องทำเป็นรูปธรรม
 ถ้าเราบอกว่าปรัชญาคำว่าเศรษฐกิจเสรีนั้น ถ้าทุกคนเฉย ๆ ไม่นำมาปฏิบัติให้จริงจัง
 มันจะมีปัญหา แต่การที่จะทำให้เป็นรูปธรรมนั้น องค์การของบ้านเมือง ผู้คนต่าง ๆ
 นั้นผมคิดว่าเป็นส่วนสำคัญ ความเข้าใจในคำว่า เศรษฐกิจเสรี นั้นน่าจะเป็นเรื่องที่จะ
 ต้องทำความเข้าใจกัน และเราต้องช่วยกันปฏิบัติไปในทิศทางที่ถูกต้อง เราต้องเชื่อก่อน
 ว่ามันดี ถ้าเราบอกไม่เข้าท่า ก็เหมือนชมเขาโคชินให้กินหญ้า ฉะนั้นผมจะพูดกว้างๆ
 ว่ามันเป็นอย่างนั้น ในศตวรรษที่ 21 ผมคิดว่าอยากจะเป็นหมอกู่ทางเศรษฐกิจเหมือนกัน
 และจะทำนายไว้ว่าในศตวรรษที่ 21 นั้น ประเทศไทยก็คงจะดำเนินนโยบายเศรษฐกิจเสรี
 ต่อไปอีก เท่าที่ดูแล้วว่าแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงอะไรต่าง ๆ ก็คงไม่มีระบบใหม่
 เศรษฐกิจใหม่เข้ามาใช้ในบ้านเมืองของเราเป็นแน่แท้ ถ้าสมมติฐานของผมถูกต้อง ฉะนั้น
 เราต้องเริ่มการพัฒนาจุดนี้ จุดที่ว่าเราคงพัฒนาเศรษฐกิจในระบบเสรีให้เจริญก้าวหน้า
 ต่อไป การที่จะทำอย่างไรมัน ผมคิดว่า ทุกวันนี้เราจะพัฒนาอะไรนั้น สิ่งที่อยู่ข้างนอกมัน
 ค่อนข้างจะเป็นปัจจัยสำคัญอยู่มาก ในการที่จะมากำหนดสิ่งที่จะเปลี่ยนแปลงภายใน ความ
 ที่อาจารย์พูดว่าในศตวรรษที่ 21 หรือแม้ขณะนี้ก็เริ่มแล้วว่าเกิดสงครามทางด้านการค้า
 ค่อนข้างจะรุนแรง ผมคิดว่าประเทศไทยของเรานั้นก็เริ่มเข้าสู่สงครามการค้าระหว่าง
 ประเทศอย่างเชื่องช้า และค่อนข้างจะไม่คอยทันเขา ในเรื่องของการค้าระหว่างประเทศ

สังเกตว่าตลอดเวลาที่เราไม่มีสียชอบสิ่งสินค้าเข้ามาใช้จ่ายในบ้านเมืองเรานั้นมากกว่าที่เราจะเอาไปขายต่างประเทศ และมันมานานแล้ว และเป็นภาระหนักในการชาคุดการค้า จากการสังเกตดูตัวเลขมีภาระมากมาย ในขณะที่เราเริ่มต้นตัวทางการส่งออก แทนที่จะซื้อเขามาบริโภคอย่างกว้างขวาง การส่งออกเริ่มมีบทบาทมากขึ้น ผมจำได้ว่าสมัยเด็กๆ ครู-อาจารย์สอนว่า ประเทศไทยเรานั้นมีสินค้าออกที่สำคัญอยู่ 3-4 อย่างคือ ข้าว ไม้สัก ยางพารา ดีบุก เมื่อสัก 10-20 ปีมาแล้ว แต่ทุกวันนี้ท่านทั้งหลายคงมองเห็นแล้วว่า การส่งออกของไทยเรานั้นมีมากมายเป็นหมื่นรายการ ซึ่งทองไม้โคกเหมือนแต่ก่อน **เพชร** มีมากเป็นหมื่น ๆ รายการ นั่นแสดงว่าประเทศเราเริ่มที่จะออกไปต่อสู้กับต่างประเทศ ผมคิดว่าถ้าจะเทียบหลักง่าย ๆ หลักการของประเทศแต่ละประเทศถ้าเราออกไปดูสมัย ไวกิง ทำไมไวกิงถึงเที่ยวค้นหัตถ์พยากรณ์ ของชาวบ้านมาถึงยุคสมัยที่เรียกว่า อาณานิคม ผมคิดว่าธรรมดาที่ว่าของตัวเองนั้นอุปไว้ก่อน เพื่อไปคว้าเอาของคนอื่นมากินมาใช้ก่อน ถ้าเจ้าของเขาปิดบังซ่อนไว้ จึงค่อยๆ เอาของตัวเองมาใช้ นั่นน่าจะเป็นปรัชญาในการดำเนินวิเทศขยายทางการค้าระหว่างประเทศ เราจะเห็นชัดเจนว่าบรรดาหัตถ์พยากรณ์ทั้งหลายในประเทศที่พัฒนาหรือประเทศที่ถูกเขาเอามาเป็นอาณานิคมนั้นจะถูกขนสินค้า หัตถ์พยากรณ์ไปประเทศต่าง ๆ เหล่านั้นมากมาย และที่เกิดเห็นในรุ่นเราคือ น้ำมัน หรือ เรื่องของพลังงาน แต่ละประเทศนั้น หรือประเทศไทยก็ต่างคนต่างอุปของตัวเองไว้ก่อน ถ้าเจอน้ำมันก็เก็บไว้ก่อนไม่เอามาใช้ ไปเอาของคนอื่นมาใช้ก่อนเพราะมันถูก ก็พยายามทำให้มันถูกลง และชนเอามา พอมันแพงขึ้นก็นำของตัวเองออกมาใช้อย่างกรณีที่เราเห็นชัดเจน คือในการขุดน้ำมันที่ North Sea คือทะเลเหนือนี้เป็นส่วนหนึ่งที่ผมอยากจะทำให้เป็นรูปธรรม ว่าขณะเดียวกันปรัชญาของประเทศญี่ปุ่น ญี่ปุ่นนั้นจะต้องขายอย่างเดียวกัน คืออะไรก็ตามในประเทศญี่ปุ่นก็เอาไปขายให้หมด คือเอาหัตถ์พยากรณ์ของผู้อื่นมาทำให้มีมูลค่าเพิ่มโดยเทคโนโลยีต่าง ๆ และเอาไปขาย ขายไปขายมาจึงคิดว่าขายอย่างเดียวกันไม่ดี ชาวบ้านเขาบอกว่าถ้าประเทศคุณไม่ขายจะไม่ซื้อของคุณ ฉะนั้นนโยบายในสมัยปัจจุบันนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ท่านรัฐมนตรีก็คงคิดตามว่าเดี๋ยวนี้กำลังจะกลับบ้านเมืองเรากำลังจะส่งออก ญี่ปุ่นกำลังจะบอกว่าต่อไปญี่ปุ่นจะไปอยู่ประเทศไหนก็ซื้อสินค้าประเทศนั้นไปถวาย เดียวเขาจะไม่ซื้อเรา ระบบการค้าขาย 2 ทาง คือ Two ways trade ก็เริ่มขึ้น

การค้าขายเริ่มสลับซับซ้อนมากขึ้น ผมอยากจะพาท่านไปรู้จักเวทีหนึ่งคือเวทีของ GATT ท่านคงจะทราบว่า GATT คืออะไร GATT ย่อมาจากคำว่า General Agreement on Tariff and Trade แปลเป็นไทยคือ ข้อตกลงทั่วไปว่าด้วยพิธีการศุลกากร และการค้าระหว่างประเทศ เรื่องนี้เป็นเวทีสำคัญมากขณะนี้ และประเทศไทยก็ไม่ได้เข้าเป็นสมาชิก เขาค้างกันมาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นเวทีที่จัดไว้สำหรับ ค่อยมวยหมู คือเวทีการเจรจาการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งมีกฎเกณฑ์ค่อนข้างจะชัดเจน หุคตอนเริ่มต้นประเทศไทยเราไม่ค่อยสนใจเท่าใด เพราะว่าเป็นการเริ่มต้นจากกลุ่ม ประเทศอุตสาหกรรมว่าเขาจะตกลงกันเรื่องพิธีการศุลกากรให้ส่งลดสินค้ากันและกัน ในการส่งสินค้าไปขายให้กันและกัน และกฎเกณฑ์ก็มีส่วนมากเน้นหนักในเรื่องของ สินค้าอุตสาหกรรม เมื่อ 4-5 ปีหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศไทยยังเป็นประเทศ ที่อยู่ในยุคสมัยของสินค้าเกษตร ค่อนข้างจะกึ่งค้าบรรพ์ หรือเป็น Traditional หรือเป็นสังคมเกษตรกรรมแผนเก่า ไม่ค่อยกระตือรือร้น เพราะในนามี ปลาในนามีข้าว ทำมาหากินแผนดินของเรา ไม่ค่อยเคืองร้อนเท่าไร ส่งออกไปขายบ้าง ชาวที่ละลานกันหรือ ที่ละ 4-5 แสนตัน ไม่สักมีมากก็ขนไปขาย ก็บุกมีมากก็ขนไปขาย ยางพาราปลูกมากก็ขนไปขาย ก็อยู่กันแค่นั้น เราเลยไม่ค่อยสนใจที่จะเข้าไป แต่ปัญหา ว่าทำไมเราจึงกระโดดเข้าไปเวลานั้น ท่านคงจะสังเกตเห็นว่าสินค้าเกษตรเริ่มเป็น สินค้าที่มีปัญหาขึ้นมา นั่นคือเกิดระบบโรคทางการค้าระหว่างประเทศขึ้นมา มีอยู่ 2 โรค โรคแรกคือ โรคของการกีดกันทางการค้า หรือเรียกว่า Protectionism ภาษีหรือ หลักการนี้มันเกิดขึ้นมา สิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดสิ่งนี้ขึ้นมา ผมอยากจะย้อนไปเมื่อ 10 ปีที่แล้ว นักประชากรศาสตร์ หรือนักเศรษฐศาสตร์ทางบ้านประชานี้ รู้สึกว่าสภาพคนไว้น่ากลัว มาก การคาดการณนั้น ผมเองเคยศึกษาว่าเป็นไปได้ขนาดนั้นเขี้ยวหรือ เขามองว่าประชากรของโลกขณะนี้ มี 2-3 พันล้านคน อีกภายในเวลาไม่ถึง 50 ปี ประชากรของโลกในอัตราขยายตัวที่เป็นอยู่บางแห่ง 4.5 หรือ 3.5 หรือ 3.2 นั้นจะเพิ่มขึ้น 2 หรือ 3 เท่าตัว บางคนเขียนหนังสือออกมาว่ามนุษย์ถึงขนาดเจาะรู ลงไปอยู่ใต้อุปโลกเป็นพัน ๆ เมตร คือพูดง่าย ๆ ว่าไม่มีแผ่นดินจะอยู่แล้วเพราะมันแน่น กัน และจะสร้างตึกสูงเสียดฟ้า อุณหภูมิที่มนุษย์อาศัยกันจะมีความร้อนเท่ากับทำให้

น้ำเดือดได้ เพราะมันใกล้กันมาก และผู้คนจะมากมาย แต่ถาคนจะหนีขึ้นไปอยู่บนฟ้า คือ
สร้างตึกขึ้นมา และนั่นเป็นส่วนหนึ่งในการผลักดันในเรื่องโครงการอวกาศ ว่า คนนี้
จะหนีออกจากโลกแล้ว นั่นเป็นภาพที่เขียนขึ้นมา ถ้าท่านอ่านตำราที่เขียนเมื่อประมาณ
10 กว่าปีเขาเขียนไว้อย่างนั้นจริง ๆ ยังเอิญช่วงนั้นผมทำงานทางด้านการวางแผน
ประจำกรต่าง ๆ ก็มาถึงว่าถาคณมีขนาดนั้นจะเอาอะไรกินกัน จึงมีปัญหว่าการผลิตอาหาร
จะไม่ทันต่อความต้องการ หรือความเจริญเติบโตของประชากรที่เกิดขึ้นอย่างมากเช่นนั้น
ถาคณคนต่างผลิตขึ้นมาแน่นอนว่าคงเหลือ อย่างประเทศญี่ปุ่นไม่เคยปลูกข้าวกิน หลัง
สงครามโลกเราต้องเอาข้าวไปให้ญี่ปุ่นกิน เคียงนี้ญี่ปุ่นต้องปลูกข้าวกินเอง เรื่องตามมา
คือการให้การอุดหนุน เรียกว่า Subsidies โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกิดในประเทศ
อุตสาหกรรม ซึ่งเขากลัวว่าถ้าไม่มีอาหารจะอดตาย จากคำทำนายส่วนหนึ่งทางคาน
ประชากร เมื่อเป็นเช่นนั้นต่างก็หุ่มาให้แพงเท่าไรก็เอา ยกตัวอย่างประเทศญี่ปุ่นต้องซื้อ
ข้าวรับประทานจากชวานาของตัวเองนั้นแพงกว่าที่จะเอาจากประเทศไทยเข้าไปประมาณ
8 - 9 เท่าตัว เนื้อที่จะต้อง Subsidy ที่จะต้องซื้อจากเกษตรกรของเขานั้นซื้อแพง
กว่าที่จะ import จากอเมริกา หรือ ออสเตรเลีย นั้นแพงหลายเท่าตัว เมื่อเป็นเช่นนี้
ประเทศไทยเราเป็นประเทศเกษตร ถ้าเราส่งไปไหนก็คิด ขายไม่ได้ ไปเจอการปิดประตู
การค้า เรากทำให้สินค้าเกษตรของเราซึ่งเป็นสินค้าพื้นฐานของคนในบ้านเมืองนี้ถึง 60 -
70 เปอร์เซ็นต์ นั้นคงเป็นสาเหตุหนึ่งที่เราไปมอง ๆ สนใจจะเป็น ภารกิจของ GATT
เราคงจะเริ่มตั้งแต่ Tokyo Round การเจรจาการค้าเรียกกันเป็นรอบ ๆ ผมจะ
เอา 2 รอบที่ผ่านมมา รอบแรกที่เรารู้สึกสนใจเมื่อประมาณ 10 ปีที่แล้ว เราเข้าไป
สังเกตการณ์การเจรจาการค้าที่เรียกว่า Tokyo Round ช่วงนั้นผมจำได้ว่าใน
ปฏิญญาของรัฐมนตรีที่ไปประชุมกันนั้น พูดเรื่องสินค้าเกษตรนิดหน่อย พอเริ่มเจรจาแล้ว
ลืมไปเลย ผมจะขอเรียนว่าการเจรจาการค้าใหม่ที่เรียกว่า Tokyo Round ก็คือ
คราวที่แล้วหลังจาก Tokyo Round นั้น ใช้เวลา 4 - 5 ปี แล้วมาเปิดเจรจาใหม่
คราวที่แล้วที่ประเทศอุรุกวัย เขาเรียกว่า Uruguay Round ที่ผมไปอุรุกวัยนั้น
ไปกำหนดหัวข้อว่าจะคุยกันเรื่องอะไรบ้าง แคนั้นใช้เวลา 1 ปี โดยจัดทำเตรียมการที่
เงินว่า ประเทศไทยเราก็ apply เข้าไปเป็น member เรียบร้อยแล้ว เขาก็ให้ไป
นั่งโต๊ะเจรจาด้วย เมื่อก่อนเขาให้ไปคู่แค่ประจัญ แอบ ๆ คุย เคียงนี้เขาบอกว่าเชิญเข้ามา
ข้างใน เข้าไปนั่งบนโต๊ะกับเขาอย่างเต็มภาคภูมิแล้วขณะนี้ และนอกจากนั้นมีประเทศอื่น ๆ

ที่ยังไม่เข้าอีก จีนแดงขอสมัครมา 2 ปีแล้วยังไม่ได้เข้า ประเทศสังคมนิยมหลายประเทศ คงจะไม่มีสิทธิ์ แต่ในศตวรรษที่ 21 จะเป็นอย่างไร ต้องมองต่อไป ที่เจนีวา คณะเตรียม หัวข้อการประชุมนี้ใช้เวลา 1 ปี เรื่องราวที่เจรจากันใหม่นี้ ในที่สุดพอรัฐมนตรีทั้งหลาย มาเจอกันที่อูรุกวัยแล้วต่างคนต่างไปพูด ท่าที จุดยืน position ของตัวเอง ว่าตัวเอง คิดอย่างไร ประเทศไทยเราบอกว่าสนใจมาก ๆ ในเรื่องสินค้าเกษตร เพราะว่าเรา มา ประชาชน 70 - 80 เปอร์เซ็นต์กำลังรอฟังข่าวว่า การ liberalize หรือการที่จะ ทำให้สินค้าเกษตรเกิดความเสรีมากยิ่งขึ้นนั้น จะทำให้ประเทศที่กำลังพัฒนาจะล้มตาอาปาก ได้ ให้เลิกการกีดกันทางการค้า เลิกการอุดหนุนอย่างมหาศาลของประเทศอุตสาหกรรม หรือประเทศที่เจริญแล้ว ซึ่งจะนำมาซึ่งการห่มตลาด และเป็นการให้การอุดหนุนการส่งออก หรือเรียกว่า export subsidies แน่นนอนที่สุดมันมีหลายรูปแบบ

ผมอยากจะพาท่านมาดูหัวข้อที่เขาพูดกัน ที่จะพูดกันอีก 4 ปีข้างหน้ามันมีหัวข้อ ที่ตรงกับที่อาจารย์พูดไว้เมื่อกี้ หัวข้อที่ว่าคือกติกากการสูรรมทางการค้าระหว่างประเทศ สงครามการค้าคือจะรบกันในตัวข้อใดบ้าง ขณะนี้หัวข้อมีแล้ว 13 - 14 หัวข้อ ซึ่งผมจะ ไม่ชี้แจงรายละเอียด แต่จะยกหัวข้อที่สำคัญ ที่เขาจะนัดรบกันทางการค้ามีอยู่ 3-4 อย่าง ที่สำคัญ สิ่งแรกคือ เขาจะนัดเจรจากำหนดกฎเกณฑ์ในเรื่องการค้าปัญญา เมื่อก่อนบอก กันว่าการค้าการขายเป็นนาฬิกา เป็นมูหรี เป็นปากกา หรือเป็น commodity แต่เดี๋ยวนี้นี้เป็นการค้าขายทางปัญญา คำว่า ปัญญา ภาษาอังกฤษที่เคยได้ยินกันบ่อยว่า intellectual property คือทรัพย์สินทางปัญญา ต่อไปนี้จะเอาปัญญาไปขายกันกันแล้ว จากที่ไคยินผู้ใหญ่ทุกคนว่า มีปัญญาเหมือนมีทรัพย์สินอยู่บนบัสสน นั้นคือปรัชญา ในขณะที่เดียวกัน เราก็บอกกันว่า ปัญญามี แต่ไม่มีทุน จึงได้ซงกันไปมา แต่เดี๋ยวนี้นี้เขาค้าขายทางปัญญากัน ทรัพย์สินทางปัญญาเป็นเรื่องที่ค่อนข้างจะละเอียดอ่อน บ้านเมืองเรามีการสัมมนาทั้งเสนอ ว่าทรัพย์สินทางปัญญานั้นประกอบควยอะไรบาง ซึ่งคงจะมี 3-4 อย่าง ในเรื่องของสิทธิบัตร เรื่องของลิขสิทธิ์ เรื่องของเครื่องหมายการค้าต่าง ๆ จีนคนการอะไรขึ้นมาได้ก็ไป จดทะเบียนแล้วบอกห้ามลอกเลียนกัน นี่คือการสร้างกฎเกณฑ์ในเรื่องการค้าทรัพย์สินทาง ปัญญา ซึ่งเป็นหัวข้อใหญ่ที่จะเจรจากัน อาจจะใช้เวลา 4 ปี เมื่อเริ่มเรื่องนี้ขึ้นมา มีเรื่อง ที่ 2 อีกที่ตามมา อาจจะมีมากกว่าทรัพย์สินทางปัญญาควยในการให้ความสำคัญของประเทศ

พัฒนาแล้ว นั้นเรียกว่า การค้าสินค้าบริการ หรือว่าเป็น Trade in Service ที่จริงแล้วเรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่ และควรจะให้ความสนใจ ถ้ามหาวิทยาลัยจะจัดให้มีการสัมมนาอีก และกระทรวงพาณิชย์ขณะนี้จัดอยู่ที่โรงแรมอินทรา และคงจะจัดไปทุก ๆ ปี เพื่อให้เข้าใจว่าการค้าสินค้าบริการนั้นคืออะไร Trade in Service คือการบริการนั้น เช่น ธนาคาร นายธนาคาร ถือว่าเป็นกิจกรรมทางค่านบริการ การท่องเที่ยวก็เป็นกิจการทางค่านบริการ การเดินเรือ วิศวกร professional หรือวิชาชีพต่าง ๆ ก็เป็นกิจการทางค่านบริการ สถาปนิก หมอ ทนายความต่าง ๆ เรื่องนี้ต่อไปทั่วโลกบอกรวมก็คึกกันกัน จะต้องไหลกันไป ไหลกันมา ถ้าอย่างนี้ประเทศกำลังพัฒนาควรมีข้อยกเว้นใบบ้าง ถ้าไม่มี S & D ก็คือ Special Differential Treatment ซึ่งต้องมีแต้มต่อให้ เหมือนเล่นกอล์ฟ อีกคนเพิ่งเล่นอีกคนเล่นเก่งแล้ว จึงต้องต่อให้กันบ้าง ไม่งั้นธนาคารบ้านเราก็ดลุ่มไปตาม ๆ กัน ซึ่งเมื่อธนาคารต่างชาติข้ามประเทศเข้ามา ธนาคารกรุงเทพไม่ถึงกับดลุ่มแต่ขณะเดียวกัน กระทบกระเทือนถึง Domestic ของเราหลายอย่าง คือสิ่งที่เกิดในบ้านเมืองเรา เราต้องแกตมหมาย ถ้าเอากันจริง ๆ พระราชบัญญัติทางค่านแรงงานในเรื่องการสงวนอาชีพให้แก่คนไทย ข้อดีต่าง ๆ จะเข้เข้ามามากมาย และในเรื่องธุรกิจบางอย่างที่เราห้ามคนต่างชาติทำอยู่ เขาจะต้องบอกว่าจะต้องฟรีต่อไปนี้ เพราะประเทศของเขาที่เปิดประตูเหมือนกัน ประเทศไทยเรานั้นจะไปเที่ยวฮ่องกงที่คิดแล้วคิดอีก จะขึ้นเครื่องบินกลัวไปสารพัด ฉะนั้นการไหลออกของคนเรานั้นมากขึ้น แต่ในขณะที่เดียวกันการไหลเข้าจากต่างประเทศไม่ว่าจะเรื่องบริการอะไรต่าง ๆ มันจะไหลเข้มากกว่าไหลออก เมื่อเป็นเช่นนี้การขาคคูลการค้าในศตวรรษที่ 21 จะขาคคูลการค้าในรูปแบบต่าง ๆ ซับซ้อนมากกว่าปัจจุบันนี้ สิ่งต่อไปหัวข้อที่พูดกันคือสินค้าเกษตร เราไม่ยอมควรวที่แล้วทุกกรณีเรามีदारรวมกลุ่มกันเจรจาทอรองเพราะตัวเขาใหญ่กว่า ซึ่งบางทีเราต้องรวมกันหลายคน เราต้องไปเสาะแสวงหาว่าประเทศใดผลิตสินค้าเกษตรเหมือนประเทศไทยเรา ซึ่งค้นพบว่า มีประมาณ 13-14 ประเทศ จึงชวนให้มารวมกลุ่มกันโดยประเทศไทยเราเป็นประเทศสำคัญในการขึ้นนำว่าเราควรจจะรวมกลุ่มในการเจรจาทอรองร่วมกัน มีจุดยืนจุดหมายปลายทางร่วมกัน ก้าวประชุมครั้งแรกที่พัทยา ในปี 2529 เดือนกันยายน โดยเอาระคับเจ้าหนาที่ชั้นสูงแต่ละประเทศมาพุกคุษกันที่พัทยา

กำหนดจุกยีนและเป้าหมายในการเจรจาในอุรุกวัยให้เด่นชัด และครั้งที่ 2 ได้เอารัฐมนตรีการค้าทั้งหลายไปพุกจุกยีนที่เมืองแครน ประเทศออสเตรเลีย กลุ่มนี้จึงมีชื่อว่าแคร์นสกรูป และ แคร์นสกรูปรุ่นนี้ได้มีการประชุมกันครั้งที่ 2 รัศมีรัฐมนตรีที่กรุงออกทาวา ประเทศแคนาดา โดยมีจุกยีนที่แน่นอนว่าเราจะต้องให้มีการเจรจาและบรรจิวไว้ในหัวข้อนี้ และกฎเกณฑ์กติกาในเรื่องการค้าสินค้าเกษตรนั้นจะต้องมุ่งไปที่เลิกการกีดกันทางการค้า ให้มีการค้าสินค้าเกษตรอย่างเสรีขึ้น หรือเราเรียกชื่อกลุ่มของเราอีกชื่อหนึ่งว่าเป็นกลุ่มผู้ค้าสินค้าเกษตรอย่างเสรีค่อนข้างจะเป็นรูปธรรมในการที่เราจะยื่นข้อเสนอเข้าไปในการเจรจาร่วมกัน อเมริกาที่จะเสนอเข้ามา เอเชียก็จะเสนอเข้ามา เมื่อเอาข้อเจรจามาแล้วก็จะต่อรองกัน ในขณะที่เกี่ยวกับสิ่งหนึ่งที่เรากำลังผลักดันอยู่เวลานี้มีศัพท์ทางการค้าระหว่างประเทศว่า พักแฮค ต่อมาเปลี่ยนเป็น Early Harvest คืออะไรจะเกี่ยวกับก่อนในการเจรจา เราก็บอกว่าสินค้าเกษตร ขณะเดียวกันประเทศกำลังพัฒนา ประเทศพัฒนาแล้ว เช่น ญี่ปุ่น อเมริกา ก็เสนอว่าให้เอาเรื่อง Intellectual Property เรื่องทรัพย์สินทางปัญญาก่อน บางประเทศก็ว่าเอาเรื่อง Trade in service ก่อน ก็โต้แย้งกันไปอยู่ ก็อยู่ระหว่างการต่อรองว่าใครจะสามารถเจรจาให้ประเทศอื่นยอมรับมาเจรจาเรื่องของตนเองก่อน นั่นคือ Early Harvest ว่าใครจะเก็บเกี่ยวได้ก่อน โดยมีการกำหนดเวลา ซึ่งเป็นเรื่องสลับซับซ้อน เพราะประเทศสมาชิกมีประมาณ 80-90 ประเทศ แต่สิ่งหนึ่งที่เรจะต้องเรียนรู้คือ มีกฎเกณฑ์ในการเจรจากัน และค่อนข้างจะแน่นอน ซึ่งเรื่องนี้เป็นกติกาสื่อที่สามารถทำให้ประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายได้รับการคุ้มครองพอสมควร นอกจากนั้นก็จะเลยไปถึงอีกหัวข้อหนึ่ง ซึ่งเป็นผลประโยชน์ของประเทศชาติของเรานั้นก็คือ สินค้าเขตร้อน (Tropical Product) เราพยายามแยกออกมาเพื่อเอาใจเพื่อนบ้านของเราคือ มาเลเซีย อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ เขาบอกว่าสินค้าเขตร้อนไม่ใช่สินค้าเกษตร เราก็บอกว่าเราจะตีความว่าไม่ใช่ด้วย มีการแยกหัวข้อออกมาให้เห็นเด่นชัด ฉะนั้นที่ผมกล่าวมากมี 4 หัวข้อคือ

1. Intellectual Property
2. Trade in Service
3. Agriculture
4. Tropical Product

และอื่น ๆ อีกประมาณ 13 - 14 หัวข้อที่จะต้องเจอจากกัน นี่คือนี่ที่อาจารย์พูดว่าใน ศตวรรษที่ 21 นั้น เวทีแบบนี้ ประเทศไทยต้องเตรียมตัวให้พร้อม และผู้คนที่จะไปรบ กับเขาก็ต้องมีพละควาย คำว่า "พละ" ในที่นี้หมายถึงผู้คนในประเทศ นักวิชาการตาม มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ต้องเป็นคลังสมองให้แก่แม่ทัพว่าควรจะต้องทำอะไร อย่างไร ควรมีท่าที อย่างไร ในฐานะที่ผมดูแลรับผิดชอบเรื่องนี้อยู่ ผมเปิดประตูกระทรวงพาณิชย์ ฟังเรื่อง แต่ละเรื่อง แต่ละ issue ผมจะไปต่างประเทศ ผมก็เชิญอาจารย์ นักวิชาการ พอล่า ไปถามว่าต้องการให้ผมไปพูดเรื่องอะไร เป็นการระดมสมอง (Brain Stroning) จักสัมมนาโต๊ะกลม พูดคุยกัน ความรู้จะไคแตกฉานมากขึ้น ก็จะไม่เป็นแคนสันชยาต่อไป

ผมอยากเรียนให้ทราบว่าขณะนี้อำนาจครองของเราในต่างประเทศมีมากน้อย แค่ไหน? ในองคาพยพ หรือโครงสร้างของบ้านเรานั้น เราต้องยอมรับความจริงว่าประเทศไทยเป็นประเทศกำลังพัฒนา และยังมีประเทศที่ถูกแบ่งย่อยต่ำลงไปอีก ขณะนี้คือประเทศ อุตสาหกรรมใหม่ ซึ่งเรียกว่า nics ซึ่งเราพยายามคิดกันเองว่าประเทศไทยกำลัง เป็น nics แล้ว ก็ให้ขึ้นไปอยู่ข้างบน เรามองว่าไม่ได้ เราอยู่ข้างล่าง การจะเป็นอะไรอยู่ที่ไหน? จะไคอะไรบางอย่างในเวทีการค้าระหว่างประเทศ หรือองค์การทางการค้าระหว่างประเทศ การให้ความช่วยเหลือซึ่งเราไคอยู่เช่น GSP ซึ่งเขาให้แก่มต่อ ประเทศกำลังพัฒนาว่า ถ้าไคอ่อนแอ ถ้าขายยังไม่ไค ก็ให้เอาของมาขายไคไม่เก็บภาษี ก็เกิดสิทธิพิเศษศุลกากรเป็นแก่มต่อ แต่เขาก็มีกฎเกณฑ์ว่า ถ้าขายมากกว่าจำนวน เท่านั้นต้องเก็บภาษี หรือประเทศกำลังพัฒนา ถ้าขึ้นเป็นประเทศอุตสาหกรรมเมื่อไร ต้องให้คนอื่น เป็นต้น

ผมขอสรุปว่า การเตรียมตัวในศตวรรษที่ 21 นั้น เราควรเตรียมตัวที่จะ กระโดดเข้าไปสู่เวทีการค้าระหว่างประเทศหรือสงครามการค้าระหว่างประเทศ ขณะนี้เรา เริ่มมาพอสมควรแล้ว แม่ทัพนายกองและกองหนุนทั้งหลายต้องช่วยกันในการเข้าไปสู่เวทีนั้น ประการที่ 2 นอกจากสงครามทางการค้าระหว่างประเทศจะทวีความรุนแรงขึ้นแล้ว สิ่งหนึ่ง ที่จะตามมาคือสงครามข่าวสารข้อมูล ซึ่งจะเป็นสงครามที่ประกาศอย่างชัดเจนในศตวรรษที่ 21 ทุกวันนี้ไครู้มากกว่า เร็วกว่า จริงกว่า ก็คิดสันใจไคเร็วกว่า คีกว่า ฉะนั้นเราต้องเตรียม ทางด้านข่าวสารและข้อมูล และสิ่งหนึ่งที่ต้องระมัดระวังในการพัฒนาคนคือ จะเกิดสภาวะสมองล่อ

ซึ่งมีการพุกกันมานานแล้วในเรื่องนี้ แต่ในศตวรรษที่ 21 ทองระมี้กระวังมากขึ้น อาจมีการเอาสมองคนไปกึ่งไว้ตามแหล่งที่มีทอง แลบ หรือที่มีบรรยากาศในการคิดค้นในเรื่องปัญหาต่าง ๆ ขึ้นมา แลวก้เอาสิ่งที่คิดค้นนั้นมาเป็นสินค้าขาย ผมจำได้ว่ามีนักวิทยาศาสตร์ทางคานคอมพิวเตอร์ของญี่ปุ่นคนหนึ่งถูกซื้อตัวไปอีกประเทศหนึ่ง ให้คิดค้นส่วนประกอบที่สำคัญของคอมพิวเตอร์ที่เราใช้กันอยู่ทุกวันนี้ขึ้นมา เขาทำสำเนาสิ่งที่คิดค้นขึ้นมาให้กับทั่วโลก แล้วบอกว่า เขาคิดสิ่งนี้ขึ้นมาเพื่อมวลมนุษยชาติ แลวก้ฆ่าตัวตาย คนที่ลงทุนนั้นโกรธมากที่ต้องลงทุนมากกว่าจะไค่สิ่งนี้มา นี่เป็นอุษาหรับ อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ ที่คิดในเรื่องทฤษฎีสัมพันธภาพ แลวก้ทอเนื่องกันมาเป็นลูกโซ่ทางวิทยาการขนาดนี้ เป็นปรัชญาเพื่อที่จะเล่าโลมมนุษยชาติให้มีความเจริญทางคานจิตใจ ทางคานวัตถุ ฯลฯ นั้นเป็นวิสัยของนักปรัชญา และผมเชื่อว่าในมหาวิทาลัยธรรมศาสตร์ และสถาบันการศึกษาต่าง ๆ มีนักวิทิจการที่คิดค้นสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมา ก็คงไม่ยากไค่เงินหรือ ท่านคิดขึ้นมาเพราะมีจุดม้การณเพื่อมวลมนุษยชาติ แต่ทำอย่างไรไค่ขณะนี้มีการประกาศสงครามการคาระหว่างประเทศขึ้นมาใหม่ว่า เอาสมองคนมาขาย เอาความคิดของคนมาเป็นการค้า ก็ต้องยอมรับกันว่าไค่มีการพุกจากกันแล้วในเรื่อง Property Rights เป็นหัวข้อในการเจรจา ทั้งหมดนี้เป็นข้อมูลพื้นฐาน ถ้าต้องการทราบรายละเอียด โอกาสหน้าถ้ามีโอกาสมาพุกคุยกันอีก ก็คงไค่คุยอีก วันนี้เลยเวลา มาพอสมตรวขอขอบคุณมากครับ

รองศาสตราจารย์ ดร.จิระ หงส์คารมภ

ขอบพระคุณหากรัฐมนตรีประจวบ มีคนมักพุกเสมอว่าใน ครม.ชุดเปรม 5 รัฐมนตรีประจวบ เป็นผู้หนึ่งที่มีบทบาท มีพระสมภารณ์ และทำงานที่มีประโยชน์ ผมคิดว่าทุกท่านคงเห็นแล้ว่า ท่านรัฐมนตรีประจวบไค่พยายามเตรียมการให้ประเทศไทยสามารถไปสู่ศตวรรษที่ 21 ด้วยอย่างดี โดยเฉพาะการเตรียมการในเรื่องสงครามการค้าระหว่างประเทศ ท่านพยายามเน้นให้เห็นว่าการคาระหว่างประเทศนั้นไม่ใช่จะเริ่มต้นในศตวรรษที่ 21 อย่างเดียว แต่ไค่เริ่มต้นมาแล้วอย่างที่ท่านอาจารย์วิทิจวงษ์ ไค่ว่าไว้ และคานิยามที่ประเทศไทยจะพัฒนาในเรื่องนี้ ท่านรัฐมนตรีประจวบไค่เน้นอย่างชัดเจน

อีกสิ่งหนึ่งที่อาจจะเป็นประโยชน์กับผู้ฟังก็คือในศตวรรษที่ 21 นั้น มีเรื่องของชาวสารมากขึ้น คงเป็นที่ทราบแล้วว่า บทบาทของชาวสารสนเทศเป็นเรื่องสำคัญและสุดท้าย เรื่องที่รัฐมนตรีประจวบ ได้เพิ่มเติมก็คือ เรื่องการต่อสู้กันในเรื่องปัญญา ฉะนั้นฉันคิดว่า พวกเราที่อยู่ในประเทศด้อยพัฒนา หรือกำลังพัฒนา มีความรู้สึกว่า แต่ก่อนนี้เราสู้ประเทศพัฒนาไม่ได้ เพราะไม่มีทุน แต่ปัญหายุ่งยากนี้และมีคนพูดกันว่า การผูกขาดทางปัญญาไม่ได้อยู่ที่ประเทศพัฒนาไปเสียแล้ว เพราะฉะนั้นการต่อสู้ทางปัญญาจึงเป็นเรื่องสำคัญของศตวรรษที่ 21 อย่างมาก

เราได้ภาคเศรษฐกิจ ภาครัฐบาล ไปแล้วพอสมควร สิ่งหนึ่งที่เราขาดไม่ได้สำหรับการมองปัญหาต่อไปคือ ภาคธุรกิจ และผมคิดว่าคงไม่มีใครเหมาะสมเท่ากับท่านอาจารย์อำนวยการ วิรวรรณ ไม่ว่าท่านจะไปพูดที่ไหน ผมก็พยายามติดตามอ่านอยู่เสมอ ท่านเป็นผู้หนึ่งที่ทำให้ความสนใจในเรื่อง *Frutistic Study* อย่างแท้จริง ฉะนั้นผมขออนุญาตเชิญท่านอาจารย์อำนวยการ ครับ

อาจารย์อำนวยการ วิรวรรณ

ขอขอบคุณท่านรองอธิการบดีฯ ที่ให้เกียรติเชิญมาร่วมในการสัมมนาวิชาการในวันนี้ อย่างที่ท่านได้กล่าวไว้แล้วว่าให้เวลาวิทยากรเพียง 7 วันในการมาร่วมรายการ และไม่ได้บอกเลยว่าให้มาพูดโดยมีระยะเวลาแห่งอนาคตกว้างยาวเพียงใด เพิ่งมาทราบที่นี้ว่าให้มองไปข้างหน้าในอนาคตเป็นเวลา 13 ปี ผมมีเวลา 1 ชั่วโมง ส่วนหนึ่งนั่งฟัง ดร. วิชิตวงศ์ และท่านรัฐมนตรีประจวบ ให้ความคิดเห็น ผมจะใช้ข้อคิดเห็นเหล่านี้เป็นองค์ประกอบในการสาวความต่อไป

ผมไม่ทราบว่าในที่นี้ เคยได้ยินชื่อคน ๆ หนึ่งคือ นอสตราดามุส หรือไม่ ถ้าใครเคยดูภาพยนตร์ที่เขาประวัติหรือคำทำนายของนอสตราดามุส จะทราบว่า นอสตราดามุส เป็นนักปราชญ์ของฝรั่งเศสเมื่อ 400 ปีมาแล้ว และเขียนคำทำนายเอาไว้ว่าโลกในอนาคตจะเป็นอย่างไร มีคนมานั่งพิจารณาคำทำนายของเขาแม่นยำเพียงใดในอดีตที่ผ่านมา และในอนาคตที่จะมาถึง หลายคนมีความทึ่งมากถึงขนาดว่าเขามาทำเป็นภาพยนตร์ ซึ่ง

ส่วนใหญ่ก็เหมือนกับหมอกูทั้งหลาย อะไรที่ทำนายถูกใกล้เคียง เขาก็บอกว่าแมน แล้วก็เอามาสาขยายให้ฟัง เช่น บอกว่า จะมีพี่น้อง 3 คน ศักดิ์ศรีเท่ากันอยู่ในโลกใหม่ คนหนึ่งจะถูกหลอมฆ่าตายในเวลากลางวัน น้องคนที่สองจะถูกฆ่าตายในเวลากลางคืน ส่วนน้องชายคนที่สามจะมีชื่อเสียงมีนามอง คนก็มองว่าเขาตายถึงแค่เนคี้ 3 คน เขาทำนายว่าอิหร่านหรือเปอร์เซียจะร้อนลุกเป็นไฟ และจะมีคนบินจากฝรั่งเศสมาปกครอง ส่วนพระเจ้าแผ่นดินของอิหร่านจะถูกขับไล่ออกไปนอกประเทศ ก็มองว่าโคโมเนบินมาจากฝรั่งเศส เขาทำนายไว้ตั้งแต่ 400 ปีก่อน ที่ผมอยากเอามากล่าวก็คือว่า เขาทำนายว่าในคริสต์ศตวรรษหน้าประมาณปลายคริสต์ศตวรรษที่ 21 จะเกิดสงครามล้างโลก ซึ่งตอนนั้นยังไม่มีใครรู้จักนิวเคลียร์ประมาณว่าเป็นอย่างไร และคนที่จะเริ่มสงครามนี้ได้เป็นเจ้าแซกตะวันตกกลาง ซึ่งก็มีคนที่น่ากลัวอยู่เหมือนกันขณะนี้ โดยจะเอาปรมาณูไปทิ้งไว้ในเมืองที่มีภูเขาที่มนุษย์สร้างขึ้นมา ซึ่งคิดว่าเป็นนิวยอร์ก ในระยะเวลาอีก 7-8 ปีข้างหน้า ซึ่งผมเองก็ไม่เข้าใจว่าสงครามปรมาณูทำไมจึงใช้เวลานานนัก แต่อย่างไรก็ดี ก็บอกว่าหลังสงครามปรมาณูแล้วโลกก็จะมีสันติภาพที่มั่นคงถาวร ประเทศที่อยู่ทั่วโลกเหนือซึ่งเป็นประเทศอภิมหาอำนาจ 2 ประเทศจะจับมือกัน ทุกคนก็บอกว่า อีกไม่กี่ปีข้างหน้ารัสเซียกับอเมริกาจะร่วมมือกัน หลังจากนั้นโลกจะมีสันติภาพถาวร ผมดูหนังมาแล้วมาเล่าให้ฟัง เป็นนวนิยายเรื่องหนึ่ง จะแมนยำหรือไม่ผมก็กำลังรอคอยอยู่เหมือนกัน พฤษภาคมปีหน้า ดวงดาว 5 ดวงจะโคจรมาถึงพร้อมกันหมด จะเกิดมหาวาตภัย จะเกิดแผ่นดินไหวขนาดใหญ่ ก็ไม่รู้ว่าจะเกิดที่เมืองไหน นอศตราคามุสทำนายไว้แล้ว ผมไม่ถือว่าตนเองมีคุณค่าใกล้เคียงที่จะไปทำนายอะไรได้เลย เมื่อ 20 ปีมาแล้วเคยมีผู้ให้มาเป็นประธานคณะที่ปรึกษาทางค่านวิชาการของภูมิภาคเอเชีย โดยธนาคารพัฒนาแห่งเอเชียจัดเงินมาก่อนหนึ่งให้ทำนายว่าเศรษฐกิจของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในทศวรรษ 70 จะเป็นอย่างไร ซึ่งขณะนั้นทศวรรษ 60 ก็ประมาณเกือบ 30 ปีมาแล้ว ผมก็ระคนนักวิชาการในภูมิภาคนี้ ทั้งญี่ปุ่น สิงคโปร์ มาเลเซีย ไทย ช่วยกันเขียนตำราเล่มใหญ่และเท่าที่ผมดูแล้วรู้สึกว่ามันตรงเลย ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น เมื่อ 30 ปีก่อนมีกลุ่มระดับโลกทำนายว่าคนจะล้นโลก ประชากรจะเพิ่มมากขึ้น และจะไม่มีอาหารพอกิน จะเกิดวิกฤตการณ์ทางอาหาร หลังจากทำนายจนถึงบัดนี้ปรากฏว่าอาหารเหลือเฟือในโลก แม้กระทั่งประเทศไทยเมื่อ 30 ปีก่อนมีประชากรเพียง 10 กว่าล้านคน เคียวนี้มี 50 กว่าล้านคน ชาว

ก็ยังมีเหลือส่งออก การทำนายทายทักของเราที่พอจะสรุปได้อย่างหนึ่งว่า นักพยากรณ์มัก
 จะมองคูแวนโนมิในอดีตว่าเคยมีแวนโนมิอย่างไร แล้วก็พยายามแสดงออกไปข้างหน้าว่า
 อนาคตข้างหน้าจะเป็นอย่างไร ไม่ว่าจะเป็นระคับประเทศ ระคับโลก หรือระคับบริษัท
 ธนาคารกรุงเทพเองก็ทำนายว่าจะขยายตัวปีละ 20% เพราะฉะนั้นก็ปีก็มีเงินฝาก 2 แสนล้าน
 5 ปีก็เพิ่มเป็น 4 แสนล้าน ซึ่งจริง ๆ แล้วที่เป็นเช่นนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยเวลาอย่างเดียว
 ยังมีสิ่งแวดล้อมหลายอย่างต้องคำนึงถึงจริง ๆ ทองคำขึ้นราคามาเป็น 600 ดอลลาร์ต่อกรัม
 และคิดว่าคงจะขึ้นไปถึง 1,000 ดอลลาร์ ตลาดหุ้นเมืองไทยดัชนีขึ้นมาถึง 295 - 296 ใน
 วันนี้ ผมก็อยากกล่าวว่า ทำไมจึงทายอย่างนั้น เป็นเพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์
 ความจริงแล้ว การทำนายทายทักของคนในอดีตผิดพลาดกันอยู่ตลอดเวลา เพราะเราให้
 ความสำคัญน้อยไป ปัจจัยอันหนึ่งซึ่งมีอิทธิพลอยู่ในมวลมนุษย่มากเหลือเกินคือ การเปลี่ยนแปลง
 ทางด้านเทคโนโลยี ซึ่งผมคิดว่าเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด และอย่างที่ท่านรัฐมนตรี และ
 ดร. วิชิตวงศ์ กล่าวไว้แล้วว่าเป็นเรื่องของปัญญามนุษย์ ทรัพยากรธรรมชาติจะเป็นอย่างไร
 ก็แล้วแต่ หมคไป สิ้นเปลือง เก่งว่าจะเกิดปัญหาในอนาคต ก็จะแก้ไขกันได้ ซึ่งออกมา
 ในรูปของการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี ฉะนั้นทางด้านเทคโนโลยีนี้ถ้าเราย้อน
 กลับไปเป็นล้าน ๆ ปี จะเห็นว่าเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นมาในเวลาไม่กี่ร้อยปีนี้ แรกเริ่มเกิดซ้ำ
 เริ่มจากมนุษย์หินมาไม่ค่อยมีอะไรเปลี่ยนแปลง มาเปลี่ยนแปลงในระยะการปฏิวัติอุตสาหกรรม
 ของยุโรป ไซพลังไอน้ำ เมื่อไม่กี่ร้อยปีมานี้ แล้วก็มาเปลี่ยนแปลงในด้านไฟฟ้า การสื่อสาร
 คมนาคม โทรศัพท์ก็มีเมื่อไม่กี่ปีนี่เอง วิวัฒนาการทางเทคโนโลยีก็คืออย่างหนึ่งว่า
 เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วมากขึ้น และนับวันก็จะเร็วขึ้นไป มีของที่คิดค้นขึ้นมาใหม่ๆ
 จะมีผลต่อการครองชีวิตของประชาชนในโลกนี้ และมีผลแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่มวลมนุษย
 คิดว่าจะมี อย่างเช่นขณะนี้มีการพูดถึงเรื่อง Star War เรื่องการสร้างศักยภาพ
 ทางทหาร อเมริกากำลังหาวิธีการที่จะป้องกันสงครามด้านปรมาณู ก็จะใช้ระบบแสงเลเซอร์
 จะไปตั้งสถานีในอวกาศแล้วทำลายจรวดหรือสิ่งที่จะมาโจมตีสหรัฐ เลเซอร์นี้มีการคิดค้นกัน
 ขึ้นมามาก และในอีกไม่กี่ปีข้างหน้าก็จะประสบผลสำเร็จ จะสามารถทำลายเมือง ทำลาย
 ทุกอย่างได้ด้วยเลเซอร์ เลเซอร์นี้ก็ได้ใช้เฉพาะทางด้านทหาร การสื่อสารก็จะใช้ระบบ
 เลเซอร์เป็นหลัก มีการพูดถึงเรื่อง Super Conductivity เขามองว่าพลังงานต่าง ๆ
 ที่ต้องผ่านไปทางวัสดุบางอย่าง ขณะนี้เราใช้สายไฟฟ้า วัตถุทองแดง มีการสูญเสียพลังงาน

มากมาย เพราะเทคโนโลยีจำกัดอยู่เพียงแค่นั้น ถ้าจะไปหาวัสดุอย่างอื่นที่พลังงานจะผ่านไปได้โดยไม่สูญเสียเลยจะต้องอยู่ในอุณหภูมิที่ต่ำจนถึงที่เคลบ 500 - 600 องศา ซึ่งเป็นไปไม่ได้ในโลกมนุษย์ที่จะมีอุณหภูมิเท่านี้ นอกจากในห้องทดลอง ขณะนี้ก็มีการศึกษาค้นคว้าเมื่อไม่กี่เดือนมานี้ ค้นค้นกันมากทั่วโลก กำลังศึกษาค้นคว้าอุณหภูมิเพื่อหา Perfect Conductivity ไม่ให้มีการสูญเสียทางด้านพลังงานเลย โดยใช้วัสดุภายในอุณหภูมิที่ติดลบเพียง 50 องศา คอย ๆ ลดลงมา จนขณะนี้เหลือเพียง 20 - 30 องศา และคาดว่าสักวันหนึ่งคงทำเหมือนกับอุณหภูมิในห้องนี้ได้ และถ้าเป็นเช่นนั้นทุกสิ่งทุกอย่างจะเปลี่ยนไปหมด ระบบการใช้พลังงานซึ่งผมคิดว่ามีความเป็นไปได้สูง ในขณะที่เรากำลังพิจารณาว่าพลังงานน้ำมันของโลกนี้วันจะใช้หมดสิ้นไป มีคนทำนายอยู่แล้วว่า ภายในปี ค.ศ. 1995 หรือ 8 ปีจากนี้ น้ำมันทั้งหลายที่เราใช้กันอยู่ แม้จะใช้อย่างประหยัดแล้ว ในหลายประเทศจะหมดไป และในกลุ่มประเทศตะวันออกกลาง 4-5 ประเทศ จะเป็นเจ้าครองโลกในเรื่องน้ำมันต่อไป แล้วจะมีปัญหาวิกฤตการณ์น้ำมันขึ้นมาอีก น้ำมันจะราคาแพงไปอีก 7-8 ปีข้างหน้า และจะแพงกว่าที่เคยเกิดเมื่อ 4-5 ปีที่ผ่านมา ซึ่งถ้ามองในด้านการคมนาคมก็เป็นไปได้ นอกเสียจากว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้นก็ไม่ต้องใช้ น้ำมันดิบมาก วัสดุเหล่านี้ก็เอามาใช้เป็นสายไฟแทน โรงไฟฟ้าก็ไม่ต้องใช้ น้ำมันมากเหมือนอย่างเค็ม อุปกรณ์ต่าง ๆ แม้กระทั่งระบบคอมพิวเตอร์ เมื่อใช้วัสดุนี้แล้วจะขยายอายุภาพของคอมพิวเตอร์ได้อย่างมากมาย และทั้งหมดนี้สรุปได้ว่า เทคโนโลยีจะเป็นตัวการสำคัญในการเปลี่ยนโฉมหน้าของโลกต่อไป โลกที่เปลี่ยนแปลงไปแล้วก็มีบรรยากาศอื่น ๆ ที่คิดความมากนอกเหนือจากการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีที่สำคัญก็คือ โลกของเราต้องพึ่งพาอาศัยกันมากขึ้นซึ่งเป็นผลที่สืบเนื่องกันมา ถ้าเรามีการสื่อสาร การคมนาคม มีข่าวสารข้อมูลติดต่อกันได้อย่างรวดเร็วก็หมายความว่า การพึ่งพาอาศัยกันทางด้านการค้า เศรษฐกิจ และการเงินจะมีมากขึ้นเป็นเงาตามตัว การค้าของโลกถ้าคิดเป็นสัดส่วนกับการผลิตของโลกแล้วจะมีมากขึ้นอยู่เรื่อย ๆ ประเทศไทยเองก็เป็นอย่างนั้น เมื่อ 30 ปีก่อนการค้าทั้ง Import-Export อาจมีเพียง 10% ของรายได้ประชาชาติ ขณะนี้อาจขึ้นไปถึง 40% เราจึงกำลังซื้อสินค้าจากต่างประเทศมาใช้มากขึ้น และขายไปยังต่างประเทศได้มากขึ้น สิ่งเหล่านี้ก็ยังมีมากขึ้นต่อไป ในด้านการเงินก็เช่นเดียวกัน

สมัยก่อนเราไม่เคยเป็นหนี้สินใคร แต่เดี๋ยวนี้เราทุเก่ง เป็นหนี้เขาได้ 14,000 ล้านดอลลาร์แล้ว แต่ในขณะที่เดียวกันเราต้องมีปัญหาที่จะต้องขายสินค้าเพื่อหาเงินตราเข้ามาพอที่จะผ่อนชำระดอกเบี้ยเขา สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องที่เราต้องการจะขายหรือถืบตัวเองให้มีการพัฒนามากขึ้นโดยพึ่งพากัน ซึ่งการพึ่งพากันในลักษณะนี้ก็หมายความว่าอย่างหนึ่ง เป็นประการที่สามก็คือ ต้องแข่งขันกัน เพราะไม่ใช่เหมือนกับกรพึ่งพาในครอบครัวที่จะต้องโอบอุ้มกัน แต่เป็นการพึ่งพาในลักษณะที่ต้องช่วยตัวเองและจะช่วยเหลือตัวเองได้ก็ต้องมีสมรรถภาพในการไปต่อรองกับเขาในเรื่องการค้า ซึ่งรัฐมนตรีประจวบ กล่าวไว้ว่า เป็นเรื่องของสงครามชนิดหนึ่งคือสงครามทางเศรษฐกิจหรือการค้า ถึงอย่างไรก็ตาม ผมก็อยากจะกล่าวว่าคุณค่าของเรานั้นไม่ว่าค่าทำนายนของนอสตราคามาสด หรือของนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิจะเป็นอย่างไรก็ตามผมมีความเชื่อมั่นอยู่อย่างหนึ่งว่า อนาคตนั้นอยู่ในมือของพวกเรา ในมือของมนุษย์ไม่ว่าจะชาติใด และประวัติศาสตร์ก็จะบอกว่าเป็นเช่นนั้น ถ้าเราจะวิเคราะห์ดูว่าโลกของเราในระยะ 100 - 200 ปีที่ผ่านมาจะมี life fall คือการถดถอยขึ้นมาของประเทศชาติและการตกต่ำของประเทศชาติ ซึ่งมีให้เราเห็นอยู่ เมื่อมีการปฏิวัติทางด้านอุตสาหกรรมขึ้นมาประเทศอังกฤษกลายเป็นอภิมหาอำนาจของโลก มีเทคโนโลยีก้าวหน้ากว่าประเทศอื่นใดหมด ประเทศอังกฤษกลายเป็นประเทศที่คอยเกื้อกูล ให้ความช่วยเหลือประเทศอื่น ๆ โดยเฉพาะอเมริกา ส่งเงินทุนไปให้อเมริกา ส่งคนมีความรู้ด้านวิชาการไปอยู่ในอเมริกา จนกระทั่งอเมริกามีสมรรถภาพ มีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ทางเทคโนโลยีสูง และในระยะหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็กลายเป็นมหาอำนาจที่สมบูรณ์แบบ มีเงินทองมากมาย และกลายเป็นประเทศที่คอยช่วยเหลือ Pack Americana ตอนนั้นมีเงิน มี Merchant Plan ไปช่วยยุโรป ไปช่วยประเทศที่กำลังพัฒนา จนกระทั่งขณะนี้อเมริกา กำลังตกต่ำ กลายเป็นประเทศที่มีหนี้สินมากที่สุดในโลก ลำหนาบราซิลไปแล้ว มีงบประมาณขาดดุลมากที่สุดในโลก มีดุลการค้าติดลบมากที่สุดในโลก ทั้งหมดนี้ทำให้เห็นว่าอเมริกาเริ่มอยู่ในสภาพเสื่อม หลายคนเห็นว่าอนาคตของประเทศนี้เริ่มมองไม่เห็น มีแต่จะเสื่อมลงเวลานี้ความก้าวหน้าของโลกไปอยู่ที่ญี่ปุ่น ญี่ปุ่นกำลังจะเป็น Pack Japonica จะเป็นเจ้าโลกทางด้านเศรษฐกิจ ทางด้านการเงิน ธนาคารที่ใหญ่ที่สุดของโลก 10 ธนาคาร เป็นของญี่ปุ่น 9 ธนาคาร ธนาคารของอเมริกาไม่คิดอันดับ และขาดทุนปีหนึ่ง ๆ เป็นพันล้านดอลลาร์ ซีดีแบงก์ ซึ่งเคยครองอันดับ เดียวนี้ตกอันดับไปที่เท่าไรแล้วก็ไม่รู้ เพราะฉะนั้น

การเปลี่ยนแปลงก็มองได้อย่างเดียวว่าทุกสิ่งทุกอย่างไม่มีความแน่นอน และสิ่งที่เป็นตัว
 กังวลคือการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ อยู่ที่คนในประเทศนั้น ๆ ถ้าอังกฤษเสื่อม
 ก็เพราะคนของอังกฤษเมื่อมีความเจริญก้าวหน้าถึงจุด ๆ หนึ่งแล้วก็เปลี่ยนไม่ทันโลก คน
 ของอังกฤษเองอาจจะไม่เปลี่ยนไปเท่าไร แต่เคยมีเมืองขึ้นมา ก็เคยแต่ฝึกคนให้เป็น
 นายคน เป็นขุนนางเท่านั้น ไม่เคยฝึกคนให้เป็นนักธุรกิจ นักอุตสาหกรรม เพราะฉะนั้น
 ก็ขายของไม่เป็น เมื่อเป็นอย่างนั้นก็ถึงคราวตกต่ำไป อเมริกาก็ก้าวหน้าขึ้นไปได้ มีความ
 เจริญก็อาจจะล้มตัว ก้าวร่นฝืน การศึกษาต่าง ๆ ไม่ได้ฝึกคนไว้ในทางที่ถูกต้อง คนอเมริกัน
 ขณะนี้โดยเฉพาะรุ่นเด็ก การศึกษาโดยทั่ว ๆ ไป แม้ว่าคนจะได้รับการศึกษาก็จริง แต่
 ระเบียบวินัยในสังคมอเมริกาเสื่อมไปมาก แม้กระทั่งสถาบันการศึกษาเอง ๆ ของอเมริกา
 เคยสำรวจกันมาพบว่าการทำงานในบริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ที่สุด เพราะตลาดหุ้นซื้อขาย
 กันรวดเร็ว ทุกคนจบมากก็ไปทำงานในกิจการเหล่านี้ ในธุรกิจซึ่งไม่ได้สร้างสรรค์ให้กับสังคม
 ส่วนรวม เหมือนกับประเทศอุตสาหกรรม และผลที่ออกมาก็คือความเจริญในค่านอุตสาหกรรม
 ของสหรัฐฯ นับวันจะตกด้อยลงไปเพราะคนเก่ง ๆ ไม่เข้ามา คนเก่ง ๆ ไปทำธุรกิจธนาคาร
 เงินทุนหลักทรัพย์ ตรงกันข้ามกับญี่ปุ่น หัวกะติของเขาออกมาไม่ได้เข้าธนาคารเลย ไปเข้า
 โรงงานอุตสาหกรรม ไปทำรถยนต์ ทำเครื่องจักร เครื่องกล ไฟฟ้า พวกนี้ออกมาครอง
 ทลวดโลกหมด ก็เป็นเรื่องของการใช้คน หรือการใช้ปัญญาของคน

สิ่งเหล่านี้อาจกล่าวได้ว่าอนาคตที่เราจะต้องระวัง และต้องก้าวไปสู่
 บรรยากาศของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ของการพึ่งพาอาศัยกัน
 มากขึ้น และของการแข่งขันกันมากขึ้น ปัจจัยสำคัญในประเทศชาติของเราก็คือ คน
 คนทุกระดับ ไม่ว่าเกษตรกร คนงานในโรงงานอุตสาหกรรม นักบริหารระดับกลาง-สูง
 นักวิชาการ อาจารย์ นักการเมือง หรือทหาร ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เป็นมวลมนุษย์ที่ประกอบ
 กันเป็นประเทศชาติ เป็นสังคมของเรา แล้วเราจะผลิตพลังมวลมนุษย์นี้ อย่างไรที่จะ
 เติบโตกับสิ่งแวดล้อมนี้ได้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ อาจกล่าวได้ว่าโดยทั่วไปก็คงจะมองเห็นว่า
 ประเทศที่ก้าวมาถึง NICS เช่น เกาหลี ไต้หวัน ฮองกง ท่าไมจึงเป็น NICS ได้
 เพราะเขามีความก้าวหน้าทางค่านเศรษฐกิจมาก สามารถผลิตสินค้าไปป้อนตลาดโลกได้

มีประสิทธิภาพมากกว่าคนอื่น ที่เขาเป็นเช่นนี้ได้เพราะคนของเขาขยัน เพราะธรรมชาติบังคับ เขาไม่มีทรัพยากร เขาจำเป็นต้องขยันเพื่อความอยู่รอดของเขา ญี่ปุ่นในสมัยหนึ่ง ถ้าเป็นเอกสารทางราชการเขาจะประทับใจตราไว้ข้างหลังว่า Export for Alives ทองคำเพื่อการอยู่รอด จนกระทั่งเจริญรุ่งเรืองขึ้นมา ปัญหาของญี่ปุ่นเป็นปัญหาของคนที่ไม่ประสบความสำเร็จ จนจะถูกประเทศอื่นรุมสำเร็จมากขึ้นไปเป็นที่น่าอิจฉา เมื่ออาทิตย์ที่แล้วผมประชุมกับพวกผู้นำทางความคิดจากญี่ปุ่น เขาเอาเอกสารมาอวดบอกว่า คึยวัน เขาเปลี่ยนชื่อใหม่แล้วเป็นว่า Import makes friends อาจกล่าวได้ว่าคนที่เจริญขึ้นมาไม่ว่าญี่ปุ่นหรือ NICs สิ่งหนึ่งก็คือเขาทำงานหนักกว่าเรา เขามีระเบียบวินัย มีความสามัคคี เมื่อเขาทำงานหนักเขาก็มีรายได้ดีขึ้น แต่เมื่อเขามีรายได้ดีขึ้นเขาก็ไม่จับจ่ายใช้สอยฟุ่มเฟือย เขาประหยัด สิงคโปร์เป็นประเทศหนึ่งซึ่งเป็น NICs สิงคโปร์มีเงินออมทั้งประเทศ 40% มากกว่าไทยหนึ่งเท่าตัว บริษัทที่กำไรก็ถือว่าเงินออมรัฐบาลเกินดุลก็ถือว่าออม ไม่เป็นหนี้ใคร มีรายได้ก็ถือว่าออม ส่วนของไทยรัฐบาลไม่เคยเกินดุล ซากดูลทุกปี จึงไม่เคยออม ส่วนธุรกิจยังออมอยู่ ประชาชนออมแต่น้อย เพราะรายได้ไม่ค่อยดี ถ้าเราสามารถหารายได้ดีขึ้น ออมได้มากขึ้นก็มีกำลังที่จะไปลงทุน ลงทุนแล้วจึงจะสร้างสรรค์ สร้างความเจริญ สร้างประสิทธิภาพได้ ปัญหาของเราที่ผ่านมาในระยะสั้นมีความผันผวนด้านเศรษฐกิจของประเทศอยู่เสมอ บางครั้งชว้ายากมากแพง ราคาข้าวตกต่ำ ชาวไร่ชาวนาก็มีรายได้ไม่ดี บางระยะราคาพืชผลดี คนมีรายได้ก็พอจะออมได้ สิ่งเหล่านี้เป็นวัฏจักรทางเศรษฐกิจ แต่ในระยะยาวแล้วอยู่ที่ว่าไม่ใช่ให้วัฏจักรนั้นผันผวนน้อยลง ต้องพยายามยกระดับความเป็นอยู่ของคนให้ดีขึ้น ซึ่งจะเป็นไปได้ตามกาลเวลา ขณะนี้เราก็มองเห็นอนาคตว่ามีแนวโน้มไปในทางที่ดีขึ้น เราสามารถหาเงินเข้าประเทศได้เพิ่มขึ้น

ทั้งหมดนี้ผมอยากกล่าวสรุปสั้น ๆ ว่า อะไรจำเป็นที่เราจะต้องทำเพื่ออนาคตของเราในทศวรรษข้างหน้า วิทยากรทั้งสองท่านได้กล่าวมาแล้วและผมก็เห็นด้วยทุกประการ แต่ผมคิดว่าสิ่งที่น่าจะต้องย้ำเป็นพิเศษมี 2 ประการคือ การสร้างความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี และวิทยาศาสตร์ในประเทศชาติของเราเอง เราอาจจะไม่เก่งกล้าสามารถเหมือนสหรัฐอเมริกาที่จะคิด Lasor Beam ขึ้นมาได้ หรือจะไปคิด Super Conductivity ขึ้นมา Basic Technology เราอาจทำไม่ได้ และไม่มีทุนทรัพย์

จะทำ แต่เราจะไม่มีอะไร เป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง เราก็จะไม่มี
 เจริญ ถ้าเราต้อง Import เทคโนโลยีเข้ามาตลอดกาล ไม่รู้จักคิดค้นคิดแปลงเทคโนโลยี
 เหล่านั้น ความเจริญแท้จริงจะไม่เกิด อะไรที่เกิดขึ้นมากก็เป็นเพียงผิวเผิน แล้วก็ถูกสูบไป
 หมด ก็ต้องไปซื้อเขา แต่ถ้าเราคิดค้นและสนับสนุนส่งเสริมความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี
 ซึ่งเราเรียกว่า เอามาคิดแปลงให้เหมาะสม มันจึงจะเกิดความเจริญที่ถาวรได้ เพราะ
 เทคโนโลยีที่นำมาใช้และเป็นของเราเองนั้นจึงจะเพิ่มพูนประสิทธิภาพในตัวของเรา
 ขึ้นมาให้เกินกว่าคนอื่นเขา ถ้าเราไปซื้อเขามาเขาก็จะขายแค่ของเหลว ๆ ให้เรา เป็น
 ของที่มีราคาถูกและคุณภาพต่ำ ก็จะไม่มียุทธศาสตร์อะไร จะไปแข่งขันกับเขาในตลาดโลก
 ก็ไม่ได้ แต่ถ้าเราคิดค้นอะไรขึ้นมาเป็นของเราเอง ไม่ว่าจะป็นธุรกิจใดหรืออุตสาหกรรม
 ใด เราจึงจะมีความเป็นผู้นำในธุรกิจชนิดนั้นแล้วจึงจะสร้างสรรค์ความเจริญได้

ประการที่สองก็คือ ความก้าวหน้าทางธุรกิจ เศรษฐกิจ จำเป็นต้องมีผู้นำ
 ทางการเมืองที่เข้มแข็งเพราะบรรยากาศทางเศรษฐกิจ เศรษฐกิจ หรือสังคมของประเทศ
 ต้องพึ่งพาสันติภาพ เสถียรภาพทางการเมือง สันติภาพและเสถียรภาพทางการเมืองจะเกิดขึ้น
 มาได้ก็ต่อเมื่อเราจำเป็นต้องมีระบบและผู้นำที่ดีที่เข้มแข็งและสร้างสรรค์สิ่งเหล่านี้ให้เกิดขึ้น
 เมื่อเทียบกับฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย เราต้องการคนที่มีมโนภาพกว้างไกลและสร้างสรรค์
 ในขณะเดียวกันเราจะเห็นตัวอย่างจากหลายประเทศที่เศรษฐกิจเจริญ แต่บางที่ปัญหาทาง
 การเมืองก็รุนแรง เช่น เกาหลีในปัจจุบัน ซึ่งการเมืองนั้นประชาชนรู้สึกว่าคุณกักกัน ไม่ได้
 ให้แสดงออกทางความคิดเห็นหรือเสรีภาพทางการเมืองมากเพียงพอ พอเศรษฐกิจดีขึ้น
 มากก็เกิดปฏิกิริยา

ผมอยากกล่าวว่าในอนาคตสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่เราต้องพยายามให้มีระบบที่
 เอื้ออำนวยต่อความเจริญก้าวหน้าและเสถียรภาพ ความสมานสามัคคีของคนในชาติ ขอขอบคุณครับ

ผู้ดำเนินการอภิปราย :

ขอขอบพระคุณท่านอาจารย์อำนวยการ วิวัฒธรรม ที่กรุณาเพิ่มเติมแนวความคิดที่
 จะมุ่งประเด็นไปสู่ทศวรรษที่ 21 ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยเฉพาะแนวความคิดของท่านในเรื่อง
 การแข่งขันกับ เทคโนโลยีกับ คนก็ เป็นแนวความคิดที่เสริมแนวความคิดที่ท่านวิทยากรทั้ง
 2 ท่านได้เน้นแล้ว แต่ประเด็นหนึ่งที่สำคัญซึ่งอาจารย์อำนวยการได้เน้นมาก ๆ คือ ความ

รวกเร็วของการนำเทคโนโลยีมาใช้ และในประเด็นสุดท้าย ซึ่งผมคิดว่าเมื่อเขานี้ได้พูดกัน 3 ชั่วโมงว่า ในศตวรรษที่ 21 เราจะมีผู้นำชนิกไหน ซึ่งผมคิดว่าคงเป็นปัญหาโลกแตกพอสมควร เพราะเราจะมีผู้นำทางการเมืองที่นำเอาปัญหาทางเศรษฐกิจ ธุรกิจ ไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองในศตวรรษที่ 21 ไคหรือเปล่า ซึ่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ถือเป็นบทบาทที่จำเป็นในการค้นหาผู้นำ และเท่าที่ทุกคนเมื่อเขาก็ขอเรียนว่า แม้แต่นักวิทยาศาสตร์เองก็ไม่ค่อยสบายใจ และมั่นใจกว่าในศตวรรษที่ 21 นั้น เราจะมีผู้นำที่มีความสามารถทางการเมืองหรือเปล่า เมื่อเทียบกับผู้นำทางค่านธุรกิจ และผู้นำทางเทคโนโลยีซึ่งผมคิดว่าพอจะมี อย่างไรก็ตามเรื่องผู้นำทางการเมืองคงเป็นเรื่องที่ต้องคิดกันต่อไป

ตอนนี้เราก็ได้ภาพกว้าง ๆ ทางเศรษฐกิจ ทางการค้าระหว่างประเทศ ทางการแข่งขัน ผมคิดว่าศตวรรษที่ 21 สิ่งที่เราขาดไม่ได้คือ สภาพความเป็นอยู่ทางสังคมควรจะเป็นอย่างไร ผมเชื่อว่าอย่างที่ท่านอาจารย์อ่านวยไคเน้นแล้วว่า ถ้าเรามีสังคมที่ไม่ดี แม้มีเศรษฐกิจรุ่งเรืองแต่ประชาชนไม่มีความสุข สิ่งหนึ่งที่ผมพยายามเน้นและพูดมาก ๆ ในขณะนี้คือ เราจำเป็นต้องมีความสมดุลในการพัฒนาประเทศ การพัฒนาทางสังคมเป็นสิ่งที่สำคัญ ถึงแม้ว่าปัจจุบันบางครั้งรัฐบาลไม่สามารถมองอะไรที่เป็นรูปธรรมได้ ซึ่งในวันนี้เราโชคดีและรู้สึกเป็นเกียรติที่ท่านศาสตราจารย์ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง ซึ่งเป็นนักวิชาการจริง ๆ และเป็นผู้นำหนึ่งที่ชอบมองปัญหาในระยะยาว ผมคิดว่าท่านผู้มีเกียรติที่นั่งอยู่ในที่นี้คงจะได้รับฟังความคิดเห็นทางค่านสังคมไปประกอบการพิจารณาด้วยในขณะที่เรากำลังเตรียมตัวไปยังศตวรรษที่ 21 ผมขออนุญาตเรียนเชิญท่านอาจารย์ประเสริฐครับ

ศาสตราจารย์ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้ง :

ขอบคุณมากครับ กระผมรู้สึกเป็นเกียรติอย่างสูงที่ได้รับความเชื่อถือให้มาร่วมอภิปรายกับบุคคลผู้มีชื่อเสียง เป็นผู้นำสำคัญของประเทศไทยเรา โดยเฉพาะมาอภิปรายต่อหน้าท่านผู้ฟังซึ่งเป็นปัญญาชนที่สนใจปัญหามานเมืองอยู่ตลอดเวลา กระผมไม่สามารถมีข้ออ้างว่าไม่พร้อมสำหรับการอภิปรายในวันนี้ เพราะอาชีพของผมคือสอน อ่าน คิด เขาจึงให้มาทำอย่างนั้น อย่างไรก็ตามผมก็หนักใจว่าจะพูดอะไรดี เพราะการพูดเกี่ยวกับอนาคตเป็นเรื่องที่ต้องคาดคะเนแบบคาดอยู่มาก ไม่ทราบว่าจะจะเป็นจริงหรือไม่ ขึ้นอยู่กับว่าคนส่วนใหญ่ภายนอกจะคิด

จะคิดสนใจอย่างไร เขาอาจจะไม่ทำอย่างที่เราคิดไว้ก็ได้ นอกจากนี้ก็ยังขึ้นกับเหตุการณ์ระหว่างประเทศและเหตุการณ์อื่น อีกหลายอย่างที่เราไม่อาจจะควบคุมได้ ถ้าน้ำมันขึ้นราคาอีกเช่นเขาจะลด 90 เหรียญ เศรษฐกิจไทยยอมแน่แน่ หรือในทางตรงข้ามถ้าประเทศอื่นปลูกข้าวไม่ได้ เกิดขาดแคลนสินค้าเกษตรกรรม เศรษฐกิจของเราก็จะเจริญรุ่งเรือง ร่ำรวย นั่นคืออยู่กับเหตุการณ์ที่เราสมมุติไว้ว่าจะเป็นอย่างไ

ผมอยากลองเสนอการวิเคราะห์สังคมไทยในอนาคตในแง่แนวโน้มต่าง ๆ ที่มองเห็นได้ในปัจจุบัน และคาดว่ามันจะดำเนินต่อไปในศตวรรษหน้า

แนวโน้มแรกคือ สังคมไทยกำลังจะเป็นสังคมอุตสาหกรรมมากขึ้น ซึ่งหลายท่านได้พูดแล้วว่าเรากำลังก้าวไปสู่ประเทศอุตสาหกรรมใหม่ (NICs) เห็นได้จากสถิติต่าง ๆ เช่น สินค้าออกของเราครั้งเป็นสินค้าอุตสาหกรรม การผลิตในภาคอุตสาหกรรมของเราเวลานี้เกือบเท่ากับการผลิตในภาคเกษตรกรรม จำนวนคนทำงานในภาคอุตสาหกรรมก็เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ภาคเกษตรกรรมก็มีความสำคัญน้อยลง ไม่เป็นที่สงสัยเลยว่าประเทศของเราไม่ช้าก็เร็วต้องเป็นประเทศอุตสาหกรรมอย่างแน่นอน ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ ชีวิตประเทศอุตสาหกรรมนั้นมีความเครียด ต้องต่อสู้แข่งขัน ความสงบสุขทางจิตใจหาได้ยาก คุณธรรม ความเห็นอกเห็นใจกันอาจจะมันน้อยลง ธรรมชาติที่สวยงามอาจถูกทำลายลง แต่อย่างไรก็ดี ก็มีส่วนตัว เช่น ประเทศของเราจะร่ำรวยขึ้น รายได้เฉลี่ยต่อหัวจะเพิ่มมากขึ้น คนชั้นกลางจะมีมากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงในด้านการศึกษาในระยะ 20 - 30 ปีนี้ การศึกษาของเราพัฒนาไปอย่างมากมาย เคียวนี้เรามีจำนวนนิสิตนักศึกษาพร้อม 1 ล้านคน ตามที่ทบวงมหาวิทยาลัยคาดไว้เมื่อสิ้นแผน 6 จำนวนอาจารย์สมัย 2503 เรามีอาจารย์เพียง 2,000 กว่าคน เคียวนี้เรามี 30,000 คน เป็นปัญญาชน เป็นผู้นำทางความคิด และมีบทบาทมาก นี่เป็นการเปลี่ยนแปลงสำคัญ ผมไม่ประหลาดใจว่าในไม่ช้าประเทศไทยจะมีสัดส่วนของประชากรที่จบปริญญาตรีสูงที่สุดประเทศหนึ่งในโลก เพราะมหาวิทยาลัยเปิดของเราผลิตมาเป็นแสน ๆ คน จำนวนข้าราชการก็เพิ่มมากขึ้น แต่ก่อนเรามี 3 แสนคน เคียวนี้มีล้านกว่าคน แลจนถึงการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ซึ่งข้าราชการเป็นส่วนสำคัญของชนชั้นกลาง ซึ่งเมื่อรวมกับจำนวนผู้ที่ทำงานในภาคเอกชน ธุรกิจ อุตสาหกรรมต่าง ๆ จำนวนชนชั้นกลางเพิ่มมากขึ้น

ทำให้สังคมเราเปลี่ยนไปมาก แต่ก่อนนี้สังคมไทยมีโครงสร้างง่าย ๆ คือมีพ่อค้า ช่างนา
ข้าราชการ เท่านั้นเอง แต่เดี๋ยวนี้เรามีการจำแนกแตกต่างกัน โครงสร้างทางสังคม
โดยเฉพาะชนชั้นกลางที่ขยายขึ้น และชนชั้นแรงงานที่ขยายมากขึ้น สำหรับชนชั้นกลางที่
เพิ่มขึ้นที่น่าสังเกตคือ ชนชั้นกลางประเภทเทคโนโลยี ในวงราชการและภาคเอกชน
ที่เราพูดทั่ว ๆ ไป ผู้บริหารมืออาชีพ พวกนี้ก็มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทางการเมือง
ของประเทศไทย แต่ก่อนข้าราชการไทยเชื่อฟังและทำงานแบบเอาใจผู้ใหญ่ เดี่ยวนี้ใน
วงราชการมีข้าราชการที่มีการศึกษาสูง เรียนระดับ PH.D. มีความเชื่อมั่นในตัวเอง
ทำงานโดยอาศัยหลักการ ในภาคเอกชนก็มีนักธุรกิจรุ่นใหม่ที่ไม่ได้ทำงานเพื่อต้องการ
กำไรอย่างเดียว เดี่ยวนี้เรามีนักธุรกิจรุ่นใหม่ รับผิดชอบและผูกพันรู้เรื่องกับวงราชการ
และภาคธุรกิจมีฐานะสูงขึ้น มีเกียรติภูมิสูงขึ้น นักธุรกิจสมัยนี้ได้รับการยกย่อง เรามีกรอบ
ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ใหม่ในสังคมไทยที่ทางราชการยอมรับฐานะของนักธุรกิจว่ามีบทบาท
เท่าเทียมกับราชการในการพัฒนาประเทศ นิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่ต้องการเข้าไปทำงาน
ในภาคเอกชนเพราะรายได้ดีกว่า โอกาสทำงานได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์มากกว่า และ
ผมคิดว่าเป็นแนวโน้มที่ดีต่อไป

สำหรับชนชั้นแรงงานก็เช่นเดียวกัน มีการขยายจำนวนมากขึ้น มีสหภาพ
แรงงานหลายแห่ง และโดยทั่วไปแล้ว พวกนี้รายได้ดีกว่าคนใช้แรงงานในชนบท ชาวไร่
ชาวนา ถ้ามีการพัฒนาอุตสาหกรรมยิ่งขึ้น ชนชั้นแรงงานก็จะได้ประโยชน์ไปคืบ แต่อย่างไร
ก็ยังมีปัญหาอย่างหนึ่งสำหรับชนชั้นแรงงานคือ การถูกแทรกซึมจากผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับระบบ
ประชาธิปไตย ระบบทุนนิยม หรือระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม ฉะนั้นเขาจะเพ่งเล็งที่คน
ใช้แรงงาน ก็น่าเห็นใจคนใช้แรงงานเหมือนกันเพราะเขารู้สึกว่าเขามีฐานะต่ำต้อย ไม่ได้
รับประโยชน์จากการพัฒนาเท่าที่ควร ผมรู้สึกว่าพวกที่สนับสนุนสถาปนาวิถีที่ต้งขึ้นมานี้ ส่วนหนึ่ง
เป็นพวกผู้นำพรรคแรงงาน เจ้าของความคิด สถาปนาวิถีพยายามจะเข้าไปตามสหภาพ
แรงงานต่าง ๆ พวกนี้ไม่รู้รู้สึกว่าสภาผู้แทนเป็นตัวแทนผลประโยชน์ของเรา สภาผู้แทนเป็น
เรื่องของคนรวย ทำเพื่อคนรวย ก็เป็นความจริงบางส่วนในสภาพการเมืองไทยปัจจุบัน
แต่การจะแก้ปัญหาโดยใช้สถาปนาวิถี ปกครองโดยผู้แทนกลุ่มอาชีพไม่มีประเทศประชาธิปไตย
ที่ไหนในโลกเขาทำกัน เพราะจะเปิดโอกาสให้เกิดเผด็จการซับซ้อนขึ้นมา ซึ่งเป็นเรื่อง
น่าสนใจติดตามดู นี่เป็นปัญหาชนชั้นแรงงาน

อีกเรื่องหนึ่งมีแนวโน้มว่าจะพุดกันมากคือเรื่องช่องว่าง ความเห็นฝ่ายหนึ่งบอกว่า พัฒนามา 5 แผนแล้ว 26 ปี ลมเหลวหมดเลย เพราะช่องว่างในสังคมไทยเพิ่มมากขึ้น คนรวยรวยขึ้น คนจนจนลง ไปที่ไหนเจอแต่ช่องว่างขยายเพิ่มขึ้น เช่นช่องว่างระหว่างเมือง-ชนบท ช่องว่างระหว่างนายทุน-กรรมกร ช่องว่างระหว่างภูมิภาค หรือแม้แต่ในหมู่บ้านเดียวกัน ช่องว่างระหว่างชาวนารวยที่มีโอกาสทำมาค้าขายกับชาวนาจนมองไปก็เห็นแต่การเอาเปรียบ ความไม่เป็นธรรมมากขึ้น และเรื่องนี้เป็นจริงแค่ไหน ก็ยังสรุปไม่ได้ ตัวเลขที่อ้างมักจะโหมเม ไม่มีทางคำนวณได้ว่ารายได้ในชนบทเฉลี่ยแล้วก็พินาศต่อคนต่อปี โดยเฉพาะคนชนบทหรือคนยากจน คนที่มีฐานะเสียเปรียบก็มีหลายกลุ่มหลายพวก บางพวกเสียเปรียบนิดหน่อย บางพวกเสียเปรียบมากหน่อย มักจะไปเหมาว่าชาวชนบทยากจนลง ผมไม่เห็นด้วย อย่างน้อยขอเท็จจริงที่ผมเชื่อมั่นก็คือ ชาวชนบทหรือคนจนก็ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาด้วย คนจนก็มีรายได้เพิ่มขึ้น แต่เพิ่มขึ้นในอัตราที่ช้ากว่าการเพิ่มขึ้นในรายได้ของคนฐานะดีบางส่วน ไม่ใช่ทั้งหมด พวกเจ้าของอุตสาหกรรม พวกนักธุรกิจ พวกเจ้าของที่ดิน ผู้รับเหมาอาจจะฐานะดีขึ้น แต่พวกข้าราชการส่วนใหญ่ไม่ได้มีฐานะเพิ่มขึ้นจากเดิมเท่าไรนัก พวกชนชั้นกลางไม่ได้เพิ่มขึ้นเท่าไร เพราะฉะนั้นผมยังไม่แน่ใจแน่นอนว่าช่องว่างระหว่างเมืองกับชนบทจะขยายมากขึ้น ชาวชนบทที่ได้เปรียบก็มี ผมเชื่อว่ารัฐมนตรีประจำบชงเห็นด้วยกับผมว่าชาวนาแถวอุตรธานี ขอนแก่น พวกหมู่บ้านรอบ ๆ เมือง มีฐานะดีขึ้น ได้รับประโยชน์จากโครงการพัฒนาของรัฐบาลทั้งนั้น นอกจากนี้การจะไปมองรายได้ของชาวนาจากการเกษตรอย่างเดียวก็น่าจะไม่ตรงกับความเป็นจริง ชาวนาสมัยใหม่มีรายได้จากนอกภาคเกษตร ไปรับจ้างทำงานไปค้าขาย และเกือบ 3 แสนคนเดินทางไปทำงานต่างประเทศส่งรายได้มาให้ครอบครัว ปีละหลายหมื่นบาท เป็นโอกาสจะมีรายได้เพิ่มขึ้นของชาวชนบทด้วย ผมจึงยังไม่ค่อยเห็นด้วยว่าช่องว่างจะขยายมากจนน่าตกใจ

อีกเรื่องหนึ่งเกี่ยวกับช่องว่างเหมือนกันที่มีคนพูดว่าการพัฒนาของเราทำให้เกิดการกระจุกตัวของธุรกิจ คนส่วนน้อยเป็นเจ้าของธุรกิจ เจ้าของทรัพย์สินมหาศาล บางคนพูดกันว่าประเทศเรานั้นมีสัก 10 ตระกูลเท่านั้นที่ครอบงำเศรษฐกิจอยู่ นี่เป็นการพัฒนาผิดพลาด เป็นการพัฒนาแบบทุนนิยม ทำให้ทรัพย์สิน สิ้นไปอยู่ร่วมกัน เช่น ธนาคารกรุงเทพ จำกัด เป็นกลุ่มผูกขาดการธนาคาร หรือในวงการอุตสาหกรรมอื่น ๆ กลุ่มบริษัทใหญ่ ๆ

เกิดขึ้น เรื่องนี้ก็จริงบางส่วน คือ เมื่อพัฒนาเศรษฐกิจไปก็ย่อมมีคนรวยเกิดขึ้น เขามีความสามารถที่จะขยายกิจการ และมีความจำเป็นด้วย เพราะถ้าไม่ขยายก็อยู่ไม่ได้ ฉะนั้นถ้าเขามีโอกาส มีผู้ดูแลที่เก่ง เขาก็สามารถขยายออกไปได้ จะไปโทษว่าเขาผูกขาด ผมไม่เห็นด้วยเป็นอย่างยิ่ง ตรงข้ามแล้วเขาทำประโยชน์กับสังคมด้วย เขาสร้างอุตสาหกรรม สร้างงานขึ้นมา บุกเบิกตลาดต่างประเทศ เขาก็จะไปแข่งกับต่างประเทศ ฉะนั้นถ้าเขามีบริษัทเล็ก ๆ เขาก็ทำอะไรไม่ได้และเมื่อทุกไป เขาก็มีบริษัทที่นักวิชาการอ้างว่าผูกขาดธุรกิจ ขนาดใหญ่ จริง ๆ แล้วก็ไม่ได้อะไรเลยเมื่อเทียบกับมาตรฐานระหว่างประเทศ อย่างธนาคารกรุงเทพไปเทียบกับธนาคารระดับโลก ก็เป็นเพียง 1 ใน 100 หรือบริษัท วิทยุการบินไปเทียบกับจีนหรือเนชั่นแนลก็เป็นเพียง 1 ใน 100 เพราะฉะนั้นจะไปบอกว่านักธุรกิจไทยผูกขาดกอบโกยนั้นผมไม่เห็นด้วย ตรงข้ามคนพวกนี้ควรได้รับการสนับสนุนว่า พวกนี้เป็นผู้บุกเบิกการพัฒนาเศรษฐกิจ อย่างน้อยเขาก็เอาเงินไปลงทุนทางเศรษฐกิจ ไม่ได้เอาเงินไปซื้อที่ดินเก็งกำไร ไม่ได้เอาเงินไปฝากธนาคารต่างประเทศ นี่เป็นการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยโดยมีคนรวยรุ่นใหม่เกิดขึ้นมา ซึ่งผลประโยชน์ของเขาผูกพันอยู่กับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ และการเพิ่มขึ้นของรายได้ประชาชน ไม่ใช่ขายทุนแบบเก่า นักธุรกิจรุ่นใหม่ เป็นนักบริหารมืออาชีพ ต้องการเห็นประเทศไทยพัฒนา ร่วมหัวจมท้ายกับประเทศไทย คนเหล่านี้เป็นพวกเชื้อสายจีน แต่เขาไม่มีทางเลือกเขาต้องอยู่เมืองไทยจนชั่วลูกชั่วหลาน เพราะฉะนั้นความเป็นไทยก็จะมากขึ้นทุกที และผมมองคู่สังคมไทยเรานี้ในแง่โครงสร้างแล้ว มีโอกาสในการพัฒนามากขึ้น มีโอกาสที่คนกลุ่มต่าง ๆ ร่วมมือกัน เข้าใจกันมากขึ้น ทำให้สังคมไทยมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมากขึ้น คนชนบท คนในเมือง คนไทย คนจีน ร่วมมือกันต่อสู้คอมมิวนิสต์จนได้ชัยชนะ เวลานี้เรากำลังร่วมมือกันเพื่อจะเอาชนะปัญหาทางเศรษฐกิจ ผมคิดว่าสังคมไทยมีพื้นฐานของเสถียรภาพอยู่ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าเราจะปลอดภัยจากปัญหาทางการเมือง และความแตกแยกในทางความคิด เพราะสถานการณ์ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นมา รวมทั้งคนกลุ่มต่าง ๆ มีทัศนะ และความคิดเห็นไม่ตรงกัน อาจจะทำให้เกิดความขัดแย้งกันได้ และสิ่งที่แก้ปัญหาคความขัดแย้งได้ดีที่สุดคือ ใช้รูปแบบประชาธิปไตยอย่างที่เราทำอยู่ นี่เป็นแนวโน้มอีกอันหนึ่งที่ผมเห็นว่าคนไทยเรากำลังเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางนี้ เราจะเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น อย่างน้อยตั้งแต่ปี 2525 - 2526 ที่เรามีรัฐบาลประชาธิปไตย

เราได้รับบทเรียนอันเจ็บแสบจากการปฏิวัติรัฐประหาร การแย่งชิงอำนาจ ในสังคมไทย
 มีมติว่าเราไม่มีทางเลือก นอกจากจะต้องใช้ประชาธิปไตยในการปกครองประเทศ
 หมายความว่าเราต้องมีสภาผู้แทนราษฎร จะต้องมีทางเลือกทั้ง ไม่อย่างนั้นเราจะปกครอง
 อย่างไร จะใช้วิธีปฏิวัติ นั้นสังคมไทยไม่ยอมรับแน่นอน ฉะนั้นด้วยความจำเป็นเราต้อง
 เลือกประชาธิปไตย และโครงสร้างสังคมเราเท่าที่สมควรจะถูกสนับสนุนด้วย เรามีคนชั้น
 กลาง มีนักธุรกิจที่รับผิดชอบ มีข้าราชการที่อุทิศตัวเพื่อประเทศชาติ มีนิสิตนักศึกษาที่เป็น
 กระจกคอยวิพากษ์วิจารณ์สังคม มีชาวบ้านที่ตื่นตัวทางการเมืองมากขึ้นทั้งในชนบทและในเมือง
 เพราะฉะนั้นโครงสร้างของเราเป็นประชาธิปไตยได้ ผมไม่เชื่อว่าระบบรัฐประหารจะสามารถ
 ปกครองประเทศได้ แต่สามารถยึดอำนาจได้ ผมรับรองได้ว่าสุดท้ายก็ต้องกลับมาเป็นประชาธิปไตย
 แต่ประชาธิปไตยของเราก็มักมีปัญหาขัดแย้ง อย่างเวลานี้ก็คือเรื่องกฎหมายลิขสิทธิ์ ฝ่าหนึ่ง
 เห็นด้วย อีกฝ่ายหนึ่งไม่เห็นด้วย หรือปัญหาที่ลึกซึ้งกว่านั้นคือปัญหาราคาข้าวของชาวนา
 เวลานี้ทุกคนก็ทราบกันดีว่าภาคเกษตรกรรมตกต่ำทั่วโลก จึงเป็นวิกฤตการณ์สำคัญสำหรับ
 รัฐบาลว่าจะทำอย่างไรจึงจะพยุงราคาข้าวอย่างน้อยก็ไม่ให้ค่าไปกว่านี้ และทุกปีมักจะมี
 ปัญหานี้เกิดขึ้น และเป็นสิ่งที่รัฐบาลกลัวที่สุด เรื่องชาวนาเป็นเรื่องของจิตวิทยาของคนไทย
 ด้วย อีกปัญหาหนึ่งที่สำคัญคือ ปัญหาการว่างงาน ตัวเลขว่างงานถึง 2 ล้านคน โดยเฉพาะ
 การว่างงานของผู้มีการศึกษา ตัวเลขสะสมอาจจะรวมแสนได้ ซึ่งเป็นเรื่องน่าเห็นใจ
 คนว่างงานมาก แต่ปัญหานี้ก็ไม่มีรัฐบาลไหนสามารถแก้ไขได้ รัฐบาลตั้งงบไว้ว่าราชการ
 จะเพิ่มขึ้นไม่เกิน 2% เอกชนจะขยายเท่าที่ควรความภาวะเศรษฐกิจโลก ผมว่าปัญหานี้จะ
 เรือรังไปเรื่อย ๆ และเป็นจุดอ่อนหนึ่งที่ก่อให้เกิดความวุ่นวาย วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล
 ปัญหานี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น และยังมีปัญหาทางการเมือง
 ตรง ๆ อีกคือ

เนื่องจากคนไทยมีค่านิยมบางอย่างไม่เป็นประชาธิปไตย ประชาธิปไตยเป็น
 ของตะวันตก เราอยู่กับอย่างสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ผู้ปกครองมีอำนาจเด็ดขาด ผู้น้อยเป็นข้า
 ผู้ใหญ่เป็นร่มโพธิ์ร่มไทร เมื่อเราเปลี่ยนมาเป็นประชาธิปไตย ค่านิยมก็เปลี่ยนไม่ทัน ในเรื่อง
 รับผิดชอบต่อตัวเอง การให้ออกัสตนอื่น การฟังความคิดเห็นคนอื่น การยึดศักดิ์ศรี ความ
 ยุติธรรม เมื่อมองพฤติกรรมนักการเมืองไทยแล้ว เป็นประชาธิปไตยหรือไม่? เป็นจุดอ่อน

อันหนึ่งของประชาธิปไตย ซึ่งผู้ใหญ่ไม่ควรไปให้ความสำคัญมากนัก ถ้าให้ความสำคัญก็เท่ากับบ้าจี้ไปค้าย พวกนี้ก็คืออยู่อย่างเดียวว่า ถ้าตนเองไม่ได้เป็นรัฐบาลแล้ว ใครจะเป็นรัฐบาลได้ ทั้งหน้าจอล้างจองผลาญกันไป แทนที่จะทุ่มเทพลังงานไปในทางแก้ปัญหาของประเทศ กลับมาแก้ปัญหาที่ไม่เข้าท่าในเรื่องส่วนตัว เป็นค่านิยมที่ไม่อยากให้คนอื่นได้ดีกว่าตัวเอง อัจฉาภิทยา เราเป็นคนไทยที่ได้รับมรดกอันนั้นขึ้นอยู่กับว่าเราพิจารณาตนเองแค่ไหน เรามีสติปัญญาที่ยังอ่านจ่ายค่าแค่ไหน นี่เป็นเรื่องประชาธิปไตยแนวโน้มที่จะได้รับการสนับสนุนมากขึ้น หลายคนมองว่าประเทศกำลังพัฒนาไม่มีทางเป็นประชาธิปไตย ประชาธิปไตยเป็นเรื่องของตะวันตก เขาปกครองแบบนี้มาเป็นพันปีแล้ว ส่วนประเทศตะวันออกปกครองแบบเผด็จการมาโดยตลอด ไม่มีทางเป็นไปได้ ซึ่งความคิดก็ถูกมองในแง่ค่านิยม ถ้ามองในแง่ความจำเป็นใช้ความคิดอย่างนี้ไม่ได้แล้ว เพราะไม่มีทางเลือก เราถูกบังคับให้ต้องใช้ประชาธิปไตย และผมคิดว่าคว้ายความอดทน ค่อยไปประชาธิปไตยก็จะกลายเป็นสถาบัน และเมื่อเป็นสถาบันแล้วก็จะมีความมั่นคง ไม่มีใครคัดค้านได้เหมือนสถาบันชาติ สถาบันพระมหากษัตริย์ เพราะเวลานี้ปัญหาของเราก็คือ ทำประชาธิปไตยของเราให้เป็นสถาบันอันมั่นคง เมื่อมั่นคงแล้วก็ไม่ต้องกลับไปวิวัติรัฐประหาร เรื่องนี้สำคัญมากคือ เราต้องรักษาประชาธิปไตยไว้ควยเสถียรภาพทางการเมืองในรูปแบบประชาธิปไตย ซึ่งสำคัญในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เปิดโอกาสให้คนไทยได้พัฒนาค่านิยม พัฒนาจิตใจ พัฒนาคุณธรรม ทักษะต่าง ๆ เทคโนโลยีต่าง ๆ ถ้าเราใจสู้ เอาจริงเอาจังในชีวิต มุ่งมั่นหาความรู้ เอาชนะอุปสรรค ทำงานเพื่อส่วนรวม เทคโนโลยีทุกอย่างที่เรา ก็เรียนได้ สามารถทำงานร่วมกับคนอื่นได้ เพราะฉะนั้นมองดูในแง่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จำเป็นมากสำหรับบรรยากาศของประชาธิปไตย ประชาธิปไตยจะเปิดโอกาสให้เราพัฒนาในทางดี คนไทยมีการตื่นตัวในการพัฒนาค่านิยมมาก ความสนใจในศาสนา จะเห็นขบวนการทางศาสนาต่าง ๆ เช่น ขบวนการของท่านพุทธทาส สำนักสงฆ์ วิปัสณา ฯลฯ แสดงว่าคนไทยพัฒนาไปถึงจุดนี้แล้ว ชีวิตทางโลก วัตถุนิยม การแข่งขันไม่เพียงแต่จึงกลับมาหาของเก่าของเราคือ พัฒนาจิตใจ ศาสนา และเป็นที่ยืนยันความเป็นไทยควย ยิ่งเราพัฒนามากขึ้น อิทธิพลตะวันตกมากขึ้น ความรู้สึกเป็นชาตินิยมมีมากขึ้น คนที่ค่านกฏหมาย ลิขสิทธิ์ ผมเชื่อว่าค่านกฏหมายความรักชาติ จะดีหรือไม่เป็นอีกเหตุผลหนึ่ง ต่างชาติเขามามากขึ้น

ความรู้สึกรู้สึกเป็นชาตินิยมของเราเพิ่มขึ้น ก็หมายความว่าเปิดโอกาสให้เราพัฒนาในทางดี แต่สิทธิพลในทางไม่ดีก็มี ชีวิตในปัจจุบันต้องมีการแข่งขันต่อสู้ ซึ่งทำให้เราเกิดค่านิยม ความเห็นแก่ตัว ขอสติสิทธิพิเศษก่อนไม่ว่าจะถูกของตามกฎหมายหรือไม่ ทั้งหมคนักขึ้นอยู่กับรัฐบาลที่จะต้องควบคุมแนวโน้มในทางไม่ดีให้ได้ และส่งเสริมแนวโน้มหรือสิทธิพลที่จะส่งเสริมแนวโน้มในทางดี

ผมใช้เวลาไปมาก ก็เห็นใจท่านผู้อภิปรายคนต่อไป ผมจึงขอหยุดแค่นี้
ขอบคุณมากครับ

รองศาสตราจารย์ ดร.จิระ หงส์การมภ์

ระบบพระคุณท่านอาจารย์ประเสริฐครับ ก็คงรู้สึกเห็นด้วยกับแนวความคิดของท่านอาจารย์ที่บอกว่าสังคมของเรานั้นคงมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น และคงมีลักษณะเป็นคนชั้นกลาง และทำอาชีพอุตสาหกรรม รวมทั้งการบริการมากขึ้น ปัญหาทางสังคมสิ่งหนึ่งที่ท่านอาจารย์ประเสริฐวิตก และคิดว่าท่านทั้งหลายคงวิตกด้วยคือ การแข่งขัน ซึ่งหมายถึงการแข่งขันในชีวิตประจำวันในอาชีพต่าง ๆ ด้วย ความแออัดของสังคมคงเป็นลักษณะของสังคมเมืองมากขึ้น แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นท่านอาจารย์ประเสริฐก็ไม่ได้เชื่อว่าการพัฒนาเศรษฐกิจนั้นจะทำให้สังคมเสียหายไป ขึ้นอยู่กับบทบาทของรัฐบาล ซึ่งผมคิดว่ามีประเด็นหนึ่งที่ควรจะต้องย้านึกหนึ่งคือ เรื่องการเข้าไปในศตวรรษที่ 21 นั้น เราคงต้องการทั้งคนเก่งและคนดีด้วย ซึ่งประเด็นนี้อาจารย์ประเสริฐเน้นว่ามีจริยธรรมที่ดี มีจิตสำนึกที่ดี ก็จะเสริมความสามารถทางด้านเทคนิค ซึ่งโดยมากนักเศรษฐศาสตร์จะเน้น และพวกเราที่อยู่ในวงวิชาการก็มักจะมองในเรื่องของความเก่งอย่างเดียว บางครั้งก็ไม่ได้มองถึงความดีด้วย แน่นนอนว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญ

เราก็มາถึงจุดสุดท้ายของการอภิปรายในช่วงแรก ซึ่งแน่นอนว่าปัจจัยในค่านิยมมั่นคงทั้งในประเทศและต่างประเทศนั้นเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ผมขอเรียนเชิญท่าน พลตรีจำเนียร อุณจิต ซึ่งท่านคงช่วยวาทภาพในเรื่องแนวความคิดของความมั่นคงในระยะยาวว่าในขณะที่ความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องโดยแท้จริงแล้วเป็นอย่างไร และถ้าเป็นไปได้ อยากให้ท่านกรุณาเชื่อมโยงกับปัญหาเศรษฐกิจ และปัญหาสังคมที่ได้พูดกันแล้ว ขอเชิญท่าน พลตรีจำเนียรครับ

พลตรีจำเนียร อุณจิต :

ท่านผู้มีเกียรติที่เคารพ ผมขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่งที่ทางมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่านรองศาสตราจารย์ ดร.จิระ หงส์สงคราม ได้
กรุณาให้เกียรติต่อกองทัพบก ให้มาร่วมอภิปรายในวันนี้

เมื่อพูดถึงปัญหาความมั่นคง ความจริงแล้วมันเกี่ยวข้องกับทุกเรื่อง ไม่ว่าจะ
จะเป็นในรูปของการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และทางด้านการทหาร และเมื่อมองไปใน
อนาคตผมก็คิดว่า เป็นสิ่งที่ทำลายเรา เพราะเรื่องอนาคตเป็นเรื่องที่เราอยากจะทราบว่า
จะมีอะไรเกิดขึ้นบ้างในอนาคต แม้กระทั่งตัวเราเอง หลายคนชอบดูหมอดู คังนอสตราคามุส
ไคท์ทำนายไว้หลายร้อยปีมาแล้ว เราก็ยังอยากรู้ออนาคตของเราเป็นอย่างไร อาชีพหาอะไร
สามารถเจริญรุ่งเรืองและหารายได้มาเข้ากระเป๋าของตัวเองเป็นอย่างดี เพราะอยากรู
ว่าเหตุการณ์ในอนาคตจะเป็นอย่างไร แต่การทำนายทายหักเหตุการณ์ในอนาคตอย่าง
ที่ท่านผู้อภิปรายหลายท่านได้พูดแล้วว่ามีโอกาสทั้งถูกและผิด เพราะเป็นเรื่องของการเดา
และการคาดคะเน ในฐานะที่ผมเป็นทหาร ผมก็อยากมองเหตุการณ์ในอนาคตในแง่ของ
ทางทหารบ้างว่า อนาคตข้างหน้าที่เราจะเดินไปสู่จุดศตวรรษที่ 21 หรือจุดใดจุดหนึ่งใน
อนาคต เหตุการณ์จะเกิดขึ้นในลักษณะใด เป็นอย่างไร เราจะต้องเตรียมตัวอย่างไรบ้าง
จึงจะเผชิญกับเหตุการณ์อย่างนั้นได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งทั้งนี้และทั้งนั้นผมคิดว่า
ย่อมขึ้นอยู่กับการประเมินและประมาณสถานการณ์ที่เกิดขึ้นรอบ ๆ ตัวเราในภูมิภาคนี้ ใน
โลกนี้ และบริเวณที่เรากำลังอยู่ขณะนี้ เพื่อเอาข้อมูลต่าง ๆ นั้นมาวิเคราะห์และทำนาย
ทายหักกันไป แต่จะถูกหรือผิดอย่างไรจะต้องมีตัวแปรอีกมากมาย ซึ่งไม่มีใครจะตอบได้
จนกว่าจะถึงวันนั้น

เรื่องที่ผมอยากจะกล่าวถึงเป็นเรื่องแรก ในที่นี้ก็คือ สถานการณ์ของโลก
เรามองไปในอนาคตข้างหน้าว่า เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในโลกนี้ในแง่ของทางการทหารนั้นก็
เป็นที่ทราบกันคืออยู่แล้วว่า เป็นเรื่องของการต่อสู้ ไม่ว่าจะทางการเมือง เศรษฐกิจ หรือ
สังคม ยกเว้นทางการทหารที่จะมีการต่อสู้กันอย่างจริงจัง ซึ่งหมายถึงสงครามโลกครั้งที่
3 จะเกิดขึ้น แต่อย่างไรก็ตามในบางภูมิภาค ในพื้นที่บางแห่งของโลกปัจจุบัน ก็หาได้สงบ

จากเสียงปืนไม่ เช่นเหตุการณ์ในตะวันออกกลาง มีการต่อสู้กันอยู่ตลอดเวลา ปัจจัยสำคัญที่ทำให้สถานการณ์โลกเปลี่ยนแปลงคือการเมืองการทหารที่ไค่แก่ประเทศอภิมหาอำนาจ ซึ่งหมายถึง สหรัฐ หรือสหภาพโซเวียต หรือแม้กระทั่งในเอเชียของเรา ก็ไค่แก่สาธารณรัฐประชาชนจีน ประเทศเหล่านี้ต่างก็มีบทบาทในการเข้าแสวงหาอิทธิพลจากประเทศเล็ก ประเทศใหญ่ในภูมิภาค พยายามต่อสู้และแข่งขันกัน อย่างไรก็ตามในเรื่องของการแผ่อิทธิพลนั้นมีตัวแปรอื่น ๆ ที่จะมาบีบบังคับให้บรรดาคู่ต่อสู้ประสพความถดถอยได้ ไทขณะนี้จะเห็นว่าในภูมิภาคบ้านเราแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รัสเซียเข้ามามีบทบาทอย่างมากต่อลาว กัมพูชา ซึ่งเรื่องนี้เป็นเรื่องที่เรามีความวิตกมากถึงการฝักใฝ่ของลาว ทำให้เราต้องป้องกันตัวเองมิให้สูญเสียอิสรภาพของเราไป

ในช่วง 6 - 7 ปีที่ผ่านมา ปัญหาทางเศรษฐกิจเป็นปัญหาใหญ่ที่ทำให้มีการต่อสู้กันอย่างเข้มข้น ประเทศต่างๆ พยายามจะต่อสู้เพื่อเอาตัวรอด ฉะนั้นความรุนแรงทางทหารจึงบรรเทาลงแต่อย่างไรก็ตามก็ยังมีเหตุการณ์ที่น่าวิตกกังวลคือ การก่อการร้ายสากล ซึ่งเป็นการกระทำที่สร้างอำนาจในการต่อรองทางการเมืองและเป็นการทำลายขวัญต่อประเทศเป้าหมาย แนวโน้มของการก่อการร้ายสากลนั้นทุกประเทศร่วมมือกันพยายามกำจัดหรือป้องกันเหตุการณ์เหล่านี้ไม่ให้เกิดขึ้น ถ้าเกิดขึ้นก็พยายามบรรเทาให้ลดลง เพราะฉะนั้นในบรรดาประเทศที่พัฒนาแล้ว จะเป็นทางยุโรปหรืออเมริกาก็ตาม ก็ไค่**พิจารณาเรื่องมือ** บุคคล ฯลฯ เพื่อป้องกันเหตุการณ์นี้ไม่ให้เกิดขึ้นในประเทศตน แนวโน้มที่อาจจะเกิดขึ้นและน่าจะเป็นไปไค่ในอนาคตนั่นคงจะมีการกระทำการแถบเอเชียมากขึ้น เนื่องจากว่าบรรดาประเทศเหล่านี้ไม่ใช่เป้าหมายโดยตรงก็จริงอยู่ แต่เป็นมิตรกับประเทศที่เป็นเป้าหมายก็มีโอกาสจะถูกกระทำในลักษณะก่อการร้ายสากลในประเทศไค่เช่นเดียวกัน

เมื่อมองดูเหตุการณ์โดยทั่วไปแล้ว ก็พอสรุปว่า การแข่งขันการสร้างอิทธิพลนั้นยังคงมีอยู่ต่อไป การต่อสู้ในทางเศรษฐกิจนับวันจะรุนแรงขึ้นดังที่ ดร. วิชิตวงศ์ ไค่พูดไว้แล้ว ทางด้านการทหารเองก็จะมี ความกังวลโดยเกิดความสมดุลงแห่งอำนาจลักษณะอย่างนี้ในช่วงระยะเวลาข้างหน้าคงไม่มีเหตุการณ์รุนแรงเกินไปจนไม่สามารถควบคุมสถานการณ์ไค่

เราภาคภูมิใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในภูมิภาคของเรา คือ ในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นที่ทราบและเข้าใจเป็นอย่างดีว่า ในบริเวณแห่งนี้เป็นดินแดนที่มีความสำคัญทั้งด้านยุทธศาสตร์และด้านเศรษฐกิจอย่างมาก เพราะฉะนั้นย่อมเป็นที่ต้องการของอภิมหาอำนาจเพื่อเข้ามามีอิทธิพลในพื้นที่นี้ ในสงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นก็สร้างวงการเอเชียให้บูมขึ้นเพื่อจะได้เข้ามามีอำนาจและใช้ทรัพยากรด้านเศรษฐกิจประชากรให้เกิดประโยชน์ต่อสำหรับประเทศของเขา เขามองว่าดินแดนอินโดจีนในมหาสมุทรแปซิฟิกลงไปไต่จนกระทั่งถึงออสเตรเลียมีลักษณะเป็นเหมือนสะพานที่วางกันระหว่างมหาสมุทรที่สำคัญ คือ มหาสมุทรอินเดียกับมหาสมุทรแปซิฟิก กำลังทหารราบสามารถยึดสะพานนี้ได้ ย่อมเป็นอุปสรรคขัดขวางต่อการเดินเรือหรือการเคลื่อนย้ายกำลังของฝ่ายตรงข้ามเป็นอย่างยิ่ง เราจะเห็นว่าช่องแคบมะละกา กัดี ช่องแคบลอมปัก กัดี ฯลฯ บรรดาช่องแคบทั้งหลายเหล่านี้เปรียบเสมือนช่องทางที่จะผ่านเข้า-ออกมหาสมุทรทั้งสองแห่ง หากสามารถยึดดินแดนทางบกได้ ไคโอวกส์ที่ฝ่ายตรงข้ามจะใช้ของแคบก็จะน้อยลง นี่เป็นการมองเห็นทางด้านยุทธศาสตร์ ส่วนทางด้านเศรษฐกิจนั้นแน่นอนที่สุดว่าพื้นที่เหล่านี้อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากร สามารถจะเลี้ยงประชาชนได้เป็นอย่างดี เพราะฉะนั้นเมื่อเรามองดูภูมิภาคส่วนนี้นั้น ผมคิดว่าขณะนี้รัสเซียกำลังดำเนินการกวาดหน้าเข้ามาอยู่ในอินโดจีน ใกล้เคียงกับพม่า และลาว ซึ่งบรรดาประเทศเหล่านี้กำลังตกอยู่ในอิทธิพลแม้ว่าจะไม่ใช่โดยตรง แต่เป็นอิทธิพลที่อยู่เบื้องหลัง โดยมีเวียคนามบังหน้า ฉะนั้นสรุปแล้วในภูมิภาคนี้เราเองก็จะต้องเผชิญกับการแผ่อำนาจของรัสเซีย โดยมีเวียคนามเป็นหัวหอกที่สำคัญก็คือ เราต้องพยายามพึ่งตัวเองให้มากที่สุดในเรื่องของการป้องกันรักษาเอกราชของชาติ แม้ว่าเราจะมีเพื่อนประเทศอาเซียนที่เป็นประเทศในกลุ่มโลกเสรีที่เป็นอภิมหาอำนาจ เช่น สหรัฐอเมริกา แต่เราหาได้ไว้วางใจว่าวันหนึ่งเขาจะทอดทิ้งเราไปเหมือนอย่างที่เขาทอดทิ้งเวียคนามหรือไม่ เหตุการณ์ในอดีตเป็นปัญหาที่เรามองเห็นแล้ว เราคงไม่ยากให้เหตุการณ์นั้นเกิดขึ้นในอนาคตอย่างแน่นอน

เมื่อเราดูเหตุการณ์ต่าง ๆ ในภูมิภาคนี้แล้วผมคิดว่า เราน่าจะมากดูเหตุการณ์ชายแดนที่กำลังเป็นปัญหาอยู่ในขณะนี้ ปัญหาที่เกิดขึ้นและสร้างความวิตกกังวลให้กับความมั่นคงและการรักษาเอกราชของเราก็คือปัญหากัมพูชา ความจริง

ปัญหาแกมพูชานั้น เป็นปัญหาของการขัดแย้งกันของประเทศคอมมิวนิสต์ด้วยกัน เราเองหาได้มีส่วนไม่ แต่อย่างไรก็ตามการที่เวียคนามได้ใช้กำลังไปคุกคามในแกมพูชาในลักษณะของประเทศที่เข้มแข็งกว่า ย่อมเป็นการละเมิดหลักการการอยู่ร่วมกันโดยสันติความแบบที่กำหนดไว้ในกฎบัตรสหประชาชาติ หากว่าหลักการนี้ ถูกละเมิดผมคิดว่าประเทศของเราซึ่งไม่ใหญ่โตอะไรนักคงต้องเคืองร้อนเข้าสักวันหนึ่ง วันหนึ่งเวียคนามอาจจะยึดได้อย่างเหี้ยมพิ้นที่ภาคอีสาน หรือพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ถ้าเรายอมให้เหตุการณ์ในแกมพูชาเกิดขึ้นโดยไม่เข้าไปมีบทบาทร่วมคัดค้านในการทำลายเสถียรภาพในภูมิภาคเขตนี้นั้น คั้งนั้นเมื่อเรามองเหตุการณ์ในแกมพูชาแล้ว เราคงต้องเตรียมพร้อมที่จะรับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอนาคตหากว่าจะเกิดขึ้น

เหตุการณ์คานลาวก็เป็นจุดอ่อนอีกอันหนึ่งแม้จะไม่มีเหตุการณ์รุนแรงเหมือนในแกมพูชา แต่เรามีพรมแดนติดต่อกับลาวมีความยาวประมาณ 1,800 กิโลเมตร วันดีคืนดีทางลาวก็ส่งกำลังเข้ามาชำระราษฎร เราตามบริเวณชายแดนซึ่งเราทนต่อการกระทำของเขาไม่ได้ การกระทำของลาวคงไม่ได้เกิดจากวัตถุประสงค์ที่จริงใจ แต่เกิดจากการผลักดันของเวียคนามที่มีอิทธิพลอยู่ในลาว ก่อให้เกิดสถานการณ์ขึ้น สถานการณ์คานนี้แม้ว่าจะไม่รุนแรงแต่ก็มีความละเอียดอ่อนที่อาจจะก่อให้เกิดปัญหาขึ้นมาได้ ส่วนปัญหาทางคานตะวันตกนั้นเราเองไม่สู้วิตกเท่าไรนักเป็นปัญหาชนกลุ่มน้อย และขณะนี้เราได้พยายามสร้างสัมพันธไมตรีอันดีกับรัฐบาลพม่า ซึ่งแจ้งให้เขาใจว่าเราเองไม่นโยบายสนับสนุนชนกลุ่มน้อย

โดยสรุปแล้วเมื่อมองดูเหตุการณ์โดยทั่วไป จนกระทั่งมาถึงชายแดนของ เราผมคิดว่าในอนาคตเรายังสามารถรักษาความสงบเรียบร้อยไว้ได้เพราะเราได้ประเมินกันว่า ถ้าหากจะเกิดเหตุการณ์เช่นนี้ก็คงเป็นการเกิดเหตุการณ์ทางชายแดนคานตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งมีโอกาสเกิดได้มากที่สุด เมื่อเราดูเข้าศึกในอนาคตที่น่าจะเป็น เราคงต้องยืนยันออกมาอย่างชัดเจนว่าประเทศที่น่าจะเป็นศัตรูกับเราคือเวียคนาม ขณะนี้เวียคนามเองยังไม่สามารถยุติการรบในแกมพูชาได้ ปัญหาเศรษฐกิจของเวียคนามเองก็เป็นอีกอันหนึ่งที่เขากำลังเร่งแก้ไข ผมคิดว่าปัญหาเศรษฐกิจของเวียคนามคงเลวร้ายยิ่งกว่าในช่วงที่กำลังทำสงครามเวียคนาม

อยู่ควยเข้าไป อีกประการหนึ่งความสัมพันธ์ระหว่างโซเวียตกับเวียคนามก็ยัง
ไม่แน่ใจว่า มีหลักประกันอะไรที่บ่งบอกว่าโซเวียตจะไม่ทอดทิ้งเวียคนาม และ
ประการที่เรามองเห็นก็คือประเทศจีนเองก็ต่อต้านการที่เวียคนามส่งทหารเข้า
มาในกัมพูชา ในปัจจุบันเวลานี้ผมคิดว่าเป็นประการหนึ่งที่ทำให้เหตุการณ์ต่าง ๆ
ในภูมิภาคแห่งนี้ในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ นี้คงมีเสถียรภาพอยู่ได้ เรายังคงใช้
เวลาเหล่านี้ให้เกิดประโยชน์แก่กองทัพของเราได้ในลักษณะที่จะปรับปรุงหรือ
ทำอะไรก็ตาม เมื่อเราพิจารณาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยรอบตัวเรา

ในเรื่องของเราคือเกี่ยวกับภัยภายใน ซึ่งก็คือ พรรคคอมมิวนิสต์
แห่งประเทศไทย ท่านก็ทราบแล้วว่าเวลานี้การดำเนินงานของพรรคคอมมิวนิสต์
แห่งประเทศไทยโดยการใช้กำลังต่อสู้กับรัฐบาลนั้นไม่มีเหลืออยู่แล้ว พรรค
คอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยกำลังดำเนินการในเรื่องการแทรกซึม การยุบหย่
ให้แตกความสามัคคี การบ่อนทำลาย การที่เราทำลายกองกำลังของเขาได้
ไม่ได้ หมายความว่า เหตุการณ์ในการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์นั้นจะยุติลง
แต่เราสามารถทำให้ชีวิตและทรัพย์สินของทางราชการ ไม่ถูกทำลายลงไปทุกที่
การเดินทางก็สะดวก ปลอดภัยขึ้น

ขบวนการอีกอันหนึ่งที่มีปัญหาอยู่คือ โจรคอมมิวนิสต์มลายา ขณะนี้
บางส่วนก็มอดตัวแล้ว และเรากำลังดำเนินการกับเขาเหมือนกับผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย
ขบวนการโจรก่อการร้ายแบ่งแยกดินแดนเป็นสิ่งที่เรากำลังพยายามจะให้ยุติโดย
เร็วที่สุด แต่อย่างไรก็ตามเท่าที่ดูสถานการณ์ต่อไปข้างหน้าแล้ว พรรคคอมมิวนิสต์
แห่งประเทศไทยก็ดี ขจก.ก็ดี ยังจะไม่มีบทบาทอะไรต่อไปในอนาคตมากนัก
ที่สำคัญที่สุดก็คือเราจะต้องสมานสามัคคีกัน อันนี้เป็นหัวใจสำคัญในการต่อสู้ ไม่ว่าจะ
จะเป็นภัยจากนอกประเทศหรือในประเทศ หากว่าทุกคนมีอุดมการณ์ร่วมกัน มีจิตใจ
หวงแหนดินแดนดินนี้ มีความสามัคคีร่วมใจกันแล้ว กำลังทหารจะมีความสำคัญ
เป็นอันดับรอง ความสามัคคีของประชาชนเป็นหัวใจสำคัญของการต่อสู้และมี
ความหมายต่อการปกป้องเอกราชของเรา

รองศาสตราจารย์ ดร.จิระ หงส์ถาวรภัก

ขอบคุณครับ พลตรีจำเนียร ท่านผู้มีเกียรติคงเห็นแล้วว่า แม้คนส่วนใหญ่จะพูดว่า เศรษฐกิจ ชุมกิจและสังคม ผมคิดว่าเราคงไม่ประมาทจนลืมาถึงปัญหาความมั่นคงของประเทศ เมื่อฟังจากท่านพลตรีจำเนียรแล้วจะเห็นว่า เหตุการณ์ในอนาคตปัญหาความมั่นคงของประเทศอยู่ในภาวะที่ไม่ค่อยเป็นปัญหา แต่ขณะเดียวกันปัญหาระหว่างประเทศและบทบาทของโซเวียตคริสเซียในภูมิภาคนี้ เป็นเรื่องที่จำเป็นต้องพัฒนา ซึ่งประเด็นเหล่านี้น่าจะรวมเข้าพิจารณาด้วย รวมทั้งปัญหาพรรคคอมมิวนิสต์ของประเทศไทย รวมทั้งโจรจีนคอมมิวนิสต์มาเลเซียด้วย ถึงแม้ว่าไม่เป็นปัญหาที่รุนแรง แต่สิ่งเหล่านี้ถ้าในอนาคตเกิดปัญหารุนแรงขึ้น โดยเฉพาะปัญหาความมั่นใจของนักลงทุนทั้งในและต่างประเทศนั้นจะมีบทบาทด้วย วันนี้ผมรู้สึกดีใจและเป็นเกียรติที่กองทัพบกได้ส่งตัวแทนมาร่วมอภิปรายในเรื่องนี้ และให้การยืนยันว่าทางกองทัพบกนั้นเองมีความสามารถและมีสมรรถภาพในการดูแลปัญหาเหล่านี้ ซึ่งทำให้ปัญหา เศรษฐกิจ ปัญหาเศรษฐกิจสามารถดำเนินไปได้อย่างดี ผมขอเชิญท่านทั้งหลายที่มีปัญหาอยากจะถามท่านวิทยากรทั้ง 5 ท่าน ผมขอเชิญเลย

ท่านประธานผู้ดำเนินการอภิปราย และท่านผู้มีเกียรติที่เคารพ ผม นายวิรัตน์ ปาโหนด อยู่ที่จังหวัดกระบี่ ผมเคยร่วมสังเกตการณ์ทางการเมือง กับพรรคการเมือง ขณะเดียวกันเคยลงรับสมัครเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจังหวัดกระบี่ มาแล้ว 2 ครั้ง ผมเคารพในความคิดเห็นของท่าน นักวิทยากรและผู้ดำเนินการอภิปรายหลายท่าน ก่อนจะถึงคำถามผมอยากเสนอความคิดว่า การพัฒนาการในอนาคตทางสังคม เศรษฐกิจ ชุมกิจ และความมั่นคงของไทยและทรัพยากรมนุษย์นั้น ผมเองนั้นยินดีคนละจุดระหว่างท่านผู้ดำเนินการอภิปราย เพราะฉะนั้นผมมักจะมองความสังเกตจากความสัมผัส และความรูสึกนั้นผมรู้สึกว่าคุณในอนาคตต่อไปนั้นการพัฒนาทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ นั้น ดูเหมือนว่า ประชาชนส่วนใหญ่ที่เราว่าเป็นคนยากจน 80% ของประเทศ นั้นจะตกอยู่ในฐานะที่ลำบากมากขึ้น และคน 20% นั้นจะอยู่ในฐานะที่เปรียบ

และผูกขาดมากขึ้น การพัฒนาทางเศรษฐกิจนั้นผมมองในลักษณะที่การให้ความช่วยเหลือจากภาครัฐบาล การให้ความช่วยเหลือระหว่างกลุ่มธนาคาร มักจะตกอยู่กับคนส่วนน้อยในภาคซึ่งอยู่ต่างจังหวัด เช่น หอการค้า กลุ่ม กรอ. ต่าง ๆ การพัฒนานั้นมักจะพัฒนาในลักษณะของกลุ่มผูกขาดมากขึ้น การที่คนส่วนใหญ่หวังว่าจะได้รับน้อยลง ไม่ว่าจะเป็นการยึดถือครองที่ดิน หรือการพัฒนาทางบ้านเงินทุน หรืออุตสาหกรรม การพัฒนาทางการเงินนั้นมองเห็นว่าจะอยู่ในลักษณะของนักธุรกิจการเมือง แต่ไม่ได้หมายความว่า นักธุรกิจการเมืองนั้นไม่ดี แต่อยู่ในฐานะที่จะผูกขาดมากขึ้น ผมสังเกตจากการที่จะยกเลิกกฎหมายให้คูปองค่าใช้จ่ายในการเลือกตั้ง แสดงว่านักการเมืองเรื่องอนาคตในการพัฒนานักการเมืองให้ก้าวหน้าขึ้นจะตกอยู่กับนักธุรกิจมากขึ้น การพัฒนาทางสังคมนั้นผมสังเกตจากที่ภาครัฐบาลได้ขยายการศึกษาเปิดโรงเรียนมัธยมมากขึ้น แต่ปรากฏว่านักเรียนกลับลดน้อยลง ครู - อาจารย์จะคงวิ่งหาเด็กในลักษณะของการรับจ้าง ผมไม่ทราบว่า ถ้าอย่างนั้นการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม ในอนาคตข้างหน้าจะดำเนินไปมากน้อยแค่ไหน ขณะเดียวกันสถาบันนิติบัญญัติ อำนาจทางการเมืองระหว่างฝ่ายบริหารและคณะนิติบัญญัตินั้น ผมมองว่าโดยเฉพาะสถาบันซึ่งเป็นอำนาจนิติบัญญัติที่มาจากประชาชนนั้น ได้รับการยอมรับอย่างไม่มีศักดิ์ศรี เช่น กรณีการลงมติไม่ไว้วางใจคณะรัฐบาลและมีการ robbey ในการซื้อตั๋วสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้มีการถอนชื่อในวุฒิสภา ผมอยากจะเรียนถามท่านรัฐมนตรีประจวบว่า นโยบายของรัฐบาล ในกรณีการจัดตั้งคลังอาวุธ การตั้งคลังสำรองอาวุธในประเทศไทยขณะนั้นนั้นไม่ทราบว่ามีความจำเป็นต่อประเทศไทยมากน้อยแค่ไหน อันนี้ถามในแง่ของนโยบายของรัฐบาล และในแง่ของรายละเอียดนั้น ในแง่ทางการศึกษานั้นผมอยากถาม พลตรี จำเริญร นี่เป็นคำถามที่ 1 ส่วนคำถามที่ 2 ผมอยากจะเรียนถาม คร. อำนาจ วิวิธรรณ ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจในลักษณะอย่างนั้นนั้น อนาคตทางสังคมและเศรษฐกิจภายภาคหน้านั้นจะอยู่ในลักษณะที่คึกคัก หรือว่ามีความมั่นคงมากขึ้น มากน้อยแค่ไหน ขอขอบคุณมากครับ

รองศาสตราจารย์ ดร.จิระ หงส์ถาวรภัก

ขอบพระคุณมาก รู้สึกเป็นจังหวะที่ดีที่กรุณาจะมาธรรมศาสตร์ เพราะเป็นเวทีที่หลากหลาย ๆ ที่ศนคดียอมรับ ผมดีใจที่ท่านลุกขึ้นมาและคิดว่าคราวหน้าคงได้ไปพูดในสภา ขอให้ท่านรัฐมนตรีประจวบ ทอบ เชิญครับ

รัฐมนตรี ประจวบ ไชยสาส์น

บังเอิญผมไม่ค่อยเจนจัดทางเรื่องเป็นเท่าไร แต่อย่างไรก็ตามคำถามนั้นค่อนข้างทันสมัย ผมขอตอบในแง่ของนโยบายว่าการที่เราจะทำอะไรนั้น รัฐบาลยึดหลักที่ว่าจะต้องยึดบนพื้นฐานของผลประโยชน์ของประเทศชาติเป็นหลัก ผลประโยชน์ของประเทศชาติในที่นี้คงจะกว้าง และสิ่งที่ผมขอยืนยันกับผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหลายว่า รัฐบาลโดยการนำของท่านนายกเปรมนี้ วันแรกที่ผมเข้าไปประชุมคณะรัฐมนตรี คำแรกที่ท่านนายกพูดและจะต้องทำให้ได้คือ การที่เราจะทำอะไรให้ได้ในบ้านเมืองนั้นจะต้องทำความเข้าใจให้ประชาชนทั้งหลายมีส่วนร่วม คือ การสื่อสารความนโยบาย ให้ผู้คนทั้งหลายได้เข้าใจและมีส่วนร่วม นี่แหละผมคิดว่าการวิพากวิจารณ์อะไรต่าง ๆ เรายอมรับฟัง และนำเอาข้อมูลจากที่ถูกวิจารณ์นี้มาคัดสนใจ ผมคงตอบได้แค่นี้ในเรื่องนี้ และผมขออนุญาตพูดถึงเรื่องสุดท้ายที่พูดกันมากคือเรื่องการเมือง ผมเองเป็นนักรัฐศาสตร์และสนใจทางค่านี้นี้ ผมคิดว่าเรื่องที่จะพิจารณาในเรื่องการเมืองว่าในศตวรรษที่ 21 นั้น การเมืองเรานั้นควรจะเป็นอย่างไร และผู้นำทางการเมืองเรานั้นควรมีลักษณะอย่างไร ผมคิดว่าเมื่อเขาพูดกันแล้ว ตามอาจารย์จิระ ว่าเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์มากเหลือเกินในแง่มุมมองของนักรัฐศาสตร์ว่า เราจะมีปัญหาทางค่านผู้นำทางการเมือง ผมคิดว่าขบวนการประชาธิปไตยที่เราดำเนินต่อเนื่องกันมา 7-8 ปี ผมคิดว่าเป็นบรรยากาศที่ท่านทั้งหลายที่ท่านทั้งหลายคงจะยอมรับว่ามันกำลังจะปรับตัวเองเข้าสู่ระบบถ้าเรามีความอดทนที่จะให้นักการเมือง ประชาชนเรียนรู้ในสิ่งที่เขากระทำอยู่

ผมยอมรับว่านักการเมืองที่เราเลือกขึ้นมาในประสิทธิภาพ 50-50 7 ปี เราทำได้แค่นี้เราควรพอใจ ฉะนั้นก่อนที่จะเราจะเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 หรืออีก 10 กว่าปีนั้น ผมเชื่อว่า ถ้าเราจะให้สถานการณ์หรือรูปแบบทางการเมืองที่เป็นอยู่ในปัจจุบันพัฒนาปรับปรุงไปอีก 13 ปี ผมคิดว่าการเมืองของเราน่าจะมีความเข้มแข็ง ระบบคงจะดีพอในการที่จะเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ซึ่งฟังแล้วฝ่ายความมั่นคงบอกจะมีการแตกการรบราฆ่าฟันกันพอสมควร ในทางเศรษฐกิจการค่านั้นเป็นเวทีใหญ่ที่สำคัญที่เราจะต้องมีโครงสร้างทางการเมืองที่เข้มแข็งเมื่อไปถึงจุดหนึ่งก็จะเป็นที่ยอมรับของผู้คนในบางเมือง แต่เรื่องหนึ่งที่ผมคิดว่าการเมืองนั้นจะเริ่มมีตัวแทนที่มาจากกลุ่มผลประโยชน์ หรือกลุ่มอิทธิพลค่อนข้างจะชัดเจนขึ้น ที่ท่านพูดมานั้นก็ถูกส่วนหนึ่งว่า คอไปนี้ผู้แทนของกลุ่มธุรกิจ หรือกลุ่มผลประโยชน์ทางค่านเศรษฐกิจนั้นจะมีบทบาทในทางการเมืองมากขึ้น ในขณะที่เดียวกันท่านก็อย่าลืมว่าในกลุ่มผลประโยชน์ หรือกลุ่มธุรกิจที่อยู่ในลักษณะที่กระจัดกระจาย เช่น ชาวไร่ ชาวนา เกษตรกรนั้น ผมคิดว่า จะมีบทบาทมากขึ้นเช่นเดียวกัน และการต่อสู้ในทางการเมืองจะชัดเจนยิ่งขึ้นในประเทศไทย คอไป จุดยืนของไทยว่าอยู่ที่ไหนหรือทำอะไรค่อนข้างจะชัดเจนขึ้น ประเด็นสุดท้ายคือเรื่องผู้นำทางการเมืองว่า ผู้นำทางการเมืองในศตวรรษที่ 21 นั้นผมคิดว่าเป็นผู้นำที่เป็น leader among people มากขึ้น คือไม่ใช่ serve among people จะเป็นผู้นำที่มีที่มั่งเวิร์ดที่ดี และความปรารถนาปรองดองทางปัญญาความรู้ ความเชี่ยวชาญทางเรื่องการค้าประเทศนั้นจะเป็นตัวกำหนดสำคัญ เพราะว่าเหตุการณ์ระหว่างประเทศนั้นเป็นเหตุการณ์ที่กำหนดค่านเมือง ฉะนั้นผมเชื่อว่าผู้นำคอไปนั้นจะเป็นผู้นำที่มีบทบาททางการเมืองระหว่างประเทศ ค่อนข้างจะมีความสำคัญมาก และต่อมาการทำเสียงคงจะไปหาเสียงในบทบาทเวทีระหว่างประเทศ ซึ่งจะเชื่อมโยงไปถึงรากแก้วของประเทศชาติให้ได้ เรื่องสุดท้ายที่ผมอยากจะขอฝากเพราะว่าขณะนี้ผมไปที่ไหนกับรัฐมนตรีการกระทรวงพาณิชย์ ผมจะพยายามขายความคิด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

วิถีชีวิตของคนไทยเรานั้น ที่ยากจนผมก็เห็นด้วยมีคนยากจนในบ้านเรา แต่สาเหตุของความยากจนนั้นวิถีชีวิตเป็นส่วนหนึ่ง วิถีชีวิตของคนไทยเรานั้นส่วนมากจะใช้ทำมาหากินกัน การทำมาหากินนี้เป็นสาเหตุของความยากจน เราทำมาหากินไป ๆ มา ๆ ไม่พอกิน ก็ยากจน ดังนั้นทำมาหากินต้องไม่คำนึงว่าทุนเท่าไรถ้าทำกินเองและคุณภาพเป็นอย่างไรไม่สนใจ เหมือนทำกับข้าวกินเองไว้จะไปสอยมะม่วงมาลูกจะเบี้ยวบิกจะมีแมงอะไรก็กินเอง และเรื่องสุดท้ายไม่คำนึงถึงว่ามีตลาดหรือเปล่านั้นเป็นเรื่องสำคัญที่เราจะต้องเปลี่ยนวิถีชีวิตจากทำมาหากินเป็นหามาค้าขายก็คงมีแค่นี้ครับ ขอขอบคุณครับ

รองศาสตราจารย์ ดร.จีระ หงส์ลดารมภ์

ครับ ขอขอบคุณครับ ก็เป็นอันว่าเราก็ได้ทราบพัฒนาการในอนาคตของสังคม เศรษฐกิจ ธุรกิจ และความมั่นคงของไทยกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ในทัศนะของผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละท่านแล้วนะครับ มาถึงเวลานี้การอภิปรายในวันนี้ก็คงต้องสิ้นสุดลง ผมในนามของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็ต้องขอขอบคุณท่านวิทยากรทุกท่านที่กรุณาให้เกียรติและสละเวลาอันมีค่ามาให้ข้อความรู้ ความคิด และทัศนะในแง่มุมต่าง ๆ แก่เราในวันนี้ และขอขอบคุณท่านผู้มีเกียรติที่เข้าร่วมสัมมนาทุกท่านที่ได้มาร่วมกับเราจนการสัมมนาสิ้นสุดลง ขอขอบคุณครับ

บทความประกอบการสัมมนา

เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง ทิศทางของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ในศตวรรษที่ 21

บรรณาธิการ	-	สุภาพ	ทองใส
คณะผู้จัดทำ	-	จิกย่อง	พื่อนาศิริ
		รณันดา	พุดโกศา
		รัชสูณี	ศุณหิธรรม์
		ประมวดี	บัวงาม
		จุฑาทิพ	เท่าแก้ว
		สุวรรณา	มงคลรุ่งเรือง
		ยุพา	กาศเนตร
ผู้จัดพิมพ์คนฉบับ	-	สุวรรณา	มงคลรุ่งเรือง
		จิราวรรณ	เจริญรัมย์
		สุนีย์	บุษชู
		นันทนา	พงษ์ปาลิต

